

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

JUDr. Ing. Miloslav Kaše, CSc.

**Vybrané aspekty důchodové reformy
v České republice**

Selected aspects of pension reform in the Czech Republic

Disertační práce

Školitel: Prof. JUDr. Věra Štangová, CSc

Studijní program: Teoretické právní vědy – Pracovní právo a právo sociálního zabezpečení

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 31. 05. 2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou disertační práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 395275 znaků včetně mezer.

.....

JUDr. Ing. Miloslav Kaše, CSc.

V Praze, dne 15. 09. 2020

Poděkování

Děkuji paní prof. JUDr. Věře Štangové, CSc. za její vstřícný přístup při konzultacích, trpělivost a ochotu, úzkou spolupráci, cenné věcné připomínky a odborné rady, kterými přispěla k vypracování této disertační práce. Dále si dovoluji poděkovat i všem ostatním, kteří přispěli cennou radou a podporou během zpracovávání této práce.

Obsah

Úvod	1
1 Stručné teoretické základy a východiska	9
1.1 Konstrukce důchodových systémů	12
1.1.1 Bismarckův model segmentovaného sociálního pojištění	12
1.1.2 Beveridgeův model sociálního zabezpečení	14
1.1.3 Švédský model sociálního zabezpečení.....	15
1.2 Způsoby financování, Důchodové modely, Penzijní plány	16
1.2.1 Způsoby financování důchodových systémů	17
1.2.2 Důchodové modely	19
1.2.3 Důchodové plány.....	21
1.3 Melbourne Mercer Global Pension Index	23
2 Důchodové systémy a reformy v Českých zemích – historický exkurz	27
2.1 Vývoj od 2. poloviny 19. století do sametové revoluce	28
2.1.1 Období od Taafeho reformy do Sametová revoluce (1888 až 1989)	29
2.1.2 Období po Sametové revoluci do vzniku České republiky (1990 až 1993).....	32
2.2 Vývoj důchodového zabezpečení po vzniku České republiky	32
2.2.1 První a druhá vláda Václava Klause (1992 až 1998)	33
2.2.2 Vlády ČSSD – Miloš Zeman, Vladimír Špidla, Stanislav Gross, Jiří Paroubek (1998 až 2006), Bezděkova komise I.....	35
2.2.3 První a druhá vláda Mirka Topolánka, vláda Jana Fišera (2006 až 2010), Bezděkova komise II.....	38
2.2.4 Vláda Petra Nečase (2010 až 2013), Jiřího Rusnoka, Malá a Velká důchodová reforma.....	41
2.2.5 Vláda Bohuslava Sobotky (2014 až 2017).....	44
2.2.6 První a druhá vláda Andreje Babiše (od roku 2017).....	46
2.3 Komise pro spravedlivé důchody a návrh důchodové reformy v roce 2020	48
2.4 Adaptace nebo reforma současného důchodového systému?	55
3 Stárnutí populace	56
3.1 Demografický vývoj	61
3.2 Demografický vývoj v České Republice	69
3.3 Atypický demografický vývoj ve vybraných zemích a regionech.....	87

3.4	Kulturní generace	104
3.5	Demografie a migrace.....	109
3.6	Demografie a robotizace.....	112
3.7	Úloha EU v důchodových systémech členských států.....	115
4	Stanovení důchodového věku, doba pojištění nutná pro vznik nároku na důchod.....	118
4.1	Důchodový věk a jeho stanovení	120
4.1.1	Dilema zvyšování důchodového věku nebo snižování věku začátku výdělečné činnosti.....	124
4.1.2	Zvyšovat nebo nezvyšovat věk odchodu do důchodu.....	127
4.1.3	Flexibilní věk odchodu do důchodu	131
4.1.4	Flexibilita současného důchodového systému v České republice.....	133
4.2	Doba pojištění a vznik nároku na důchod	137
5	Pracovní činnost v důchodovém věku	142
5.1	Výdělečná činnost po dosažení důchodového věku.....	146
5.2	Pobírání starobního důchodu a výdělečná činnost.....	147
5.3	Digitalizace a starobní důchodci.....	151
5.4	Frugalismus.....	152
6	Důchodový systém a podpora rodin s dětmi	154
6.1	Ženy a starobní důchod.....	155
6.2	Společné starobní důchody manželů	160
6.3	Podpora rodin s dětmi v důchodových systémech.....	161
6.4	Podpora vlastního a sociálního bydlení.....	163
7	Důchodové zabezpečení de lege ferenda	166
	Závěr	173
	Shrnutí.....	175
	Summary	177
	Seznam použité literatury.....	179
1.	Seznam použité literatury	179
2.	Seznam použitých internetových zdrojů.....	183
3.	Seznam použitých právních předpisů	199
	Abstrakt.....	202
	Klíčová slova:	203

Abstract.....	204
Keywords:	205

Úvod

Důstojné zabezpečení stáří občanů by mělo být základní samozřejmostí pro každou moderní demokratickou společnost.

Věk odchodu do důchodu, výše důchodů, financování důchodů, spoření na penzi, důchodová reforma, udržitelnost důchodového systému, stárnutí obyvatelstva, Husákovy děti – pojmy a témata, která čím dále, tím více, už od devadesátých let minulého století, zajímají odbornou i laickou veřejnost. Důchodová problematika se totiž dotýká doslova každého občana. Ten, kdo již dosáhl věku odchodu do důchodu, se přirozeně primárně zajímá o to, jak bude mít vysoký starobní důchod, a ten, kdo ještě nedosáhl důchodového věku, se primárně zajímá o to, kolik a jak dlouho bude muset odvádět na sociálním pojištění, kolik si bude muset na svůj důchod sám naspořit, kdy dosáhne svého důchodového věku a následně o to zda vůbec a v jaké výši bude mít důchod po odchodu do starobního důchodu.

Od devadesátých let minulého století měla každá vláda ve svém vládním prohlášení zmínku týkající se řešení budoucnosti v oblasti důchodového zabezpečení občanů a financování těchto důchodů. Je navrhována pouhá úprava parametrů současného důchodového systému, vícepilířový důchodový systém, adaptace důchodového systému k novým demografickým, sociálním a ekonomickým podmínkám, důchodová reforma spočívající v zásadní změně současného důchodového systému, anebo celkové nebo částečné převzetí některého z úspěšných a již několika generacemi prověřených modelů důchodových systémů.

Vzniklo několik důchodových a odborných komisí, proběhla tzv. Malá a Velká důchodová reforma. Do diskuse o důchodové reformě se zapojili hlavně ekonomové z pohledu financování důchodového systému, sociologové z pohledu života rodin s dětmi, stárnoucí populace lidí bezprostředně před důchodem a starobních důchodců, a právníci z pohledu sladění důchodové reformy s celým právním systémem sociálního zabezpečení v České republice.

Veřejnosti je nutnost změn českého důchodového systému, anebo provedení důchodové reformy velmi často prezentována jako čistě ekonomický problém dostatku zdrojů na jeho udržitelné financování. K dobru ekonomů je však nutné podotknout, že oni již mnohokrát přesně popsali, jaké jsou možné důchodové systémy a jak je financovat a ufinancovat v různých ekonomických, demografických a sociálních podmínkách. Skutečný problém české důchodové reformy spočívá v tom, že jakákoliv změna důchodového systému je, a i v budoucnu bude, v konečné fázi pouze a výhradně politickým rozhodnutím

nebo konsenzem. Žádný politik a žádná politická strana nebo hnutí nechce zejména před volbami spáchat svoji politickou sebevraždu tím, že předstoupí před své voliče se sdělením (které si ale všichni politici i voliči stejně velmi dobře uvědomují), že aby bylo na financování starobních důchodů v blízké i další budoucnosti, lidé budou odvádět více peněz na pojištění na sociální zabezpečení, nebo budou pracovat déle a navýší se věk odchodu do starobního důchodu, nebo budou muset začít výrazně šetřit, neboť nepoužije-li se žádná z výše nabízených možností, budou starobní důchody od státu v budoucnu výrazně nižší.

Cílem politiků a politiky je vládnout a prosadit svůj politický program, tedy zajistit lidem pokud možno to, co jim bylo před volbami slíbeno. Aby mohl být politický program té které politické strany prosazen, je prvním předpokladem, aby politická strana byla do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky zvolena. Důchodová reforma a její politické prosazení v Parlamentu České republiky je specifická v tom, že jejím přijetím nelze skokově změnit poměry ve společnosti, nepůjde o jednorázovou změnu, bude se týkat občanů, kteří dosáhnou svého důchodového věku v horizontu deseti až dvaceti let a bude muset mít určité pozvolné přechodné období.

Zkušenosti ukazují, že plná změna důchodového systému zpravidla trvá minimálně jednu generaci, tedy období dvaceti až třiceti let. To jinými slovy znamená, že na plnou změnu důchodového systému je potřeba šest až osm funkčních volebních období poslanců za předpokladu, že nebudou předčasné volby. Přitom v současnosti jsme svědky toho, že politici nejsou schopni nacházet politický konsenzus ani ve dvou následujících funkčních obdobích. I když si lidé před volbami velice dobře uvědomují nutnost změn v sociálním zabezpečení a důchodovém pojištění, velice rádi slyší, že změny budou spočívat vlastně jen v drobných parametrických změnách v souvislosti se zvýšením jejich důchodů¹.

Lze říct, že během minulých třiceti let politici doslova promrhali příhodný čas na přijetí zásadní důchodové reformy nebo zásadních změn současného důchodového systému. Během let populace v České republice zestárla a dále stárne. Lidé ve věkové skupině 55+ (tedy lidé, jichž se odchod do starobního důchodu a život v důchodu bezprostředně dotýká) již dnes představují silnou skupinu s více jak 30 procenty voličských, názorově velmi konzistentních hlasů. Nikoliv důchodová reforma, kde stále ani odborná veřejnost netuší, jakou bude mít v budoucnu důchodový systém podobu a jak bude v budoucnu financován, ale populistické sliby, že se důchody budou i nadále zvyšovat spolu s nedávnými populistickými úvahami o možném snižování věku odchodu do starobního důchodu, jsou jedním

---

¹ Lidé přitom nerozlišují, zda se jedná o zákonnou valorizaci důchodů dle ust. § 67 a §67a č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění nebo o navýšení důchodů nad rámec této valorizace.

z faktorů úspěchu v každých nadcházejících volbách. Proto jsme svědky situace, kdy „nejlepší důchodová reforma“ je každoroční navyšování peněz na důchody a zvyšování starobních důchodů nad rámec zákonné valorizace.

Paní Jana Maláčová, ministryně práce a sociálních věcí, v polovině ledna 2020 zveřejnila svoji představu nikoliv na zásadní důchodovou reformu současného důchodového systému v České republice, ale pouze na jeho adaptaci ke měnícím se zejména životním a ekonomickým podmínkám, spočívající ve třech prioritách: 1) dřívější odchod do důchodu pro lidi s náročnou profesí, 2) měsíční bonus k důchodu za výchovu každého dítěte ve výši 500 Kč měsíčně a 3) prosazení změny struktury starobního důchodu bez změny vyplácené částky². Přitom důsledky dlouhodobé nekoncepční politiky se již dnes projevují v podobě stále palčivější neudržitelnosti všech sociálních systémů v budoucnu.

Husákovy děti jsou zmiňovány jako postrach současného důchodového systému. Propagandistická prarodinná politika komunistické strany v 70. letech minulého století je učebnicovou ukázkou naprosto nevhodně načasovaného zásahu do demografického vývoje obyvatelstva. Ukazuje se, že v období let 1965 až 1990 se díky této prarodinné politice nenarodilo celkově výrazně více dětí, než by se narodilo bez přispění komunistické strany. Husákovy děti jsou děti, které by se stejně narodily i bez této prarodinné politiky. Prarodinná politika komunistické strany, tak, jak byla nastavena a provedena, pouze způsobila, že porody novorozenců se více zkoncentrovaly především do let 1972 až 1979.

Je více než jisté, že automatizace, robotizace a umělá inteligence budou hrát v brzké budoucnosti na pracovním trhu stále větší roli. Přesto stále u zaměstnavatelů přetrvává pocit, že je to především nedostatek lidí na pracovním trhu, který je hlavním a limitujícím faktorem zvyšování výroby, přičemž při nedostatku levné pracovní síly na českém pracovním trhu se konkurenceschopnost řeší přesunem výroby do asijských a afrických států. Na běžné nekvalifikované činnosti se nabírají agenturní pracovníci nebo cizinci nejčastěji z Ukrajiny, Rumunska, nebo Bulharska, ale i těch je nedostatek, odhlédneme-li od problémů zdlouhavého vyřizování jejich pracovních povolení, vysoké fluktuace a nespolehlivosti. Stále více zaměstnavatelů proto začíná volit automatizaci a robotizaci jako produktivnější, spolehlivější a dnes již i levnější alternativu k využívání tuzemské nebo zahraniční pracovní síly, která však již nikdy v budoucnu nebude levná. Nezodpovězenou otázkou nyní je, jak se s rostoucím nárůstem automatizace, robotizace a umělé inte-

---

² Maláčová nesdílí Babišovy pochybnosti. Důchodovou reformu můžeme stihnout, říká. Ct24, Česká televize, [on-line] leden 2020, [cit. 2020-04-02] Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/3031073-malacova-nesdili-babisovy-pochybnosti-duchodovou-reformu-muzeme-stihnout-rika>

ligence vyrovnají politici. Lze jen doufat a věřit, že politici nepodlehnu názorům, které historie již mnohokrát vyvrátila, tedy že nástup automatizace, robotizace a umělé inteligence vezme lidem práci a proto nejlepším řešením bude nutné automaty a roboty zdanit a sociálně a zdravotně pojistit³, nebo zaměstnavatelům poskytnout finanční pobídky, aby si drželi určitý minimální počet zaměstnanců⁴.

Otázka dlouhodobé udržitelnosti, přiměřenosti a financovatelnosti důchodových systémů spolu s nutností snížení mandatorních výdajů státního rozpočtu na důchody je v současnosti jednou z globálních priorit sociální politiky většiny států, neboť se dotýká všech občanů. Rostoucí věk dožití na straně jedné a snižující se počet narozených dětí na straně druhé vede ke zvyšujícímu se tlaku na finanční zabezpečení každého důchodového systému. Celosvětový trend vytvářející dvojí generaci lidí ve věkové skupině starých (generaci starých osob majících již nárok na důchod, ale ještě pracujících nebo částečně pracujících, 55 až 74 letých, a generaci starších starých osob důchodců, kteří již nepracují, nad 75 let) zvyšuje tlak na mladou ekonomicky produktivní generaci pokrývat stále nákladnější důchodové a zdravotní zabezpečení obou skupin těchto osob^{5, 6}.

Také v České republice se vede diskuse, zda je současný všeobecný státem garantovaný průběžný důchodový systém udržitelný tak, aby byl dlouhodobě stabilní a plnil efektivně své funkce⁷. Názory na českou důchodovou reformu se významně liší dle politické příslušnosti jednotlivých zákonodárců. Původně ODS a TOP 09 chtěly opětovně zavést druhý důchodový pilíř – důchodové spoření – otevřený všem věkovým kategoriím, podporující diverzifikaci rizik a stabilitu důchodového systému a možnost posílat jedno procento z odvodu na důchodové pojištění na penzi vlastním rodičům. Dnes ODS hodlá předložit vlastní návrh důchodové reformy s důrazem na budoucí příjmy důchodového systému. Piráti navrhnou adaptovat některý ze severských důchodových systémů rozšířením o důchodový fond vedený Českou národní bankou a spravovaný Českou správou sociálního

---

³ FRYŠAROVÁ, Eva., Kdy vás nahradí kobot? Světchytře.cz. [on-line] 10. Srpna 2018 [cit. 2020-02-22] Dostupné z: <https://www.svetchytře.cz/a/iLKag/kdy-vas-nahradi-kobot>

⁴ HARRIS, Karen., KIMSON, Austin., SCHWEDEL, Andrew., Labor 2030: The Collision of Demographics, Automation and Inequality. Bain&Company. [on-line] February 07, 2018 [cit. 2020-02-20]. Dostupné z: <https://www.bain.com/insights/labor-2030-the-collision-of-demographics-automation-and-inequality/>

⁵ MUFFELS, R.J.A. Stárnutí a flexibilizace. Sociologický časopis, Vol. 34 (No. 3: 283-302). sreview.soc.cas.cz. [on-line] březen 1998 [cit. 2020-02-15] Dostupné z:

http://sreview.soc.cas.cz/uploads/c28951ec76720c249d4aea9d4ba6c4ba7f3b1a63_227_285MUFFE.pdf

⁶ HARRIS, Karen., KIMSON, Austin., SCHWEDEL, Andrew., Labor 2030: The Collision of Demographics, Automation and Inequality. Bain&Company. [on-line] February 07, 2018 [cit. 2020-02-20]. Dostupné z: <https://www.bain.com/insights/labor-2030-the-collision-of-demographics-automation-and-inequality/>

⁷ TŮMA, Ondřej. Vládní studie: Reforma penzí není potřeba. penize.cz. [on-line] 28. srpna 2017 [cit. 2020-04-14]. Dostupné z: <https://www.penize.cz/starobni-duchod/325289-vladni-studie-reforma-penzi-neni-potreba>

zabezpečení, kdy výnosy by zhruba kopírovaly inflaci, a za vklady v důchodovém fondu by ručil stát. Hnutí ANO chce podporovat spořicí, tak zvaný třetí pilíř, do něhož by přispíval jak stát, tak zaměstnavatelé. Do systému by byl každý pojištěnec zařazen automaticky, ale měl by možnost z něho vystoupit. KDU – ČSL akcentuje větší provázanost důchodového systému s podporou rodin s dětmi, zavedení společného důchodového pojištění manželů a sociální bydlení pro důchodce. ČSSD je toho názoru, že současný průběžný systém je více či méně udržitelný za předpokladu dílčích parametrických změn – adaptace současného důchodového systému na současné podmínky s tím, že skutečná důchodová reforma není nezbytná. KSČM je spokojena se současnou podobou systému s tím, že by mělo docházet k častější valorizaci důchodů⁸. Zelení v minulosti navrhovali základní důchod ve výši 25 až 30 procent průměrné hrubé mzdy pro všechny nad 65 let, respektive minimální důchod ve výši 10 tisíc Kč pro všechny⁹ a reverzní hypotéky.

Reforma českého důchodového systému se stala nutností. V případě hospodářských a ekonomických potíží, při snížení příjmu občanů, zvýšení nezaměstnanosti, vzniku pandemie apod. existuje reálné riziko, že v relativně krátkém časovém horizontu český důchodový systém nebude financovatelný. Možnosti kosmetických parametrických a technických úprav jsou v podstatě vyčerpány. Demografický vývoj dlouhodobě signalizuje, že narůstá počet starobních důchodců a snižuje se počet výdělečně činných obyvatel.

O důchodové reformě se v České republice hovoří od jejího vzniku v roce 1993. Žádná opravdová důchodová reforma však přesto nikdy přijata nebyla. Za reformu důchodového systému byly často vydávány jen dílčí úpravy některých parametrů přijaté v roce 2011. Tzv. Malá důchodová reforma pouze reagovala na nález Ústavního soudu č. 135/2010 Sb., rušící § 15 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění a tzv. Velká důchodová reforma zavedla troj-pilířový systém – II. pilíř důchodové spoření zákonem č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření; doplňkové penzijní spoření přešlo do III. pilíře zákonem č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření s účinností pro oba zákony k 1. lednu 2013.

Generace současných českých občanů ve věkové kategorii 55+ se diskutovaná a připravovaná důchodová reforma – ať již v jakékoliv podobě - nedotkne; přímo ji pocítí

---

⁸ HAVLIGEROVÁ, Jana. Penze změny nečekají, ať už volby dopadnou jakkoliv. Strany se bojí reformy. zpravy.e15.cz. [on-line] 14. září 2017 [cit. 2020-04-14]. Dostupné z: <http://zpravy.e15.cz/volby/volby-2017/penze-zmeny-necekaji-at-uz-volby-dopadnou-jakkoliv-strany-se-boji-reformy-1337436>

⁹ Strany slibují růst penzí, podporu spoření i zaručený důchod všem. Ceskenoviny.cz. [on-line] 1. Září 2017 [cit. 2020-04-14]. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/strany-slibuji-rust-penzi-podporu-sporeni-i-zaruceny-duchod-vsem/1522202>

až mladí občané v dnešním věku 25-30 let. Pro občany ve věku 55+ je podstatná pouze otázka jak, kdy a o kolik se budou důchody navyšovat. Čeští politici a zákonodárci řeší otázku důchodové reformy zejména v předvolebním období. Nicméně namísto důchodové reformy s dlouhodobou udržitelností a stabilitou systému důchodového zabezpečení krátkodobě vyvažují růst mezd a platů růstem spotřebitelských cen tak, aby se inflace udržela ve stanovených mezích a zároveň aby se poměr průměrného výdělku v národním hospodářství udržel k průměrnému starobnímu důchodu v akceptovatelné výši zaručující více či méně stabilní životní úroveň důchodců¹⁰.

Český důchodový systém je plně průběžný a vychází z koncepce pay as you go; generace ekonomicky aktivních občanů hradí starobní důchody současné generaci důchodců a předpokládá, že jejich starobní důchody budou hrazeny stejným způsobem, až se sami stanou důchodci. Tímto všeobecným státem garantovaným průběžným systémem je v současnosti hrazeno okolo 95% starobních důchodů¹¹. Český důchodový systém není transparentní, představuje směs solidárního a pojistného pilíře¹² a „... konstrukce důchodového systému je natolik netransparentní, že je pro své adresáty ... nesrozumitelná ...“¹³.

V současné době se v zahraničí používá jak plně průběžný, tak plně fondový důchodový systém. Ve většině případů se však využívají systémy kombinované, s druhým pilířem povinným nebo dobrovolným, kde se jednotlivé státy snaží najít určitou ideální hranici mezi průběžným a fondovým systémem s cílem omezit rizika, která oba dva výše uvedené systémy mají¹⁴.

Ve své disertační práci se věnuji některým vybraným aspektům a otázkám důchodové reformy v České republice. Tyto otázky konfrontuji s reformním přístupem a zkušenostmi v zahraničí. Hlavním cílem mé práce je interdisciplinární popis, analýza a komparace diskutovaných otázek, posouzení jejich vývojových trendů a shrnutí jejich výhod anebo nevýhod pro případné praktické využití v České republice. Při psaní disertační práce čerpám především z rozborů české i zahraniční literatury, oficiálních dokumentů, právních předpisů a judikatury.

---

¹⁰ ZLÁMALOVÁ, Lenka. Babiš vyrazil na lov důchodců. echo24.cz. [on-line] 10. prosince 2017 [cit. 2020-04-14]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/SXLxD/babis-vyrazil-na-lov-duchodcu>

¹¹ Důvody reformy. mpsv.cz [on-line] 23. února 2011 [cit. 2020-04-14]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/10407/22022011_p1.pdf

¹² VOSTATEK, Jaroslav. Penzijní teorie a politika. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2016. 288 s. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-807400-571-8, s. 193.

¹³ Nález Ústavního soudu z 23. března 2010, sp. zn. Pl. ÚS 8/07, s.24.

¹⁴ HÁJKOVÁ, Gabriela. Důchodová reforma sedmkrát jinak. Jak jsou na tom v zahraničí? mesec.cz. [on-line] 2. března 2011 [cit. 2020-04-18]. Dostupné z: <https://www.mesec.cz/clanky/duchodova-reforma-7krat-jinak-aneb-jak-jsou-na-tom-v-zahranici/>

Práce je rozdělena na úvod, sedm částí a závěr. V první části se zabývám stručným popisem teoretických základů a východisek konstrukce důchodových systémů, Bismarckovým a Beveridgeovým modelem sociálního pojištění, způsoby financování důchodů, důchodovými modely a plány a hodnocením důchodových systémů v mezinárodním srovnání.

Druhá část přehledně shrnuje základní etapy a milníky historického vývoje důchodového zabezpečení na území českých zemí a následně na území dnešní České republiky od 2. poloviny 19. století do dnešní doby. V této části je na základě programových prohlášení jednotlivých vlád České republiky od roku 1992 podrobně popsán vývoj politických snah v oblasti důchodové reformy a problémy politického prosazení jakýchkoli změn v důchodovém zabezpečení. Je analyzována činnost Komise pro spravedlivé důchody v letech 2019 a 2020 a přístup k reformě českého důchodového systému formou jeho adaptace k novým podmínkám.

V třetí části jsou vyloženy a vymezeny klíčové teoretické pojmy a vztahy související se stárnutím populace, zejména demografický vývoj, demografický přechod, demografická struktura, věková pyramida, migrace, kulturní generace, vliv zavádění automatizace, robotizace a umělé inteligence a jejich dopad na pracovní trh a demografický vývoj a vliv předpisů Evropské unie na důchodový systém v České republice. Stručně je zmíněn možný vliv pandemie nemoci COVID – 19.

Čtvrtá část se zabývá problematikou dvou zcela zásadních, nejdůležitějších a zároveň pro občany nejsrozumitelnějších parametrů jakéhokoliv důchodového systému – výše věku a doby pojištění nutných pro vznik nároku na důchod – jejich stanovení a funkce. Jsou diskutovány možnosti flexibility věku odchodu do důchodu, doby pojištění a celého důchodového systému.

V páté části je diskutována problematika ekonomicky aktivní výdělečné činnosti seniorů v jejich důchodovém věku. Je analyzováno, zda se seniorům vyplatí v důchodovém věku pracovat, stejně tak, zda se společnosti vyplatí, aby senioři v důchodovém věku pracovali. Jsou popsány současné mechanismy podpory práce seniorů a možné trendy v souvislosti se stárnutím populace.

Šestá část rozebírá možnosti a instrumenty podpory pro rodiny s dětmi a formy proročinné politiky v rámci mezigenerační solidarity, kdy počet dětí, jejich výchova a péče o starší osoby blízké, rodiče, by byl zohledněn i v důchodovém věku.

V sedmé části jsou vyjmenovány okruhy, kterým by měla být *de lege ferenda* věnována pozornost při úvahách jakým směrem se ubírat při přípravě české důchodové reformy do budoucna.

Disertační práce je psána v době, kdy vrcholí celosvětová pandemie infekční nemoci COVID – 19. Světová zdravotnická organizace WHO, Evropská unie a jednotlivé státy v brzké době začnou vyhodnocovat důsledky a vliv této pandemie na život po pandemii koronaviru. Je evidentní, že koronavirus na dlouhou dobu ovlivní život a priority společnosti včetně socioekonomických dopadů, a může také poměrně zásadně ovlivnit priority v oblasti budoucího pohledu na reformy a parametrické úpravy starobních důchodů.

Disertační práce vychází z právního stavu platného ke dni 31. 05. 2020.

1 Stručné teoretické základy a východiska

Současný český důchodový systém ve srovnání s ostatními zeměmi Evropské unie nepatří k nákladným, k 31. 12. 2018 pobíralo starobní důchod v České republice více jak 2,41 milionů lidí, z toho 0,948 milionů mužů a 1,462 milionů žen, a bylo na ně vyplaceno 351,235 miliard Kč ze státního rozpočtu.¹⁵ Na povinné sociální dávky spolu s platbami za státní pojištěnce, dotacemi zaměstnavatelům a příspěvkům na penzijní připojištění pak v roce 2018 bylo vyplaceno 641 miliard Kč ze státního rozpočtu. Výdaje státního rozpočtu v roce 2018 byly 1.401 miliard Kč¹⁶. Na starobní důchody vydával český důchodový systém v roce 2016 zhruba 6,1 % HDP. Přitom průměrný výdaj HDP všech zemí Evropské unie byl 9,7 % HDP v rozmezí 4,9 % Irsko a 19,9 % Řecko^{17,18}.

Výdaje na starobní důchody jsou největší položkou státních rozpočtů ve všech zemích Evropské unie. Opravdovým problémem evropských zemí a jejich důchodových systémů není ani tak vlastní výše ročních výdajů, ale jimi vytvářený implicitní dluh, tedy dlouhodobý slib jednotlivých vlád proplácet v budoucnu sociální dávky, u kterých není předem známé, jakým způsobem budou financovány, respektive zda stát bude mít prostředky na jejich financování. V některých zemích Evropské unie již nyní přesahuje implicitní dluh 200% hodnoty HDP¹⁹. Tento výše uvedený vývoj, spolu s pokračujícím stárnutím populace a zvyšující se nadějí dožití, je základním důvodem, proč již od konce minulého století řada evropských zemí přistoupila nebo v brzké době přistoupí k reformě svých důchodových systémů. Reformy probíhají nejčastěji zpřísněním státem nastavených podmínek prostřednictvím parametrických, technických, administrativních a organizačních změn. Především se jedná o zvyšování věkové hranice pro odchod do důchodu, zvyšování doby nutné doby důchodového pojištění a zpřísnění možnosti pro předčasný odchod do důchodu

---

¹⁵ Statistická ročenka z oblasti důchodového pojištění 2018. Česká správa sociálního zabezpečení. 1. Vyd. Praha 2019. ISBN 978-80-87039-54-0. [on-line] Praha 2019 [cit. 2020-03-25] Dostupné z: <https://www.cssz.cz/documents/20143/99587/Statisticka%20ročenka%20z%20oblasti%20důchodového%20pojištění%C3%AD%20za%20rok%202018.pdf/6ac9652b-93c3-357a-4c86-aeb41068c54f>

¹⁶ Výdaje rozpočtu na sociální dávky loni vzrostly na 557 miliard. Investiční web. [on-line] 23.6.2019 [cit. 2020-03-08] Dostupné z: <https://www.investicniweb.cz/news-vydaje-rozpocet-na-socialni-davky-loni-vzrostly-na-557-miliard/>

¹⁷ HOVORKA, Jiří., Jde na důchody málo peněz? Dotazník ukazuje, jak uvažuje ministerstvo o změnách penzí. Měšec.cz [on-line] 27.2.2019 [cit. 2020-03-08] Dostupné z: <https://www.mesec.cz/clanky/jde-na-duchody-malo-penez-dotaznik-ukazuje-jak-uvazuje-ministerstvo-o-zmenach-penzi/>

¹⁸ V důsledku koronavirové krize by výdaje Ministerstva práce a sociálních věcí v roce 2020 mohly dosáhnou 676,8 miliard Kč a příjmy 552,59 miliard Kč.

¹⁹ SCHNEIDER, Ondřej., Důchodové systémy v Evropě: Reformují všichni. IDEA CERGE EI. Projekt Národohospodářského Ústavu. Krátká studie 6/2011. [on-line] 12. srpna 2011 [cit. 2020-03-08] Dostupné z: https://idea.cerge-ei.cz/documents/kratka_studie_2011_06.pdf

a valorizační pravidla pro zvyšování důchodů. Některé státy se však již rozhodly provést celkovou reformu důchodového systému spočívající nejčastěji v převedení části financování důchodových systémů prostřednictvím individuálních úspor v penzijních investičních fondech²⁰ a vytvořením podmínek a státních podpor pro individuální důchodové spoření.

Z výše uvedeného tedy plyne, že důchodová reforma českého důchodového systému je nezbytná, byť se zdá, že ji lze trvale odkládat. Úspěšnost a efektivnost jakékoliv důchodové reformy lze posuzovat s dlouhodobým odstupem minimálně jedné generace. Právě proto je často velice složité důchodové reformy prosazovat a prosadit. Proti reformám se nejčastěji staví zájmy starší generace, která mimo jiné početně stále narůstá, a pro kterou je vlastně jediným zájmem respektive jedinou mírou účelnosti a efektivnosti stabilita systému a nepřetržitý nárůst výše starobních důchodů. Vlády zemí, kde důchodová reforma proběhla nebo probíhá, považují za úspěšnou a efektivní takovou důchodovou reformu, která sníží budoucí výdaje na starobní důchody a tedy i implicitní dluh²¹.

Nejdůležitějším úkolem jakéhokoliv důchodového systému je umožnit lidem, kteří ztratí schopnost vykonávat výdělečnou činnost díky svému stáří, mít sociálně korektní, stabilní a dlouhodobý příjem. Před tím, než začaly vznikat důchodové systémy, měla pro zajištění obživy a života stěžejní roli rodina, zpravidla s větším počtem dětí a mladých ekonomicky činných lidí v produktivním věku. Následovalo období, kdy se začala postupně snižovat role mezigeneračních rodinných vazeb a na zabezpečení starých občanů se stále více začal podílet stát²².

Stárnutí populace v České republice a přepokládaný nepříznivý demografický vývoj v následujících desetiletích je jedním z hlavních důvodů, proč je nutné reformu existujícího českého důchodového systému uskutečnit. Zkušenosti jak z České republiky, tak i ze zahraničí jednoznačně ukazují, že ve vztahu demografického vývoje populace ke stabilitě důchodového systému jsou jedny z nejproblematictějších vnitřní cílené i nahodilé zásahy do více či méně přirozeného demografického vývoje. Je jisté, že prorodinná podpora je potřebná, ale aby se opravdu pozitivně projevila, je nutné, aby se o takovou podporu jedna-

---

²⁰ tamtéž

²¹ tamtéž

²² HRNČÁRKOVÁ, Zdeňka., Alternativní systémy důchodového zabezpečení z pohledu reformy českého penzijního systému. ACTA UNIVERSITATIS AGRICULTURAE ET SILVICULTURAE MENDELIANAE BRUNENSIS SBORNÍK MENDELOVY ZEMĚDĚLSKÉ A LESNICKÉ UNIVERZITY V BRNĚ. LIII, No. 3, pp 243-250. [on-line] 2005 [cit.2020-03-05] Dostupné z: https://acta.mendelu.cz/media/pdf/actaun_2005053030243.pdf

lo v horizontu minimálně jedné celé generace. Zkušenosti ukazují, že nárazová politicky a populisticky motivovaná podpora rodin z dětmi a udržování nebo i zvyšování míry porodnosti v období jednoho nebo dvou volebních období ve skutečnosti vytvoří pouze hluboký zářez do demografické křivky, který se nejprve v horizontu pěti až deseti let projeví na dostatku předškolních a školních zařízení, v horizontu dvaceti až třiceti let na pracovním trhu a v horizontu padesáti až šedesáti let na důchodovém zabezpečení. Z pohledu státu děti přinášejí zprvu krátkodobé výdaje, ale následně dlouhodobé příjmy. Ekonomický přínos pro stát se projevuje nikoliv v následujícím volebním období jako čistý výdajový náklad, ale až v průběhu další druhé a třetí generace jako čistý příjem.

Zkušenosti potvrzují, že krátkodobá snaha o navýšení porodnosti posléze v delším horizontu nevede k výsledku, že se narodí více dětí. Pouze nastane situace, kdy se rodiny, které by tak jako tak chtěly mít a měly děti, se rozhodnou mít potomky dříve anebo naopak odloží jejich početí a narození. Výsledkem je, že se narodí více či méně stejný počet dětí, ale jejich narození se posune a zkoncentruje do kratšího období. Stejně tak se ukazuje, že finanční podpora rodin s dětmi je sice velmi důležitá, ale zdaleka ne dostačující podmínka pro dlouhodobé ovlivňování lidí zda chtějí jedno nebo více dětí. Ukazuje se, že minimálně stejně důležitá je rozvinutá infrastruktura představující zabezpečení dostatku míst v předškolních zařízeních a školách v místě bydliště a dostatek bezplatně organizovaných mimoškolních aktivit.

Český důchodový systém bude muset být dříve či později reformován, přičemž se určitě uplatní zkušenosti z důchodových reforem, které již ve světě probíhají nebo proběhly. Při posuzování vhodnosti využití různých zahraničních alternativ a jejich případnou implementaci do českého důchodového systému jde především o hledisko politické a o hledisko ekonomické. Neméně důležité je však i hledisko historické, sociální, sociologické a právní.

V první kapitole disertační práce jsou shrnuty a definovány základní charakteristiky, funkce, pojmy, alternativy a trendy důchodových systémů.

Systémy důchodového zabezpečení je možné posuzovat dle nejrůznějších hledisek z pohledu jejich charakteristiky, konstrukce, financování, typů dávek, pojistného pokrytí a poměru mezi solidaritou a zásluhovostí.

1.1 Konstrukce důchodových systémů

Původně zabezpečování starších občanů probíhalo v rámci rodinné nebo rodové příslušnosti a později na základě profesní příslušnosti. Z období feudalismu lze připomenout povinné pojištění francouzských námořníků (Ludvík XIV), penzijní normál pro vdovy a sirotky po zaměstnancích (Marie Terezie) anebo penzijní normál pro samotné zaměstnance (Josef II)²³. Za Marie Terezie a Josefa II. došlo ke státnímu zabezpečení byrokracie.

Opravdový rozvoj sociálního zabezpečení nastal na konci 19. století a v první polovině 20. století. V současnosti v Evropě neexistuje jednotný, unifikovaný důchodový systém. Historicky lze definovat několik základních typů důchodových systémů.

1.1.1 Bismarckův model segmentovaného sociálního pojištění

Za první ucelený model sociálního pojištění se považuje **Bismarckův model** tzv. segmentovaného sociálního důchodového pojištění²⁴, představující reformy, které byly v období let 1883 - 1889 vytvořeny systémem povinného úrazového a nemocenského pojištění provázaného posléze se starobními a invalidními důchody, zavedený v Německu kancléřem Otto von Bismarckem²⁵. Povinné nemocenské pojištění bylo v Německu uzákoněno v roce 1883, následovalo uzákonění povinného úrazového pojištění v roce 1884 a v roce 1889 bylo uzákoněno povinné starobní a invalidní pojištění²⁶. Financování mělo dle původní představy probíhat prostřednictvím státního rozpočtu, ale z důvodu nutných kompromisů a nedostatku finančních prostředků ve státním rozpočtu vycházelo z finančních příspěvků. Bismarckův model symbolizuje důchod odvozený od zaplaceného pojistného v závislosti na příjmu, snahou je udržet životní úroveň v případě invalidity, chudoby a stáří, solidarita se odvíjí od konstrukce pojistného. Bismarckův model je typický pro země, kde tento model historicky vznikl a uplatnil se, tedy pro Německo, Rakousko, a dále také pro Itálii a Francii.

---

²³ CHVÁTALOVÁ, Iva., a kol. Právo sociálního zabezpečení v České republice a Evropské unii. 2. aktualizované vydání. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, 302 s. ISBN 978-80-7380-732-0

²⁴ VOSTATEK, Jaroslav. Penzijní teorie a politika. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2016. 288 s. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-807400-571-8, s. 193.

²⁵ Otto von Bismarck (1. dubna 1815 – 30. července 1898) byl první německý kancléř v letech 1871 - 1890

²⁶ TRÖSTER, Petr., a kol. Právo sociálního zabezpečení. 6. Podstatně přepracované a aktualizované vydání. s. 21. Praha: C.H.Beck, 2013, 320 s.

V Německu byl starobní důchod dle Bismarckova modelu chápán jako určitý druh invalidního důchodu, kdy trvalá pracovní neschopnost vzniká stářím. Věk pro přiznání starobního důchodu byl určen na 70 let a nárok na starobní důchod vznikal po 30 letech pojištění. Starobní důchod se skládal pouze z procentní výměry dle doby pojištění a mzdové třídy, a z říšského příspěvku ve výši 50 Marek ročně. Na úřednictvo soukromých subjektů se sociální pojištění dle Bismarckova modelu nevztahovalo, neboť nepředstavovalo ohrožení kapitalismu.

Bismarck vytvořil systém sociální jistoty, který umožnil zabezpečovat důchody pro lidi, kteří byly výdělečně činní a hradili příspěvky. Vypáčené dávky, při stanovení horní hranice, sloužily k zabezpečení takového životního standardu, jaký byl v době produktivního života. Bismarckův model se stal inspirativním pro většinu důchodových systémů v Evropě a podstatně ovlivnil i důchodové systémy střední a východní Evropy.

Teprve až **Adenauerova koncepční reforma** důchodového pojištění z roku 1957 sjednotila podmínky důchodového pojištění úřednictva a dělníků.²⁷

Za důležitou zmínku stojí fakt, že základní parametr Bismarckova modelu – nárok na starobní důchod (tedy jinými slovy věk odchodu do důchodu) se v době zavedení více či méně rovnal tehdejšímu průměrnému věku dožití. Kdybychom toto pravidlo uplatňovali v roce 2018 v České republice, pak věk odchodu do důchodu by byl u mužů 76,1 let a u žen 81,9 let²⁸.

Hlavní nedostatek Bismarckova modelu představuje nedostatečná solidarita pro občany, kteří měli velmi malé příjmy, nebo byli bez příjmů, anebo byli bez majetku.

Pod vlivem Německa a jeho Bismarckových sociálních zákonů byly podobné čtyři sociální zákony přijaty i v rakouské části Rakousko – Uherska známé jako **Taafeho reformy**²⁹. V roce 1888 byl přijat zákon o úrazovém pojištění dělníků, zákon o povinném nemocenském pojištění dělníků, v roce 1889 zákon o bratrských pokladnách dle obecného zákona horního a v roce 1907 zákon o penzijním pojištění zřízenců ve službách soukromých a některých zřízenců ve službách veřejných³⁰.

---

²⁷ VOSTATEK, Jaroslav. Penzijní teorie a politika. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2016. 288 s. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-807400-571-8, s. 193.

²⁸ Jakého věku se pravděpodobně dožijeme. Český statistický úřad. Krajská správa ČSÚ v Brně [on-line] 31.05.2020 [cit. 2020-03-07] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xb/jakeho-veku-se-pravdepodobne-dozijeme-2018>

²⁹ Eduard Taaffe (24. února 1833 – 29. listopadu 1895) byl v letech 1868 – 1870 a 1870 – 1893 předseda tzv. předlitavské vlády

³⁰ TRÖSTER, Petr., a kol. Právo sociálního zabezpečení. 6. Podstatně přepracované a aktualizované vydání. s. 21. Praha: C.H.Beck, 2013, 320 s.

1.1.2 Beveridgeův model sociálního zabezpečení

Druhým modelem sociálního pojištění se stal **Beveridgeův model** poskytující univerzální dávky za univerzální pojistné (národní pojištění) bez testování příjmů, jehož cílem bylo zajistit především zaměstnanost, zdravotní péči a minimální životní standardy³¹ a zabránit bezprostřední chudobě. Beveridgeův model symbolizuje rovné důchody v jednotné výši na úrovni existenčního minima ve výši 15 až 20 % průměrné celostátní mzdy, vyplácené v případě nemoci, invalidity nezaměstnanosti a stáří, je financován ze státního rozpočtu, solidarita se odvíjí od konstrukce daňového systému přerozdělováním vybraných prostředků. Beveridgeův model měl za základní cíl eliminovat chudobu a svým způsobem reagoval i na situaci ve Velké Británii v průběhu a po druhé světové válce, kdy v průběhu války lidé pracovali ve válečném průmyslu, často za tuto práci nedostávali žádnou finanční odměnu a tím neměli za toto období nárok na sociální zabezpečení. Model vycházel z principu, že stát musí ručit a vyplácet pevný, minimální, univerzální, zaručený starobní důchod bez rozdílu. Model neposkytuje takový životní standard, jaký měli lidé v průběhu svého pracovního života. To byl důvod, že v případě Beveridgeova modelu se od začátku rozvinula celá řada různých doplňkových důchodových systémů. Beveridge s oblibou dodával, že stát musí zajistit chléb, ale lidé si musejí zajistit máslo³². Beveridgeův model je typicky spojován s Velkou Británií, Kanadou a severskými skandinávskými státy, ale také i s Kubou.

Nedostatkem Beveridgeova modelu je fixní částka jako tzv. univerzální důchod, který je výrazně nižší než příjem, který měli lidé v době své výdělečné činnosti, a neposkytuje jim takový životní standard, na který byli zvyklí. Proto v případě Beveridgeova modelu je nutné podpořit také doplňkové zdroje důchodových příjmů, např. zaměstnanecké penze, mající v britském důchodovém systému dlouhou tradici.

Ne všechny země lze zařadit čistě buď do Bismarckova modelu, nebo čistě do Beveridgeova modelu. Stále častěji lze pozorovat spojování nebo překrývání obou modelů. Určitou úpravou Bismarckova modelu lze při předem definované době sociálního pojištění přiznávat minimální důchod, aniž by se zohledňovala výše uhrazeného pojistného: **pojist-**

---

³¹ KOTOUS, Jan., MUNKOVÁ, Gabriela., ŠTEFKO, Martin., *Obecné otázky sociální politiky*. s. 61, Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2013. 169 s. ISBN 978-80-87439-08-1.

³² FEHIMOVIČ, Nadja., *Důchodové systémy v Evropě*. Finance.cz [on-line] 02.11.2004 [cit. 2020-04-08] Dostupné z: <https://www.finance.cz/zpravy/finance/42149-duchodove-systemy-v-evrope/>

ný systém se stanoveným minimem³³. Kombinací Bismarckova a Beveridgeova modelu lze vytvořit **dvousložkový systém** (dvousložkový důchod), kdy určitá část vypláceného důchodu je určena jednotnou fixní částkou a zbylá část je závislá na výši odvedeného pojistného³⁴.

1.1.3 Švédský model sociálního zabezpečení

Třetím a vývojově nejmladším modelem sociálního zabezpečení se stal **švédský model**, někdy též nazývaný jako skandinávský model³⁵), který vznikl kombinací Bismarckova a Beveridgeova modelu ve skandinávských zemích s určitými dílčími rozdíly ve Švédsku, Finsku, Dánsku a Norsku. Tyto země nezávisle na sobě zjistily, že neflexibilní model konstrukce výpočtu věku odchodu do důchodu je zastaralý, začaly podporovat integraci seniorů v důchodovém věku do pracovního trhu a umožnily lidem, aby si spořili více prostředků na stáří. Michael Hansen³⁶ o dánském důchodovém systému prohlásil: „*Důvodem, díky kterému je dánský systém jedním z nejlepších na světě, je flexibilita, kterou poskytuje*“. Theodoros Iaponas³⁷ zdůrazňuje, že „*Důchodový věk by měl být vlastní volbou zaměstnance*“³⁸.

Pro švédský model je charakteristické zajištění plné zaměstnanosti, sociální rovnosti a sociální pomoci díky solidaristické mzdové politice³⁹. V roce 1999 švédská důchodová reforma zavedla do univerzálního sociálního starobního pojištění systém individuálních účtů s virtuálním kapitálem – NDC (Notional Defined Contribution), kdy odváděné finanční příspěvky jsou pouze administrativně evidovány na individuálním účtu a částka vypláceného důchodu je určena na základě pojistně – matematických metod. NDC tak představuje určitý hybridní systém, který je průběžně financovaný a příspěvkově definova-

---

³³ KREBS, Vojtěch., a kol. Sociální politika. 6., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-921-2.

³⁴ tamtéž

³⁵ PLISCHKE, Simona Ely., Evropan ve výslužbě u Bismarcka. Peníze.cz. [on-line] 15.4.2003 [cit. 2020-03-08] Dostupné z: <https://www.penize.cz/diskuze/15477-evropan-ve-vysluzbe-u-bismarcka>

³⁶ Michael Hansen – generální ředitel Swiss Life Network při společnosti Life Global Solution

³⁷ Theodoros Iaponas – vedoucí Global Employee Benefits při společnosti Swiss Life Global Solutions

³⁸ SLAPNÍČKA, Martin., Finsko, Švédsko a Dánsko našly lék na řešení důchodů. nasepenize.cz [on-line] 1.9.2018 [cit. 2020-04-08] Dostupné z: <https://www.nasepenize.cz/finsko-svedsko-a-dansko-nasly-lek-na-reseni-duchodu-317656>

³⁹ HRNČÁRKOVÁ, Zdeňka., Alternativní systémy důchodového zabezpečení z pohledu reformy českého penzijního systému. ACTA UNIVERSITATIS AGRICULTURAE ET SILVICULTURAE MENDELIANAE BRUNENSIS SBORNÍK MENDELOVY ZEMĚDĚLSKÉ A LESNICKÉ UNIVERZITY V BRNĚ. LIII, No. 3, pp 243-250. [on-line] 2005 [cit.2020-03-05] Dostupné z: https://acta.mendelu.cz/media/pdf/actaun_2005053030243.pdf

ný. Systém je konstruovaný s cílem udržet dlouhodobě financovatelnost a motivovat pojištěnce setrvat na pracovním trhu i po dosažení důchodového věku. Švédsko v roce 1999 řešilo dlouhodobou finanční neudržitelnost svého systému a spravedlivé přerozdělování finančních prostředků. Švédský model se dnes v modifikovaných verzích používá ve skandinávských zemích a dále v např. v Polsku, Rusku a Lotyšsku.

V dánském důchodovém systému se do roku 2022 zvýší důchodový věk na 67 let, přičemž od roku 2024 bude spjat s předpokládanou průměrnou délkou života tak, že ve starobním důchodu by měl člověk trávit v průměru 14,5 let. Budou nastaveny atraktivní pobídky pro setrvání seniorů co nejdéle na pracovním trhu.

Finský důchodový systém snížil věk, od kterého by měl občan být zapojen do povinného důchodového spoření na 17 let, odchod do důchodu bude flexibilní v souladu s předpokládanou průměrnou délkou života k momentu, ve kterém občan dosáhne 62 let a umožní se částečný odchod do starobního důchodu, kdy občan bude pobírat 25 nebo 50 % přiznaného důchodu.

V případě Švédska jsou zavedeny zcela automatické mechanismy pracující s ekonomickými a demografickými změnami, čímž výše starobního důchodu není zafixována a starobní důchody mohou být jak zvyšovány, tak snižovány (což se stalo během poslední hospodářské krize v letech 2010 až 2011).

Skandinávský důchodový model odvíjí výši starobního důchodu od předpokládané průměrné délky života, flexibilního odchodu do důchodu a podpory práce seniorů v důchodovém věku. Souběžně s tím se do důchodového systému musí zapojit i zaměstnavatelé.

1.2 Způsoby financování, Důchodové modely, Penzijní plány

V této kapitole jsou stručně charakterizovány způsoby rozdělení a financování důchodových systémů, důchodových modelů a penzijních plánů. Jedná se o souhrn základních teoretických principů a charakteristik důležitých pro jakoukoli diskusi, analýzu, porovnávání, reformy a změny důchodových systémů. Důchodové systémy představují komplexní systémy závislé na celé řadě faktorů propojujících celou řadu oborů, které vytvářejí hranice možností jejich rozvoje. Podstatný a srozumitelný je na důchodové systémy vliv ekonomiky, která rozhoduje o výši finančních prostředků, dále vliv politický – přijatý důchodový systém je vždy rozhodnutí politické, vliv demografický související se stárnutím

a strukturou společnosti, vliv sociologický, kdy starobní důchodci představují stále sociálně početnější a ostatní vlivy historické, zvyklostní nebo kulturní.

1.2.1 Způsoby financování důchodových systémů

Jedním z nejdůležitějších a nejdiskutovanějších faktorů každého důchodového systému je jeho dostatečně vysoké, udržitelné a stabilní financování. Důchodové systémy se v zásadě liší ve způsobu financování a ve způsobu rozdělování finančních prostředků. Dle způsobu financování lze v zásadě hovořit o dvou typech financování:

1) o mezigeneračním modelu **průběžného financování** (PAYG – Pay As You Go), v kterém jsou příspěvky mladší generace ihned vypláceny důchodcům z předchozí generace. Model je založen čistě na mezigenerační solidaritě. Jedná se o přerozdělování finančních částek předem známých do výdajů, které nepřetržitě narůstají díky narůstající průměrné délce života. Tento systém financování důchodového systému plně závisí na dostatečném počtu lidí v produktivním věku ve vztahu k počtu lidí pobírajících důchod⁴⁰. V tomto modelu financování se nepočítá s žádnou finanční rezervou a aby byl systém stabilní je nutné, aby se výše výdajů na důchody rovnala výši odvodů do systému. Případný schodek systému je nutné dorovnávat ze státního rozpočtu. Nedostatkem průběžného financování je vysoká citlivost na změny demografického vývoje a velká míra přerozdělování příspěvků⁴¹.

2) o modelu **fondového financování** (FF – Fully Founded), v kterém jsou příspěvky do systému akumulovány na individuálních penzijních účtech nebo v penzijních podílových fondech a zhodnocují se přes kapitálový trh prostřednictvím individuálních úspor a kolektivního investování. V případě fondového financování lze mluvit o určité formě „privatizace důchodového systému“; model funguje v soukromém, i když silně státem regulovaném a podporovaném povinném nebo dobrovolném systému⁴². Výhodou fondového financování je příznivý dopad na pracovní trh a relativně nízká citlivost na výkyvy demografického vývoje obyvatelstva. Nedostatkem fondového financování je otázka obyvatel

---

⁴⁰ tamtéž

⁴¹ SIMONOVITS, András., Modeling Pension Systems. Palgrave Macmillan UK Publisher. 2003. ISBN 978-1-4039-1525-2.

⁴² HRNČÁRKOVÁ, Zdeňka., Alternativní systémy důchodového zabezpečení z pohledu reformy českého penzijního systému. ACTA UNIVERSITATIS AGRICULTURAE ET SILVICULTURAE MENDELIANAE BRUNENSIS SBORNÍK MENDELOVY ZEMĚDĚLSKÉ A LESNICKÉ UNIVERZITY V BRNĚ. LIII, No. 3, pp 243-250. [on-line] 2005 [cit.2020-03-05] Dostupné z: https://acta.mendelu.cz/media/pdf/actaun_2005053030243.pdf

s nízkými příjmy, u nichž je problematické, vzhledem k výši jejich nízkých příjmů, dostatečné spoření na stáří a následné vyrovnávání výše důchodů ze státního rozpočtu.

Fondové financování tradičně čelí argumentům o rizicích investování, přičemž se zapomíná na fakt, že i průběžný důchodový systém je vystaven celé řadě rizik politických, demografických a rizik na trhu práce. Investiční rizika jsou zpravidla krátkodobější a ne vždy je lze přesně a včas predikovat. Na druhé straně je lze mnohem více diversifikovat a restrukturalizovat. Demografická a politická rizika, mnohdy vyúsťující do rizik trhu práce, mají na důchodové systémy dlouhodobější dopad, lze je často dlouhodobě predikovat, ale právě proto se jejich řešení odkládá. Je tedy zřejmé, že se nabízí diverzifikace rizik průběžného a fondového financování důchodového kombinací obou systémů⁴³.

Existuje také i kombinovaný model způsobu financování důchodového systému vycházející z průběžného financování, které je doplněno zřízením rezervního dlouhodobého investičního fondu, tzv. průběžné financování s rezervním fondem⁴⁴.

V případě rozdělování finančních prostředků z důchodových systémů formou důchodových a penzijních dávek existují **příspěvkově definované systémy (DC – defined contribution)** – určena je výše příspěvků, vyplácené částky mohou být pohyblivé, a **dávkově definované systémy (DB – defined benefit)** – určena je výše vyplácené částky a hrazené příspěvky mohou být pohyblivé.

Příspěvkově definovaný systém je typický pro fondové systémy, protože výše vyplácených dávek je přímo úměrná míře zhodnocení investic. Dávkově definovaný systém je typický pro průběžně financované systémy.

Lze zmínit též **hybridní dávkově definovaný systém**, u kterého se výše dávek mění dle výše zisku investovaného kapitálu a **smíšený dávkově definovaný systém** kombinující příspěvkový systém s dávkovým⁴⁵.

Důchodové systémy lze dále dělit dle zásluhovosti mírou poměru mezi výší vyplácené garantované jednotné částky a částkou závislou na předchozím příjmu a délce doby přispívání do důchodového systému.

Používá se i **průběžně financovaný příspěvkový důchodový systém (NDC – notional defined contribution - fiktivní, pomyslný individuální účet)**. Principem tohoto sys-

---

⁴³ MAREK, David., FRANČE, Václav., Jaké budou důchody? Economics & Statistics. Deloitte. [on-line] Zář 2019 [cit. 2020-03-22] Dostupné z: https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/cz/Documents/deloitte-analytics/Jake_budou_duchody.pdf

⁴⁴ KREBS, Vojtěch., a kol. Sociální politika. 6., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-921-2.

⁴⁵ CIPRA, Tomáš., Penze: Kvantitativní přístup. Praha. Ekopress. 2012. ISBN 978-80-86929-87-3.

tému je, že výše příspěvků a jejich zhodnocování každého jedince je virtuálně připisována a vedena na účtu každého pojištěnce, ale reálné finanční prostředky jsou využívány na průběžné financování důchodů. Výhodou systému NDC je, že může v určitých mezích automaticky stabilizovat bilanci důchodového systému v souvislosti s růstem průměrných mezd a průměrné důchodové dávky a v dlouhodobém horizontu udrží náklady důchodových systémů vůči HDP na konstantní hranici. Problematické u NDC systému je potlačení vlivu prudkých změn v demografickém vývoji populace. Výše důchodu v okamžiku odchodu pojištěného do důchodu v systému NDC představuje výpočet vycházející přímo úměrně z celkových úspor na fiktivním individuálním účtu a nepřímo úměrně z očekávané délky života budoucích starobních důchodců⁴⁶.

1.2.2 Důchodové modely

Důchodové systémy lze také dělit na základě historického, sociálního, ekonomického a politického vývoje na čtyři základní sociální důchodové modely. Existuje model liberální, konzervativní, sociálně – demokratický a neoliberální. Základní rozdíly mezi jednotlivými modely spočívají v dobrovolnosti, povinnosti, universalitě a selektivitě.⁴⁷

Liberální model je charakteristický tím, že stát vyznává svobodu jednotlivce a proto se zcela minimálně snaží dotovat, regulovat anebo jinak zabezpečovat důchodové a sociální dávky. Základem tohoto modelu je dobrovolné a selektivní individuální zabezpečení. Stát poskytuje ze svého rozpočtu důchody rovné anebo testované. V zemích OECD se tento model již neuplatňuje. Původní, čistý liberální model, odmítá veřejné i soukromé penze respektive státní finanční dotace. Současný moderní liberální model pracuje jednak s testovaným důchodem jako určitou obdobou sociální pomoci v závislosti na výši příjmu a hodnotě majetku a dále s univerzálním rovným důchodem. Příkladem zemí, ve kterých se v nějaké formě využil liberální model, jsou Velká Británie, Spojené státy americké, Kanada, Austrálie, Nový Zéland, Japonsko, Nizozemsko, Irsko, Dánsko, Švýcarsko.⁴⁸

---

⁴⁶ KREBS, Vojtěch., a kol. Sociální politika. 6., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-921-2.

⁴⁷ BOVENBERG, Lars., EWIJK, van Casper., WESTERHOUT, Ed., (eds.) The Future of Multi-Pillar Pensions. Cambridge, UK: Cambridge University Press, s. 434. 2012. ISBN 978-1-1070-2226-3.

⁴⁸ VOSTATEK, Jaroslav., Penzijní teorie a politika- 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2016. s. 267. ISBN: 978-80-7400-571-8

Konzervativní model je charakteristický tím, že pojistné je stanoveno jako procento z příjmu. Základem tohoto modelu je povinné a selektivní důchodového zabezpečení často sledující zájmy rozdílných sociálních skupin (např. zaměstnanecké a služební penze). Důchody tvoří základní a procentní část a délka nutného pojištění se pohybuje v rozmezí od 5 do 40 let. Jako doplnění důchodů konstruovaných na bázi konzervativního modelu slouží testované penze ve výši dávek sociální pomoci. Dle tohoto modelu jsou konstruovány také penze státních úředníků anebo penze podnikové⁴⁹.

Transformaci konzervativního modelu na model sociálně – demokratický a vytvoření tzv. Panevropského důchodového systému doporučuje Světová banka^{50,51}

Sociálně – demokratický model představuje kombinaci univerzálního sociálního pojištění placeného zaměstnavateli spolu se sociální penzí a dominancí univerzálních dávek. Základem tohoto modelu je povinné a univerzální veřejné zabezpečení. A případně i s tzv. seniorským příspěvkem na bydlení⁵².

Příkladem sociálně – demokratického modelu je švédská důchodová reforma charakteristická zavedením tzv. příjmové penze – NDC, a s ní spojená garantovaná a prémiová penze. Základní schéma švédského sociálně – demokratického modelu je: 1) I. pilíř – příjmová a garantovaná penze z NDC a prémiová penze z FDC – systému univerzálního sociálního pojištění s možností individuálního investování, 2) II. pilíř - zaměstnanecké penze a 3) III. pilíř – osobní penze. Výhodou švédského vynálezu NDC - fiktivního, pomyslného individuálního účtu je plná zásluhovost za zaplacené pojistné a flexibilní důchodový věk⁵³.

Neoliberální model, směr, který se začal rozvíjet v 90. letech minulého století a vycházel z přesvědčení, že soukromá aktivita je efektivnější. Základem neoliberálního modelu je univerzálnost na bázi dobrovolnosti. Veřejný sektor participuje jen v oblastech

---

⁴⁹ VOSTATEK, Jaroslav., Sociální a správní modely důchodového pojištění a spoření. Centrum pro ekonomické studie a analýzy (CESTA). Working Paper 2/15. VŠFS. [on-line] červen 2015 [cit. 2020-03-22] Dostupné z:

https://is.vsfs.cz/repo/4826/Vostatek_WP_2_Socialni_a_spravni_modely_duchodoveho_pojisteni_a_sporeni.pdf

⁵⁰ HOLZMANN, Robert., Toward a Reformed and Coordinated Pension System in Europe: Rationale and Potential Structure. Social Protection Discussion Paper Series, No. 0407. Washington: The World Bank. 2004.

⁵¹ HOLZMANN, Robert., PALMER, Edward., eds. Pension Reforms: Issues and Prospects for Non-Financial Defined Contribution (NDC) Schemes. Washington: The World Bank. 2006.

⁵² BOVENBERG, Lars., EWIJK, van Casper., WESTERHOUT, Ed., (eds.) The Future of Multi-Pillar Pensions. Cambridge, UK: Cambridge University Press, s. 434. 2012. ISBN 978-1-1070-2226-3.

⁵³ VOSTATEK, Jaroslav., Penzijní teorie a politika- 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2016. s. 267. ISBN: 978-80-7400-571-8

solidární penze⁵⁴. Příkladem tohoto modelu je Chilská důchodová reforma představující určitou alternativu k Bismarckovu modelu sociálního státu. Neoliberální důchodový model s poukazem na to, že důchody představují osobní nárok každého občana, a proto odmítá příspěvky placené zaměstnavateli. Chilský neoliberální model byl konstruován jako dvou-pilířový a skládal se ze soukromého důchodového pojištění nebo spoření a z pilíře solidárního často ve formě rovného nebo testovaného důchodu⁵⁵ a představoval posun k systému soukromých osobních důchodových účtů. Světová banka na základě zkušeností z chilské důchodové reformy navrhla základní schéma neoliberálního modelu, který představuje 1) I. pilíř - sociální penze (universální nebo testovanou penzi anebo garanci státu pro minimum ve II. Pilíři, 2) II. pilíř - povinná soukromá penze nebo spoření (osobní nebo zaměstnanecké penze) a III. pilíř – dobrovolné soukromé penze.⁵⁶

1.2.3 Důchodové plány

Penzijní plány, obecně řečeno, představují určitý typ smlouvy nebo ujednání, dle kterého penzijní fond nebo zaměstnavatel při ukončení pracovního poměru nebo při odchodu do starobního důchodu bude zaměstnanci poskytovat domluvené finanční plnění⁵⁷. V České republice musí být penzijní plány schvalovány Českou Národní Bankou.

Modely penzijních plánů se vyvíjely v posledních 30 letech v závislosti na základních důchodových systémech a v mnoha zemích se výrazně odlišují. V první řadě existuje **penzijní plán povinný** (mandatorní) pro určitou skupinu participantů jako veřejný, osobní nebo zaměstnanecký, a **penzijní plán dobrovolný** osobní nebo zaměstnanecký⁵⁸. Dále existuje **penzijní plán osobní** charakteristický mandatorními příspěvky participanta s možností jeho individuální volby mezi různými systémy, a **penzijní plán zaměstnanecký** spravovaný a řízený mimo kontrolu zaměstnavatelů. Zaměstnanecký penzijní plán je

---

⁵⁴ VOSTATEK, Jaroslav., Sociální a správní modely důchodového pojištění a spoření. Centrum pro ekonomické studie a analýzy (CESTA). Working Paper 2/15. VŠFS. [on-line] červen 2015 [cit. 2020-03-22] Dostupné z: https://is.vsfs.cz/repo/4826/Vostatek_WP_2_Socialni_a_spravni_modely_duchodoveho_pojisteni_a_sporeni.pdf

⁵⁵ BOVENBERG, Lars., EWIJK, van Casper., WESTERHOUT, Ed., (eds.) The Future of Multi-Pillar Pensions. Cambridge, UK: Cambridge University Press, s. 434. 2012. ISBN 978-1-1070-2226-3.

⁵⁶ VOSTATEK, Jaroslav., Penzijní teorie a politika- 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2016. s. 267. ISBN: 978-80-7400-571-8

⁵⁷ CHALUPA, Rostislav., a kol. ABECEDA účetnictví pro podnikatele 2014. 12. Vyd. Olomouc: Anag, 2014. s. 423, ISBN: 978-80-7263-862-8

⁵⁸ CIPRA, Tomáš., Penze: Kvantitativní přístup. Praha. Ekopress. 2012. ISBN 978-80-86929-87-3.

považovaný jako jeden z nejdůležitějších benefitů neboť zaměstnavatelé poskytují svým zaměstnancům (nebo v případě jeho úmrtí jeho rodinným příslušníkům) ze zaměstnaneckého fondu penzi⁵⁹.

Dále se penzijní plány dělí na **penzijní plán veřejný**, povinný, nejčastěji průběžně financovaný a garantovaný státem, a **penzijní plán soukromý**, dobrovolný. Výhodou veřejných penzijních plánů je především odolnost proti inflaci, odolnost vůči volatilitě kapitálových trhů a snadná regulace důchodových systémů prostřednictvím parametrických změn. K jednoznačným nevýhodám veřejných penzijních plánů patří vysoká míra přerozdělování a neúměrná citlivost změnám v demografickém vývoji společnosti. Výhody soukromého penzijního plánu jsou zejména ve výši vyplácených dávek úměrných odvedeným prostředkům a v jednodušším přizpůsobování demografickému vývoji. Nelze však poskytovat pojištění proti ekonomickému poklesu, inflaci a rizikům spojeným s volatilitou kapitálového trhu⁶⁰. Dynamicky se vyvíjí **povinný soukromý penzijní plán**. Jde o zaměstnanecký plán provozovaný zaměstnavatelem – až 80 % ekonomicky činného obyvatelstva typicky v severských zemích a Švýcarsku. Opakem je **nepovinný soukromý penzijní plán** známý z oblasti průmyslu – až 65 % ekonomicky aktivních obyvatel v Dánsku, Švédsku a Holandsku⁶¹.

Penzijní plány lze dělit také na **plně fondový penzijní plán** vyčleňující finanční prostředky na své investiční aktivity a závisející na úspěšnosti svých investic, a **nefondový penzijní plán**, který okamžitě přerozděluje a vyplácí důchodové nároky⁶².

Mluvíme-li obecně o problematice důchodů, důchodových modelů a systémů a jejich financování, je nutné připomenout diskusi o významu, vymezení a používání pojmu „důchod“ a pojmu „penze“ a jejich zakotvení v legislativním rámci sociálního zabezpečení. Důchod lze definovat jako peněžitou dávku, která má sloužit jako finanční zabezpečení ve stáří, v případě vzniku invalidity, pro případ smrti manžela nebo manželky nebo v případě smrti nezaopatřeného dítěte⁶³. Důchod je „*dlouhodobá dávka poskytovaná v sociálně po-*

---

⁵⁹ ARMSTRONG, Michael., Řízení lidských zdrojů: nejnovější trendy a postupy. 10. Vydání. Praha. Grada Publishing, a.s., 2007. ISBN 978-80-247-1407-3.

⁶⁰ LOUŽEK, Marek., Důchodová reforma. Vyd. 1. Praha: Karolinum. 2014. ISBN 978-80-246-2612-3.

⁶¹ ORGANISATION FOR ECONOMIC COOPERATION AND DEVELOPMENT. Pension at a glance 2011. Retirement – income systems in OECD and G20 countries. [on-line] 2011. [cit. 2020-03-22] Dostupné z: https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/pension_glance-2011-en.pdf?expires=1584889522&id=id&accname=guest&checksum=9A5601C83647034E1BDA658C607FF167

⁶² CIPRA, Tomáš., Penze: Kvantitativní přístup. Praha. Ekopress. 2012. ISBN 978-80-86929-87-3.

⁶³ VYBÍRALOVÁ, Monika., Důchod – co je to, definice, vysvětlení, informace. Bezplatná právní poradna. [on-line] 11. února 2018 [cit. 20200308] Dostupné z: <https://www.bezplatnapravni poradna.cz/ruzne/pravnicky-slovník/36659- Duchod.html>

jišťovacím systému jako opakující se peněžní plnění sloužící k částečnému odstranění důsledků sociální situace vymezené zákonem“⁶⁴. Vedle pojmu „důchod“ se v legislativě České republiky vyskytuje i pojem „penze“. V podstatě pouze odlišuje povinné důchodové spoření od doplňkového penzijního spoření⁶⁵ a penzijního připojištění⁶⁶ ve III. důchodovém pilíři, z kterého nejsou vypláceny důchody, ale penze.

1.3 Melbourne Mercer Global Pension Index

Tématika starobních důchodů je věc veřejná a dříve nebo později se dotkne všech, nejprve jako plátců důchodového pojištění, později jako příjemců starobních důchodů. Jak politiky a odborníky, tak veřejnost zajímá především, jak je konstruován český důchodový systém, zda poskytuje dostatečnou výši starobních důchodů, zda a jak je připravený na probíhající a očekávané demografické změny, kdy budou občané odcházet do důchodu, zda se o ně postará stát nebo si budou muset sami spořit. Spolu s těmito otázkami se přímo nabízí i otázka, jak si český důchodový systém stojí z pohledu srovnání s ostatními důchodovými systémy používanými v jiných zemích, ve které zemi mají nejlepší důchodový systém, a co udělat, aby i český důchodový systém dosáhl úrovně předních světových důchodových systémů. Politiky zajímají především takové důchodové systémy, které jim potenciálně přinesou nejvíc voličských hlasů. Odborníky nejvíc zajímá jak efektivní důchodový systém je nebo bude. A občany zajímá, kolik na důchodovém pojištění odvedou a jak velký bude starobní důchod po splnění podmínek pro jeho nárok.

Je zřejmé, že v praxi neexistuje žádný zaručený, universální model důchodového systému, který by mohl být beze zbytku přímo aplikován v nejrůznějších zemích světa. Každý model důchodového systému je jiný, unikátní, závislý na historických, kulturních, sociálních, demografických, přírodních, geografických a ekonomických podmínkách a zvyklos-

---

⁶⁴ TRÖSTER, Petr., a kol. Právo sociálního zabezpečení. s. 145. 6. Podstatně přepracované a aktualizované vydání. Praha, C.H.Beck, 2013. s. 290, ISBN 978-80-7400-473-5

⁶⁵ Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření

⁶⁶ Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením

tech v konkrétní zemi⁶⁷. Proto je porovnávání důchodových systémů jednotlivých zemí poměrně složité.

Porovnáváním zahraničních důchodových systémů se zabývá OECD a svá zjištění prezentuje v publikacích „Pensions at a Glance 2019”⁶⁸ a “OECD Pensions Outlook 2018”⁶⁹, v přehledech je uváděna i Česká republika, ale srovnání má pouze popisný charakter.

Společnost Mercer vyvinula metodu, jak jednotlivé důchodové systémy porovnávat a od roku 2009 publikuje jejich srovnání. V roce 2009 bylo porovnáváno 11 zemí, v roce 2019 bylo porovnáváno již 37 zemí, Česká republika doposud ve srovnání nebyla. Přesto je porovnání jak si stojí český důchodový systém možné, neboť v porovnání z roku 2019 bylo uvedeno 14 evropských zemí. Primárním cílem porovnávání je prostřednictvím 40 ukazatelů upozornit na nedostatky každého systému a navrhnout případné reformy, které by umožnily zvýšit udržitelnost systémů, přiměřenější důchodové dávky a důvěru v soukromé penzijní systémy. Melbourne Mercer Global Pension Index (MMGPI) představuje komplexní matematický model indexující 30 různých ukazatelů, kterým přiřazuje různou váhu důležitosti a v současnosti umožňuje nejlépe porovnat, jak dlouhodobou finanční udržitelnost a rizika důchodových systémů, tak mezigenerační spravedlnost mezi porovnávanými zeměmi. Model pracuje se třemi subindexy: 1) Adekvátnost (Přiměřenost) (představuje váhu 40 % z celkového indexu), 2) Udržitelnost (představuje váhu 35 % z celkového indexu) a 3) Bezpečnost (Integrita) (představuje váhu 25 % z celkového indexu).

Subindex adekvátnosti (přiměřenosti) představuje analýzu konstrukce výše vyplácených dávek a především porovnává míru podílu minimální výše starobního důchodu k průměrné odměně za práci, míru podílu výše průměrného starobního důchodu k průměrné odměně za práci a výpočet výše starobních důchodů. Je zkoumán též podíl soukromého financování a úspor na financování důchodových systémů a flexibilita pracovního trhu. V případě některých zemí jsou důležitými ukazateli, zda a jak se vyplácený starobní důchod započítává do společného jmění manželů a jaké jsou celkové soukromé úspory domácností.

---

⁶⁷ KNOX, David., Melbourne Mercer Global Pension Index 2019. Monash Centre for Financial Studies, Melbourne. [on-line] 2019 [cit. 2020-04-01] Dostupné z: <https://info.mercer.com/rs/521-DEV-513/images/MMGPI%202019%20Full%20Report.pdf>

⁶⁸ Pensions at a glance 2019. OECD and G20 Indicators. [on-line] November 27, 2019 [cit. 2020-04-01] Dostupné z: <https://www.oecd.org/publications/oecd-pensions-at-a-glance-19991363.htm>

⁶⁹ OECD Pensions Outlook 2018. OECD Library. ISBN: 9789264309319 (HTML). [on-line] 03 Dec 2018 [cit. 2020-04-01] Dostupné z: https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/oecd-pensions-outlook_23137649

Subindex udržitelnosti těsně souvisí se stárnutím populace, zvyšováním věku dožití, a snižováním počtu ekonomicky aktivních osob připadajících na jednoho starobního důchodce. Jednotlivé země tento subindex mohou významně ovlivňovat například změnami ve výši věku odchodu do starobního důchodu nebo podporou postupného odchodu do důchodu. Významná je také míra diverzifikace zdrojů financování starobních důchodů, státní garance penzijních fondů a stav veřejných financí.

Subindex bezpečnosti se týká třech zdánlivě nesouvisejících okruhů: regulace a správy důchodových systémů, ochrany a komunikace s pojištěnci a klienty důchodových systémů a výše a efektivita nákladů a provozních výdajů důchodových fondů.

Nepřehlédnutelný mezinárodní význam Melbourne Mercer Global Pension Indexu má skutečnost, že pomocí tohoto indexu je porovnáván životní standard občanů po dosažení důchodového věku ve více než polovině světové populace. Melbourne Mercer Global Pension Index při zařazování zemí do svého porovnání preferuje zachování co nejširší škály typů a variant důchodových systémů.

Ač Česká republika doposud nebyla zařazena do hodnocení pomocí Melbourne Mercer Global Pension Indexu, je odhadováno, že její důchodový index by se pohyboval na úrovni okolo 64,5 bodu, což dle klasifikace představovalo hodnocení výslednou známkou C+⁷⁰.

V roce 2019 Melbourne Mercer Global Pension Index porovnával 37 důchodových systémů a pokryl 63 % celosvětové populace. Index se pohyboval v rozmezí od 81,0 bodů (Holandsko) do 39,4 bodů (Thajsko)⁷¹.

V roce 2019 dle Melbourne Mercer Global Pension Indexu měly nejlepší důchodové systémy Holandsko (81,0 bodů) a Dánsko (80,3 bodů) s výslednou známkou A, představující prvotřídní důchodový systém s dobrými benefity, finančně stabilní a udržitelný, s vysokou mírou bezpečnosti. Výslednou známku B+ získala Austrálie (75,3 bodů) a výslednou známku B Finsko (73,6 bodů), Švédsko (72,3 bodů), Norsko (71,2 bodů), Singapur (70,8 bodů), Nový Zéland (70,1 bodů), Kanada (69,2 bodů), Chile (68,7 bodů), Irsko (67,3 bodů), Švýcarsko (66,7 bodů) a Německo (66,1 bodů). Výsledná známka B představuje důchodový systém s dobrou strukturou a funkcemi, odlišující se od hodnocení A nutností vylepšení důchodových systémů v některých oblastech⁷².

---

⁷⁰ KLÍČ, Dalibor., Kvantitativní hodnocení fungování českého penzijního systému. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze, Národohospodářská fakulta. 2013

⁷¹ KNOX, David., Melbourne Mercer Global Pension Index 2019. Monash Centre for Financial Studies, Melbourne. [on-line] 2019 [cit. 2020-04-01] Dostupné z: <https://info.mercer.com/rs/521-DEV-513/images/MMGPI%202019%20Full%20Report.pdf>

⁷² tamtéž

Na druhé straně žebříčku s výslednou známko D jsou důchodové systémy, které sice mají některé požadované vlastnosti, ale výrazně převažují slabiny a opomenutí, která je nutno řešit, jinak hrozí nebezpečí plynoucí z jejich finanční neudržitelnosti. Jedná se o Koreu (49,8 bodů), Čínu (48,7 bodů), Japonsko (48,3 bodů), Indii (45,8 bodů), Mexiko (45,3 bodů), Filipíny (43,7 bodů), Turecko (42,2 bodů), Argentinu (39,5 bodů) a Thajsko (39,4 bodů)⁷³.

V roce 2019 Melbourne Mercer Global Pension Index ve své srovnávací publikaci doporučuje kroky, které by měly země učinit ke zvýšení efektivity a kvality svých důchodových systémů:

- pokračovat ve zvyšování věku odchodu do starobního důchodu úměrně s vzrůstající střední délkou života a tím snižovat náklady důchodových systémů
- podporovat vyšší účast osob v důchodovém věku setrvat na trhu práce
- podporovat a vyžadovat vyšší úroveň všech druhů soukromého spoření a tím snížit závislost na veřejném starobním důchodu
- zvýšit účast osob samostatně výdělečně činných v důchodovém pojištění
- snížit možnost vybírat finanční prostředky naspořené v penzijních fondech před odchodem do starobního důchodu
- valorizovat indexaci veřejných starobních důchodů
- zlepšit správu a transparentnost soukromých penzijních fondů

Zároveň v souladu se závěry Světové banky Melbourne Mercer Global Pension Index doporučuje rozšířit třípilířový důchodový systém na systém o pěti pilířích:

- Nultý pilíř, nepřispěvkový, představující základní důchod z veřejných financí, univerzální nebo testovaný
- První pilíř, povinný, veřejný, veřejně spravovaný, s příspěvky v závislosti na výdělích
- Druhý pilíř, povinné příspěvkově definované zaměstnanecké nebo osobní penzijní spoření
- Třetí pilíř, dobrovolné fondové zaměstnanecké nebo osobní penzijní spoření
- Čtvrtý pilíř, dobrovolné důchodové spoření a podpora mimo vlastní důchodový systém

---

⁷³ tamtéž

2 Důchodové systémy a reformy v Českých zemích – historický exkurz

Kapitola Důchodové systémy a reformy v Českých zemích je záměrně zařazena na začátek této práce a slouží k připomenutí, jakým směrem se v minulosti ubíraly úvahy snahy a diskuse při tvorbě českého důchodového systému. Je zřejmé, že nikdy neexistoval a ani nyní neexistuje žádný ideální nebo zázračný důchodový systém, který by byl universální, použitelný globálně v kterékoli zemi na naší planetě a který by dokázal automaticky řešit všechny s ním spojené problémy; důchodový systém není stacionární, dynamicky se vyvíjí v závislosti na tom, jak se vyvíjí prostředí do kterého je zasazen.

Připomeňme jen, jakými změna prošel jak svět, tak Evropa od poloviny minulého století v oblasti demografického vývoje. Ještě před sto lety byl zákonný věk odchodu do důchodu v zásadě 65 let pro muže a ženy, přitom průměrná délka života byla pouhých 62 let. Důchodu se tak statisticky dožili pouze někteří. Dnes se lidé narození v letech 2017 a 2018 dožijí dle předpokladů průměrného věku 79 let, což znamená, že při teoreticky předpokládaném důchodovém věku by statisticky trávili v důchodu celých 14 let. Spolu s prokazatelným stárnutím populace tak výdaje na sociální zabezpečení a starobní důchody představují stále se zvyšující část ze státních rozpočtů.

Znalost zákonitostí vývoje důchodových systémů v minulosti nám umožní nastavit efektivnější důchodový systém v budoucnosti. Kapitola se snaží na historickém vývoji důchodového zabezpečení v českých zemích a posléze v České republice ukázat, že se více či méně dařilo najít konstruktivní konsenzus mezi odborníky, ale celá řada často velmi racionálních návrhů řešení problematiky důchodových systémů ztroskotala na konsenzu politickém.

Důchodové zabezpečení představuje natolik specifickou, složitou a různorodou problematiku, že ani Evropská unie, která má vždy spíše snahu o implementaci svých jednotlivých pravidel do národních legislativ, v případě důchodového zabezpečení a důchodových systémů ponechala iniciativu, kromě některých více či méně obecných doporučení, plně zcela na členských státech.

V České republice se uchytil důchodový systém, který představuje kombinaci základních důchodových modelů a systémů s častými změnami anebo úpravou klíčových parametrů.

Rok 1989 a s ním spojená sametová revoluce přinesla v české společnosti celou řadu zásadních změn nejen v politice a ekonomice, ale také i v oblastech sociálního zabezpečení. Pro novou sociální politiku se stalo klíčovým přijetí Scénáře sociální reformy, který následně otevřel cestu k přijetí nového pojetí sociálního zabezpečení v České republice⁷⁴. Tento zákon měl za cíl navázat na meziválečnou tradici Československa a koncept kombinace klasického sociálního pojištění (Bismarckův model) s konceptem sociální pomoci (Beveridgeův model) a se založením Fondu penzijního pojištění. Cílem státu bylo vytvoření sociální sítě, tedy jednotného státního sociálního zabezpečení poskytujícího povinné zdravotní, nemocenské a důchodové pojištění propojené s individuálním nebo skupinovým dobrovolným připojištěním a státní sociální podporou a pomocí.

Správa a finanční zabezpečení důchodového systému předpokládala vznik samostatné správy sociálního zabezpečení podřízené Ministerstvu práce a sociálních věcí – Českou správu sociálního zabezpečení. Počínaje srpnem 1990 byly zrušeny osobní důchody⁷⁵. Nepodařil se však záměr oddělit financování důchodového systému od státního rozpočtu a založit důchodové fondy.

2.1 Vývoj od 2. poloviny 19. století do sametové revoluce

Sociální zabezpečení a sociální pojištění prošlo poměrně dlouhým vývojem. Začátky moderních forem sociálního pojištění lze datovat do druhé poloviny 19. století, kdy byly české země součástí Rakousko – Uherského státního útvaru. Staří, kteří si sami nebyli schopni zabezpečit obživu, se řadili mezi chudinu a spolu s nemocnými lidmi a práce neschopnými žebráky měli dle Patentu o tulácích a žebrácích z roku 1661 právo na žebrání. Po vydání dvorského dekretu v roce 1784 vykonávaly péči o chudinu obce a chudinské ústavy. Souběžně v českých zemích o chudinu pečovala církev. Následně přešla povinnost péče o chudinu na vrchnost. Později byla péče o chudinu vázána k obci a k domovskému právu. Dále začaly vznikat dělnické spolky podporující dělníky při jejich pracovní ne-

---

⁷⁴ Zákon České národní rady č. 210/1990 Sb., o změnách v působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení a o změně zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu

⁷⁵ Zákon č. 55/1990 Sb., o sociálním zabezpečení

schopnosti. Současně s tím se objevila myšlenka povinného pojištění, kterou v tehdejších Rakousko – Uhersku začal rozvíjet předseda vlády Eduard Franz Josef Taafe⁷⁶.

2.1.1 Období od Taafeho reformy do Sametová revoluce (1888 až 1989)

V předlitavské části Rakousko – Uherské monarchie, tedy i na území Českých zemí byly pod vlivem Německa a Bismarckovy reformy sociálního zabezpečení přijaty čtyři základní sociální zákony známé jako **Taafeho reformy**⁷⁷. V roce 1888 byl přijat zákon o úrazovém pojištění dělníků, zákon o povinném nemocenském pojištění dělníků, v roce 1889 zákon o bratrských pokladnách dle obecného zákona horního a v roce 1907 zákon o penzijním pojištění zřízců ve službách soukromých a některých zřízců ve službách veřejných⁷⁸.

V roce 1918 po vzniku Československé republiky byly převzaty téměř všechny císařské Rakousko – uherské právní předpisy s tím, že v následujícím období budou přijaty nové československé zákony. To se týkalo i zákonů a právních předpisů pro celou oblast sociálního zabezpečení.

V roce 1924 byl přijat zákon č. 221/1924 Sb. z. a n., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří⁷⁹, který „ ... znamenal zásadní přelom v oblasti sociálního pojištění. Pojištění se týkalo těch, kteří na území Československé republiky vykonávali práci nebo služby na základě pracovního, služebního nebo učňovského poměru a nevykonávali je příležitostně nebo jako vedlejší zaměstnání“⁸⁰. Přijatý systém sociálního pojištění zajišťoval rovnováhu příjmů hrazených zaměstnavateli a zaměstnanci a sociálních výdajů. Na starobní důchod byl nárok v 65 letech jak pro muže, tak pro ženy (průměrná délka života bez kojenecké úmrtnosti byla v té době 62 let, takže důchodový systém předpokládal, že mnozí pojištěnci se starobního důchodu vůbec nedožijí) po uplynutí čekací

---

⁷⁶ MINAŘÍK, David., Vývoj rakouského sociálního státu jako segmentu politiky. globalpolitics.cz. Časopis pro politiku a mezinárodní vztahy. [on-line] 22.6.2006 [cit. 2020-04-08] Dostupné z: <http://www.globalpolitics.cz/clanky/rakousko>

⁷⁷ Eduard Taafe (24. února 1833 – 29. listopadu 1895) byl v letech 1868 – 1870 a 1870 – 1893 předseda tzv. předlitavské vlády

⁷⁸ TRÖSTER, Petr., a kol. Právo sociálního zabezpečení. 6. Podstatně přepracované a aktualizované vydání. s. 21. Praha: C.H.Beck, 2013, 320 s.

⁷⁹ Zákon č. 221/1924 Sb. z. a n., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří

⁸⁰ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ, Odbor komunikace. 80 let sociálního pojištění. [on-line] [cit. 2020-03-08] Dostupné z: https://www.cssz.cz/documents/20143/99569/publikace_80letSP.pdf/af9016aa-c859-9592-8621-b35e125d7e61

doby v délce 150 příspěvkových týdnů. Zavedena byla ochranná lhůta jeden rok po zániku pojištění a sankcionováno neplacení pojistného prostřednictvím pojišťovacího soudnictví⁸¹.

V roce 1948 byl přijat zákon č. 99/1948 Sb., o národním pojištění⁸², který byl konstruován podle Beveridgeova modelu, tedy měl plošný, výrazně sociální a solidární charakter a pouze minimálně přihlížel k dosahovaným příjmům. Zákon zavedl pojištění ze zákona. V době přijetí tohoto zákona dosahovala průměrná délka života 68 let a nárok na starobní důchod vznikl již ve věku 60 let. Důchodový systém předpokládal, že starobní důchod budou lidé čerpat v průměru 8 let. Zákon zavedl novou dávku pro občany, kteří nezískali nárok na důchod z vlastního pojištění pro stáří nebo nemoc.

V roce 1951 byl přijat zákon č. 102/1951 Sb., o přebudování národního pojištění⁸³, který oddělil pojištění nemocenské od důchodového a inicializoval založení Státního úřadu důchodového zabezpečení znárodněním zdravotnictví. Nemocenské pojištění přešlo pod přímou správu Revolučního odborového hnutí (a zde vydrželo až do roku 1990) pod představou, že některé společenské organizace mohou suplovat funkce státu a obstarají je komise národního pojištění.

V roce 1956 byl přijat zákon č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení⁸⁴, který kopíroval sovětský důchodový model, kladl si za cíl odstranit pojistný princip a akcentoval zásluhové hledisko rozpočtové financování. Od 1. ledna 1958 bylo rozhodování o sociálních důchodech přesunuto na Okresní národní výbory. Starobní důchod byl odvozen od výše posledního výdělku a podle výše počtu odpracovaných let. U pracovníků v náročných profesích zákon snížil věk odchodu do důchodu⁸⁵.

Byl zaveden osobní důchod. Jednalo se o starobní důchod stojící zcela mimo všech zákonných podmínek. Osobní důchody se přiznávaly členům Komunistické strany Československa (dále jen „KSČ“), zaměstnancům aparátu KSČ, významným členům Lidových milicí, a osobám, které se významně zasloužili o budování socialismu. Nároky a přiznání osobních důchodů nebyly určovány právními pravidly, ale podléhaly pouze rozhodnutí Ústředního výboru KSČ a byly přiznávány usnesením vlády⁸⁶. Spolu s poskytováním osobních důchodů bylo také možné upravovat výši důchodů tzv. stranickou cestou na zá-

---

⁸¹ tamtéž

⁸² Zákon č. 99/1948 Sb., o národním pojištění

⁸³ Zákon č. 102/1951 Sb., o přebudování národního pojištění

⁸⁴ Zákon č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení

⁸⁵ COUFALOVÁ, Kristýna., Starobní důchod. Diplomová práce., Universita Karlova Praha. Fakulta právnická. Katedra pracovního práva a sociálního zabezpečení. [on-line] 30. Dubna 2012 [cit. 2020-03-08] Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/100355/>

⁸⁶ Usnesení vlády ČSSR č. 405 z 21.11.1968 o schválení směrnic o poskytování osobního důchodu v sociálním zabezpečení

kladě usnesení Ústředního výboru KSČ, což se týkalo zejména dlouholetých členů KSČ. Stanovena byla hranice výše osobního důchodu (pro rok 1968 ve výši 3 500,- Kč; přičemž průměrná výše starobního důchodu v roce 1970 byla 991,- Kč), která však mohla být překročena⁸⁷. Starobní důchody, které získali příslušníci KSČ a ostatních politických a mocenských složek bývalého režimu na základě svých výdělků před rokem 1989, nemohly být legálním způsobem omezeny nebo zrušeny.

V roce 1964 byl přijat zákon č. 101/1964 Sb., o sociálním pojištění⁸⁸, který zavedl výhodnější úpravu důchodových nároků pracujících matek, zejména snížením věkové hranice, na vznik práva na starobní důchod u žen s více dětmi a zhodnocení péče o děti pro nároky plynoucí z důchodového zabezpečení. Novinkou bylo zavedení progresivního zdanění důchodů a bylo zrušeno penzijní nadlepení, čímž byla porušena zákonná nepřípustnost odebrání již jednou získaných práv.

V roce 1968 byl přijat zákon č. 53/1968 Sb., o změnách v organizaci a působnosti některých ústředních orgánů⁸⁹, kterým vzniklo Ministerstvo práce a sociálních věcí, a správu starobních důchodů převzala v roce 1968 Správa důchodů v Praze a v roce 1969 Úřad důchodového zabezpečení v Praze⁹⁰.

V roce 1975 byl přijat zákon č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení⁹¹, který zrušil daň ze starobních důchodů a navýšil již vyplácené starobní důchody a opětovně prohloubil zásluhovost.

V roce 1988 byl přijat zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení⁹², který poprvé upravil zásady nároků na starobní důchod u osob samostatně výdělečně činných a zvýšil důchody, které byly jediným zdrojem příjmu. Řešil též narůstající rozdíly mezi výší starobních důchodů a výší vyplácených mezd a narůstající rozdíl mezi tzv. mladodůchodci a starodůchodci.

---

⁸⁷ TOMKOVÁ, M., Sociální zabezpečení. In Bobek, M. - Molek, P. - Šimíček, V. (eds.) Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví. Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita: Brno, 2009, str. 670-723. Přístupné na <http://www.komunistickepravo.cz>, [on-line] 2009 [cit. 2020-03-08] Dostupné z: http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/23_670-723_komunistickepravo-cz_Tomkova_Socialni-zabezpeceni.pdf

⁸⁸ Zákon č. 101/964 Sb., o sociálním zabezpečení

⁸⁹ Zákon č. 53/1968 Sb., o změnách v organizaci a působnosti některých ústředních orgánů

⁹⁰ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ, Odbor komunikace. 80 let sociálního pojištění. [on-line] [cit. 2020-03-08] Dostupné z: https://www.cssz.cz/documents/20143/99569/publikace_80letSP.pdf/af9016aa-c859-9592-8621-b35e125d7e61

⁹¹ Zákon č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení

⁹² Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení

2.1.2 Období po Sametové revoluci do vzniku České republiky (1990 až 1993)

Období po sametové revoluci v listopadu 1989 bylo ve znamení sociálních reforem spočívajících v přechodu důchodového systému od principu zabezpečovacího na princip pojistný a přizpůsobení systému sociálního zabezpečení novým tržním podmínkám v ekonomice. Důvodem byla finanční náročnost dosavadního zabezpečovacího systému a také odstranění systémové nespravedlnosti spočívající v institutu osobního důchodu.

V září roku 1990 byl nejprve v oblasti sociální předložen Federálnímu shromáždění tzv. Scénář sociální reformy, inspirovaný Bismarckovým modelem sociálního pojištění kombinovaným s Beveridgeovým modelem sociální pomoci. Cílem Scénáře sociální reformy byl vznik tzv. Fondu penzijního pojištění. V oblasti důchodového pojištění měla být konstruována valorizovaná dvousložková dávka, sestávající z částky pokrývající životní minimum a z částky úměrné výši pojistného a době pojištění. Scénář sociální reformy předpokládal oddělení důchodového systému od státního rozpočtu a se zřízením speciálního důchodového fondu.

V roce 1990 byl přijat zákon ČNR č. 210/1990 Sb., o změnách v působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení a o změně zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu⁹³, kterým pro správu důchodového systému České republiky vznikla Česká správa sociálního zabezpečení a také bylo zrušeno zvláštní postavení některých osob a některých skupin lidí ve vztahu k důchodovému zabezpečení.

Dne 31. 12. 1992 došlo k rozpadu České a Slovenské Federativní republiky a dne 1. 1. 1993 vznikla Česká republika. Rozpadem Federace a vznikem České republiky se práce na změnách českého důchodového systému nezastavily.

2.2 Vývoj důchodového zabezpečení po vzniku České republiky

Po rozpadu České a Slovenské Federativní republiky a vzniku samostatné České republiky dne 1.1.1993 se pro další směřování české sociální politiky stal vzorem liberální model sociálního státu, což představovalo snahu o oddělení důchodové složky odvozené od

---

⁹³ Zákon České národní rady č. 210/1990 Sb., o změnách v působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení a o změně zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu

výše příjmu z prvního do dalších pilířů. Jakákoliv změna důchodového systému, ať již jen parametrická, nebo i koncepční, tedy důchodová reforma, je v konečné fázi politickým rozhodnutím. Od roku 1993 se v České republice vystřídalo 15 vlád. V následujících řádkách si ve stručnosti připomeneme, jak se jednotlivé vlády důchodové problematice věnovaly, co jednotlivé vlády považovaly za priority a jaké kroky k dosažení reformy důchodového systému učinily.

2.2.1 První a druhá vláda Václava Klause (1992 až 1998)

Liberalismus první vlády premiéra Václava Klause (1992 až 1996) byl vyjádřen v prohlášení vlády i v oblastech týkajících se sociální a důchodové politiky. Dle tohoto prohlášení vláda vycházela z myšlenky, že za sociální postavení je primárně odpovědný občan. K tomu stát má občanovi pomáhat prostřednictvím vytváření organizačních, ekonomických a právních podmínek a má zcela nově formulovat státní důchodovou politiku. Úsilí státu v tomto vládním období má směřovat především k zásadní transformaci celého systému sociálního a důchodového zabezpečení. Vláda předloží zákonnou úpravu pro nemocenské a důchodové pojištění. Vláda oddělí financování důchodového systému od státního rozpočtu a vytvoří institut nového dobrovolného připojištění⁹⁴.

V roce 1994 byl přijat zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem⁹⁵ v rámci III. pilíře na výhradně na občanském principu bez toho, aby se na připojištění mohli účastnit všichni občané starší 18 let, přičemž do roku 1999 nebyla nastavena motivace prostřednictvím daňových úlev. Nevýhodou bylo, že se na spoření v tomto pilíři nemohli zúčastnit zaměstnavatelé.

V roce 1995 byl přijat klíčový povinný průběžně financovaný dávkový zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění⁹⁶ s nabytím účinnosti až 1. ledna 1996, který byl povinný pro výdělečně činné osoby. Zákon definoval důchod jako dvousložkový, sestávající jednak ze základní výměry tvořené jednotnou pevnou částkou pro všechny typy důchodů, a z procentní výměry zohledňující jak výši výdělků, tak délku důchodového pojištění. Problematické bylo, že již při tvorbě tohoto zákona se předpokládal budoucí vyšší důchodový věk.

---

⁹⁴ Programové prohlášení vlády České republiky. Vláda České republiky. 13.7.1992 [on-line] 7.11.2007 [cit. 2020-03-18] Dostupné z: <https://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=26624>

⁹⁵ Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem

⁹⁶ Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

V roce 1994 se o stav důchodových systémů ve světě začala intenzivně zajímat také Světová Banka a představila myšlenku radikálních důchodových reforem⁹⁷ na rozdíl od Mezinárodní organizace práce, která již od 80. let minulého století upozorňovala na problematiku stárnutí celosvětové populace a preferovala spíše parametrické změny s případným zavedením druhého dobrovolného zaměstnaneckého spořicího pilíře. Postoj České republiky k aktivitám Světové Banky byl v té době odmítavý s odkazem na dostatečnou erudici a zkušenosti našich odborníků a nízký veřejný dluh, nezaměstnanost, inflaci a ekonomický růst, přestože názory Světové Banky byly pouze na úrovni doporučení.

Druhá vláda premiéra Václava Klause (1996 až 1998) pokračovala v započaté transformaci a diskusi okolo důchodové reformy a ve svém vládním prohlášení této problematice opět věnovala pozornost a deklarovala cíl udržet reálnou hodnotu starobních důchodů a jejich zvyšování ve vztahu k mzdám ta, aby byl zajištěn odpovídající poměr výše důchodů k výši mezd (tzv. náhradový poměr). Opětovně byl deklarován cíl oddělit systém důchodového pojištění od státního rozpočtu a postupný přechod k fondovému systému.⁹⁸

Snahou Klausovy druhé vlády v tomto období bylo zásadně oddělit financování důchodů od státního rozpočtu a realizovat fondové spoření ve druhém pilíři. Další změnu představovalo snížení odvodů na sociální pojištění z 27,2 % na 26 % a úpravy ve vyplácení důchodů, změny při odchodu do předčasného důchodu, změny v náhradních dobách pojištění a změny při valorizaci důchodových dávek. Cíle Klausovy druhé vlády v podstatě nebyly naplněny a to jednak v důsledku celosvětové ekonomické stagnace a tím i nepředpokládaného snížení příjmu z důchodového pojištění, čímž se český důchodový systém poprvé dostal do deficitu, a jednak díky aféře s financováním Občanské demokratické strany (ODS).

Po předčasném pádu druhé vlády Václava Klause byla nastolena úřednická vláda Josefa Tošovského (leden 1998 až červenec 1998) s jediným úkolem, a to překlenout období do předčasných voleb. Programové prohlášení této vlády se proto dotklo otázek důchodové reformy pouze částečně v snaze o provedení důkladného rozboru celého současného dů-

---

⁹⁷ Averting the old age crisis : policies to protect the old and promote growth. World Bank. [on-line] 1994/09/30 [cit. 2020-03-18] Dostupné z: <http://documents.worldbank.org/curated/en/973571468174557899/Averting-the-old-age-crisis-policies-to-protect-the-old-and-promote-growth>

⁹⁸ Programové prohlášení vlády. Vláda Václava Klause II. (04.07.1996 – 02.01.1998). [on-line] 7.11.2007 [cit. 2020-03-18] Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/vaclav-klaus-2/programove-prohlaseni-26625/>

chodového systému a posouzení možných variant a koncepcí důchodové reformy⁹⁹. Za jediný přínos této vlády lze považovat hlubší diskusi k možnému zavedení fondového pilíře v budoucnosti.

2.2.2 Vlády ČSSD – Miloš Zeman, Vladimír Špidla, Stanislav Gross, Jiří Paroubek (1998 až 2006), Bezděkova komise I.

V roce 1998 uspěla v předčasných volbách levicová Česká strana sociálně demokratická (ČSSD), a **Miloš Zeman** sestavil menšinovou vládu s podporou opozice tvořené ODS v rámci tzv. opoziční smlouvy (**1998 až 2002**). Z pohledu důchodové reformy programové prohlášení vlády obsahovalo jistou kontinuitu v úsilí předešlých období. Vláda Miloše Zemana si dala za cíl především prostřednictvím valorizace důchodů zabezpečit a posílit vyšší kupní sílu důchodců. Vláda deklarovala, že průběžně financovaný důchodový systém považuje za základní prostředek pro zabezpečení odpovídající životní úrovně a důstojného života občanů v důchodovém věku. Vláda též naznačila, že bude usilovat o zvýšení stability důchodového systému a opětovně zmínila jeho oddělení od státního rozpočtu za předpokladu nastavení státních garancí. Vláda umožní založení zaměstnaneckých důchodových fondů na neziskovém principu.¹⁰⁰

K zásadním změnám tohoto volebního období patří navýšení procentních výměr všech důchodů a nové nastavení koeficientů k výpočtu vyměřovacího základu. V roce 2000 vznikla první apolitická Odborná důchodová komise, která ale nikdy nedospěla k dohodě o reformě důchodů. Zároveň byl v Senátu České republiky ustaven Podvýbor pro důchodovou reformu a v Poslanecké sněmovně se vytvořila platforma pro důchodovou reformu. Byl přijat zákon č. 264/2002 Sb.,¹⁰¹ který valorizoval starobní důchody tak, aby jejich nárůst ze 100 % pokrýval zvyšování cen a z jedné třetiny zvyšování mezd. Další cíle vlády Miloše Zemana se nepodařilo splnit zejména z důvodu nemožnosti nalezení shody mezi

---

⁹⁹ Programové prohlášení vlády. Vláda Josefa Tošovského (02.01.1998 – 17.07.1998) [on-line] 27. ledna 1998 [cit. 2020-03-18] Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/josef-tosovsky/programove-prohlaseni-vlady---tosovsky-1998-26606/>

¹⁰⁰ Programové prohlášení vlády. Praha. [on-line] srpen 1998 [cit. 2020-03-18] Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/milos-zeman/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf

¹⁰¹ Zákon č. 264/2002 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

politickými stranami. Zejména se nepodařilo, jako již několikrát v minulosti, oddělit financování důchodového systému od státního rozpočtu.

V roce 2002 ve volbách do poslanecké sněmovny opět uspěla ČSSD a vládu jako koaliční spolu s KDU-ČSL a US-DEU sestavil **Vladimír Špidla (2002 až 2004)**. Sociální zabezpečení a realizace zásad evropského sociálního modelu se staly stěžejními tématy vládního prohlášení s ambicí vyřešit důchodovou reformu, oddělit financování důchodů od státního rozpočtu a založit sociální pojišťovny. Vláda ve svých krocích zohledňovala nepříznivý demografický vývoj a usilovala o zabezpečení financování průběžného důchodového systému také z jiných dalších zdrojů. Vláda Vladimíra Špidly si jako první z polistopadových vlád dala za cíl připravit zákonnou úpravu reformy důchodového pojištění a důchodového systému. Základem by mělo být oddělení nemocenského a důchodového pojištění od státního rozpočtu a vytvoření veřejnoprávní sociální pojišťovny ve správě zaměstnavatelů a pojištěnců přeměnou z České správy sociálního zabezpečení. K vytvoření tzv. rezervního fondu takto vzniklé veřejnoprávní pojišťovny vláda předpokládala použít část prostředků z privatizace. Vláda Vladimíra Špidly považovala za základ důchodového systému v České republice všeobecné, jednotné a průběžné financování garantované státem. Změny v důchodovém systému by měly být cíleny na zvýšení dlouhodobé stability důchodového systému a měla by být posílena jeho zásluhová složka. Na stabilitě důchodového systému by se více podíly i osoby samostatně výdělečně činné. Měl by být posílen rozvoj dobrovolného důchodového pojištění a spoření a předložen návrh na zřízení zaměstnanec-kého penzijního připojištění na neziskovém základě¹⁰².

K naplnění programového prohlášení vlády Vladimíra Špidly byla v roce 2004 jmenována Odborná platforma pro posouzení důchodové reformy v čele s ekonomem Vladimírem Bezděkem (tzv. **Bezděkova komise I – 2004 až 2005**) sestávající z nezávislých apolitických odborníků a politických zástupců nominovaných jednotlivými politickými stranami (tým expertů a výkonný tým). Úkolem komise bylo analyzovat demografický vývoj v České republice, navrhnout možnosti dostatečného financování důchodů v budoucnosti a vypracovat v časovém horizontu pouhých devíti měsíců závěrečnou zprávu, tzv. Základní variantu, která by nevyžadovala žádné legislativní změny, jako podklad pro důchodovou reformu. Základní varianta vycházela z předpokladu, že nebude-li přijata odpovídající důchodová reforma, tak vzhledem k pokračujícímu nepříznivému demografickému vývoji,

---

¹⁰² Programové prohlášení vlády. Praha. [on-line] srpen 2002 [cit. 2020-03-18] Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/vladimir-spidla/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf

budou schodky českého důchodového systému dosahovat 4 až 5 procent HDP ročně s tím, že okolo roku 2065 mohou dosáhnout výše zhruba 110 procent HDP. Řešení Bezděkova komise viděla v postupném navyšování věku odchodu do důchodu a tím i navyšování doby aktivní výdělečné činnosti¹⁰³. Bezděkova komise porovnávala a analyzovala výhody a nevýhody důchodových systémů s průběžným a s fondovým financováním a rozdílů mezi systémy s definovaným dávkovým a příspěvkovým financováním.

Byl přijat zákon č. 425/2003 Sb., o důchodovém pojištění, jenž představoval především soubor parametrických změn – společná hranice odchodu do důchodu u mužů i žen ve věku 63 let, zpřísnění odchodu do předčasného důchodu, redukce započítávané doby studia a povinnost OSVČ být účastníkem důchodového pojištění.

Rok 2004 byl rokem vstupu České republiky do Evropské unie a zároveň rokem, kdy u nás proběhly první volby do Evropského parlamentu. V těchto volbách ČSSD se ziskem pouhých 9 % zcela propadla a Vladimír Špidla se svojí vládou podal demisi.

Stanislav Gross po svém zvolení do čela ČSSD obnovil spolupráci s koaličními partnery KDU-ČSL a US-DEU a v roce **2004** sestavil koaliční vládu, která však neměla dlouhého trvání, neboť premiér nebyl schopen objasnit okolnosti financování svého bydlení. Ač vláda Stanislava Grosse dle programového prohlášení chtěla pokračovat v sociální a důchodové oblasti v krocích předchozí vlády Vladimíra Špidly, za krátkou dobu svého působení vlastně stihla jen pokračovat v diskusi o nutnosti důchodové reformy. V programovém prohlášení stojí zejména za zmínku pasáž o větší závislosti výše důchodů na příjmech a o rozvoji kapitálového připojištění. Jinak programové prohlášení více či méně kopírovalo cíle deklarované již v programovém prohlášení vlády Vladimíra Špidly. Jednalo se o předložení reformy důchodového systému, která bude vycházet z jednotného, všeobecného a průběžného pojištění a financování, které by garantoval stát. Reforma by akcentovala příjmovou a mezigenerační solidaritu a zásluhovost ve vztahu k výši zaplaceného pojistného. Byla zdůrazněna snaha o valorizaci již přiznaných důchodů a podpora rozvoje soukromých kapitálových forem dobrovolného penzijního připojištění a zaměstnavatelského penzijního připojištění¹⁰⁴.

---

¹⁰³ BEZDĚK, Vladimír., KREJDL, Aleš., PERGLER, Přemysl., ŠKORPÍK, Jan., ŠMÍDOVÁ, Zuzana., ŠTORK, Zbyněk., Závěrečná zpráva. Výkonný tým. [on-line] Praha 2005 [cit. 2020-03-21] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225485/zaverecna_zprava.pdf/6254d57b-2a5a-714d-0db5-a6920ebb5170

¹⁰⁴ Programové prohlášení vlády. [on-line] srpen 2004 [cit. 2020-03-18] Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/stanislav-gross/Programove-prohlaseni-vlady-Ceske-republiky_1.pdf

V roce **2005** na postu premiéra České republiky vystřídal Stanislava Grosse **Jiří Paroubek**. Vzhledem k tomu, že do řádných voleb do Poslanecké sněmovny zbýval pouhý jeden rok, vláda v oblasti důchodové politiky pouze pokračovala v diskusi o nutnosti důchodové reformy a hledání shody napříč politickým spektrem. Problémem širší politické dohody byly úvahy o nutnosti zvýšit věk odchodu do důchodu pro muže i ženy na 65 let a snaha o vytvoření politické shody v co nejširším měřítku k přijetí důchodové reformy a přípravě prací na jejím paragrafovém znění¹⁰⁵.

2.2.3 První a druhá vláda Mirka Topolánka, vláda Jana Fišera (2006 až 2010), Bezděkova komise II.

V roce 2006, po dvou volebních obdobích ovládaných levicovou ČSSD, se k moci vrátila ODS v čele s premiérem Mirkem Topolánkem. ODS ve volbách získala úctyhodných 35,3%, nicméně se jí s pouhými 100 hlasy v Poslanecké sněmovně nepodařilo získat dostatečně silný koaliční mandát a ČSSD spolu s KSČM sestavenou vládu při hlasování o důvěře nepodpořily, což se následně i stalo a **první vláda Mirka Topolánka** vládla v demisi. Přesto je nutné si připomenout část programového prohlášení této vlády v oblasti sociální a důchodové politiky. Vláda Mirka Topolánka měla za cíl navázat na dosavadní práce a dohody všech politických subjektů na přípravě a prosazení nutné reformy důchodového systému a její přípravu v legislativní podobě. Cílem bylo především definovat hlavní parametry tak, aby tyto zajistily dlouhodobou finanční stabilitu důchodového systému a zásadním způsobem posílily mezigenerační solidaritu. Vláda Mirka Topolánka též předpokládala, že legislativní návrh bude vycházet z předem domluveného konsenzu politických stran v Poslanecké sněmovně, kterého bylo dosaženo v minulých volebních obdobích. Základem reformy důchodového systému budou především mezigenerační solidarita, zvýšení osobní odpovědnosti, podpora prorodinné politiky a podpora rodin s dětmi a zabezpečení dlouhodobé finanční stability českého důchodového systému. Vláda Mirka Topolánka také předpokládala snížení výše pojistného na sociální zabezpečení a zvýšení motivace k individuálnímu spoření a připojištění na dobu, kterou budou lidé trávit v důchodu. Vláda chtěla zvýhodnit rodiny s dětmi buď snížením sociálního pojištění nebo formou bonusu za vy-

---

¹⁰⁵ Programové prohlášení vlády Jiřího Paroubka (2005). [on-line] 2005 [cit. 2020-03-18] Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/jiri-paroubek/Programove-prohlaseni-vlady-Jiriho-Paroubka_1.pdf

chované dítě vypláceného k důchodu¹⁰⁶. Jak je na první pohled zřejmé, tato část programového prohlášení týkající se důchodové politiky, je ve srovnání se všemi předchozími programovými prohlášeními sice nejobsáhlejší, ale také nejméně říkající. Je zřejmé, že toto programové prohlášení bylo připravováno pod tlakem na to, aby vláda získala v Poslanecké sněmovně důvěru a tedy aby se zalíbila všem stranám v Poslanecké sněmovně. Když se hovoří o změnách, tak jde pouze o změny parametrické. Dále je patrný odklon od oddělení financování důchodů od státního rozpočtu a v souladu s volebními programy ODS a KDU-ČSL se prorodinná politika promítla do důchodového zabezpečení.

Po demisi první Topolánkovy vlády byl Mirek Topolánek opětovně pověřen prezidentem Václavem Klausem sestavením vlády, která získala důvěru Poslanecké sněmovny v lednu 2007. Vláda měla opět pouze 100 koaličních hlasů, nicméně přesvědčila dva opoziční poslance ČSSD, aby tito pro důvěru vládě dali své hlasy. Co se sociální a důchodové politiky týče, z programového prohlášení plyne, že důchodová reforma je prioritou této vlády. Poprvé se objevuje myšlenka zavedení pásma pružného věku pro odchod do důchodu. Programové prohlášení konkretizuje parametrické změny, které je nutné učinit a rozděluje důchodovou reformu do třech etap. V první etapě měly být definovány a nastaveny parametry důchodového systému, zejména pak parametry zákonného důchodového věku ve výšce 65 let a možné způsoby jeho změny, v daném případě zvyšování, dále parametr délky doby pojištění ve výšce 35 let, určení maximálního vyměřovacího základu pro pojistné zavedení pásma pružného věku pro odchod do důchodu. V druhé etapě mělo být řešeno dobrovolné pojištění a důchodové spoření, penzijní plány, zřízení zvláštní samostatné kapitoly státního rozpočtu pro financování důchodového systému, podpora motivace k důchodovému spoření a využití ekologických daní k financování důchodového systému. Vláda chtěla garantovat výši minimálního důchodu na úrovni životního minima. V třetí etapě se mělo jednat o vytvoření dalšího dobrovolného pilíře důchodového systému, který by byl založen na možnosti opt-out¹⁰⁷. Ač měla **druhá vláda Mirka Topolánka** posunout důchodovou reformu dopředu, a ač se zdálo, že celá řada otázek je již z minulosti předjednána a odsouhlasena, rozjely se nekončící diskuse o velikosti a nastavení jednotlivých parametrů, které měly být měněny. Přesto se v období druhé Topolánkovy vlády podařilo

---

¹⁰⁶ Programové prohlášení vlády. Vláda Mirka Topolánka I. (04.09.2006 – 09.01.2007). Vláda České republiky. [on-line] 26.6.2008 [cit. 2020-03-19] Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/mirek-topolaneck-1/programove-prohlaseni-vlady-37071/>

¹⁰⁷ Programové prohlášení vlády. Vláda Mirka Topolánka II. (9.1.2007 - 8.5.2009). Vláda české republiky. [on-line] 30.4.2009 [cit. 2020-03-19] Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/mirek-topolaneck-2/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf

přijmout tři významné zákony a fakticky naplnit první etapu důchodové reformy tak, jak byla avizována v programovém prohlášení.

V roce 2007 byl přijat zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů¹⁰⁸, kterým se doba péče o dítě mladší 10 let či jiné osoby v 1. stupni závislosti začala zahrnovat do náhradní doby pojištění.

V roce 2008 byl přijat kontroverzní zákon č. 306/2008 Sb.,¹⁰⁹ s účinností od 1. ledna 2009, přijatý po vášnivých diskusích a odmítnutý jak opozicí v Poslanecké sněmovně, tak i představiteli odborů, nejmenší možnou většinou pouhého jednoho hlasu. Tento zákon obsahoval několik významných parametrických změn. Zásadní parametrická změna představovala zvýšení důchodového věku u pojištěnců narozených po roce 1968 na 65 let pro muže a bezdětné ženy a u žen matek na 62 až 64 let podle počtu dětí. Další zásadní parametrickou změnou bylo navýšení nutné doby pojištění pro získání nároku na starobní důchod na 35 let pro pojištěnce, kteří dosáhnou důchodového věku po roce 2018. Tímto zákonem byl upraven invalidní důchod zavedením tří stupňů invalidity podle poklesu pracovní schopnosti.

V roce 2008 byl přijat zákon č. 178/2008 Sb.,¹¹⁰ umožňující vládě České republiky nařízením zvýšit důchody po dosažení nárůstu spotřebitelských cen o více jak 5 % (dříve platil minimální požadavek na růst o 10 %).

V roce 2009 ČSSD vyvolala hlasování o důvěře vlády, kterou druhá vláda Mirka Topolánka nedostala, nicméně v demisi vládla až do jmenování nové úřednické vlády **Jana Fišera**. Vlastně jediným cílem vlády Jana Fišera, která neměla od voličů mandát, bylo neponechat Českou republiku v bezvládní v období do následujících předčasných voleb. Tomu odpovídala i apolitická vláda složená výhradně z odborníků a snaha do Poslanecké sněmovny k jednání nepředkládat kontroverzní návrhy a rozhodnutí. I tato vláda musela předstoupit před Poslaneckou sněmovnu se svým programovým prohlášením, které v oblasti důchodové politiky uvádí že bude pokračovat v odborné práci na přípravě důchodové reformy a na jejích možných variantách, neboť krátký čas do předčasných voleb důchodovou reformu jako celek zvládnout nemůže. Cílem je, aby nová vláda vzešlá z parlamentních voleb, mohla na reformě důchodového systému pokračovat. Programové prohlášení vlády

---

¹⁰⁸ Zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů

¹⁰⁹ Zákon č. 306/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁰ Zákon č. 178/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Jana Fišera bylo naplněno založením Poradního expertního sboru, sestávajícího téměř výhradně z ekonomů.

Vedením Poradního expertního sboru byl opětovně pověřen Vladimír Bezděk; odtud **Bezděkova komise II - 2010**. Komise konstatovala, že problémy, otázky a trendy popsané již v roce 2004 tehdejší první Bezděkovou komisí nadále trvají. Stejně tak nadále trvá i potřeba důchodové reformy. Druhá Bezděkova komise připravila většinovou variantu vycházející z třípilířové koncepce s pojistným ve výši 23 %, kdy 20 % by šlo do prvního pilíře a 3 % do druhého pilíře jako opt-out. Komise navrhovala, aby pro pojištěnce mladší než 40 let by byl druhý pilíř povinný a aby byl spravován ČSSZ. Beze změn na dobrovolné úvaze pojištěnců a s určitou účastí státní podpory měl být zachován pilíř třetí.

Vedle většinové varianty předložila Bezděkova komise menšinovou variantu. Také menšinová varianta předpokládala třípilířovou koncepci a pojistné ve výši 23 %. Komise navrhla, aby vstup do druhého pilíře byl dobrovolný a nevratný. Odváděl-li by pojištěnec další 3 % ze svého příjmu, stát by přispěl 3% ze státního rozpočtu. Finanční prostředky naspořené v druhém pilíři by byly vypláceny ve formě doživotní anuity s výjimkou zaměstnanců z rizikových povolání. V případě úmrtí účastníka spoření by byly finanční prostředky na penzijních účtech předmětem dědického řízení. V menšinové variantě komise navrhovala, aby byl druhý pilíř spravován penzijními fondy a aby přímé finanční zapojení státu do spoření v důchodovém systému bylo větší než ve variantě většinové¹¹¹.

Komise pracovala za vlády úřednické, což znamenalo, že výsledky práce byly využitelné až následující vládou vzešlou ze řádných voleb do Poslanecké sněmovny. Faktem nicméně zůstává, že opětovně nebylo dosaženo politické shody nad závěry druhé Bezděkovy komise.

2.2.4 Vláda Petra Nečase (2010 až 2013), Jiřího Rusnoka, Malá a Velká důchodová reforma

V roce 2010 ve volbách do poslanecké sněmovny uspěla ODS a vládu jako koaliční spolu s TOP 09 a Věci veřejné (od roku 2012 LIDEM) sestavil Petr Nečas (2010 – 2013). Vláda Petra Nečase se vlastně jako první razantně pustila do změn v důchodové politice

---

¹¹¹ Závěrečná zpráva PES. Archiv (výstupy a činnost II. Bezděkovy komise) [on-line] [cit. 2020-03-21]
Dostupné z:
https://www.mpsv.cz/documents/20142/372765/2010_06_03_Zaverecna_zprava_final_cistopis.pdf/5c29b853-3503-8bfc-3aab-ce98372edd58

a do reformních kroků v důchodovém systému. To bylo ostatně vyjádřeno i v prohlášení vlády Petra Nečase, bývalého dlouholetého ministra práce a sociálních věcí, které deklarovalo, že reforma důchodového systému je pro jeho vládu absolutní prioritou. Vláda si kládla za cíl zajistit valorizaci již přiznaných důchodů, spravedlivou konstrukci nově přiznávaných důchodů a také zastropování vyměřovacích základů pro pojistné tak, aby od října roku 2011 byl plně respektován nálezn Ústavního soudu, kterým byl zrušen § 15 zákona o důchodovém pojištění. Vláda Petra Nečase chtěla především zabezpečit dostatečné příjmy důchodců ve stáří, zvýšit diverzifikaci příjmů důchodového systému, provést některé potřebné parametrické změny systému a důchodový systém doplnit možnostmi soukromého důchodového spoření a pojištění. Vláda Petra Nečase nabídla aktivní účast v přípravě důchodové reformy všem politickým stranám a všem sociálním partnerům¹¹².

V dubnu roku 2010 byl Ústavním soudem vyhlášen nálezn Pl. ÚS 8/07 z 23. 03. 2010¹¹³, který zrušil ustanovení § 15 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění¹¹⁴, upravující stanovení redukce osobních vyměřovacích základů, neboť jej shledal protiústavním, protože konstrukce důchodového systému nezaručovala právo občanů ve smyslu čl. 30 odst. 1 Listiny základních práv a svobod: „*Občané mají právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, jakož i při ztrátě živitele*“¹¹⁵, spolu s čl. 1 a čl. 3 zaručujících rovnost občanů.

Ústavní soud se zabýval návrhem Krajského soudu v Ostravě na zrušení § 15 zákona o důchodovém pojištění z důvodu „*flagrantní nerovnosti mezi pojištěnými*“ a z konstatování, že „*právní stát se nemůže prohlašovat za nositele pojištění a současně vybrané prostředky rozdělovat způsobem, že těm, kteří do systému přispěli nejvíce, nezaručuje mnohdy ani 20 % jejich původního měsíčního příjmu, ze kterého bylo pojištění vybráno*“.

Zrušení § 15 odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění a nutnost změn redukčních hranic se následně objevilo i v programovém prohlášení vlády Petra Nečase a stalo se impulzem k přijetí novely **zákona č. 220/2011 Sb., nazývané též stručně jako**

---

¹¹² Programové prohlášení Vlády České republiky. Vláda České republiky. Vláda Petra Nečase (13.07.2010 – 10.07.2013. [on-line] 4.8.2010 [cit. 2020-0321] Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove-prohlaseni-vlady.pdf>

¹¹³ Nálezn č. 135/2010 Sb., Nálezn Ústavního soudu ze dne 23. března 2010 ve věci návrhu na zrušení § 15 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

¹¹⁴ tamtéž

¹¹⁵ Usnesení č. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky

Malá důchodová reforma¹¹⁶. Především byl stanoven nový výpočet výše redukčních hranic ve vztahu k průměrné mzdě. Do první redukční hranice ve výši 44% všeobecného vyměřovacího základu (průměrné mzdy) se příjem neredukuje. Měnila se druhá redukční hranice; 114 % se zvýšilo na 400 % všeobecného vyměřovacího základu (průměrné mzdy). Do této nové zvýšené redukční hranice se bude platit 26 % (snížení z 30 %). Nad úroveň druhé redukční hranice se přihlížet nebude a sazba bude 0 % (snížení z 10 %)^{117,118}.

Malá důchodová reforma zavedla změnu zásadního parametru každého důchodového systému a umožnila s ohledem na prodlužování délky dožití nekonečné zvyšování věku odchodu do důchodu tempem 2 měsíce ročně a zrychleným nekonečně navyšováním věku odchodu do důchodu u žen.

V rámci Malé důchodové reformy byla nově stanovena zákonná pravidla stanovení základní výměry důchodu ve výši 9 % průměrné mzdy.

V průběhu let 2011 a 2012 byly přijaty tři klíčové zákony. Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, zákon č. 397/2012 Sb., o pojistném na důchodovém spoření a zákon č. 399/2012 Sb., o změně zákonů v souvislosti s přijetím zákona o pojistném na důchodové spoření; všechny s účinností od 1. ledna 2013.

Přijetím těchto tří výše uvedených zákonů nazývaných souhrnně Velká důchodová reforma byl především zaveden do českého důchodového systému fondový, příspěvkově definovaný II. pilíř¹¹⁹ prostřednictvím možného vyvázání ze současného systému ve výši 3 % průměrné mzdy, o který bude pojištěnec odvádět nižší důchodové pojištění do prvního pilíře. Účast ve II. pilíři byla dobrovolná. Ten, kdo do druhého pilíře vstoupil, musel do něj platit ještě další 2 % ze své čisté mzdy. Tedy celkově 5 % pak bylo vloženo do účastníkem zvoleného soukromého penzijního fondu spravovaného penzijní společností. Znamenalo to, že každý pojištěnec, který se účastnil jak prvního tak druhého pilíře navýšil své celkové odvody na 30 % z původních 28% v případě účasti pouze v prvním pilíři.

Ten, kdo vstoupil do druhého pilíře, si sám mohl vybírat mezi třemi investičními strategiemi dle míry rizika a složení investičního portfolia (konzervativní, vyvážená a dynamická strategie) a třemi způsoby možnostmi výplaty po dosažení věku odchodu do důchodu (doživotní penze, doživotní penze s pozůstalostní penzí a rentou po dobu 20 let).

---

¹¹⁶ Zákon č. 220/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

¹¹⁷ POTŮČEK, Martin., Veřejná politika. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2016. s. 309. ISBN: 978-80-7400-591-6

¹¹⁸ VOSTATEK, Jaroslav., Penzijní teorie a politika- 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2016. s. 267. ISBN: 978-80-7400-571-8

¹¹⁹ LOUŽEK, Marek., Důchodová reforma. 1. Vyd. Praha. Karolinum. 2014. s. 100. ISBN 978-80-246-2612-3.

Hlavním impulzem pro přijetí zákonů v rámci Velké důchodové reformy byla obava o budoucí finanční udržitelnost důchodového systému ve vztahu k nepříznivému demografickému vývoji společnosti, opírajícího se pouze o průběžně financovaný první pilíř¹²⁰.

V roce 2011 byl ještě v rámci Velké důchodové reformy přijat zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření¹²¹, který nahradil zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem¹²². Pro nové účastnické fondy byla zrušena garance tzv. nezáporného výnosu a rozdělení majetku na část klientů a část akcionářů penzijních fondů.

Ač vláda Petra Nečase dosáhla celé řady významných změn a parametrických úprav českého důchodového systému, chyběla jí komunikační zdatnost v rámci celého politického spektra. Jak Malá, tak i Velká důchodová reforma proběhly bez zapojení politického konsenzu a s absencí celé řady poradních orgánů a odborníků a byly prosazeny i přes zásadní neshody jak na půdě Poslanecké sněmovny, tak i mezi odborníky.

Vláda Petra Nečase skončila v červnu roku 2013 podáním demise předsedy vlády v důsledku zásahu Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu pro podezření ze zneužití pravomoci úřední osoby, tzv. kauza Nagyová¹²³.

Po demisi Petra Nečase byla na období od července 2013 do ledna 2014 ustavena nestranická úřednická vláda Jiřího Rusnoka, která nikdy nezískala důvěru Poslanecké sněmovny a až do nových voleb do Poslanecké sněmovny vládla v demisi. Programové prohlášení Rusnokovy vlády se o důchodech zmínilo pouze velice stručně a nekonkrétně s tím, že cílem vlády bylo především obnovení a posílení důvěry občanů v český důchodový systém, který zabezpečí důstojný život nejen seniorů, ale i ostatních skupin občanů v české společnosti¹²⁴.

2.2.5 Vláda Bohuslava Sobotky (2014 až 2017)

V roce 2014 po volbách do Poslanecké sněmovny, kdy uspěla ČSSD, sestavoval koaliční vládu **Bohuslav Sobotka (2014 až 2017)** spolu s ANO 2011 a KDU – ČSL. V oblasti

---

¹²⁰ KLEPÁRNÍK, Vít., ŠTÍPEK, Vladimír., BITTNER, Jan.; PÍCL, Michal., Penzijní reformy: od Chile po středovýchodní Evropu. Úřad vlády – Odbor analýz a informací. 2017. ISBN: 978-80-7440-190-9

¹²¹ Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření

¹²² Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením

¹²³ Vláda Petra Nečase. cs.wikipedia.org [on-line] 15.1.2020 [cit. 2020-03-21] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Vláda_Petra_Nečase

¹²⁴ Programové prohlášení vlády Jiřího Rusnoka. Vláda Jiřího Rusnoka (10.07.2013 – 29.01.2014). Vláda České republiky. [on-line] 2.8.2013 [cit. 2020-03-23] Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/tema/programove-prohlaseni-vlady-cr-109326/>

sociální a důchodové politiky bylo hlavním cílem vlády Bohuslava Sobotky zrušit anebo opravit některé zákony z období minulé vlády ODS. Vláda Bohuslava Sobotky ve svém programovém prohlášení deklarovala, že zpracuje novelu zákona o důchodovém pojištění, upraví mechanismus zvyšování důchodů od roku 2015, zruší platnost snížené valorizace důchodů a zabezpečí, aby se důchody od ledna 2015 opětovně zvyšovaly o 100 % nárůstu spotřebitelských cen a o jednu třetinu nárůstu reálných mezd. Vláda Bohuslava Sobotky také deklarovala, že jmenuje odbornou komisi k ukončení II. pilíře, navrhne dlouhodobou rodinnou politiku státu a předloží detailní postup ukončení důchodového spoření¹²⁵.

Vláda Bohuslava Sobotky v souladu se svým programovým prohlášením v roce 2014 ustavila Odbornou komisi pro důchodovou reformu vedenou profesorem Martinem Potůčkem. Členy odborné komise byli jak zástupci všech parlamentních stran, tak odborníci. Odborná komise působila do roku 2017, tedy po celou dobu Sobotkovy vlády. Zatímco předešlé Bezděkovy komise akcentovaly ve svých návrzích na důchodovou reformu ekonomické a demografické aspekty stárnutí populace a finanční udržitelnost, Potůčkova odborná komise se více zaměřovala na aspekty sociálního postavení seniorů ve společnosti a jejich důstojný život. Postupem doby zejména zástupci politických stran přestali do odborné komise docházet, čímž se práce komise přesunula spíše na akademickou půdu a do zájmových sdružení. Přesto komise vládě předložila řadu návrhů na úpravu českého penzijního systému, přičemž některé byly přijaty. Hlavní kritika Potůčkovy komise a tím i celé Sobotkovy vlády je v tom, že bez jakékoliv náhrady zrušila vše, co s velkým úsilím prosadila vláda Petra Nečase¹²⁶ a fakticky odsunula stav důchodové reformy ještě před vládu Petra Nečase. Na konci vlády Bohuslava Sobotky nakonec převážil názor, že důchodovou reformu Česká republika nepotřebuje, vlastně stačí reformovat pouze první důchodový pilíř tak, aby bez dalšího navyšování finančních zdrojů vydržel relativně spravedlivý ještě několik desetiletí¹²⁷.

Jedním z naprosto klíčových zákonů přijatých Sobotkovou vládou byl zákon

---

¹²⁵ Programové prohlášení vlády ČR. Vláda Bohuslava Sobotky (29.01.2014 – 13.12.2017). Vláda České Republiky. [on-line] 14.2.2014 [cit. 2020-03-21] Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/dulezite-dokumenty/programove-prohlaseni-vlady-cr-115911/>

¹²⁶ TŮMA, Ondřej., Očima expertů: Jak obstála důchodová komise? peníze.cz [on-line] 20.10.2017 [cit. 2020-03-23] Dostupné z: <https://www.penize.cz/starobni-ducnod/327467-ocima-expertu-jak-obstala-ducnodova-komise>

¹²⁷ Sobotka: Důchodová reforma, průběžný systém. Odborná komise pro důchodovou reformu. DUCHODOVA-KOMISE.CZ [on-line] 15/05/2014 [cit. 2020-03-23] Dostupné z: <http://www.duchodova-komise.cz/?p=299>

č. 203/2017 Sb.,¹²⁸ kterým byl zastropován věk odchodu do důchodu na 65 let. Zároveň byl přijat revizní mechanismus umožňující úpravy dle očekávaného vývoje střední délky života.

Dalšími dvěma klíčovými zákony Sobotkovy vlády byl zákon č. 376/2015 Sb., o ukončení důchodového spoření¹²⁹, který zrušil spoření ve II. pilíři, a zákon č. 377/2015 Sb.,¹³⁰ upravující ukončení II. pilíře a zvýšení úlev na daních pro lidi spořicí ve III. pilíři.

2.2.6 První a druhá vláda Andreje Babiše (od roku 2017)

V roce 2017 po volbách do Poslanecké sněmovny, uspělo hnutí ANO 2011 a Andrej Babiš sestavoval menšinovou vládu složenou z členů hnutí ANO 2011 a z nestraníků, která v lednu 2018 nezískala důvěru Poslanecké sněmovny a vládla v demisi až do června 2018. Programové prohlášení první vlády Andreje Babiše se v důchodové politice v mnoha směrech shoduje s programovým prohlášením jeho druhé vlády (viz dále), proto jsou zde zmínována jen témata, která se do druhého prohlášení nedostala. Vláda Andreje Babiše si dala za cíl zabezpečit pro občany starší 65 let bezplatné užívání železniční dopravy a rychlejší výstavbu sociálního bydlení pro seniory a mladé rodiny¹³¹. V oblasti sociální politiky a zaměstnanosti programové prohlášení vlády Andreje Babiše uvádělo, že přijme novelu zákona o důchodovém pojištění, zvyšující základní výměru důchodu na 10 % průměrné mzdy, čímž se navýší solidární část důchodů, aniž by se porušil princip zásluhovosti. Vláda chtěla zachovat pravidla valorizace spočívající v návaznosti na index spotřebitelských cen a růst mezd. Důchodcům ve věku nad 85 let by měl být důchod navýšen o 1 000,- Kč. Zaměstnancům v náročných a rizikových profesích by měl být umožněn dřívější odchod do důchodu. Měl by být vytvořen Státní důchodový úřad. Vláda by chtěla oddělit (po kolikáté již?) správu výdajů a příjmů důchodového pojištění v České republice od státního rozpočtu.

Z programového prohlášení první Babišovi vlády je zřejmé, že ač je kapitola o důchodové politice uvedena heslem: „Chceme důchodovou reformu“, tak ve skutečnosti

---

¹²⁸ Zákon č. 203/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

¹²⁹ Zákon č. 376/2015 Sb., o ukončení důchodového spoření

¹³⁰ Zákon č. 377/2015 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o ukončení důchodového spoření

¹³¹ Programové prohlášení vlády. I. Vláda Andreje Babiše (13.12.2017-27.06.2018). Vláda České republiky. [on-line] 8.1.2018 [cit. 2020-03-24] Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/programove-prohlaseni-vlady-162319/>

šlo o zcela konkrétní parametrické, technické, organizační a administrativní změny současného českého důchodového systému. Z politologického pohledu mohou voliči daleko lépe kontrolovat plnění takového konkrétního programového prohlášení, než neurčitě deklarace o přípravě důchodové reformy. Na druhé straně například navýšení starobních důchodů o konkrétní částku určitě nepředstavuje reformu důchodového systému například ve smyslu jeho finanční udržitelnosti ve vztahu ke stárnutí české populace.

V červnu 2018 byl Andrej Babiš opětovně jmenován premiérem a jeho druhá vláda byla opět sestavována jako menšinová, tentokrát s koaličním partnerem ČSSD a tolerancí KSČM. Druhá vláda Andreje Babiše získala důvěru v červenci 2018.

V Programovém prohlášení druhé vlády Andreje Babiše, která získala důvěru Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky dne 12. července 2018 se uvádělo, že důchodová reforma je prvním z šesti hlavních strategických směrů vlády s názvem: „*Chceme důchodovou reformu*“. Doslova se v Programovém prohlášení vlády říká že chce reformu bez dlouhých a neplodných diskusí a oddělený důchodový účet. Chce zřídit pracovní tým pro důchodovou reformu, který kriticky posoudí možné varianty a předloží návrh řešení, přičemž chce zachovat současné nároky, posílit zásluhovost a podpořit osobní zajištění na stáří¹³².

Stejně tak jako v případě programového prohlášení první Babišovy vlády je i zde problematika důchodů rozdělena částečně do kapitoly o strategických směrech a následně do kapitoly týkající se sociální politiky a zaměstnanosti. Opětovně se v programovém prohlášení opakuje, že vláda zvýší základní výměru důchodů, navýší důchody o 1 000,- Kč pro důchodce ve věku nad 85 let, zajistí slevu na jízdném pro seniory nad 65 let a studenty do 26 let a prosadí dřívější odchod do důchodu pro zaměstnance v rizikových a náročných profesích.

V programovém prohlášení překvapí věty, že: „... *předloží návrh zachovávající výhody stávajícího systému ... oddělí správu příjmů a výdajů důchodového pojištění od státního rozpočtu ... budoucí reforma musí být dlouhodobě stabilní, srozumitelná a finančně zajištěná, proto bude změna realizována v podobě, která si získá širokou politickou a společenskou podporu.*“¹³³. Tato vyjádření, na rozdíl od naprosto konkrétních návrhů na parametrické a technické změny a konkrétní časové horizonty, kdy k těmto změnám nebo úpravám má dojít, je voliči obtížně kontrolovatelné, mimo jiné také proto, že je velice složité si

---

¹³² Programové prohlášení vlády. Vláda České republiky. [on-line] 27.6.2018 [cit. 2020-03-24] Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/programove-prohlaseni/programove-prohlaseni-vlady-165960/>

¹³³ tamtéž

pro laickou veřejnost cokoliv konkrétního představit. Ve výše citované části je také možné vycítit nevyřešené otázky, zda, kdy a jestli vůbec potřebujeme důchodovou reformu nebo zda postačí jen jeho určitá adaptace.

2.3 Komise pro spravedlivé důchody a návrh důchodové reformy v roce 2020

Různé odborné důchodové komise a poradní orgány se k přípravě důchodové reformy sestavují vcelku pravidelně již od roku 2004. Také druhá vláda premiéra Andreje Babiše, vytvořila svoji komisi, která by měla připravit důchodovou reformu a kterou nazvala „**Komise pro spravedlivé důchody**“.

Komise pro spravedlivé důchody byla veřejnosti představena ministryní práce a sociálních věcí paní Janou Maláčovou (ČSSD) dne 31. ledna 2019. Byla vytvořena na základě Programového prohlášení vlády z června roku 2018¹³⁴ pod gescí Ministerstva práce a sociálních věcí.

Komisi pro spravedlivé důchody tvoří jmenovaní zástupci poslanců z parlamentních klubů Poslanecké sněmovny a Senátu, zástupci odborů, zástupci universit (paradoxně z českých právnických fakult nikdo z členů komise nebyl jmenován, ač se důchodová reforma bezprostředně dotýká jednoho celého právního oboru – práva sociálního zabezpečení - a samotné důchodové zabezpečení by jako jeho část nemělo být z principu ze systému sociálního zabezpečení vytrhováno a spíše by měla být snaha o zachování co největší právní provázanosti), zástupci neziskových organizací a zástupci zaměstnavatelů.

Komise má 43 členů a 14 náhradníků, předsedkyní komise je prof. Danuše Nerudová, rektorka Mendelovy university v Brně. Komise je poradní skupinou Ministerstva práce a sociálních věcí, měla by být garantem kvality předkládaných návrhů v oblasti důchodové politiky a měla by se zaměřit, ostatně jak její název napovídá, na odstranění nespravedlivostí a nerovností v současném důchodovém systému, zejména pak na problematiku nižších důchodů žen, dřívější odchod do důchodu u fyzicky náročných profesí, otázky vdovských a vdoveckých důchodů a hledání finančních zdrojů pro zabezpečení a udržitelnost důchodového systému. Klíčový pro práci komise bude politický konsenzus¹³⁵.

---

¹³⁴ tamtéž

¹³⁵ Komise pro spravedlivé důchody. [on-line] 2019 [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <http://duchodovakomise.cz>

Komise pro spravedlivé důchody poprvé zasedla dne 22. února 2019. Jana Maláčová na tomto zasedání zdůraznila hlavní poslání Komise v úsilí o přípravu konkrétního návrhu opatření k nastolení spravedlnosti v důchodovém systému: „ ... *spravedlnost vidíme v narovnání rozdílů důchodů mezi muži a ženami ... lidé v náročných profesích by měli odcházet do důchodu dříve. Spravedlnost musí být i v příjmech, a to ve smyslu mezigeneračního srovnání. Vneposlední řadě musí být spravedlivé i vdovské a vdovecké důchody,*“.

Danuše Nerudová poukázala na hlavní otázky, které bude muset český důchodový systém v budoucnu řešit: „ ... *je zcela zásadní demografický vývoj ... Naděje dožití se u nás zvyšuje ... Musíme také uvažovat o změnách, které nastanou v celkové struktuře ekonomiky a trhu práce s nástupem digitalizace a umělé inteligence ...*“¹³⁶.

Přes výše uvedené proklamace je nutné si položit zásadní otázku, zda vláda vůbec ví, co si od Komise pro spravedlivé důchody pod pojmem reforma českého důchodového systému vůbec reálně představuje, respektive jakou má sama představu o české důchodové reformě. K této otázce vede to, že na prvním zasedání byl rozdán dotazník se 17 otázkami, ve kterém členové komise zodpovězením otázek Ministerstvu práce a sociálních věcí řeknou, jak by si vlastně sami důchodovou reformu představovali.

Druhé zasedání Komise pro spravedlivé důchody proběhlo 22. března 2019 a řešilo zejména odstranění nespravedlivě nízkých důchodů žen. Bylo zdůrazněno, že výše starobních důchodů mezi muži a ženami činí 2 400,- Kč (21,8 % - druhý nejhorší výsledek v Evropské unii) a 31 % žen – seniorek nad 65 let je ohroženo příjmovou chudobou, přičemž zásadním zdrojem nerovnosti pramení z doby péče o dítě přenesená do důchodové nerovnosti.

Konkrétní návrhy na řešení problematiky rozdílů starobních důchodů mezi muži a ženami byly představeny na třetím zasedání Komise pro spravedlivé důchody dne 3. května 2019. Byly diskutovány tři návrhy: 1) fiktivní vyměřovací základ za dobu péče o dítě, 2) sdílení důchodových nároků partnerů a 3) prodloužení vyloučené doby pro výpočet vyměřovacího základu. Spolu s výše uvedenými návrhy by se řešila i situace žen – matek, které již dnes starobní důchod pobírají¹³⁷.

---

¹³⁶ Komise pro spravedlivé důchody zasedala dnes poprvé. Tisková zpráva. mpsv.cz [on-line] Praha, 22. Února 2019 [cit. 2020-03-24] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/511219/TZ_-_Komise_pro_spravedlive_duchody_zasedala_dnes_poprve.pdf/7a6d091c-bb7c-8e8d-3ae5-3ae2154a2a25

¹³⁷ Komise pro spravedlivé důchody se zabývala nízkými důchody žen. Tisková zpráva. Mpsv.cz. [on-line] Praha, 22. března 2019 [cit. 2020-03-24] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/511219/2019_03_22_TZ_Komise_pro_spravedlive_duchody_se_zabývala_nizkymi_duchody_zen__2_.pdf/c44aed9f-1953-13f9-ce6d-8f1f030c53e8

Na svém čtvrtém zasedání dne 24. května 2019 Komise pro spravedlivé důchody projednávala návrh a principy umožňující dřívější odchody do starobních důchodů v řádu několika let u náročných profesí, které je nejprve nutné definovat, dále o efektivitě III. důchodového pilíře a o narovnání důchodů u pečujících občanů formou sdílení důchodových nároků mezi partnery¹³⁸.

Základním tématem pátého zasedání Komise pro spravedlivé důchody dne 28. června 2019 byly změny ve III. důchodovém pilíři a jeho zefektivnění 1) založením státního penzijního fondu 2) změny a regulace poplatkové politiky a motivace k navyšování výnosů spoření klientů 3) vyšší motivace občanů ke spoření.¹³⁹

Sedmé zasedání Komise pro spravedlivé důchody konané dne 6. září 2019 projednávalo možnosti zohlednění osob, které pečovali o děti. Jak zdůraznila Jana Maláčová: „*Když se žena vrací po rodičovské dovolené do práce, má oproti muži, který po tu dobu budoval kariéru, až o 40 procent nižší mzdu, což negativně dopadá na výši jejího důchodu*“. Byly předloženy dva návrhy pro občany v doposud ekonomicky aktivním věku: 1) fiktivní vyměřovací základ a 2) rozšíření vyloučených dob. Na pomoci současným důchodkyním – matkám při hlasování nebyla nalezena shoda.¹⁴⁰

Osmé zasedání Komise pro spravedlivé důchody konané dne 11. října 2019 se zabývalo problematikou příjmů a výdajů českého důchodového systému v budoucnosti v příštích desetiletích s cílem navrhnout vícezdrojový systém s úpravou I. průběžného pilíře na 0. zásluhový a I. solidární pilíř tak, aby zabezpečoval minimální životní standard seniorů¹⁴¹.

Dne 15. listopadu 2019 na svém devátém zasedání se Komise pro spravedlivé důchody zabývala otázkou zavedení individuálních virtuálních důchodových účtů, umožňujících online informace o důchodových nárocích občanů v daném okamžiku i v momentě dosažení

---

¹³⁸ MALÁČOVÁ, Jana., J.Maláčová: jednání Komise pro spravedlivé důchody. cssd.cz [on-line] 24. května 2019 [cit. 2020-03-24] Dostupné z: <https://www.cssd.cz/media/tiskove-zpravy/jednani-komise-pro-spravedlive-duchody/>

¹³⁹ Komise pro spravedlivé důchody projednala varianty zřízení státního penzijního fondu a snížení poplatků na důchodovém přípojištění. Tisková zpráva. mpsv.cz [on-line] Praha 28. června 2019 [cit. 2020-03-24] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/511219/TZ_-_Komise_pro_spravedlive_duchody_projednala_varianty_zrizeni_statniho_penzijniho_fondu_a_snizeni_poplatku.pdf/7d270e1b-4b27-00a3-bd2f-aa1948648d56

¹⁴⁰ Komise pro spravedlivé důchody navrhla možnosti, jak ocenit ty, kteří pečovali o děti. Tisková zpráva. mpsv.cz. [on-line] Praha. 6. září 2019 [cit. 2020-03-24] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/511219/TZ_6.+komise+pro+spravedlive+duchody+%281%29.pdf/75c2ae9c-8099-75da-d584-320c5d66042f

¹⁴¹ Komise pro spravedlivé důchody se zabývala problematikou příjmů a výdajů v příštích desetiletích. Tisková zpráva. mpsv.cz [on-line] Praha, 11. října 2019 [cit. 2020-03-24] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/511219/TZ+-+KSD+11_10_2019.pdf/cc6fd30b-3f2e-db72-2d6b-68d62da6a7e8

důchodového věku. Dále se zabývala otázkou dřívějšího odchodu do důchodu pro pracovníky z náročných profesí bez snížení výše důchodu (náprava závazku z 90. let, kdy byla zrušena kategorizace profesí a s ní spojený věk odchodu do důchodu)¹⁴².

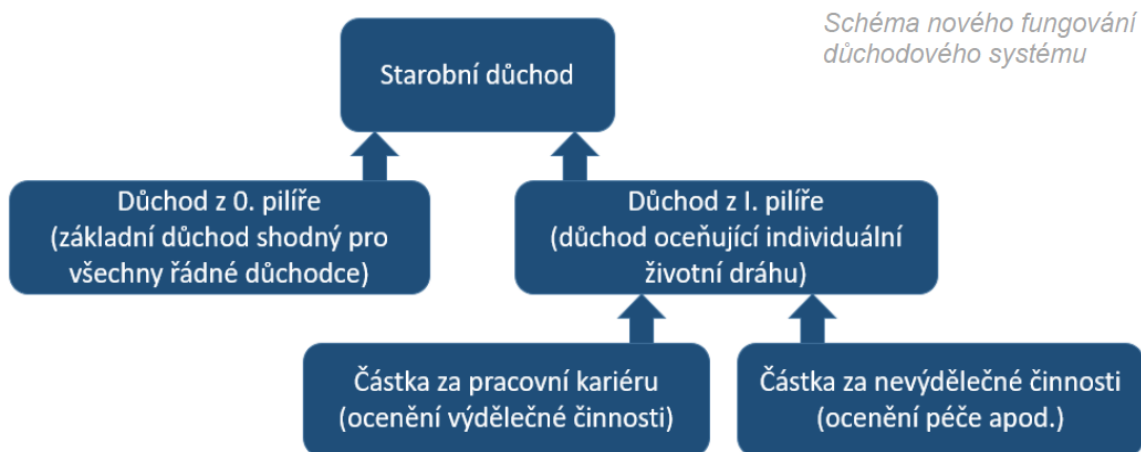
Významné bylo desáté jednání Komise pro spravedlivé důchody dne 10. ledna 2020, na kterém ministryně práce a sociálních věcí paní Jana Maláčová spolu s předsedkyní komise paní Danuší Nerudovou základní principy připravované důchodové reformy představily jako „...základní architekturu navrhovaného systému. Tři varianty ... kladou různý důraz na základní principy spravedlnosti a finanční udržitelnosti ... a jsou dobrým základem pro budoucí politická jednání“. Přičemž představené scénáře „naplňují princip srozumitelnosti, a jsou technicky proveditelné“ a odpovídají doporučení Světové banky. První pilíř současného důchodového systému bude rozdělen na nultý pilíř, tedy základní minimální částku, kterou ve stejné výši obdrží každý senior – důchodce, pakliže dosáhne důchodový věk a získá požadovanou dobu pojištění. Důchodový systém bude v prvním pilíři oceňovat jak dobu strávenou v pojištěném pracovním procesu, tak i výši příjmu, ale také i péči o děti formou fixního bonusu za každé dítě (dle představeného návrhu by se měl fixní bonus za dítě dotknout i současných důchodců. Měly by být oceněny i osoby pečující o děti a závislé osoby dle posledního příjmu nebo průměrné mzdy v národním hospodářství (dle principu co je pro pojištěnou osobu výhodnější – tato úprava by se měla týkat až budoucích důchodců.

Návrh počítá s tím, že nultý pilíř by měl být financován ze státního rozpočtu z daňových příjmů a první pilíř z odvodů důchodového pojištění¹⁴³.

---

¹⁴² Komise pro spravedlivé důchody jednala o principech nultého a prvního pilíře. Zabývala se i důchody pro náročné profese. Ministerstvo práce a sociálních věcí, Tisková zpráva. www.mpsv.cz [on-line] 10. ledna 2020 [cit. 2020-03-02] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/511219/TZ+-+8.+KSD+15_11_2019_final_MH.pdf/0f90d030-4097-6e8d-61f5-7b18b26a5b27

¹⁴³ Ministryně Maláčová představila tři varianty důchodové reformy. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Tisková zpráva. www.mpsv.cz [on-line] 10. ledna 2020 [cit. 2020-03-02] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/1248138/10_01_2020+TZ+-+Ministryn%C4%9B+Mal%C3%A1%C4%8Dov%C3%A1+p%C5%99edstavila+t%C5%99i+varianty+d%C5%AFchodov%C3%A9+reformy.pdf/1a323655-200c-affb-3558-048fa1794c35

Obr. 1. Schéma návrhu nového fungování důchodového systému. Zdroj: Tisková zpráva MPSV ze dne 10. ledna 2020¹⁴⁴

V předloženém návrhu ministerstvo a komise představily tři varianty připravované důchodové reformy (Obr. 2.). Jedná se o variantu **Spravedlivou**, která by měla snížit chudobu důchodců a ocenit a uznat jejich zásluhy. Spravedlivá varianta je podmíněna úpravami daňové soustavy České republiky. Další představenou variantou je varianta **Technická**, která snižuje chudobu důchodců a uznává a oceňuje zásluhy jen částečně. Předpokládá provedení daňových úprav v řádu pěti let. Představuje určitý kompromis mezi variantou spravedlivou a třetí, **Úspornou** variantou. Tato varianta nepředpokládá změny v daňovém systému České republiky a výrazně snižuje finanční náklady důchodového systému, nicméně při významném snížení vyplácených důchodů. Součástí představení návrhu a variant reformovaného důchodového systému byl diskutován i návrh na dřívější odchod do důchodu u náročných profesí. V tomto případě by odchod do dřívějšího důchodu byl spolufinancován zaměstnavateli¹⁴⁵.

¹⁴⁴ tamtéž

¹⁴⁵ tamtéž

Tři varianty reformy:

	Spravedlivá	Technická	Úsporná	Současný systém
Popis	Předpokládá, že současně při zavedení nového důchodového systému začnou práce na přípravách změn daňového systému. Omezuje chudobu seniorů a zavádí ocenění péče jako uznání zásluhy.	Technicky překlápí stávající systém do nové architektury a do pěti let počítá s reformou daňového systému. Omezuje chudobu seniorů pouze částečně a pouze částečně také oceňuje péči. Není výhodná pro zaměstnance s dlouhými pracovními kariérami, kterými jsou zpravidla muži.	Předpokládá překlopení stávajícího systému do nové architektury a nepředpokládá, že by se změnil daňový systém. Dosahuje snížení nákladů celého důchodového systému za cenu nižších důchodů.	Současný systém důchodů, jak jej známe dnes.
Důstojné důchody				
Budu mít stejný důchod s jakým počítám teď? (platí pro 1. rok reformy)	Průměrný důchod ve všech 10 hlavních příjmových skupinách mužů i žen se zvýší	Průměrný důchod ve všech 10 hlavních příjmových skupinách žen se zvýší, u mužů jen ve 2 z 10	Pouze u 1 hlavní příjmové skupiny žen se průměrný důchod zvýší. U všech ostatních se sníží	Současný systém
Podíl seniorů v chudobě ke 2040	16 %	22 %	28 %	21 %
Základní důchod ve 2020/2070	10 500 Kč (30 % průměrné mzdy) 10 500 Kč (30 % průměrné mzdy)	10 500 Kč (30 % průměrné mzdy) 8 710 Kč (25 % průměrné mzdy)	7 740 Kč (22 % průměrné mzdy) 7 740 Kč (22 % průměrné mzdy)	4 260 Kč (12 % průměrné mzdy) 4 260 Kč (12 % průměrné mzdy)
Navýšení průměrného důchodů oproti současné variantě 2020/2040/2060	8 % / 15 % / 15 %	3 % / 5 % / 2 %	1 % / -8 % / -8 %	Současný stav
Rozdíl mezi příjmy pracujících a důchodců	Výrazně se sníží nerovnost	Nerovnost se sníží	Nerovnost vzroste	Současný stav
Spravedlivé ocenění péče				
Bonus na dítě	500 Kč	0 Kč	0 Kč	0 Kč
Ocenění péče o děti a závislé osoby vedle bonusu	100 % předchozího výdělku ¹ před péčí nebo průměrné mzdy, co vychází lépe	100 % předchozího výdělku před péčí nebo průměrné mzdy, co vychází lépe	80 % předchozího výdělku před péčí nebo 80 % průměrné mzdy, co vychází lépe	Instituty vyloučených a náhradních dob
Vyplatí se pracovat ženám na částečný úvazek při péči?	ANO	ANO	ANO	NE
Ocenění práce				
Ocenění výše výdělku	Stejně jako doposud	Stejně jako doposud	Stejně jako doposud	Současný systém
Ocenění počtu let práce	Bonus za rok práce nad 41 odpracovaných let ve výši 240 Kč	Bez bonusu	Bez bonusu	Komplikovaný výpočet, který odpovídá bonusu 170 Kč
Příjmy a výdaje				
Navýšení čistých výdajů v prvním roce	0,2 % HDP	-0,1 % HDP	-0,2 % HDP	Současný stav
Navýšení čistých výdajů v roce 2040	1,3 % HDP	0,3 % HDP	-0,8 % HDP	Současný systém

¹ Pod pojmem příjem v tomto podkladu pro širokou veřejnost rozumíme vyměňovací základ

Obr. 2. Schéma návrhu nového fungování důchodového systému. Zdroj: Tisková zpráva MPSV ze dne 10. ledna 2020¹⁴⁶

¹⁴⁶ tamtéž

Naposledy zasedala komise pro spravedlivé důchody po jedenácté dne 28. února 2020 a jednala zejména o tom, jak by měly být v budoucnu nastaveny parametry zvažované důchodové reformy v tak zvané technické variantě, které by měly potenciál naplnit cíl důstojného důchodu a navýšit důchody pečujících osob¹⁴⁷. Jednalo se o parametry nastavení nultého pilíře (základního důchodu), nastavení ocenění za dobu pojištění (bonus za každý rok práce nad 41 odpracovaných let), nastavení bonusu za výchovu dětí (bonus 500 Kč na dítě), a nastavení ocenění za péči o závislé osoby, odměny pro hlavního pečujícího, fiktivní vyměřovací základ za určitá období péče o dítě a osoby blízké. Komise konstatovala, že nadále trvá otevřená otázka zajištění dostatečných příjmů státního rozpočtu nad rámec pojistného. Komise potvrdila, že důchodová reforma musí obsahovat změny III. pilíře tak, aby se úspory občanů staly součástí doplňkových příjmů ke starobním důchodům.

Poslední zprávy z Komise uvádějí, že byly zahájeny práce na rozpracování třech možných alternativ technické varianty:

- nultý pilíř: **10 500 Kč** měsíčně za dobu pojištění **41 let** + bonus **240 Kč** měsíčně za každý rok pojištění nad 41 let,
- nultý pilíř: **9 440 Kč** měsíčně za dobu pojištění **35 let** + bonus **170 Kč** měsíčně za každý rok pojištění nad **35 let**,
- nultý pilíř: **7 740 Kč** měsíčně za dobu pojištění **25 let** + bonus **170 Kč** měsíčně za každý rok pojištění nad **25 let**.

Původní technická varianta předpokládala fiktivní vyměřovací základ se započtením 100 % průměrné mzdy a naopak nepočítala s bonusy za výchovu potomků. V navrhovaných alternativách se uvažuje buď se započtením fiktivního vyměřovacího základu ve výši 100 % a s bonusem 500 Kč za výchovu dítěte, nebo se započtením fiktivního vyměřovacího základu ve výši 80 % bez bonusu za vychované dítě.

Přitom platí, že od roku 2030 do roku 2070 by měl být základní důchod v nultém pilíři snižován z 30 % na 25 % průměrného výdělku¹⁴⁸.

Jana Maláčová dlouhodobě prosazuje, aby spolu s důchodovou reformou začala práce na reformě českého daňového systému.

---

¹⁴⁷ Komise pro spravedlivé důchody jednala o parametrech důchodové reformy. Tisková zpráva. Ministerstvo práce a sociálních věcí. www.mpsv.cz [on-line] Praha 28. února 2020 [cit. 2020-02-²⁸] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/1248138/28_02_2020+-+TZ_KSP_technicka_varianta_alternativy.pdf/599bf0c4-dfdc-1297-8f30-c8b39d2a4e30

¹⁴⁸ HÁJKOVÁ, Gabriela., Důchodová reforma: Komise pracuje na technické variantě. Co navrhuje? mesec.cz [on-line] 2.3.2020 [cit. 2020-04-09] Dostupné z: <https://www.mesec.cz/clanky/duchodova-reforma-komise-pracuje-na-technicke-variante-co-navrhuje/>

2.4 Adaptační nebo reforma současného důchodového systému?

V současnosti se diskutuje jako většinový názor politiků, ekonomických, sociologických a právních odborníků a také většiny společnosti finanční neudržitelnost stávajícího českého důchodového systému v budoucnosti. Upozorňuje se na fakt, že první lidé z generace tzv. Husákových dětí začnou do důchodového věku dospívat v roce 2035, jinými slovy již během necelých čtyř volebních období do Poslanecké sněmovny. Nabízí se otázka, zdali důchodovou reformu opravdu potřebujeme, nebo co by se stalo, kdyby se na současném důchodovém systému nic nezměnilo, nebo by byla provedena jen určitá adaptace spočívající v pouhé parametrické, technické, administrativní nebo organizační změně nebo úpravě.

Současný český důchodový systém je udržitelný bez jakýchkoliv změn, úprav a reforem. Jedinou podmínkou této udržitelnosti je, že budeme souhlasit s tím, že podle názoru ekonomů 1) výše starobních důchodů bude trvale klesat z dnešních zhruba 40 % průměrné mzdy na odhadovaných 32 % průměrné mzdy v roce 2060, nebo 2) se zvýší odvody na sociální pojištění z hrubé mzdy zhruba z dnešních 28 % na 34 % v roce 2060, nebo 3) vzroste věk odchodu do důchodu na 69 let v roce 2070. Důchodový věk ve výši 69 let se z dnešního pohledu již ve většině profesí dostává k fyzické, fyziologické a biologické hranici člověka. Přitom kombinace výše uvedených variant je možná.¹⁴⁹ Čtvrtou variantou je mix všech tří výše uvedených variant.

Je zřejmé, že celosvětová pandemie nemoci COVID – 19 zpomalí práce na české důchodové reformě a její politické projednávání a případné schvalování se posune do následujícího období. Každopádně lze předpokládat, že doposud uplatňovaná strategie spočívající primárně v nastavení důchodového systému a následném zabezpečení jeho financování se změní na primární zabezpečení financování starobních důchodů v budoucnosti. Zdá se, že i díky pandemii se řešení problémů českého důchodového systému odsune do dalšího volebního období, čímž se Česká republika začne nebezpečně blízko přibližovat momentu, kdy začne být český důchodový systém skokově zatěžován narůstajícím počtem osob, tzv. Husákových dětí odcházejících do starobního důchodu.

---

¹⁴⁹ MAREK, David., FRANČE, Václav., Jaké budou důchody? Economics & Statistics. Deloitte. [on-line] Zář 2019 [cit. 2020-03-22] Dostupné z: https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/cz/Documents/deloitte-analytics/Jake_budou_duchody.pdf

3 Stárnutí populace

Pod pojem stárnutí z biologického hlediska lze zahrnout neodvratné ontogenetické vývojové změny v morfologických, fyziologických a strukturálních funkcích veškerých živých organismů spočívajících především ve ztrátě plodnosti, výkonnosti a odolnosti. V případě demografického stárnutí se jedná o změny věkové struktury populace. Populace je považována za starou v momentě, kdy podíl lidí ve věkové kategorii nad 65 let přesáhne 7 %¹⁵⁰. Stárnutí populace může probíhat buď zdola věkové pyramidy, kdy díky snižující-se porodnosti klesá počet dětské složky, nebo shora věkové pyramidy, kdy se zvyšuje naděje dožití.

Posuzování, zda je konkrétní osoba stará lze provádět dle 1) stáří kalendářního, definovaného ve třech kategoriích od 65 do 74 let, od 75 do 85 let a od 85 let a dále, 2) stáří sociálního, definovaného třemi stádii života od 0 do 14 let (předproduktivní věk), od 15 až 64 let (produktivní věk), a od 65 let a dále a 3) stáří biologické určované dle změn fyziologických, výkonnostních a mentálních¹⁵¹.

Demografie pracuje s pojmem „absolutní stárnutí“, charakteristickým pro rozvojové země, kde přetrvává vysoká míra kojenecké a dětské úmrtnosti. Na druhé straně demografie používá pojem „relativní stárnutí“ charakteristické pro země rozvinuté, kde se snížila plodnost na úkor výdělků a kariéry a rezignace na založení rodiny¹⁵².

V souvislosti se současnou pandemií nemoci COVID – 19 je na místě zmínit **demografické epidemiologické přechody**, spočívající v posunech věkové struktury díky radikálním, skokovým změnám úmrtnosti¹⁵³.

Populace postupně procházejí čtyřmi rozdílnými stádii. Jako první je zmiňováno stádium moru a hladomoru, které brání zvyšování populace, přičemž klíčová je kojenecká úmrtnost a naděje dožití dosahuje v průměru 25 až 30 let. Druhé stadium je charakteristické zlepšováním sociálních, výživových a hygienických podmínek, úmrtnost se snižuje díky poklesu infekčních onemocnění, snižuje se kojenecká úmrtnost a populace začíná růst. Naděje dožití se zvyšuje na 30 až 50 let. Ve třetím stadiu přes zvýšení degenerativních

---

¹⁵⁰ World Population Prospects 2019: Highlights. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, New York, 2019, 40 s. ISBN: 978-92-1-148316-1. [on-line] [cit.: 2020-02-2] Dostupné z: https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_Highlights.pdf

¹⁵¹ KALVACH, Zdeněk., a kol. Geriatrie a Gerontologie. Grada Publishing, a.s. 2004. s. 864. ISBN 80-247-0548-6

¹⁵² LOUŽEK, Marek., Je stárnutí populace tragedií? Ekonomický časopis, roč. 56, č. 6, s. 565-581. 2008.

¹⁵³ OMRAN, Abdel., The Epidemiologic Transition: A Theory of the Epidemiology of Population Change. The Milbank Memorial Fund Quarterly. Dec 2005. 83 (4): 731-757

civilizačních nemocí způsobených rozvojem průmyslu a městských sídel kojenecká a dětská úmrtnost dále klesá a naděje dožití dosahuje v průměru 70 let¹⁵⁴. Před koncem 20. století se naděje dožití opět zvýšila až na 85 let, úmrtnost začala klesat také ve věkové kategorii 65 a více let a infekční nemoci byly nahrazeny především nemocemi kardiovaskulárními a nemocemi oběhové soustavy¹⁵⁵.

Přes nesporný pokrok ve zdravotnictví se však v letech 1918 až 1920 vyskytla pandemie španělské chřipky s odhadovanou úmrtností 3 až 5 % s počtem obětí odhadovaných na 50 až 100 milionů lidí a smrtností 10 až 20 %. Od zhruba 80. let minulého století se začala objevovat virová onemocnění, nejprve HIV, prasečí a ptačí chřipky a následně RNA viry známě pod souhrnným názvem koronaviry. V běžné lidské populaci se koronaviry běžně vyskytovaly a vyskytují a způsobují mírné nebo středně těžké infekce horních dýchacích cest. Problémem a opravdovou hrozbou začínají být koronaviry, které se přenesly ze zvířat na člověka jako MERS-CoV, SARS-Cov a 2019-nCoV proti kterým, na rozdíl od ostatních infekčních nemocí, není doposud známá očkovací látka a neexistuje ani kauzální léčba. Tyto RNA viry představují mimo jiné velice závažné nebezpečí i z pohledu vývoje demografické struktury populace¹⁵⁶.

Celosvětová populace nepřetržitě roste, avšak tempo jejího růstu se zpomaluje. V roce 2019 dosáhla celosvětová populace 7,7 miliardy obyvatel; od roku 2007 se celosvětová populace navýšila o jednu miliardu a od roku 1994 o dvě miliardy lidí¹⁵⁷.

Vrchol rychlosti nárůstu celosvětového počtu obyvatel naší planety nastal během let 1965-1970, kdy se počet obyvatel naší planety zvyšoval v průměru o 2,1 % ročně. Od roku 1970 se růst počtu obyvatel začal zpomalovat a v období let 2015 až 2020 se snížil na 1,1 %, přičemž se předpokládá, že toto zpomalování růstu počtu obyvatel bude i nadále pokračovat. Existuje 95% předpoklad, že celosvětový počet obyvatel naší planet naroste na 8,5 – 8,6 miliard v roce 2030, 9,4-10,1 miliard v roce 2050 a 9,4-12,7 miliard v roce 2100¹⁵⁸. Z odhadovaných 2 miliard lidí, o které se do roku 2050 zvýší počet obyvatel naší

---

¹⁵⁴ tamtéž

¹⁵⁵ OLSHANSKY, Jay., BRIAN, A.Ault., The fourth stage of the epidemiologic transition: the age of delayed degenerative diseases. The Milbank Memorial Fund Quarterly. 1986. 64 (3) s. 355 – 391. ISSN 1468-0009.

¹⁵⁶ Koronaviry. Wikiskripta.eu. [on-line] 12.3.2020 [cit. 2020-03-28] Dostupné z: <https://www.wikiskripta.eu/w/Koronaviry>

¹⁵⁷ Pojem “obyvatelstvo” je v této práci je součet všech lidí obývajících určité teritorium.. Pojem populace je používán pro skupinu lidí, u kterých dochází k demografické události.

¹⁵⁸ World Population Prospects 2019: Highlights. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, New York, 2019, 40 s. ISBN: 978-92-1-148316-1. [on-line] [cit.: 2020-02-2] Dostupné z: https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_Highlights.pdf

planety, je předpoklad, že 1,05 miliard (52 %) bude připadat na obyvatele subsaharské Afriky a 0,505 miliard (25 %) bude připadat na obyvatele střední a jižní Asie.

Předpokládá se, že subsaharská Afrika se stane zhruba okolo roku 2062 nejlidnatějším regionem naší planety s tím, že v počtu obyvatel předčí východní a jihovýchodní Asii. V roce 2019 tvořily 56 % celosvětového obyvatelstva dva nejlidnatější regiony – východní a jihovýchodní Asie s 2,3 miliardou lidí (30 % celosvětové populace) a střední a jižní Asie s 2 miliardami lidí (26 % celosvětové populace). Východní a jihovýchodní Asie dosáhne nejvyšší velikosti populace 2,4 miliardy lidí kolem roku 2038 a střední a jižní Asie dosáhne nejvyšší velikosti populace 2,6 miliardy lidí kolem roku 2065.

Evropská a severoamerická populace v roce 2019 dosáhla 1,11 miliard, poroste pomalu až do roku 2042, kdy dosáhne svého maxima 1,14 miliard lidí a následně až do roku 2100 poklesne na 1,12 miliard obyvatel.

Počet obyvatel Latinské Ameriky a Karibské oblasti se v letech 1950 – 2019 ztrojnásobil, maximum obyvatel ve výši 768 milionů lidí lze očekávat okolo roku 2058 s následujícím poklesem na 680 milionů v roce 2100.

Počet obyvatel Austrálie a Nového Zélandu kontinuálně poroste (v roce 2019 bylo 30 milionů lidí, v roce 2050 nárůst na 38 milionů lidí a v roce 2100 předpoklad 49 milionů lidí). Podobně kontinuálně poroste i počet obyvatel Oceánie ((v roce 2019 bylo 12 milionů lidí, v roce 2050 nárůst na 19 milionů lidí a v roce 2100 předpoklad 26 milionů lidí)¹⁵⁹.

V roce 1950 v Japonsku připadalo více jak deset lidí v produktivním věku na každého japonského důchodce. Na přelomu století tento poměr klesl na 3,3, přičemž dle odhadu na rok 2050 bude pokles dále pokračovat až na hodnotu 1,4. Japonsko je jedním z nejnázornějších příkladů k jak dramatickým demografickým změnám a posunu ve struktuře populace dochází ve většině zemí. Obyvatelstvo prochází v každé zemi různou rychlostí změnou věkové struktury populace vyjádřenou demografickou křivkou od původního tvaru pyramidy (nejvíce lidí ve věkové kategorii 0-14 let, s věkem počet ubývá), přes tvar svíce (většina lidí v produktivním věku 15-65 let) a tvar diamantu (vysoký počet lidí v produktivním věku 30-50 let, ale s významně nízkým počtem narozených dětí) do tvaru urny (nízká porodnost a zvětšující se průměrná délka života)¹⁶⁰.

Ekonomický, hospodářský, sociální a politický dopad způsobený snižující se porodností, prodlužující se délkou lidské generace¹⁶¹ a zvyšující se délkou dožití způsobuje celosvě-

---

¹⁵⁹ tamtéž

¹⁶⁰ tamtéž

¹⁶¹ Délka trvání jedné lidské generace odpovídá přibližně průměrnému věku žen při porodu prvního potomka

tovej stárnutí společnosti. Demografické změny ovlivňují společnost mnoha způsoby - jak dopady na nabídku a poptávku po výrobcích a službách, na velikost a strukturu pracovní síly a pracovního trhu, tak také na sociální oblast a s tím spojenou stabilitu a udržitelnost důchodových systémů¹⁶².

Velký dopad a vliv mají změny demografického vývoje a jeho struktury také na státy Evropské unie a její občany, a to nejen v samotném postavení Evropské unie a evropských států ve světě, ale i ve vývoji jejich ekonomiky a trhu práce a následně ve všech oblastech sociální péče, zdravotní péče a důchodové politiky.

Počet obyvatel ve státech Evropské unie vzrostl ze 406,7 milionů v roce 1960 na 512,7 milionů v roce 2018, přičemž v roce 2017 bylo pouze 5,06 milionu živě narozených dětí v porovnání k 7,60 milionům živě narozených dětí v roce 1961. To znamená, že při 4,14 milionu úmrtí v roce 1961 se přirozená populace Evropské unie zvýšila o 3,46 milionu lidí. Oproti tomu při 5,26 milionu úmrtí v roce 2017 se populace v Evropské unii snížila o 0,2 milionu lidí¹⁶³. Nižší počet živě narozených dětí znamenal v tomto roce mírný pokles přirozené populace. Výchozí odhady Eurostatu naznačují, že populace v Evropské unii poroste pomaleji než v minulosti a v roce 2050 dosáhne vrcholu 528,6 milionu, před poklesem na 518,8 milionu do roku 2080.

Celosvětová populace stárne a prakticky v každé zemi na světě dochází k nárůstu počtu a podílu starších osob. Celosvětově populace ve věkové kategorii 65 a více let roste rychleji než všechny ostatní věkové skupiny obyvatelstva.

Lze předpokládat, že se stárnutí populace stane ve 21. století nejdůležitější sociální změnou, což bude mít zásadní důsledky pro celou společnost, a to nejen v oblastech významných pro trh práce, finanční trhy, poptávku po zboží a službách, bydlení, dopravu a sociální ochranu, ale stejně tak i pro vývoj rodinných struktur a vztahů a mezigeneračních vazeb.

Predikce trendů stárnutí světové populace ukazují, že do roku 2050, bude v průměru každý šestý člověk na světě ve věku nad 65 let (16%), zatímco v roce 2019 to byl každý jedenáctý člověk (9 %). V Evropě a Severní Americe může být do roku 2050 každý čtvrtý člověk ve věku nad 65 let. V roce 2018 poprvé v historii lidstva celosvětově počet osob ve věku nad 65 let převýšil počet dětí mladších pěti let. Předpokládá se, že celosvětově počet

---

¹⁶² WEISSER, Veronica., CARTER, Matthew., BEE, Alessandro., BAUER, Jackie., Five tips to prepare your company for demographic change Executives & Entrepreneurs. UBS. August 15, 2018. [on line]. [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: [www.ubs.com > home > article.1448464.html](http://www.ubs.com/home/article.1448464.html)

¹⁶³ Eurostat. Population: Structure indicators. Last update 31-01-2010. [on line]. [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_pjanind

osob ve věku nad 80 let se ztrojnásobí ze 143 milionů v roce 2019 na 426 milionů v roce 2050¹⁶⁴.

Demografické faktory stárnutí populace, její velikost a věkové složení jsou určovány společně třemi demografickými procesy: plodností, úmrtností a migrací. Ve všech světových regionech dochází od roku 1950 k podstatnému zvýšení průměrné délky života. Zvyšující se dlouhověkost a klesající porodnost jsou rozhodujícími příčinami stárnutí celosvětové populace. V některých oblastech, regionech a zemích ke změnám a ovlivňování stárnutí populace ve velké míře přispívá mezinárodní migrace osob, která může působit jak negativně, tak i pozitivně na vývoj stárnutí¹⁶⁵.

Problematika stárnutí populace ve světě je natolik závažná, že je jí věnována velká pozornost i na půdě OSN. V roce 1982 svolalo Valné shromáždění OSN do Vídně první mezinárodní konferenci o stárnutí (World Assembly on Ageing), která přijala „Vídeňský mezinárodní akční plán pro stárnutí“ (The Vienna International Plan of Action on Ageing) obsahující 62 bodů konkrétních doporučení v oblastech zdraví a výživy, ochrany starších spotřebitelů, bydlení a životního prostředí, rodiny, sociální péče, zabezpečení příjmů a zaměstnání a vzdělávání¹⁶⁶.

V roce 1991 přijalo Valné shromáždění OSN rezolucí 46/91 Zásady pro starší osoby (Principles for Older Persons) a stanovilo 18 nároků starších osob vztahujících se k nezávislosti, účasti, péči, seberealizaci a důstojnosti. Následující rok 1992 se mezinárodní konference o stárnutí opětovně setkala, aby navázala na akční plán z Madridu a přijala prohlášení o stárnutí (Proclamation on Ageing). Na základě doporučení konference vyhlásilo Valné shromáždění OSN 1999 mezinárodní rok starších osob. Mezinárodní den starších osob se každoročně slaví 1. října.

V roce 2002 svolalo Valné shromáždění OSN do Madridu druhou mezinárodní konferenci o stárnutí (Second World Assembly on Ageing). Zúčastněné země přijaly dva klíčové dokumenty: 1) Politickou deklaraci a 2) Madridský mezinárodní akční plán pro stárnutí. Cílem konference bylo navrhnout mezinárodní politiku ke stárnutí v 21. století. Přijaté dokumenty obsahovaly více jak 100 doporučení a tři priority v oblastech rozvoje života

---

¹⁶⁴ World Population Prospects 2019: Highlights. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, New York, 2019, 40 s. ISBN: 978-92-1-148316-1. [on-line] [cit.: 2020-02-2] Dostupné z: https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_Highlights.pdf

¹⁶⁵ Ageing. In: Shaping our future together, Global Issues, United Nations [on line]. [cit. 2020-01-26]. Dostupné z: <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/ageing/>

¹⁶⁶ Outcomes on Ageing. United Nations. Key Conferences Outcomes on Ageing. [on-line] [cit. 2020-03-28] Dostupné z: <https://www.un.org/en/development/devagenda/ageing.shtml>

starších osob, zlepšování zdraví a pohody ve stáří a zajištění příznivého životního prostředí.

3.1 Demografický vývoj

Demografie je vědní obor, který se věnuje studiu lidské populace, zobecňuje trendy jejího vývoje, velikosti a struktury, analyzuje zejména změny v porodnosti, úmrtnosti a migraci, a tím predikuje budoucí populační změny¹⁶⁷. Demografie vytvořila jednu z nejlépe zdokumentovaných zobecnění v sociálních vědách: demografický přechod¹⁶⁸. Demokratický přechod¹⁶⁹ vychází z teorie, že společnosti postupují od předmoderního stavu relativně velmi vysoké plodnosti a relativně vysoké úmrtnosti k postmodernímu stavu nízké plodnosti a nízké úmrtnosti. Jako vliv tohoto vývoje se považuje především snížení úmrtnosti na infekční onemocnění, objev penicilinu a používání hormonální antikoncepce. Kulturní změny v rámci demografického přechodu vedou postupně k menším rodinám. Je vyzdvihována kvalita narozených dětí před jejich kvantitou. Snižuje se potřeba mít děti, děti se pro rodinu stávají nákladovou položkou a vzrůstá důležitost žen v rozhodování o tom, zda vůbec mít děti. Dochází tedy ke změně hodnot, kdy se spíše zdůrazňuje kvalita dětí před jejich kvantitou.

K základnímu zobrazení populační struktury jsou nejčastěji používány věkové pyramidy někdy nazývané jako stromy života, zachycující konkrétní populace v konkrétním okamžiku na určitém území. Grafické zobrazení věkové pyramidy je konstruováno jako zrcadlový četnostní histogram jednoletých nebo pětiletých věkových kategorií. Na vodorovné ose x je v záporné části promítnuta četnost věkových kategorií mužů a v kladné části četnost věkových kategorií žen.

Na svislé ose y jsou v kladné části zobrazeny věkové skupiny vyjádřené v relativních (procenta pro porovnávání různě velikých populací s rozdílnou četností), nebo absolutních

---

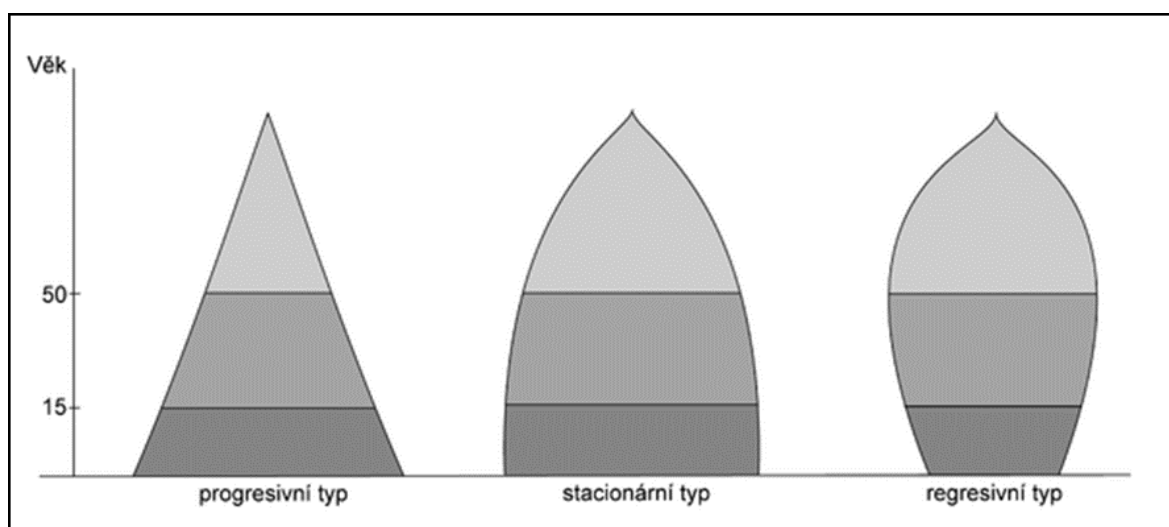
¹⁶⁷ V demografii používáme dva základní pojmy: 1) generace představující množinu osob narozených v jednom určitém kalendářním roce a 2) kohorta představující množinu osob, ve které v určitém kalendářním roce došlo k demografické události (svatba, rozvod, narození dítěte, atp.)

¹⁶⁸ KIRK, Dudley., Demographic Transition Theory, Population Studies, 50:3, 361-387, 1996.

¹⁶⁹ známý též jako "demografická revoluce" charakteristická především pokračujícím snižováním kojenecké a dětské úmrtnosti na straně jedné a pokračujícím zvyšováním naděje dožití

(skutečné počty občanů v konkrétní věkové skupině pro studium jedné populace v odlišných časových etapách) hodnotách^{170,171}.

Existují tři základní tvary věkových pyramid (Obr. 3.), které vycházejí z rozdělení věkové struktury obyvatelstva¹⁷²: 1) tvar progresivní (pyramida), charakteristický vysokou porodností, zároveň vysokou úmrtností v dětské populaci a významně nižší nadějí dožití. V České republice lze ještě dnes tento tvar věkové struktury sledovat v romských populacích¹⁷³. 2) tvar stacionární charakteristický snížením dětské úmrtnosti a vyšší nadějí dožití. Populace dále neroste, ale nově narozené děti plynule doplňují reprodukční skupinu.

Obr. 3. Základní typy věkových struktur populace dle Sundbärga¹⁷⁴. Zdroj: Demografické metody a analýzy: demografie české a slovenské populace¹⁷⁵.

¹⁷⁰ MLÁDEK, Jozef., Základy geografie obyvatelstva. Bratislava: Slov. ped. nakl., 1992, 230 s. ISBN 80-08-00768-0.

¹⁷¹ MLÁDEK, Jozef., - KUSENDOVÁ, Dagmar., MARENČÁKOVÁ, Jana., PODOLÁK, Peter., VAŇO, Boris., [Ed.]: *Demografická analýza Slovenska*. Aut.: Bezák, Anton - Divinsky, Boris - Haasová, Gabriela - Horňák, Marcel - Hurbánek, Pavol - Ira, Vladimír - Korec, Pavol - Ondoš, Slavomír - Kusendová, Dagmar - Marenčáková, Jana - Pastor, Karol - Michálek, Anton - Mládek, Jozef - Myslíková, Irena - Pilinská, Viera - Podolák, Peter - Székely, Vladimír - Vaňo, Boris. Bratislava, Univerzita Komenského 2006.222 s., terminologický slovník. ISBN:80-223-2191-5

¹⁷² PAVLÍK, Zdeněk, Jitka RYCHTAŘÍKOVÁ a Alena ŠUBRTOVÁ. Základy demografie. Vydání: 1. vyd. Nakladatel: Praha: Academia, 1986, 732 s., ISBN (váz.).

¹⁷³ KALIBOVÁ, Květa., Úvod do demografie. Universita Karlova v Praze, Praha Karolinum 2001. 6. dotisk 2006, str. 52. ISBN 80-246-0222-9

¹⁷⁴ Data from A.G.Sundbärg, *Bevölkerungsstatistik Schwedens 1750-1900*. Statistiska Centralbyra

¹⁷⁵ KLUFOVÁ, Renata a Zuzana POLÁKOVÁ, 2010. *Demografické metody a analýzy: demografie české a slovenské populace* Praha: Wolters Kluwer Česká republika. ISBN 978-80-7357-546-5.

3) tvar regresivní charakteristický tím, že při klesající porodnosti nově narozené děti nestačí nahrazovat reprodukční skupinu a přitom se nadále zvyšuje naděje dožití a populace stárne^{176,177}.

Struktura populace se nejčastěji dělí podle věku (demografie pracuje s třemi základními věkovými skupinami: skupina dětská: 0 – 14 let, skupina reprodukční: 15- 49 let, a skupina postreprodukční: 50 a více let), podle pohlaví (dívek se rodí méně, než chlapců, ale ženy dožívají vyššího věku než muži) a podle vzdělání (základní, střední, vysokoškolské). Populační strukturu obyvatelstva významně ovlivňuje také migrace mužů za prací.

Až do 18. století byla vysoká porodnost přímo úměrná vysoké úmrtnosti; lidé neměli k dispozici žádný účinný způsob, jak snížit úmrtnost respektive jak omezit porodnost.

Demografické podmínky vývoje struktury obyvatelstva v jednotlivých zemích po celém světě jsou dnes rozmanitější než kdykoli v minulosti. Na jedné straně jsou země, které se nacházejí na začátku demografických změn, mají rychlý růst populace, vysokou plodnost a mladší věkové struktury obyvatel; na druhé straně jsou země, které již prošly demografickými změnami, kde míra růstu populace klesá, je často záporná, míra porodnosti výrazně klesá a populace rychle stárne.

Obr. 4. Základní tvary demografických křivek vyjadřující věkovou strukturu obyvatelstva: pyramida, svíce, diamant a urna. Zdroj: Five tips to prepare your company for demographic change. Executives & Entrepreneurs. USB.¹⁷⁸

¹⁷⁶ tamtéž

¹⁷⁷ PAVLÍK, Zdeněk, Jitka RYCHTAŘÍKOVÁ a Alena ŠUBRTOVÁ. Základy demografie. Vydání: 1. vyd. Nakladatel: Praha: Academia, 1986, 732 s., ISBN (váz.).

¹⁷⁸ WEISSER, Veronica., CARTER, Matthew., BEE, Alessandro., BAUER, Jackie., Five tips to prepare your company for demographic change Executives & Entrepreneurs. UBS. August 15, 2018. [on line]. [cit. 2020-02-02].

Dostupné z: www.usb.com/home/article.1448464.html

Stárnutí populace se projevuje v dramatické změně ve struktuře populace s významným politickým, ekonomickým a sociálním dopadem (Obr. 4.). Demografická struktura populace měla původně tvar populační pyramidy, která byla charakteristická největším počtem obyvatel v kategorii dětí a mladistvých a postupným snižováním počtu lidí v starším věku. Se snižováním úmrtnosti dětí dosáhlo více mladistvých střední úrovně stáří, čímž v dalším vývoji došlo ke zúžení základny a tvar demografické struktury přešel do tvaru populační svíce, charakteristické nejvyšším počtem obyvatelstva v pracovním věku. Pokud se v dalším vývoji porodnost na delší dobu snížila pod 2.0 dítěte na ženu a úmrtnost nadále klesala v celé populaci spolu s dále se zvyšujícím průměrným věkem dožití, posunula se věkově nejpočetnější část obyvatel dále do středního věku a demografická struktura přešla do tvaru populačního diamantu. Další vývoj, poznamenaný mimo jiné zásadním pokrokem ve zdravotnictví a používáním antikoncepce, vedl k dalšímu snižování míry porodnosti na jedné straně a k dalšímu zvyšujícímu se průměrnému věku dožití. To vedlo k další změně tvaru demografické struktury, jejíž tvar přešel do tvaru populační urny. Populační urna je charakteristická tím, že nejvyšší počet obyvatel se začíná dostávat již mimo pracovní věk a přechází do věku důchodového.

Každá země prochází demografickým vývojem od stadia populační pyramidy do stadia populační urny svým vlastním tempem. Obecně platí, že demografická struktura obyvatelstva ve tvaru populační pyramidy je charakteristická pro vývoj zemí s nízkým hrubým domácím produktem a demografická struktura obyvatelstva ve tvaru populační urny je charakteristická pro vývoj zemí s vysokým hrubým domácím produktem.

Ukazuje se, že stabilní demografická struktura obyvatelstva ve tvaru diamantu nebo urny může být udržována pouze za předpokladu, že jednotlivé země budou vytvářet efektivní proimigrační politiku, aby zaplnily řadu mladý obyvatel. Za předpokladu, že porodnost zůstane pod průměrem méně než dvě děti na ženu, lze očekávat další nárůst obyvatelstva ve věku nad 65 respektive nad 80 let a další pokračování ve zužování spodní poloviny tvaru populační urny, a tím i udržování nepříznivého demografického vývoje. Problém také může nastat v momentě, kdy politici budou mít stále větší tendenci populisticky přizpůsobovat své volební programy nejpočetnějším skupinám obyvatelstva¹⁷⁹.

---

¹⁷⁹ ERMOTTI, Sergio P., HAEFELE, Mark., Demographic change. It's time to face up to the implications. USB. 7 November 2018. [on-line] 2016. [cit. 2020-02-15]. Dostupné z: <https://www.google.cz/search?q=Demographic+change+it%27s+time+to+face+up&spell=1&sa=X&ved=2ahUKEwjzI2JqdPnAhUElFwKHaKiDYAQBSgAegQIDBAp&biw=2144&bih=1063>

Hlavním cílem demografických analýz je kvantifikace demografických faktorů pro využití v predikci budoucích populačních trendů na úrovni regionů, národních států, kontinentů a i na globální celosvětové úrovni a k identifikaci demografických příčin způsobujících rozdílnosti v demografické struktuře.

Demografická teorie prokázala, že růst populace souvisí s budoucími změnami a interakcemi čtyř demografických faktorů: plodností, délkou života, migrací a hybností.

- Plodnost. Jde o demografický faktor, který se mnoho politiků snaží ovlivnit a zavést různé formy plánovaného nebo regulovaného rodičovství (viz v kap. 3.3 čínská politika Velkého skoku vpřed a Politika jednoho dítěte). V mnoha zemích s vysokou plodností byly zavedeny programy plánování rodičovství. Existují i programy poskytující přístup k antikoncepci při snaze o snížení plodnosti, nebo naopak programy kombinující rodičovství s účastí na trhu práce, finančními příspěvky, bytovou politikou a snižováním daní v případech snahy o zvýšení plodnosti.^{180,181}
- Úmrtnost. Většina zemí se snaží o zlepšení zdraví svého obyvatelstva a tím i o zvyšování průměrné doby dožití a snižování úmrtnosti. Úmrtnost je považována z demografického hlediska za relativně stabilní hodnotu. Problémem, jak ukazuje pandemie COVID – 19, může být epidemická situace.
- Migrace. Většina zemí má své specifické migrační politiky a přijímá zákony regulující a upravující migraci. Migrace představuje relativně jednoduchý demografický faktor, který se nabízí jako universální řešení klesajícího počtu obyvatel a stárnoucí populace. Zejména politicky je však takové řešení často neprůchodné z důvodů historických, ekonomických, kulturních a sociálních.
- Hybnost¹⁸². Danou demografickou věkovou strukturu populace téměř nelze měnit, nicméně úpravou populační dynamiky lze věkovou strukturu vyrovnávat např. zvy-

---

¹⁸⁰ BONGAARTS, John., SINDING, Steven., Population Policy in Transition in the Developing World. *Science* 333 (6042) pp. 574-576. 29 Jul 2011.

¹⁸¹ THÉVENON, Olivier., Family Policies in OECD Countries: A comparative Analysis. *Population and development Review* / Volume 37, Issue 1, 09 March 2011.

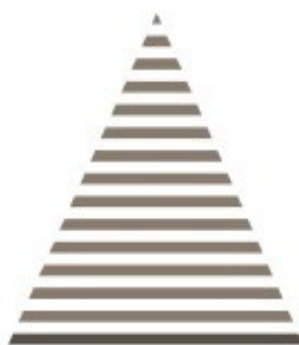
¹⁸² populační dynamika konstruované na základě míry porodnosti a naděje dožití

šováním nebo snižováním odstavu mezi narozenými dětmi, nebo zvyšováním anebo snižováním věku žen při narození jejich prvního dítěte.¹⁸³

Očekává se, že počet obyvatel světa v letech 2010 až 2100 poroste o 3,9 miliardy, což představuje nárůst o 57,9%. Toto zvýšení lze rozložit na příspěvky vysoké plodnosti (13,8%), klesající úmrtnosti (16,3%) a hybnosti¹⁸⁴ (26,9%).

Analýza dat ukazuje, že plodnost jako demografický faktor je nejvlivnější složkou způsobující rozdíly v růstových trajektoriích mezi populacemi. Příspěvek plodnosti k budoucímu růstu se pohybuje od +235% v Africe do -28,8% v Evropě (populace 2010).

Demografické faktory pokud jde o výši úmrtnosti +27,9% v Africe ve srovnání s +11,3% v Evropě a rozsah hybnosti od +49,5 % pro Afriku do -9,5 % pro Evropu (populace 2010).

Obr. 5. Populační pyramida: Velikost pracovní populace stagnuje nebo klesá, potenciálně se zvyšuje věk odchodu do důchodu, zvyšuje se produktivita práce. Zdroj: Demographic change. It's time to face up to the implications. USB.¹⁸⁵

Demografický graf ve tvaru pyramidy je charakteristický významnou převahou mladých lidí nad starými ve společnosti. Zlepšená hygiena, zdravotní péče a dobrá výživa snižuje kojeneckou a dětskou úmrtnost, což způsobuje zrychlený nárůst populace a to vytváří

---

¹⁸³ BONGAARTS, John., Population policy options in the developing world. Science. 1994. 263 (5148) pp. 771-776.

¹⁸⁴ populační dynamika konstruované na základě míry porodnosti a naděje dožití

¹⁸⁵ BAUER, Jackie., WEISSER, Veronica., eds. Demographic change – It's time to face up to the implications. USB Switzerland AG. 7 November 2018. [on-line] 2018. [cit. 2020-02-15]. Dostupné z: demographic-change-us.pdf

tlak na dostatek zdrojů. Demografický vývoj dle populační pyramidy vyžaduje zároveň nutnost zvyšování životní úrovně. V případě, když se nebude zvyšovat životní úroveň, vzniká riziko demografické pasti, tedy nekontrolovaného nárůstu populace. Díky rostoucí populaci se zvyšuje pracovní síla a ekonomická prosperita. Klíčové je zabezpečení vzdělání a základního sociálního zabezpečení.

V případě demografické struktury společnosti dle tvaru pyramidy prudce akceleruje ekonomický růst a lidé utrácejí téměř všechny své finanční prostředky za zboží a služby a minimálně spoří. V bankovním sektoru se projevují inflační tlaky a tlaky na zvyšování úrokových měr neboť trvale převažuje poptávka po finančním kapitálu nad jeho nabídkou.

Příkladem současných typických zemí s pyramidovou strukturou populace je Nigérie, Niger, Egypt, Izrael, atp.

Obr. 6. Populační svíce: Produktivní, ekonomicky aktivní populace představuje největší část demografického grafu ve tvaru svíce. Zdroj: Demographic change. It's time to face up to the implications. USB.¹⁸⁶

Demografický graf ve tvaru svíce je charakteristický rostoucí životní úrovní obyvatel a snižující se porodností. Ač jsou lidé v produktivním věku v převaze, celková výše populace zpomaluje růst nebo klesá. Může pozvolna nastávat neočekávané stárnutí populace a projeví se finanční neudržitelnost sociálního zabezpečení. Část populace si začíná spořit finanční prostředky – často na důchod, část populace si nespoří žádné finanční prostředky. Ekonomický růst je financován jak z bankovních půjček, tak ze soukromého kapitálu. Je

---

¹⁸⁶ tamtéž

více či méně vyrovnaná poptávka s nabídkou jak v případě zboží a služeb, tak v případě kapitálových prostředků.

Typickým příkladem zemí se svícovou strukturou populace je Jižní Afrika, Indie, Argentina, Indonésie, atp.

Obr. 7. Populační diamant: Výrazně se již projevuje stárnutí populace, velikost ekonomicky aktivního obyvatelstva v produktivním věku stagnuje, projevuje se částečný nedostatek lidí na pracovním trhu. Zdroj: Demographic change. It's time to face up to the implications. USB.¹⁸⁷

Demografický graf ve tvaru diamantu je charakteristický tím, že velikost pracovní síly na pracovním trhu stagnuje nebo klesá a v některých odvětvích se začíná projevovat nedostatek pracovních sil. Společnost se přizpůsobuje měnícím se modelům nabídky a poptávky. Začíná se rozvíjet tzv. stříbrná ekonomika přizpůsobená stárnoucí populaci. Snižují se zdroje na financování sociálního zabezpečení a vznikají u něho schodky. Hospodářský růst bez reforem a zvyšování produktivity prostřednictvím zavádění automatizace, robotizace a umělé inteligence by začal zpomalovat. Mění se názor na zapojení starší generace do pracovního procesu, prověřuje se stabilita důchodových systémů. Míra plodnosti žen se dostává pod hranici reprodukční míry. Stále více žen setrvává na trhu práce a odkládá narození prvního dítěte. Populace stárne, přičemž se zpomaluje a následně klesá její růst.

Typickým příkladem zemí s diamantovou strukturou populace je Holandsko, Německo, Švýcarsko, Itálie, atp., ale také i Česká republika.

---

¹⁸⁷ tamtéž

Obr. 8. Populační urna: Produktivní, ekonomicky aktivní populace stagnuje, věková kategorie lidí nad 65 let narůstá a celková populace klesá. Zdroj: Demographic change. It's time to face up to the implications. USB.¹⁸⁸

Demografický graf ve tvaru urny je charakteristický rostoucí dlouhověkostí spolu se snižováním absolutní velikosti celkové populace. Společnost se přizpůsobuje potřebám a preferencím starších občanů. Stoupá věk odchodu do starobního důchodu. Vzniká riziko nedostatečného financování systémů sociálního zabezpečení. Pracovní trh absorbuje ekonomicky aktivní lidi, kteří již překročili důchodový věk a oceňuje jejich znalosti a zkušenosti. Rozvíjí se dynamický, flexibilní odchod do důchodu v kombinaci kratšími pracovními úvazky. Klesá míra spoření obyvatel. Stát se dostává do situace, kdy je pro něj stále složitější změnit demografický vývoj. Klesají daňové příjmy a zvyšuje se zadlužení státního rozpočtu a ekonomický růst klesá.

Typickým příkladem zemí s urnovou strukturou populace je Japonsko, Singapur a Itálie.

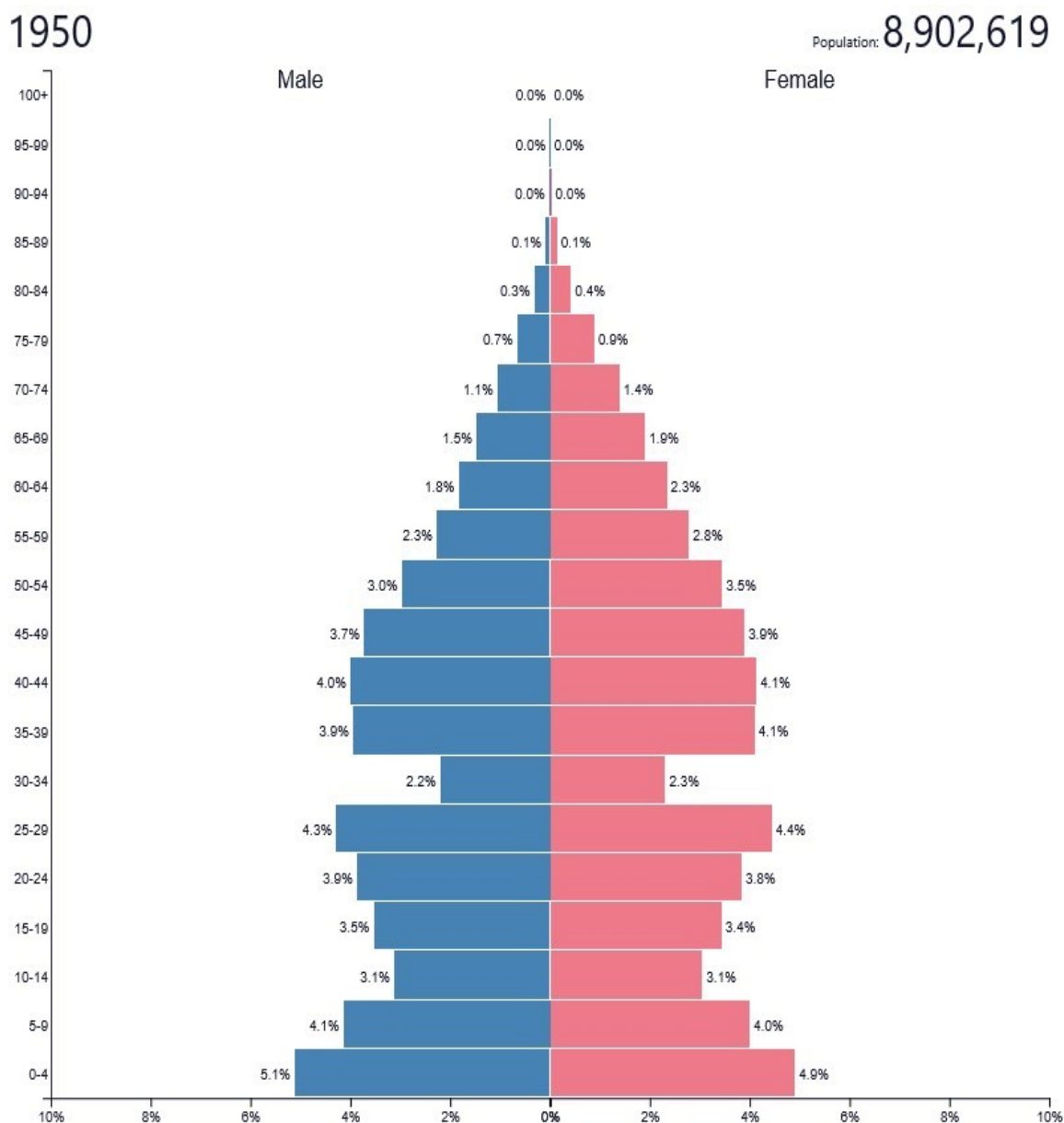
3.2 Demografický vývoj v České Republice

Velké rozdíly mezi velikostí jednotlivých věkových skupin obyvatelstva v České republice představují hlavní důvod, proč, ač v současnosti je na jedné straně míra nezaměstnanosti jedna z vůbec nejnižších v Evropské unii, tak na druhé straně je takový problém zabezpečit a v budoucnu financovat český důchodový systém.

---

¹⁸⁸ tamtéž

V této podkapitole následuje komentovaná série demografických grafů vývoje věkové struktury obyvatel na území českých zemí a od roku 1993 na území České republiky, které demonstrují demografický vývoj v letech 1950 až 2100 a predikci vývoje do roku 2100.

Obr. 9. – vývoj věkové struktury obyvatel na území českých zemí v roce 1950 – velikost populace 8,902 milionů lidí. Věková skupina: 0 – 14 let: 24,3 %, 15 – 64 let: 68,3 %, 65+: 7,4 % (alternativně 70 +: 4 %) z celkové populace. Zdroj: Population Pyramids of the World from 1950 to 2100¹⁸⁹.

¹⁸⁹ Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. [on-line] 2010. [cit. 2020-02-10]
Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/>

Vývoj věkové struktury České republiky v období let 1945 až 1955 byl ovlivněn především poválečným odsunem. Z českých zemí bylo v letech 1945 až 1947 na základě Benešových dekretů vysídleno 2,82 milionů Němců, což představovalo historicky nejpočetnější emigrační vlnu na českém území¹⁹⁰. Tím se počet obyvatel na území českých zemí snížil na 8,9 milionu a došlo k téměř stoprocentní národnostní homogenizaci. Druhou nejpočetnější národnostní skupinou se stali Slováci následovaní etnickou skupinou Romů (státem uznaných až v roce 1960). Dalšími již ne tak masovými událostmi byl poválečný návrat reemigrantů a po únoru 1948 emigrace politická v počtu cca 60 tisíc převážně mladých a vzdělaných lidí. Následovala zcela radikální změna sociální struktury obyvatelstva (60 % dělníků, 30 % ostatních zaměstnanců a 10 % družstevních rolníků) prostřednictvím celkového znárodnění průmyslu, úplnou kolektivizací zemědělství a socializací veškeré ekonomiky a služeb. Zásadní pro další demografický vývoj v České republice bylo snížení dětské a kojenecké úmrtnosti a zvýšení poválečné porodnosti, vymírání českého venkova a výrazné zvýšení podílu zaměstnaných žen.

Pro grafické vyjádření věkové struktury obyvatelstva na území českých zemí v roce 1950 vyjádřené věkovou pyramidou jsou charakteristické dva výrazné zářezy.

První, výraznější demografický zářez odpovídající věkové kategorii 30 až 34 let odpovídá snížené porodnosti dětí v období let 1915 až 1919 v období 1. světové války a zároveň v období pandemie španělské chřipky v letech 1918 až 1920, kdy na území českých zemí zemřelo 44 až 75 tisíc civilistů¹⁹¹. V roce 1900 se v českých zemích narodilo 330 662 dětí, následoval pozvolný pokles do roku 1914, kdy se narodilo 269 142 dětí. Ve válečných letech 1917 a 1918 se narodilo pouze 126 916 dětí respektive 120 579 dětí, aby již v roce 1919 vzrostl počet narozených dětí na 189 675.

Druhý, méně výrazný zářez odpovídá věkové kategorii 10 až 14 let. Snížení porodnosti v tomto případě odpovídá nikoliv válečným rokem 2. světové války ale je způsobené velkou hospodářskou krizí ve 30 letech minulého století (v roce 1937 jen 155 996 nově

---

¹⁹⁰ Wurnitzer, Jan., Konec Němců v Čechách: temná kapitola, která dodnes budí vášně. Idnes.cz [on-line] 17. Května 2015 [cit. 2020-02-22] Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/odsun-nemcu-z-pohranici.A150415_123325_domaci_jw

¹⁹¹ SALFELLNER, Harald., Španělská chřipka. Příběh pandemie z roku 1918. Praha: Vitalis, 2018. 168 s. ISBN 978-80-7253-332-9.

narozených dětí). Česká republika se na rozdíl od většiny evropských zemí vyhnula přímému válečnému střetu¹⁹².

Po roce 1945 ve věkové kategorii 0 až 4 roky i přes odsunutí téměř 3 milionů Němců je zřejmý výrazný nárůst porodnosti (v roce 1946 bylo 210 454 a v roce 1947 bylo 206 745 nově narozených dětí). Za zmínku stojí i poslední válečný rok 1944, kdy se na území českých zemích narodilo 230 183 dětí. Od roku 1948 (197 837 nově narozených dětí) se až do roku 1960 (128 879 nově narozených dětí) počet narozených dětí kontinuálně snižoval. K většímu počtu nově narozených dětí přispěl i fakt, že po 1. světové válce i po 2. světové válce došlo ke snížení hranice plnoletosti: 23. července 1919 Národní shromáždění snížilo hranici plnoletosti z 24 let na 21 let a v roce 1950 z 21 let na 18 let. Lidé se tedy mohli ženit v mladším věku a měli tedy i dříve potomky^{193, 194}.

Vývoj věkové struktury na území českých zemí v období let 1955 až 1970 byl ovlivněn legalizací umělých potratů zákonem č. 68/1957 Sb., o umělém přerušení těhotenství¹⁹⁵. Zákon byl přijat v momentě, kdy poválečný populační boom začal klesat, a vláda hledala možnosti, jak naopak populační růst zvýšit s cílem doplnit téměř 3 miliony vysídlených Němců. Nadále se snižovala dětská a kojenecká úmrtnost. V období let 1968 až 1970, v důsledku invaze vojsk Varšavské smlouvy na území tehdejší Československé socialistické republiky a tím způsobené nejistotě, došlo k odkládání rodičovství.

Od roku 1956 do roku 1969 populace v českých zemích kontinuálně stárla. V roce 1956 se nově narodilo 162 509 dětí a pokles trval více či méně až do roku 1969 (143 165 nově narozených dětí) s výjimkou let 1961 až 1965 (v roce 1964 bylo 154 420 nově narozených dětí díky slibům o prodloužení mateřské dovolené). Naděje dožití se v letech 1950 až 1960 zvýšila o 6 let, ale od roku 1960 stagnovalo snižování úmrtnosti, zejména díky výraznému zhoršování životního prostředí¹⁹⁶. Oba dva demografické zářezy zmiňované v případě grafu z roku 1950 se posunuly o 20 let. Díky zvýšené průměrné době dožití se populace na území českých zemí zvedla na 9,8 milionů.

---

¹⁹² KUČERA, Milan., *Populace České republiky 1918-1991*. Milan Kučera. Praha : Česká demografická společnost a Sociologický ústav AV ČR, 1994. 198 s. (Acta Demographica. Roč. 11.)

¹⁹³ tamtéž

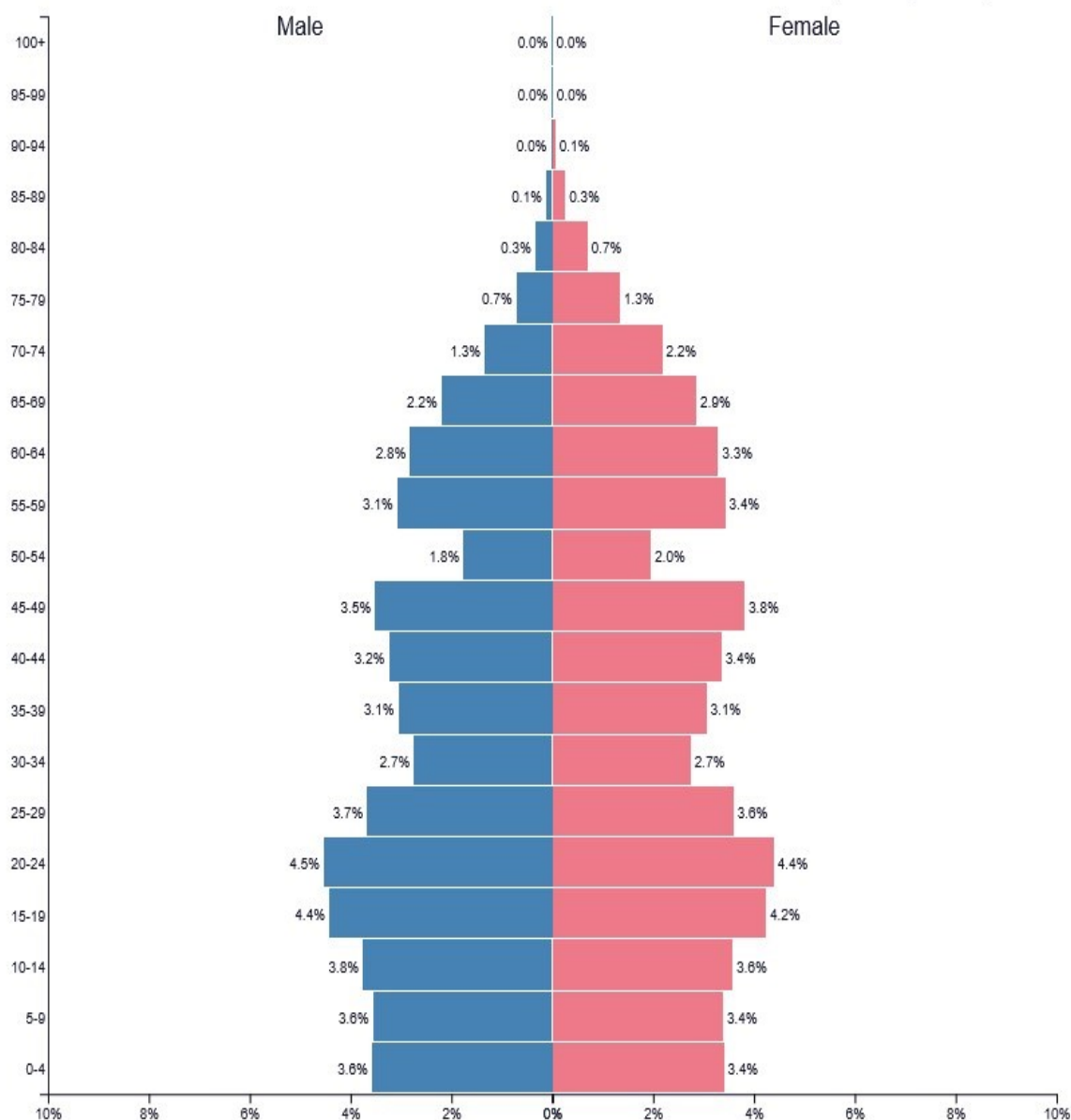
¹⁹⁴ Zákon č. 141/1950 Sb., Občanský zákoník, ustanovení § 10 odst. 1 (zletilost však mohla být nabyta i uzavřením manželství)

¹⁹⁵ Zákon č. 68/1957 Sb., o umělém přerušení těhotenství

¹⁹⁶ KUČERA, Milan., *Populace České republiky 1918-1991*. Milan Kučera. Praha : Česká demografická společnost a Sociologický ústav AV ČR, 1994. 198 s. (Acta Demographica. Roč. 11.)

1970

Population: 9,817,667

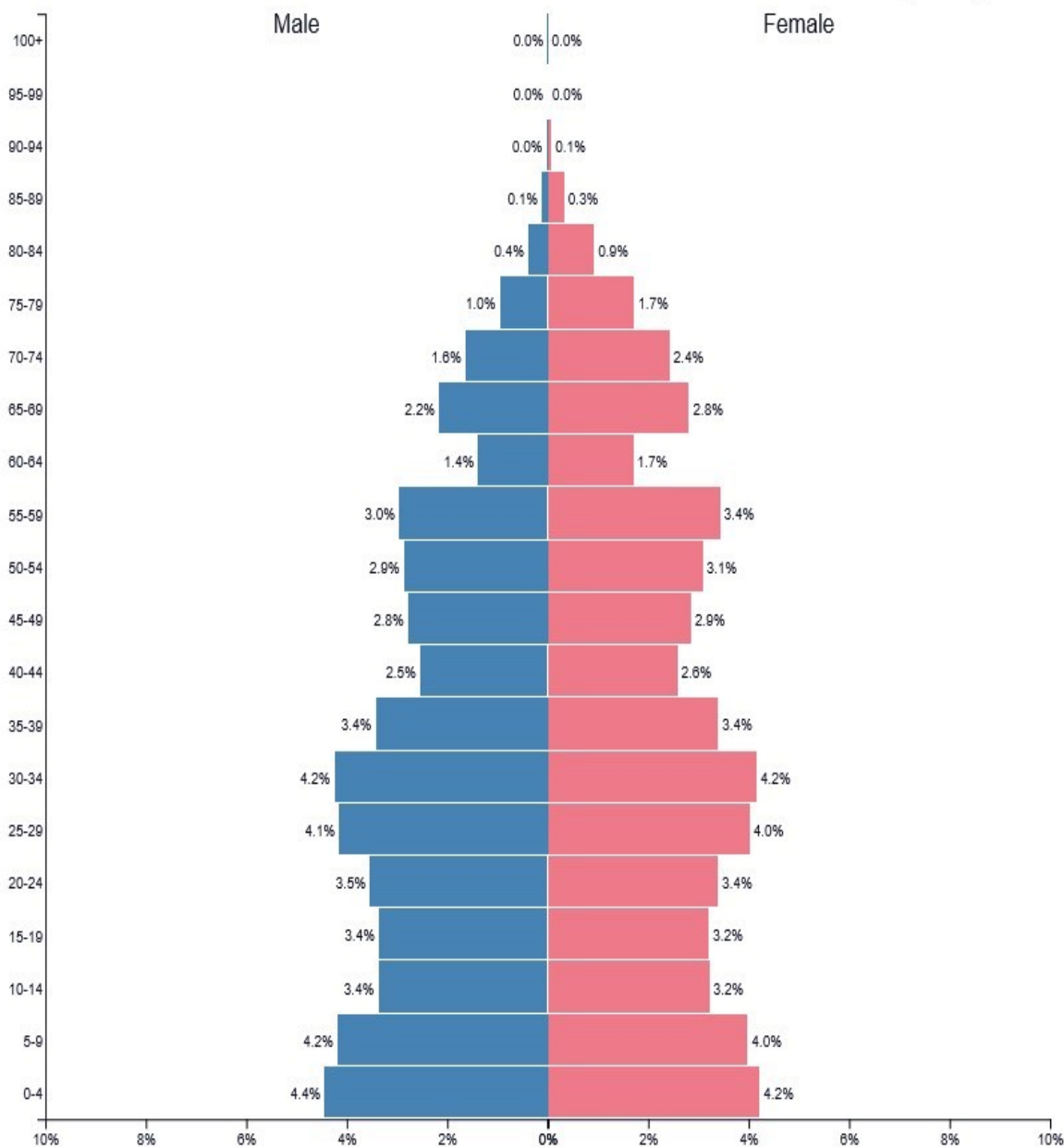

Obr. 10. – vývoj věkové struktury obyvatel na území českých zemí v roce 1970 – velikost populace 9,818 milionů lidí. Věková skupina: 0 – 14 let: 21,4 %, 15 – 64 let: 66,5 %, 65+: 12,1 % (alternativně 70 +: 5 %) z celkové populace. Zdroj: Population Pyramids of the World from 1950 to 2100¹⁹⁷.

¹⁹⁷ Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. [on-line] 2010. [cit. 2020-02-10]
Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/>

1980

Population: 10,349,083

Obr. 11. – vývoj věkové struktury obyvatel na území českých zemí v roce 1980 – velikost populace 10,349 milionů lidí. Věková skupina: 0 – 14 let: 13,4 %, 15 – 64 let: 73,1 %, 65+: 13,5 % (alternativně 70 +: 8,5 %) z celkové populace. Zdroj: Population Pyramids of the World from 1950 to 2100¹⁹⁸.

¹⁹⁸ Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. [on-line] 2010. [cit. 2020-02-10]
Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/>

70. léta 20. století jsou pro území české republiky charakteristická fenoménem tak zvaných Husákových dětí, které z pohledu demografie představovaly populační vlnu způsobenou v menší míře jednak nárůstem porodnosti silné poválečné generace baby boomers a ve větší, rozhodující míře propopulační politikou Komunistické strany Československa, jejímž hlavním představitelem v té době byl Generální tajemník a posléze prezident Gustáv Husák. Po potlačení Pražského jara v srpnu 1968 byla v tehdejší Československu nastolena normalizace, kterou komunistický režim zdůvodňoval svá represivní opatření. Zároveň pak z čistě propagandistického hlediska potřeboval komunistický režim před společností a světem presentovat zlepšení života obyvatel, k čemuž se snažil použít opatření v oblasti propopulačních opatření, zlepšení sociální politiky, zavedení novomanželských půjček, zavedení delší mateřské dovolené a vyšších přídatků na děti. Paradoxem prorodinné politiky komunistické strany a legalizace umělého ukončení těhotenství byl nárůst nemanželských dětí.

Spolu s rodinnou a propopulační politikou komunisté řešili i stále se prohlubující krizi v bytové výstavbě. Bytová otázka byla vlastně již od konce 2. světové války jedním z nejzávažnějších sociálních problémů. Zdálo se, že tento problém může vyřešit vysídlení Němců. Vysídlením se uvolnilo poměrně velké množství bytů, které však byly často v obcích, které nebyly dosídleny nebo byly likvidovány. Do roku 1950 se tak fakticky snížil počet bytů o 12,1%. Po roce 1948 se lidé ve vysokém počtu začali stěhovat za prací do velkých aglomerací a bytová situace se stávala kritickou. Do roku 1956 byla vybudována první sídliště v architektonickém směru reálného socialismu (v té době jediný povolený architektonický směr). Přijetí zákona č. 27/1959 Sb., o družstevní bytové výstavbě¹⁹⁹, umožnilo od roku 1960 družstevní výstavbu bytů, pro kterou stát bezplatně poskytoval pozemky. Po roce 1970 byla zahájena hromadná výstavba nových panelových domů. V letech 1970 až 1985 bylo postaveno 1,5 milionů bytů. Příkladem a dodnes fenoménem tehdejší panelákové výstavby je sídliště Jižní Město v Praze (nyní Praha 11), kde byly od roku 1971 postaveny na zelené louce byty pro 80.000 obyvatel (v době výstavby tento počet představoval 12. největší město v Čechách). Dodnes v panelových domech postavených v období let 1970 až 1985 bydlí více jak jedna třetina obyvatel České republiky²⁰⁰.

---

¹⁹⁹ Zákon č. 27/1959 Sb. zákon o družstevní bytové výstavbě

²⁰⁰ SOVOVÁ, Eva., Historie bydlení: Zmapovali jsme, jak se bydlelo za socialismu. idnes.cz [on-line] 27. Srpna 2018 [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/finance/banky-a-sporeni/historie-bydleni-socialismus-najem-druzstevni-byt-podnikovy-byt-sonda-odbornici.A180822_094159_sporeni_sov

Od 60. letech 20. století probíhala téměř výhradně výstavba družstevních bytů, které se přidělovaly dle bodového hodnocení. Bytů byl nedostatek a jedním z hlavních kritérií přidělení bytu byla délka členství v bytovém družstvu. Výsledkem bylo, že do bytových družstev vstupovali rodiče ještě daleko před narozením svých dětí a členství v družstvu se následně na děti přepisovalo. V té době byla průměrná čekací doba na byt 18-24 let. V 70. letech 20. století v rámci propopulační politiky komunistické strany začalo být hlavním kritériem manželství a těhotenství. Po předložení oddacího listu a těhotenské průkazky s potvrzeným těhotenstvím se čekací doba snížila v průměru na 6 měsíců až 2 roky. Stejně tak jako v Praze sídliště Jižní Město (spolu s dalšími třemi menšími pražskými sídlišti) vznikala panelová sídliště i v ostatních větších aglomeracích v tehdejší Československu. Tuto bytovou výstavbu a přidělování bytů rodinám čekajícím potomky lze považovat za rozhodující moment nárůstu porodnosti. V letech 1971 až 1980 se v České republice každý rok narodilo více jak 150 000 dětí s maximem 195 427 dětí v roce 1974²⁰¹. Úhrnná plodnost v tomto období se pohybovala od 1,98 (1971) do 2,10 (1980) dítěte na ženu s maximem 2,48 dítěte na ženu v roce 1974 a průměrný věk matek při prvním narozeném dítěti činil od 22,6 let (1971) do 22,4 let (1980)²⁰². Kromě dostupnějšího bydlení stát poskytoval rodinám s dětmi novomanželské a studentské půjčky a pravidelně navyšoval přídavky na děti. Výsledkem souběhu nárůstu porodnosti poválečné generace, propopulační a rodinné politiky v 70. letech minulého století a odložení rodičovství po invazi Vojsk Varšavské smlouvy do Československa v roce 1968 byl strmý nárůst porodnosti po roce 1971.

Z výše uvedených čísel není zřejmé, zda sociální inženýrství komunistického režimu v době normalizace mělo skutečně tak velký a rozhodující vliv na celkový počet nově narozených dětí právě v období let 1971 až 1980. Je více než zřejmé, že silné generaci baby boomers by se ve svém výsledku narodil přibližně stejný počet dětí, pouze s tím rozdílem, že by se porody rozprostřely do delšího časového úseku. Vnější propopulační zásah do demografického vývoje obyvatelstva v České republice tak spíše vedl k následné výrazné věkové nerovnováze ve struktuře složení populace. Nelze se tedy divit současné situaci, kdy lidé narození v letech 1971 – 1980 představují nejpočetnější demografickou věkovou skupinu obyvatel. Od roku 1981, kdy se podpora rodin s dětmi a hlavně dostupnost bydlení a půjček začala snižovat, se porodnost začala poměrně prudce snižovat.

---

²⁰¹ Obyvatelstvo – roční časové řady. Český statistický úřad. Přirozený pohyb obyvatelstva 1785 – 2018. [online] 5.6.2019. [cit. 2020-02-18]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_hu

²⁰² tamtéž

V letech 1971 až 1980 byla ve společnosti zcela specifická situace. Pracovní trh neexistoval, neexistovala tedy ani nezaměstnanost. Být nezaměstnaný naplňovalo skutkovou podstatu trestného činu příživnictví. Dnes je Husákovým dětem v rozmezí 40 až 50 let. Tvoří tak početně výraznou věkovou skupinu, že až dosáhnou důchodového věku a odejdou do starobního důchodu, může dojít k problémům s financováním celého důchodového zabezpečení v České republice. Na druhé straně je „pozitivní“, že tato výrazně početná věková skupina vznikla v období pouhých deseti let, poté porodnost prudce klesla. Po odchodu Husákových dětí do starobního důchodu bude mít následující generace jejich dětí zabezpečeno mnoho pracovních příležitostí a pracovních míst. Na druhé straně bude nutné zabezpečit dostatek pracovních sil. Nedostatek pracovních sil v době, kdy Husákovy děti budou ve starobním důchodu, bude pro společnost výzvou, zda upřednostnit a uvolnit řízenou migraci kvalifikovaných pracovních sil, nebo zda upřednostnit řešení nedostatku pracovních sil podporou rozvoje robotiky, automatiky a umělé inteligence, nebo zda a jakým způsobem kombinovat oba výše uvedené přístupy.

Jak již bylo uvedeno výše, celková plodnost na jednu ženu v roce 1974 dosáhla 2,43 dítěte. Od roku 1981 do roku 1989 začala celková plodnost na jednu ženu klesat z hodnoty 2,02 na 1,87 dítěte. Svou roli v tomto období hrála samozřejmě i stále dostupnější hormonální antikoncepce. V následujících deseti letech v období let 1989 až 1999 celková plodnost klesla až na hodnotu 1,13 (rok 1999). Od roku 2002 celková plodnost začala opět postupně stoupat až na hodnotu 1,49 (rok 2010) a 1,71 (rok 2018)²⁰³. Konec roku 1989 svou sametovou revolucí umožnil všem občanům Československa zcela nové karierní i osobní možnosti. Většina rodin a mladých lidí díky tomu odložila narození dětí respektive založení rodiny. To je zřejmé nejen z údajů o prudkém snížení celkové plodnosti (viz údaje výše), tak také zejména z rychlého nárůstu průměrného věku matek při narození prvního dítěte. Ještě v roce 1989 byl průměrný věk ženy při narození prvního dítěte 22,5 let, tedy téměř stejný věk jako v roce 1971. Ale již v roce 1999 byl průměrný věk žen při narození prvního dítěte 24,6 let²⁰⁴. Věková vzdálenost jednotlivých generací se tedy začala výrazně a skokově zvětšovat.

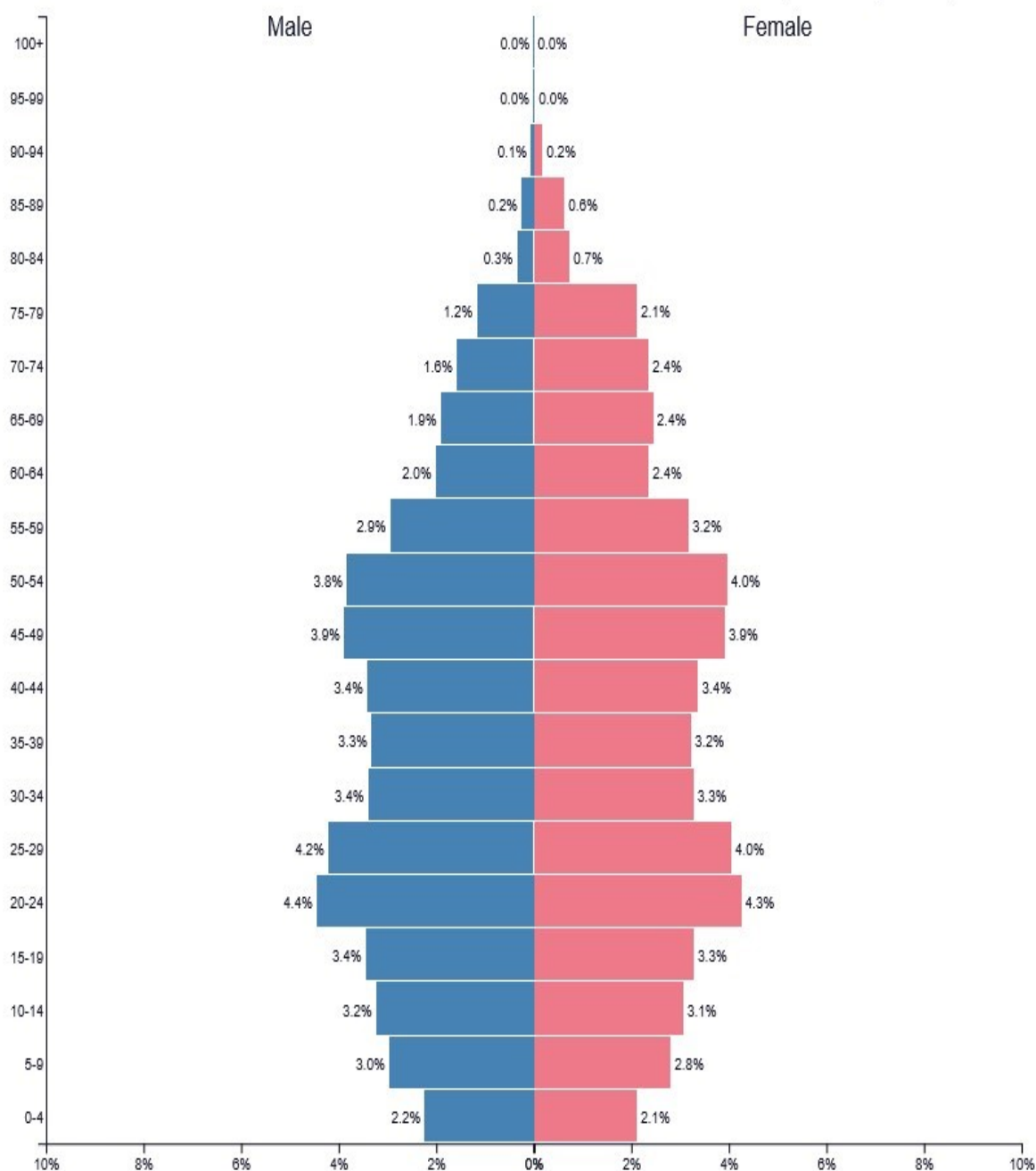
---

²⁰³ tamtéž

²⁰⁴ Obyvatelstvo – roční časové řady. Český statistický úřad. Přirozený pohyb obyvatelstva 1785 – 2018. [on-line] 5.6.2019. [cit. 2020-02-18]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_hu

2000

Population: 10,289,374

Obr. 12. – vývoj věkové struktury obyvatel v České republice v roce 2000 – velikost populace 10,289 milionů lidí. Věková skupina: 0 – 14 let: 16,4 %, 15 – 64 let: 69,9 %, 65+: 13,7 % (alternativně 70 +: 9,4 %) z celkové populace. Zdroj: Population Pyramids of the World from 1950 to 2100²⁰⁵.

²⁰⁵ Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. [on-line] 2010. [cit. 2020-02-10]
Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/>

Vývoj věkové struktury obyvatel České republiky v období let 1980 až 2000 je charakteristický především změnou politického systému v listopadu roku 1989, známého jako Sametová revoluce. Tato politická transformace měla mimo jiné zásadní vliv na další demografický vývoj struktury obyvatelstva v České republice.

Rok 1982 byl do současné doby posledním rokem, kdy celková plodnost překročila hodnotu 2,0 živě narozených dětí na jednu ženu²⁰⁶ a celkově se narodilo 141 738 živě narozených dětí²⁰⁷. Změnu porodnosti po sametové revoluci v roce 1989 názorně ukazuje obrázek 12.

Pro grafické vyjádření věkové struktury v České republice v roce 2000 vyjádřené věkovou pyramidou je zejména charakteristický souvisle klesající trend porodnosti. Od roku 1994 do roku 2005 poprvé v historii samostatné České republiky byl roční počet zemřelých obyvatel vyšší než roční počet živě narozených dětí. V roce 1999 bylo dosaženo minimum v počtu pouhých 89 471 živě narozených dětí. Po roce 1989 se také začal prudce zvyšovat průměrný věk matek při narození prvního dítěte a celková plodnost v roce 1999 klesla na hodnotu 1,13 živě narozeného dítěte na jednu ženu²⁰⁸.

Pro generaci lidí narozených v letech 1990 až 2000 se postupně vžil pojem Havlovy děti. Dnes jsou tito lidé ve věku 20 až 30 let. Jde o generaci lidí, kteří nedávno dostudovali, na trhu práce díky velice silné generaci Husákových dětí nejsou tolik úspěšní, často ztrácejí motivaci k práci a často berou za vděk pracovními pozicemi, které neodpovídají jejich vzdělání a požadavkům na praxi²⁰⁹.

V 90. letech se postupně do fertilního věku dostávala silná generace Husákových dětí a teoreticky nemělo dojít k poklesu porodnosti a plodnosti v následujících letech. Ovšem vnější podmínky po roce 1989 spolu s dostupnou antikoncepcí způsobily, že mladí lidé mohly začít cestovat, studovat, budovat kariéru a podnikat, což způsobilo demografický posun²¹⁰ a průměrný věk matek při narození prvního dítěte se dále zvyšoval a v roce 2018 činil již 28,4 let²¹¹.

---

²⁰⁶ V roce 1982 dosáhla celková plodnost 2,01 živě narozeného dítěte na jednu ženu

²⁰⁷ Obyvatelstvo – roční časové řady. Český statistický úřad. Přirozený pohyb obyvatelstva 1785 – 2018. [on-line] 5.6.2019. [cit. 2020-02-18]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_hu

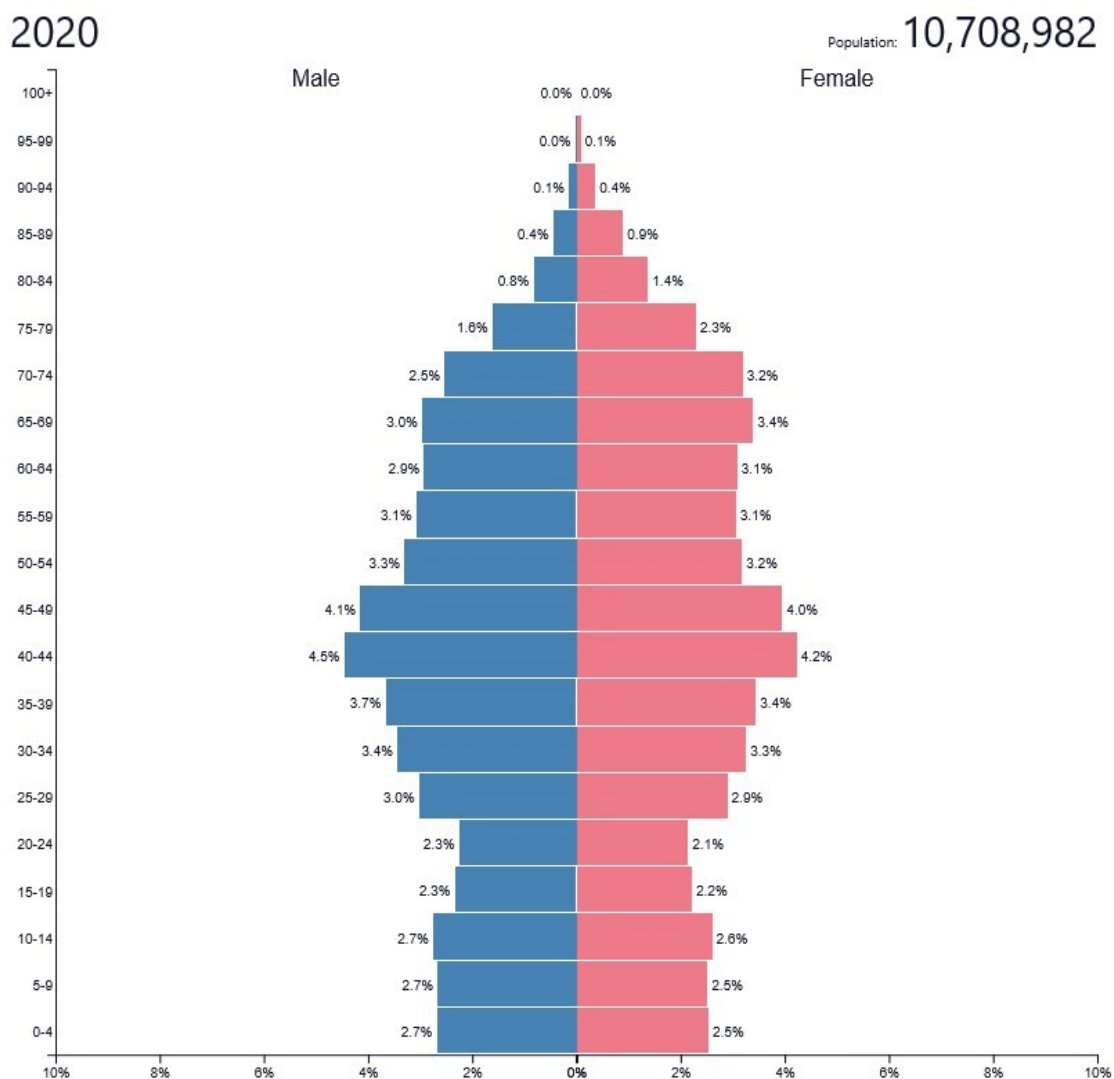
²⁰⁸ tamtéž

²⁰⁹ „Husákovy“ versus „Havlovy děti“. Český statistický úřad. [on-line] 20.12.2014. [cit. 2020-02-15]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/52002e2055>

²¹⁰ PAVLÍK, Zdeněk., KUČERA, Milan., Populační vývoj České republiky 1990-2002. Edited by Zdeněk Pavlík - Milan Kučera. 1. vyd. Praha: Demoart, 2002. 98 s. ISBN 80-902686-8-4.

²¹¹ Obyvatelstvo – roční časové řady. Český statistický úřad. Přirozený pohyb obyvatelstva 1785 – 2018. [on-line] 5.6.2019. [cit. 2020-02-18]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_hu

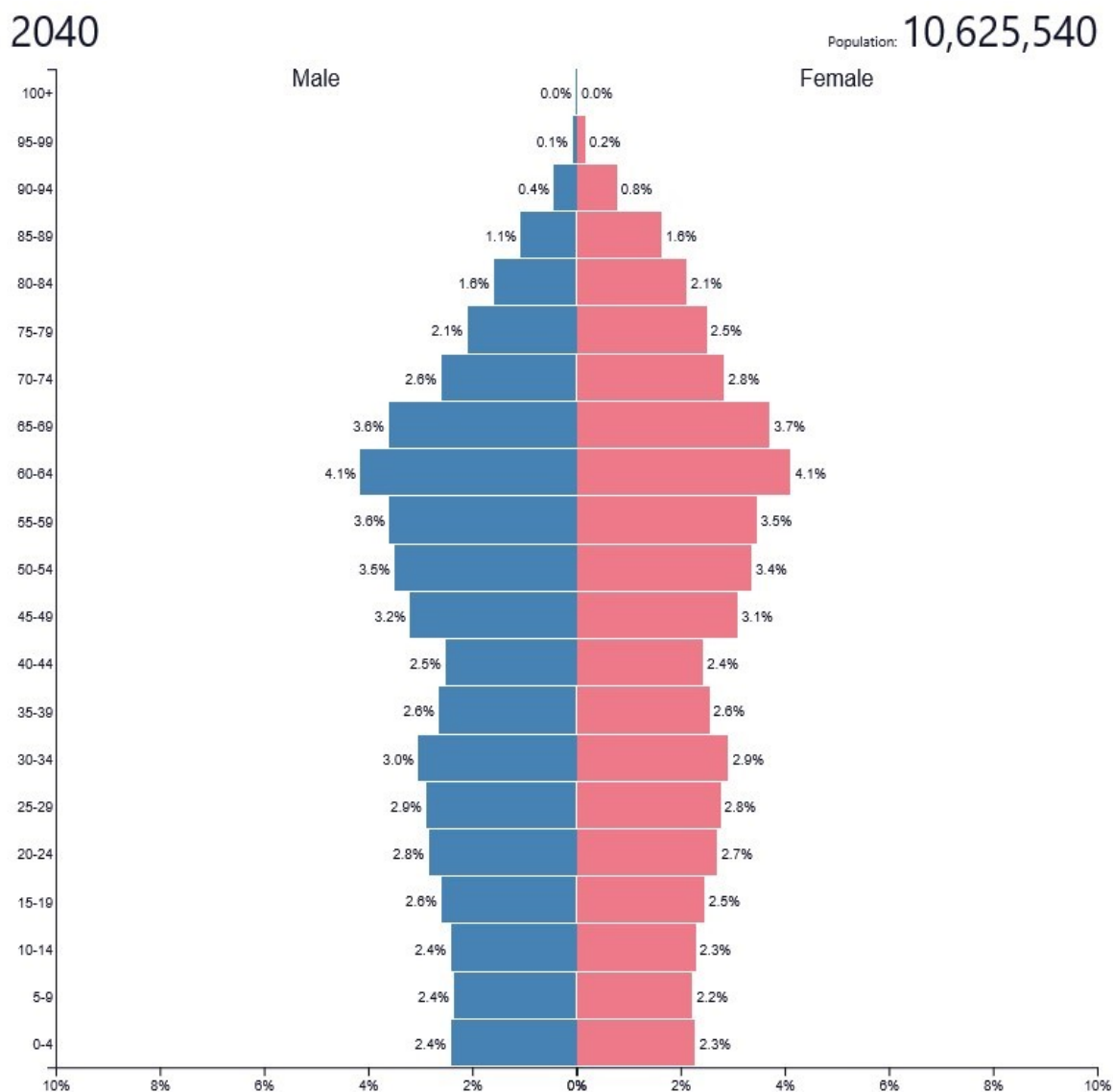
Z grafického vyjádření věkové struktury v České republice v roce 2000 vyjádřené věkovou pyramidou je nutné zmínit ještě fakt, že celková velikost populace České republiky od roku 1980 do roku 2000 klesla o zhruba 60 000 obyvatel, zestárla jak zezdola, tak i shora a vytvořila se velmi výrazná disproporce mezi počtem mužů a žen ve věkové kategorii 50 až 85 let.

Obr. 13. – vývoj věkové struktury obyvatel v České republice v roce 2020 – velikost populace 10,709 milionů lidí. Věková skupina: 0 – 14 let: 15,7 %, 15 – 64 let: 64,2 %, 65+: 20,1 % (alternativně 70 +: 13,7 %) z celkové populace. Zdroj: Population Pyramids of the World from 1950 to 2100²¹².

²¹² Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. [on-line] 2010. [cit. 2020-02-10]
Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/>

Vývoj věkové struktury obyvatel České republiky v období let 2000 až 2020 je charakteristický především zvyšováním populace díky imigraci cizinců (zejména v letech 2005 až 2009 z Ukrajiny, Slovenska a Vietnamu).

Obr. 14. – modelová predikce vývoje věkové struktury obyvatel v České republice v roce 2040 – velikost populace 10,626 milionů lidí. Věková skupina: 0 – 14 let: 14 %, 15 – 64 let: 60,8 %, 65+: 25,2 % (alternativně 70 +: 19,8 %) z celkové populace. Zdroj: Population Pyramids of the World from 1950 to 2100²¹³.

²¹³ Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. [on-line] 2010. [cit. 2020-02-10]
Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/>

Vývoj věkové struktury obyvatel České republiky v období let 2020 až 2040 bude charakteristický především velkou dynamikou stárnutí české populace. V roce 2040 se největší věkovou kategorií stanou tzv. Husákovy děti, které dosáhnou 60 let a postupně začnou odcházet do předčasného důchodu, předdůchodu a starobního důchodu. V období let 2035 až 2040 nastane dle predikovaného demografického vývoje enormní tlak na ufinancovatelnost českého důchodového systému, pakliže bude zachován současný stav a nedojde k žádné důchodové reformě nebo alespoň adaptaci s cílem snížit nároky na výdaje státního rozpočtu. Tento tlak na státní rozpočet bude pokračovat dle předpokladu následujících 20 až 25 let, tedy do let 2060 až 2065.

Vývoj věkové struktury obyvatel České republiky v období let 2040 až 2075 bude charakteristický díky historicky nejpočetnější věkové kategorii osob starších 65 let s vrcholem mezi roky 2050 až 2060, kdy zastoupení této kategorie v populaci bude pravděpodobně překračovat výši 30 %.

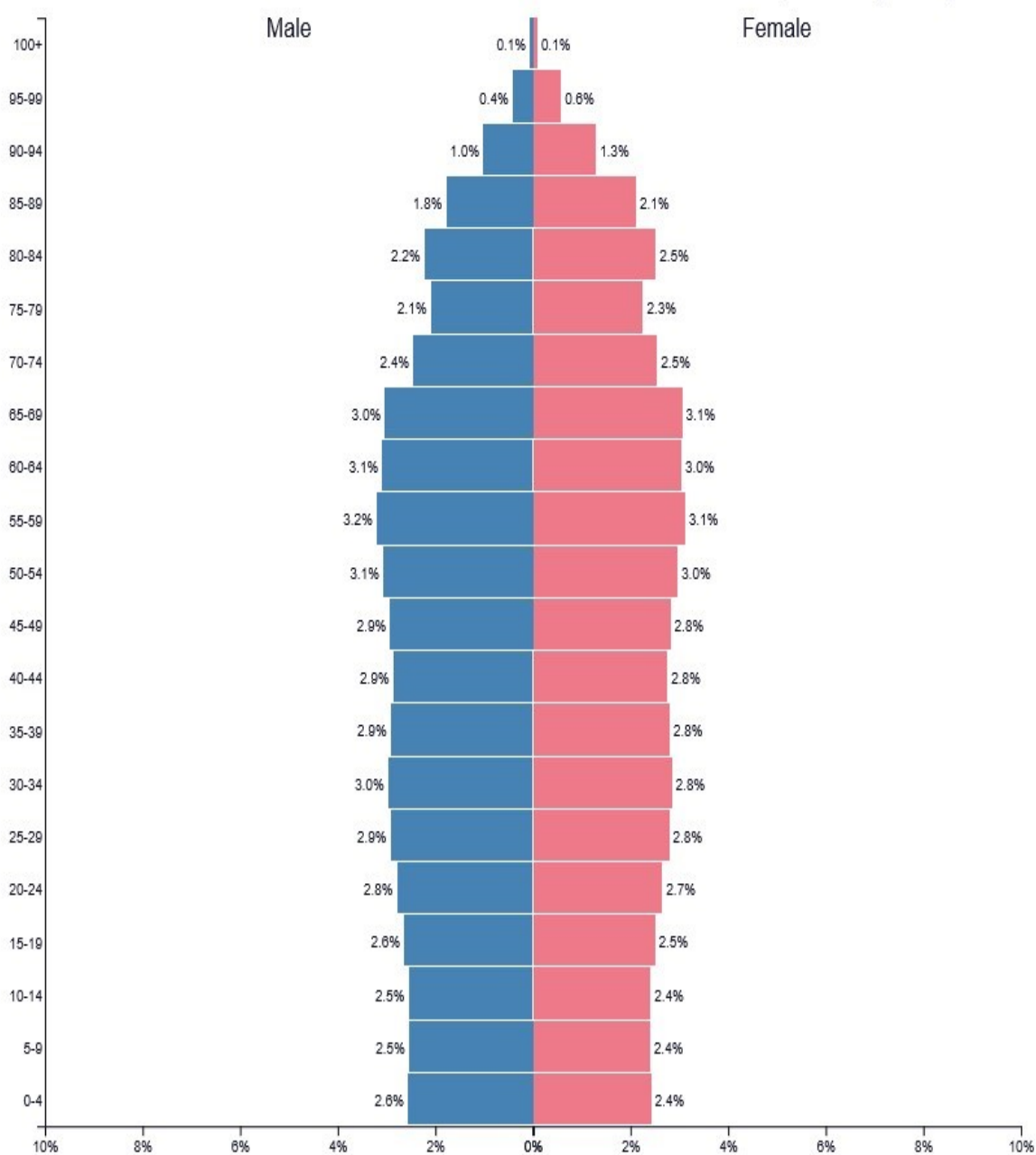
V období let 2075 až 2100, pokud v letech 2020 až 2030, a nebo i později nedojde z jakýchkoliv důvodů k některému z možných vnějších impulzů způsobujících na demografickém grafu skokové změny, které nemůžeme reálně předpokládat, bude výše populace více méně stagnovat. Dle předpokladu dojde k vyhlazení demografické křivky s tím, že v populaci budou jednotlivé věkové kategorie rovnoměrněji zastoupeny, čímž se dlouhodobě stabilizuje i český důchodový systém.

Všechny prognózy a modely demografického vývoje věkové struktury v České republice ukazují, že nedojde-li k nějakému nepředvídanému vnějšímu zásahu, populace v České republice bude nadále stárnout. Stárnutí populace na území českých zemí ve skutečnosti začalo již v meziválečném období ve 30. letech minulého století vlivem velké světové hospodářské krize, která se samozřejmě dotkla i ekonomického a hospodářského vývoje v českých zemích.

2075

Population: 10,138,125

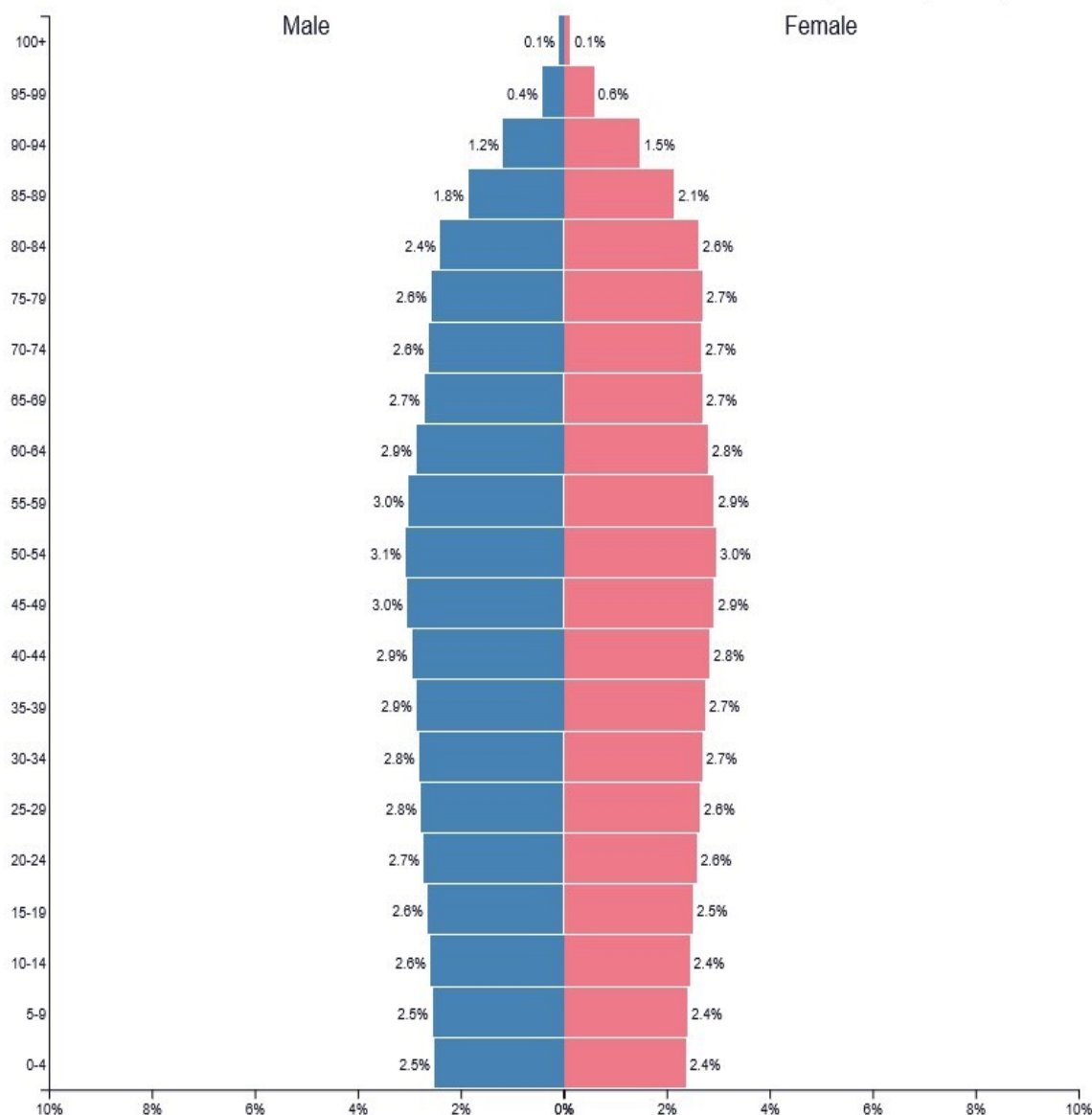

Obr. 15. – modelová predikce vývoje věkové struktury obyvatel v České republice v roce 2075 – odhad velikost populace 10,138 milionů lidí. Věková skupina: 0 – 14 let: 14,8 %, 15 – 64 let: 57,7 %, 65+: 27,5 % (alternativně 70 +: 21,4 %) z celkové populace. Zdroj: Population Pyramids of the World from 1950 to 2100²¹⁴.

²¹⁴ Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. [on-line] 2010. [cit. 2020-02-10]
Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/>

2100

Population: 10,274,069

Obr. 16. – modelová predikce vývoje věkové struktury obyvatel v České republice v roce 2100 – velikost populace 10,274 milionů lidí. Věková skupina: 0 – 14 let: 14,8 %, 15 – 64 let: 56,4 %, 65+: 28,8 % (alternativně 70 +: 23,4 %) z celkové populace. Zdroj: Population Pyramids of the World from 1950 to 2100²¹⁵.

²¹⁵ Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. [on-line] 2010. [cit. 2020-02-10]
Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/>

Budoucí demografický vývoj v České republice lze shrnout do následujících bodů²¹⁶:

- stárnutí populace a zvyšování průměrného věku obyvatel
- vnitřní diferenciací stárnutí
- zrychlující se nárůst počtu obyvatel věkové kategorie nad 65 let
- stagnace nebo pokles celkového počtu obyvatel

Významným demografickým indikátorem stárnutí je střední délka života (naděje dožití), která představuje průměrný počet let, který má před sebou jedinec narozený v určitém roce. Děti mužského pohlaví narozené v rocích 2017 až 2018 mají střední délku života 76,08 let a děti ženského pohlaví narozené ve stejné době 81,89 let²¹⁷. Rozdíly v hodnotách střední délky života se liší i podle regionů. Nejvyšší střední délku života dosahují lidé v Praze (muži 78,28 let, ženy 82,96 let. Nejnižší střední délka života dosahují obyvatelé Ústeckého kraje (muži 74,19 let) a Karlovarského kraje (ženy 79,86 let).

Českým mužům se v minulém století prodloužil život v průměru o 29 let a ženám o 32 let. Střední délka života rostla nejvíce po obou světových válkách. Hlavními důvody bylo zavedení všeobecné zdravotní péče, preventivního očkování, užívání antibiotik a také podstatné snížení kojenecké a dětské úmrtnosti. Kromě prodlužování délky života je velice důležitý také ukazatel dožití ve zdraví. Porovnáme-li českou populaci s populací švédskou, pak Švédové v průměru žijí o 4 roky déle, ale ve zdraví žijí o 9 let déle. Švédové žijí ve zdraví v průměru do 70 let, Češi v průměru do 61 let²¹⁸.

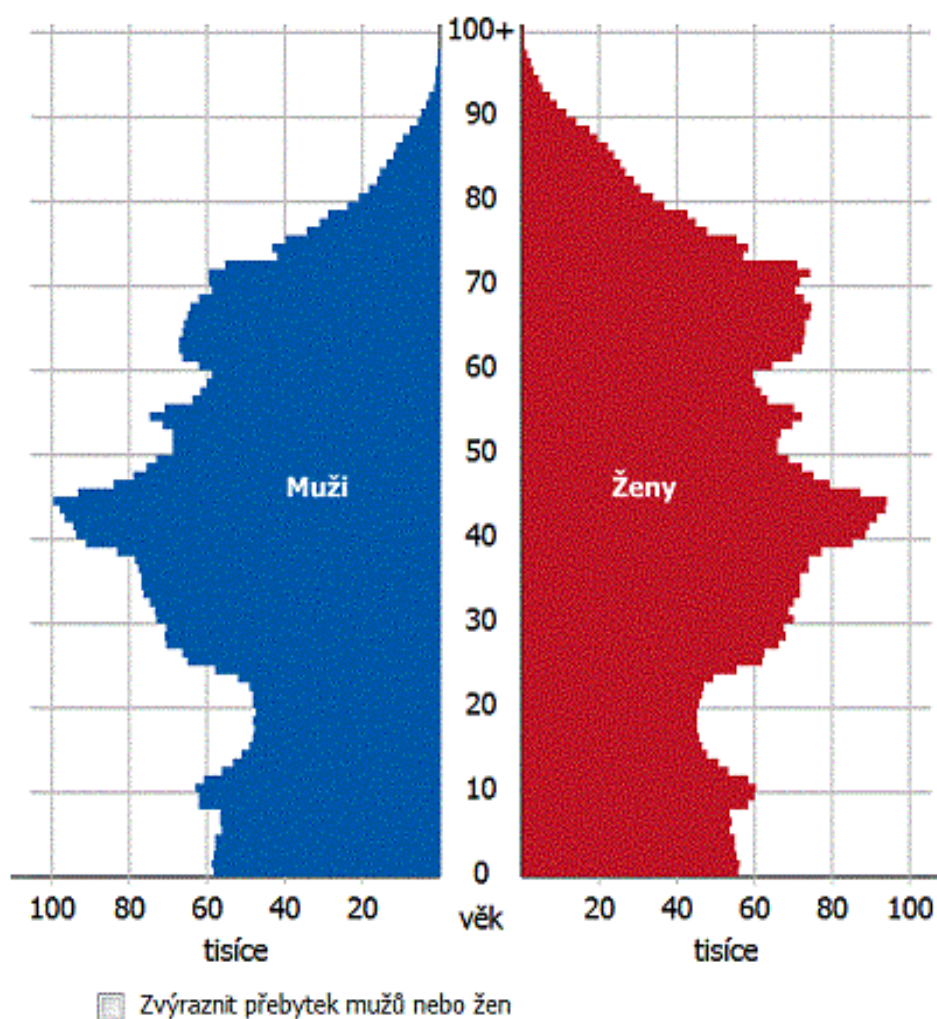
---

²¹⁶ BURCIN, T., KUČERA, T., Demografický vývoj a perspektivy stárnutí obyvatelstva České republiky. Pracovní den České geriatrické a gerontologické společnosti 2006, Lékařský dům, Praha, 6.2.2006

²¹⁷ RAUŠEROVÁ, Monika., Naděje dožití aneb kolika let se můžete dožít v našem kraji? CZSO.CZ, Český statistický úřad. Krajská správa ČSÚ v Ústí nad Labem. [on-line] 6.9.2019 [cit. 2020-02-23], Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xu/nadeje-dozeni-aneb-kolika-let-se-muzeme-doazit-v-nasem-kraji>

²¹⁸ BOČEK, Jan., Proč mají ženy o šest let delší život než muži? Sto let dat úmrtnosti ukazuje, jak vydělaly na poválečném zdravotnictví a jak jsme zaostali za Husáka. iRozhlas. [on-line] 21. Ledna 2019 [cit. 2020-02-23], Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/umrtnost-data-muzi-zeny-zelezna-opona-cesko-rakousko-nemecko-ockovani_1901210600_jab

Věková struktura k 31. 12. 2018 Česká republika

© Statistisches Bundesamt 2009, Insee 2011, CZSO 2019

Zdroj: ČSÚ, věková struktura (31. 12. 2018)

Obr. 17. Věková struktura obyvatelstva České republiky k 31. 12. 2018²¹⁹. K 30. září 2019 měla Česká republika 10.681.161 obyvatel²²⁰.

²¹⁹ Věková struktura obyvatelstva české republiky k 31. 12. 2018. [on-line] 2016. [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/population-demographic-situation-languages-and-religions-21_cs

²²⁰ Obyvatelstvo. Český statistický úřad. [on-line] [cit.: 2020-02-2] Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_lide

3.3 Atypický demografický vývoj ve vybraných zemích a regionech

Svět a většina regionů a zemí v současnosti zažívá bezprecedentně rychlý demografický přechod. Od roku 1950 se lidská populace zdvojnásobila, přibyly 4 miliardy lidí. Prognózy dalšího vývoje do konce 21. století očekávají velmi rozdílný vývoj se stagnací nebo poklesem populací v rozvinutých zemích a pokračující prudký nárůst populace v zemích rozvojových. Mimořádnými změnami také procházejí další demografické ukazatele²²¹.

Jedním z nejdůležitějších demografických údajů jsou míra plodnosti a porodnost. Míra plodnosti představuje průměrný počet dětí narozených ženám v jejich plodném věku 15 až 44 let. Míra porodnosti je počet živě narozených dětí na 1000 obyvatel každý rok. Většina zemí s nejvyšší mírou plodnosti je v Africe; Niger s 7,15 dětmi na jednu ženu, Somálsko s 6,13 dětmi na jednu ženu. Niger má nejvyšší míru porodnosti: 44,2 porodů na 1 000 obyvatel²²². K zemím s nejnižší mírou plodnosti patří Singapur s 1,2 dětmi na jednu ženu, Itálie s 1,3 dětmi na ženu a Japonsko s 1,4 dětmi na ženu²²³. Dynamiku demografického přechodu významně ovlivňují také vnější zásahy politiků, vývoj ekonomiky, války a náboženství.

V Evropské unii můžeme vidět kritický populační pokles zejména v bývalých zemích Jugoslávie, zejména v Srbsku, Bosně a Hercegovině a Chorvatsku. Demografové hovoří o stavu, kdy se nepříznivý demografický vývoj dá zvrátit pouze navýšením imigrace. Ještě v roce 1990 mělo Srbsko 7,9 milionu obyvatel. Dnes, v roce 2020 má 6,7 milionu obyvatel a předpoklad na rok 2050 je 5,79 milionu obyvatel, přičemž ze Srbska odcházejí zejména mladí lidé. Současná míra plodnosti je v Srbsku 1,48 dítěte na ženu. Problém je, že za dané situace nikdo do Srbska imigrovat nechce. Situace se může vyhrotit během následujících pěti let, kdy by se Srbsko mělo stát členem Evropské Unie. Problematický demografický vývoj je také vidět v Bulharsku a Rumunsku. Po vstupu do Evropské unie odešlo z Rumunska 3,6 milionu lidí. V období od roku 1989 do roku 2050 se předpokládá, že v Evropské unii se nejvíce sníží populace v Bulharsku – snížení o 38,89 %, následovat bude Rumunsko se snížením 30,19 %, dále Bosna a Hercegovina s poklesem 28,57 %

---

²²¹ BONGAARTS, John., Human population growth and the demographic transition. *Philos Trans R Soc Lond B Biol Sci*. 2009 Oct 27; 364(1532): 2985–2990. [on-line] 2010. [cit. 2020-02-10]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2781829/>

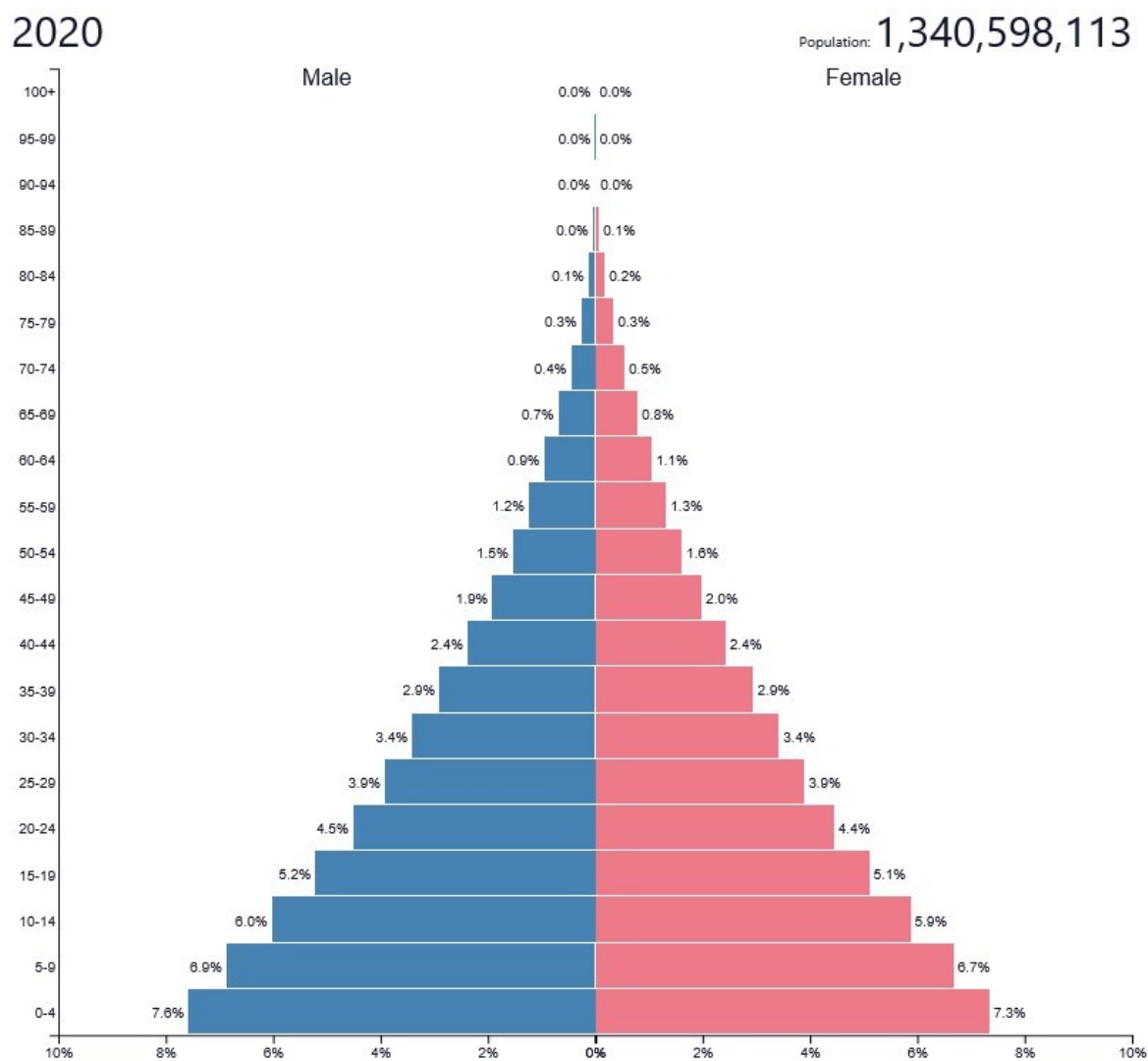
²²² Fertility rate, total (births per woman). [on-line] 2010. [cit. 2020-02-10].

Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN>

²²³ tamtéž

a Srbsko s 23,81 %. Ve stejném období klesne populace v České republice pouze o 2,8 %, ale naopak v Rakousku vzroste o 16,09 %²²⁴.

Níže je ukázáno několik atypických příkladů demografického vývoje, kde vnější vlivy zasáhly do demografického vývoje a následně měly nebo mohou mít v delším časovém horizontu v dalších generacích podstatný vliv na další vývoj společnosti v daných státech.

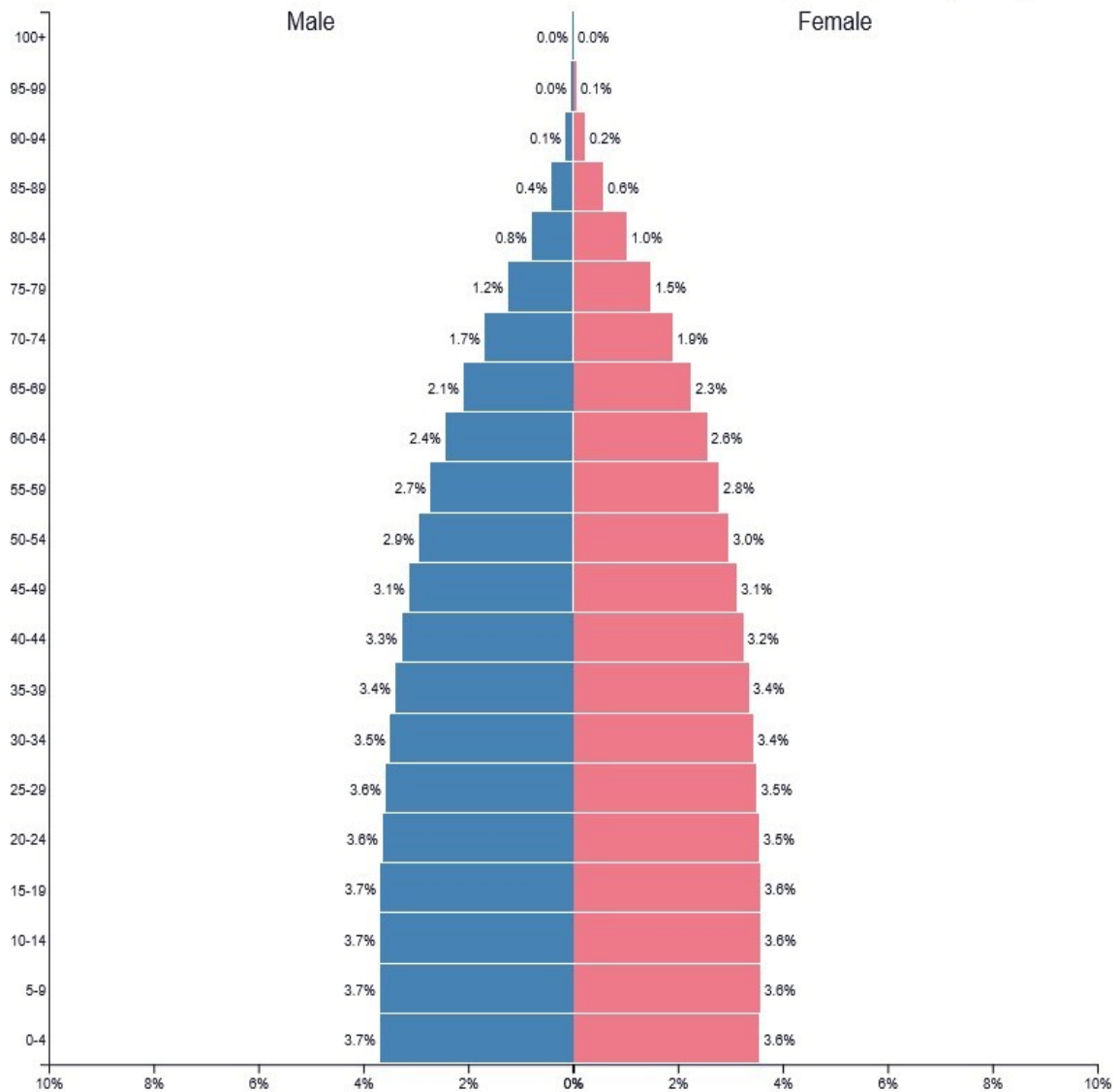
Obr. 18. – vývoj věkové struktury obyvatel v Africe v roce 2020 velikost populace 1,34 miliardy. Zdroj: Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/>²²⁵.

²²⁴ JUDAH, Tim., „TOO LATE“ TO HALT SERBIA’S DEMOGRAPHIC DISASTER. Belgrade, BIRM, October 24, 2019. [on-line] 2019. [cit. 2020-02-10]. Dostupné z: <https://balkaninsight.com/2019/10/24/too-late-to-halt-serbias-demographic-disaster/>

²²⁵ Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. [on-line] 2010. [cit. 2020-02-10] Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/>

2100

Population: 4,280,127,131

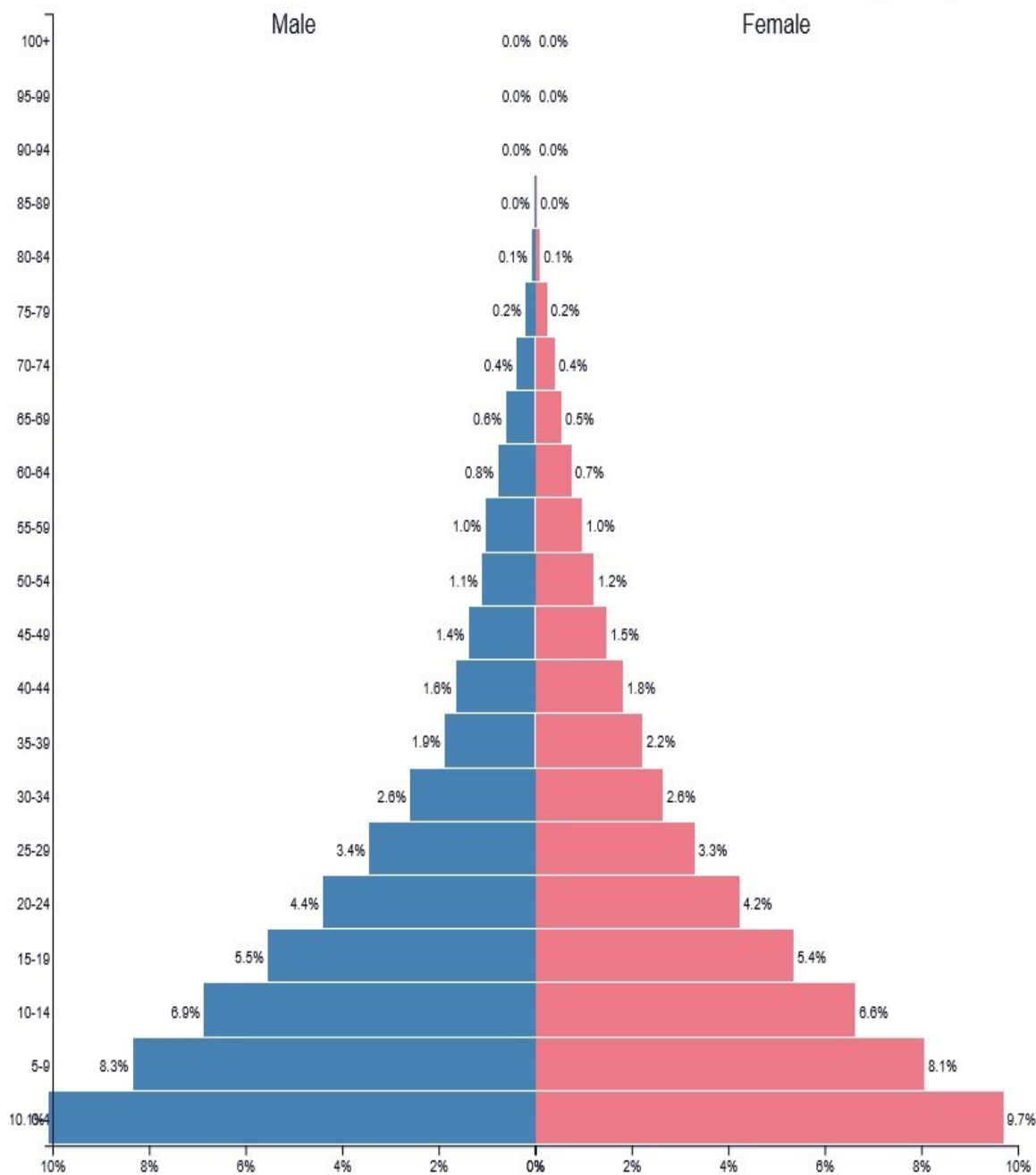
Obr. 19. – vývoj věkové struktury obyvatel v Africe v roce 2100 – velikost populace 4,28 miliardy (odhad). Zdroj: Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/>²²⁶.

Předpokládá se, že Afrika bude mít do roku 2100 nejrychlejší nárůst světové populace (zvýšení o 2,94 miliardy lidí do roku 2100). I v roce 2100 by měl být největší podíl populace ve věku 0 – 14 let.

²²⁶ tamtéž

2020

Population: 24,206,636

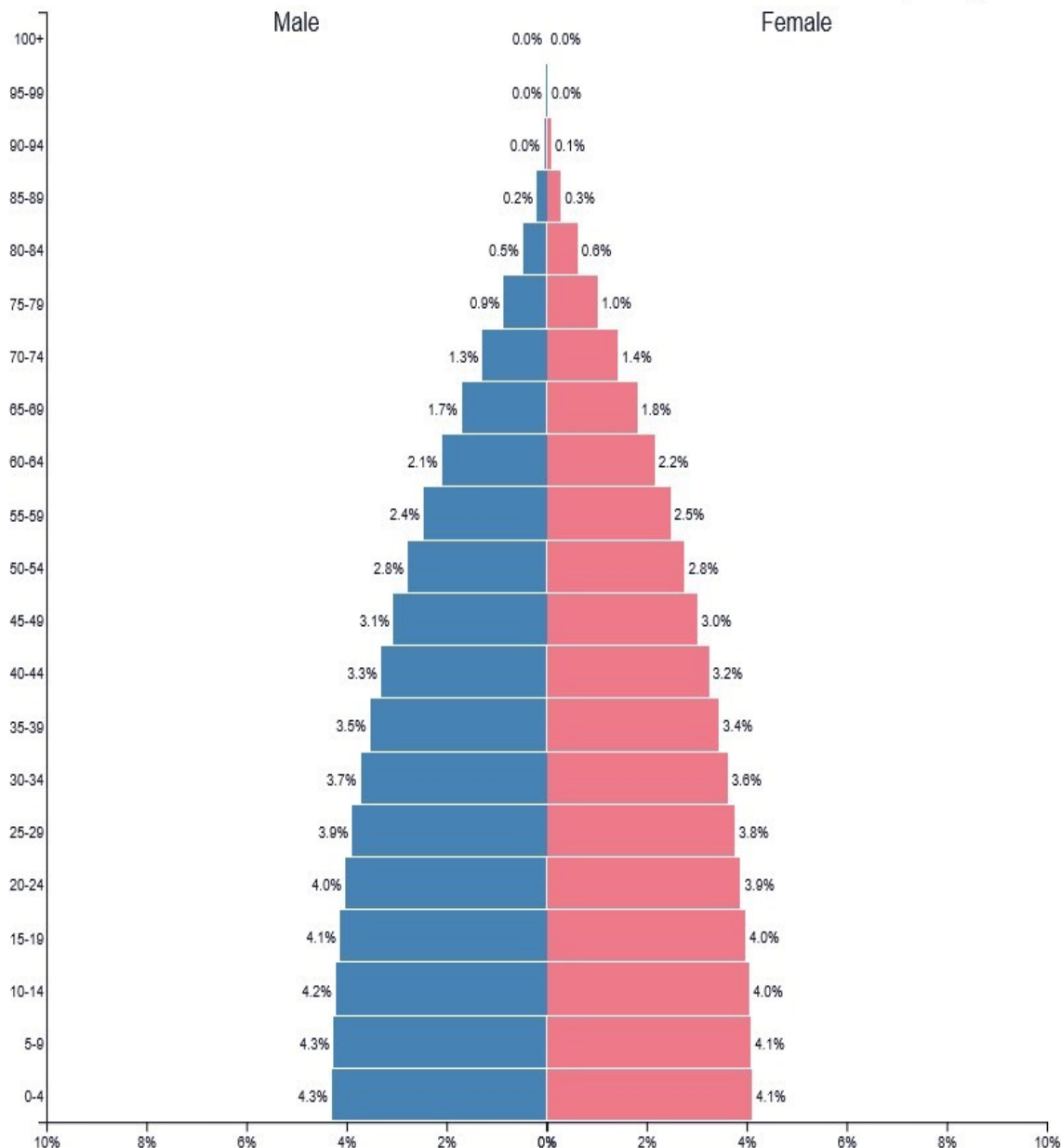
Obr. 20. – vývoj věkové struktury obyvatel v Nigeru v roce 2020 – velikost populace 24,21 milionů. Zdroj: Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/>²²⁷.

²²⁷ tamtéž

2100

Population: 164,947,337

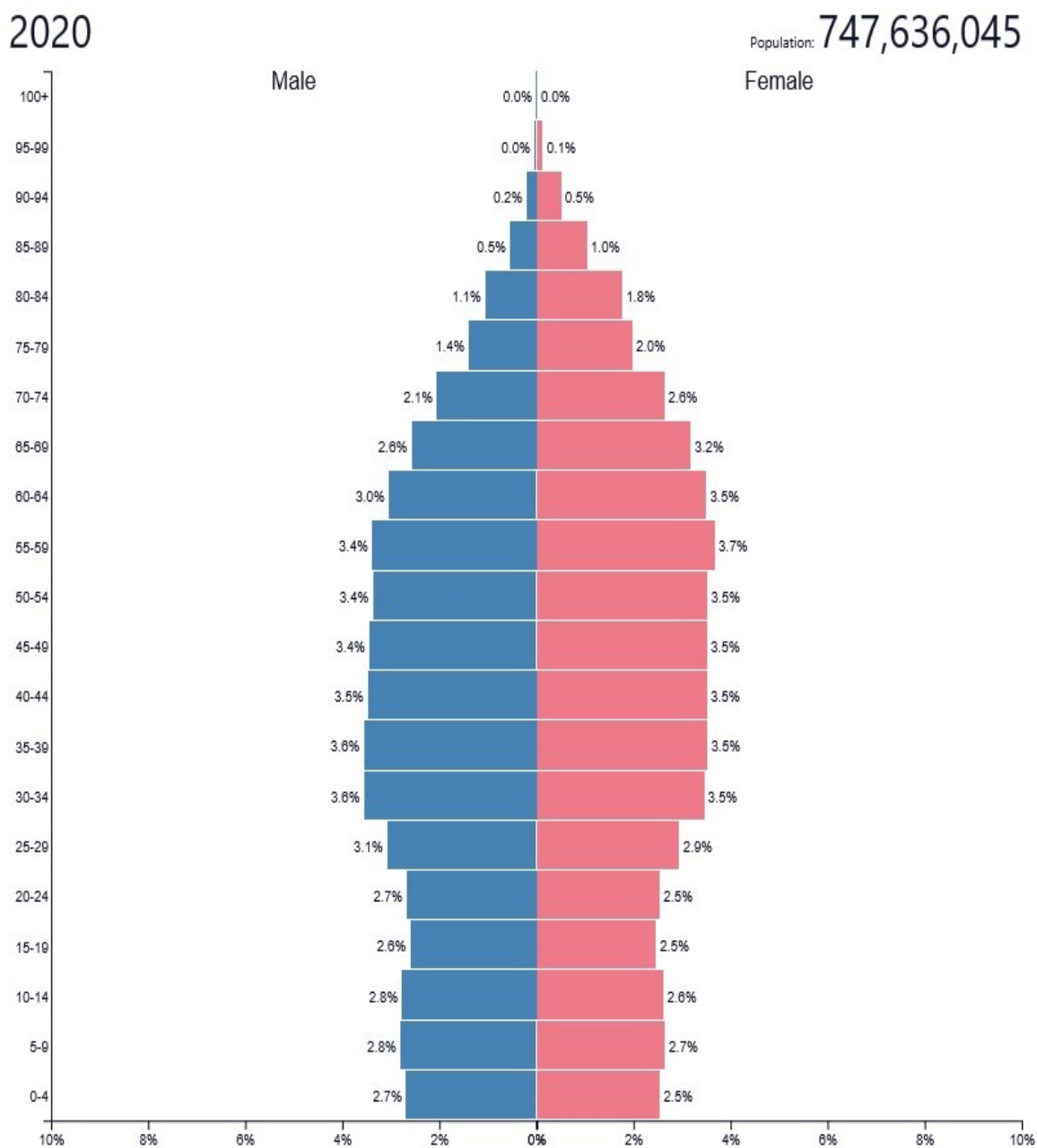

Obr. 21. – vývoj věkové struktury obyvatel v Nigeru v roce 2100 – velikost populace 164,95 milionů (odhad). Zdroj: Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/>²²⁸.

Předpokládá se, že Niger bude mít i v roce 2100 největší podíl populace ve věku 0–14 let. Je předpoklad, že se populace v Nigeru mezi roky 2020 a 2100 zvýší o 140,64 milionů

²²⁸ tamtéž

lidí. Předpokládá se, že Niger bude jednou z afrických zemí z největším nárůstem populace.

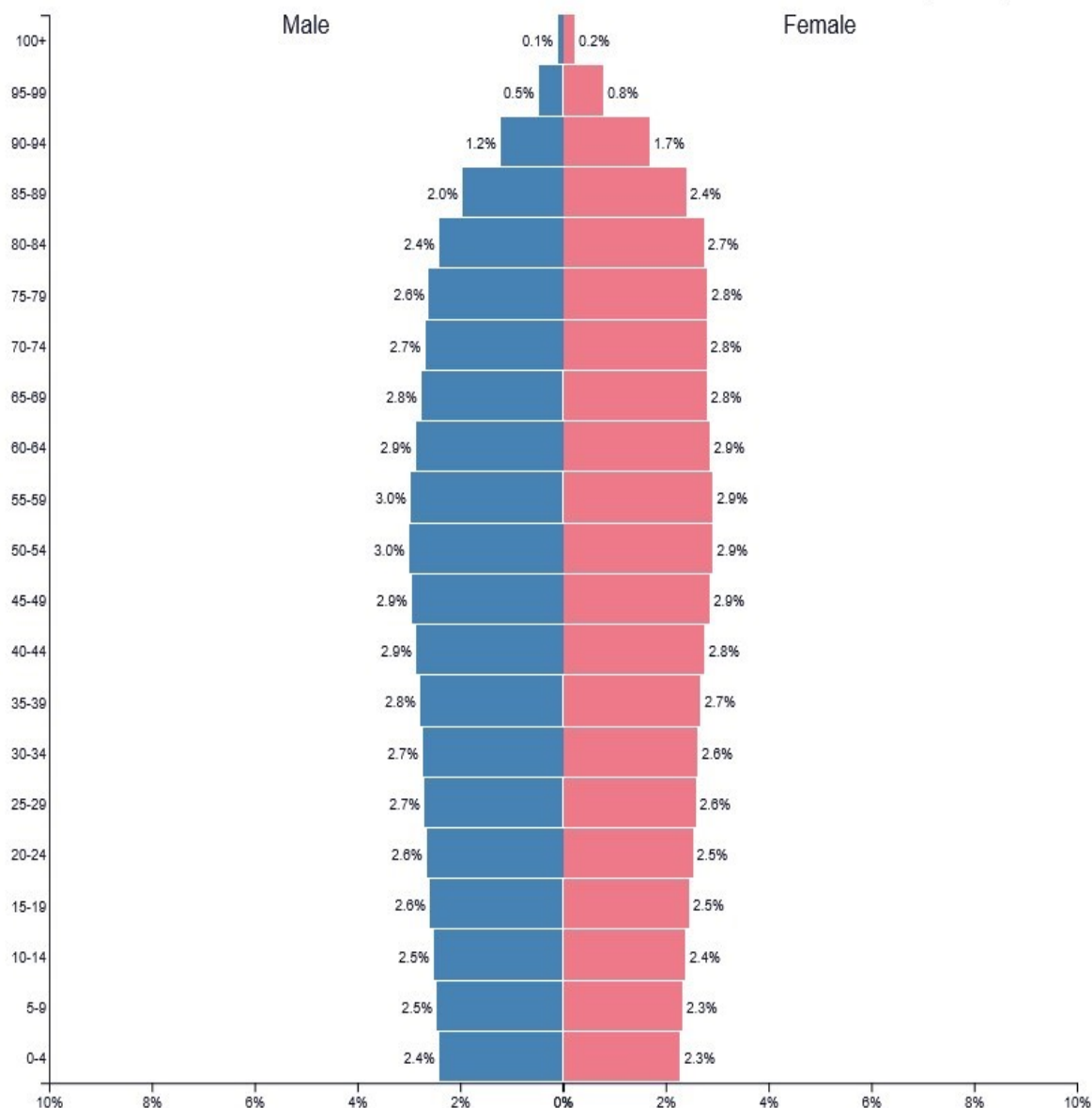

Obr. 22. – vývoj věkové struktury obyvatel v Evropě v roce 2020 - velikost populace 747,64 milionů. Zdroj: Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/>²²⁹.

²²⁹ tamtéž

2100

Population: 629,562,562

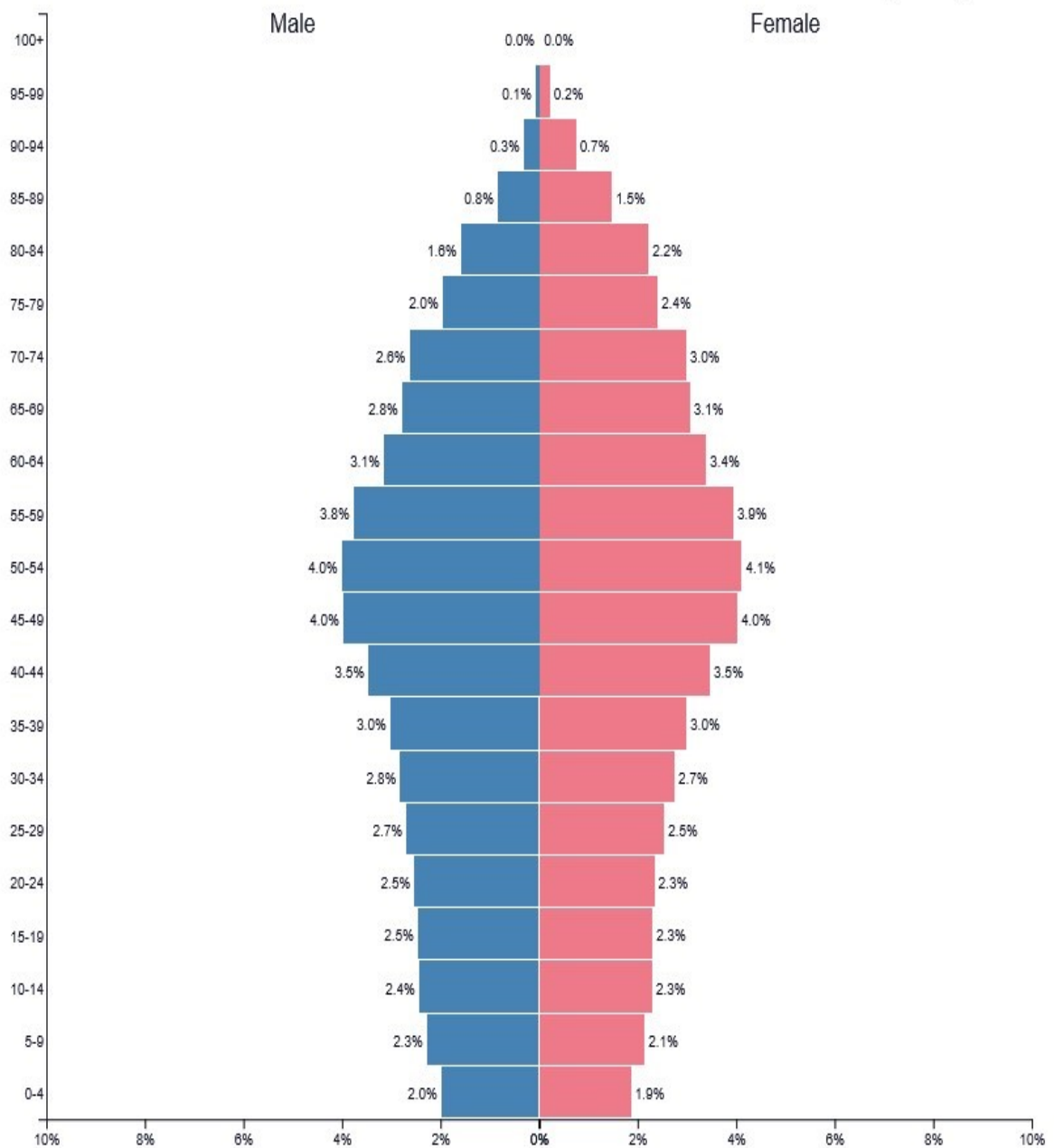
Obr. 23. – vývoj věkové struktury obyvatel v Evropě v roce 2100 – velikost populace 629,56 milionů (odhad). Zdroj: Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/>²³⁰.

Předpokládá se, že v Evropě klesne celková populace v období od roku 2020 do roku 2100 o 118,08 milionu lidí. V roce 2100 se předpokládá, že největší podíl populace v Evropě bude ve věku 50-59 let.

²³⁰ tamtéž

2020

Population: 60,461,827

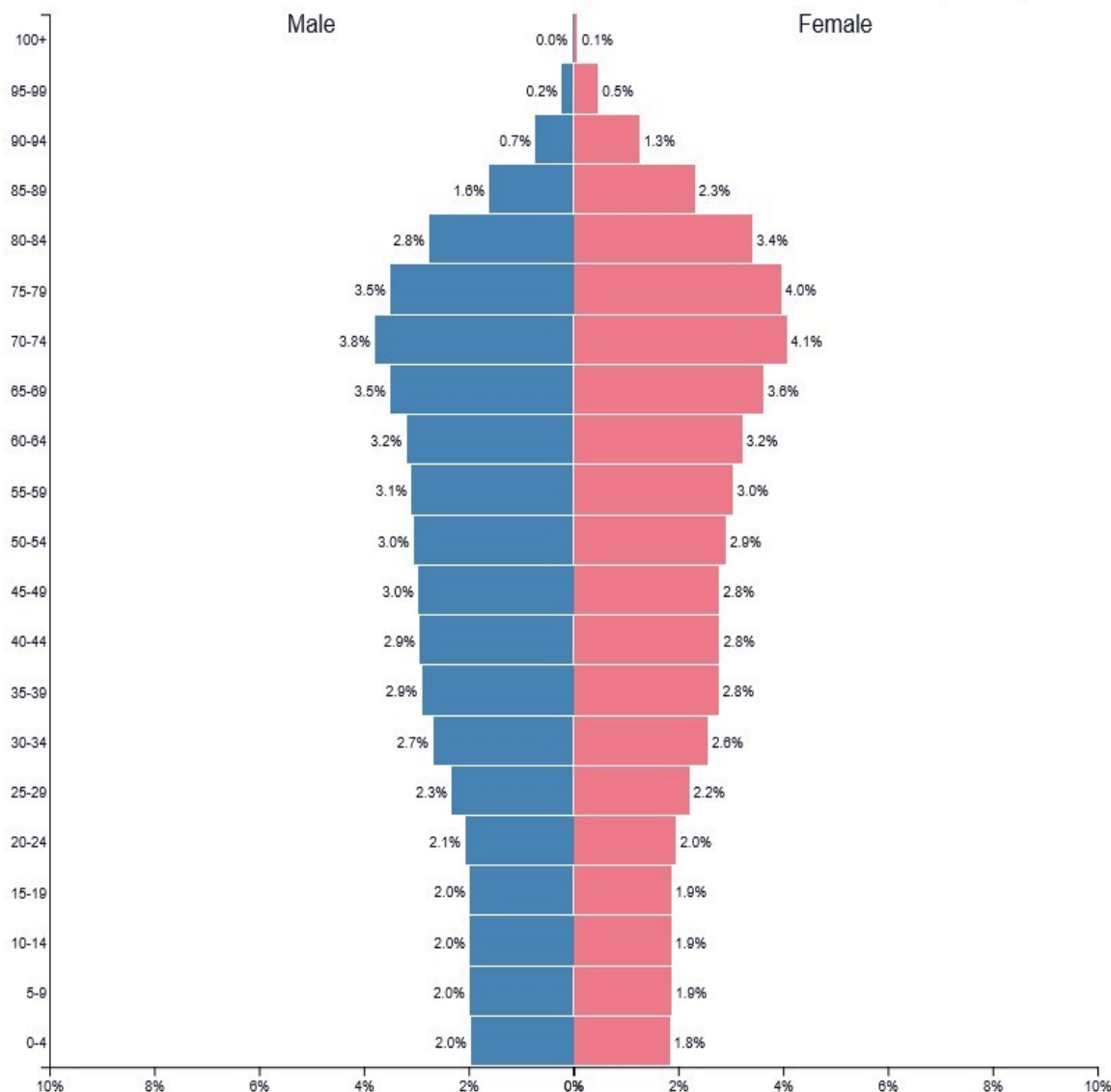

Obr. 24. – vývoj věkové struktury obyvatel v Itálii v roce 2020 – velikost populace 60,46 milionů. Zdroj: Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. Zdroj: Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/>²³¹.

²³¹ tamtéž

2045

Population: 55,938,767

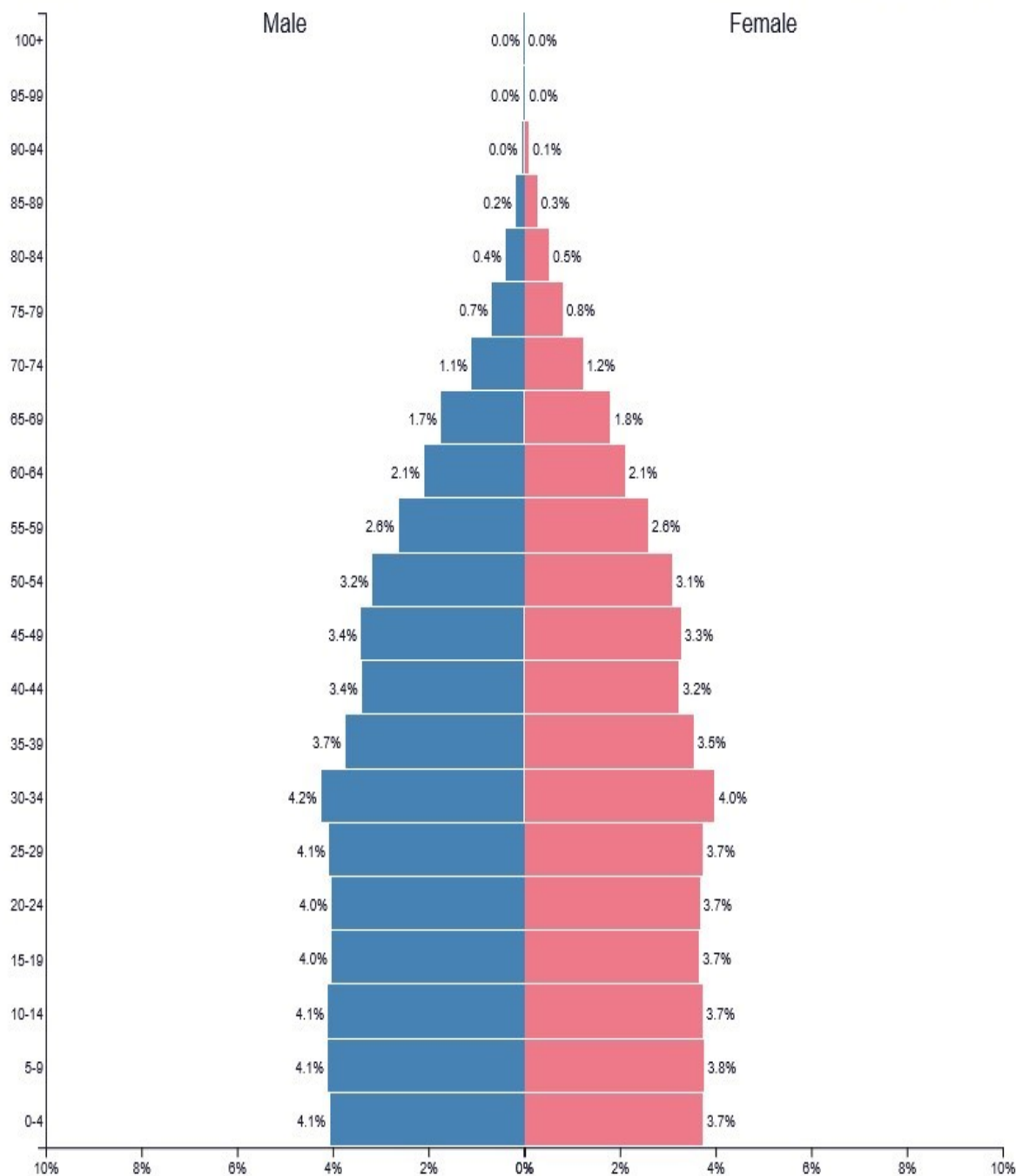
Obr. 25. – vývoj věkové struktury obyvatel v Itálii v roce 2045 – velikost populace 55,94 milionů (odhad). Zdroj: Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/>²³².

Předpokládá se, že Itálie bude mít v roce 2045 největší podíl populace ve věku 70–74 let, přičemž celková populace poklesne o zhruba 5 milionu lidí. Itálie bude země s jednou z nejstarších populací jak v Evropě, tak i v celosvětovém měřítku.

²³² tamtéž

2020

Population: 4,641,054,786

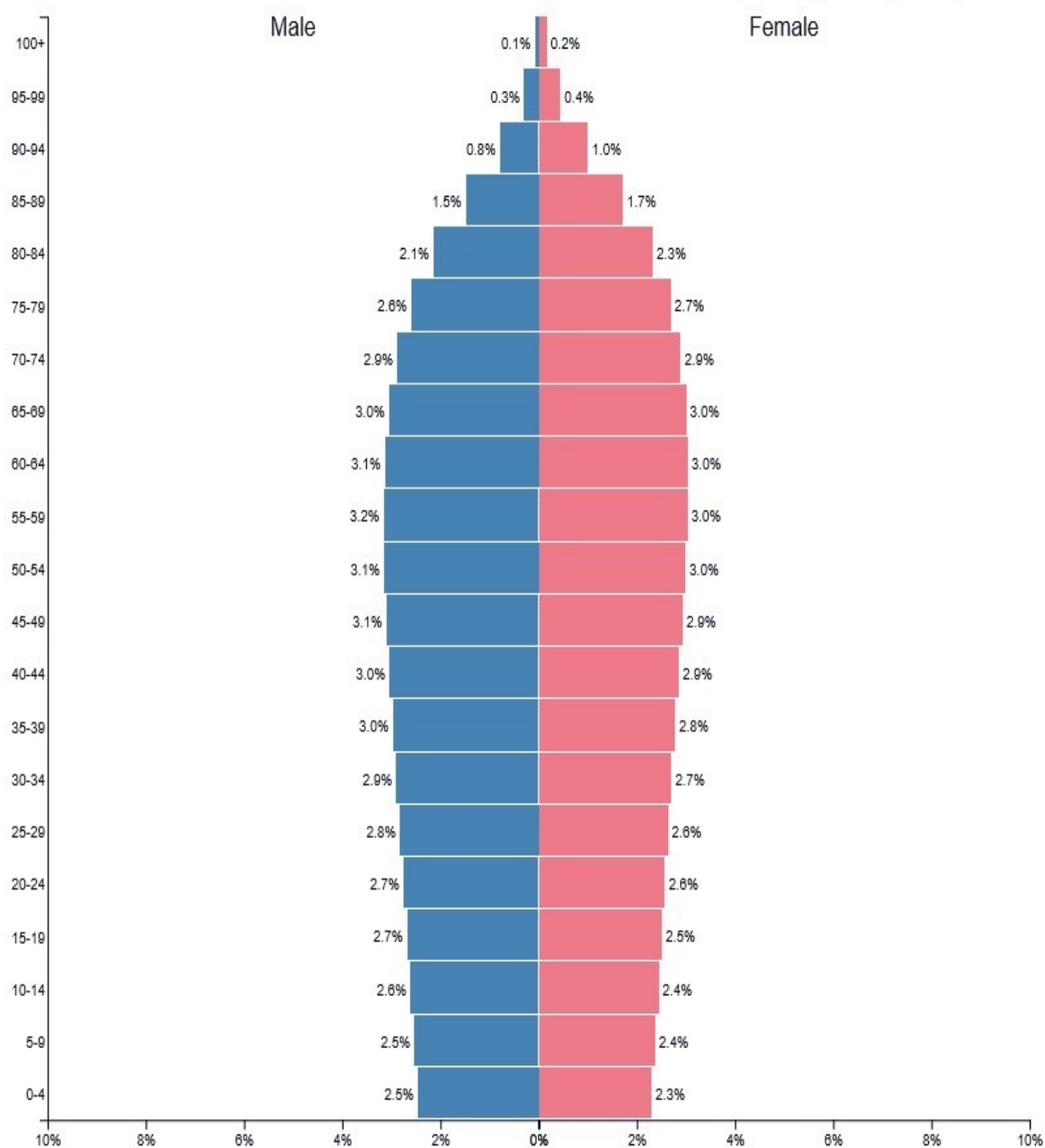

Obr. 26. – vývoj věkové struktury v Asii v roce 2020 – velikost populace 4,64 miliardy.
 Zdroj: Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. Dostupné z:
<https://www.populationpyramid.net/233>.

²³³ tamtéž

2100

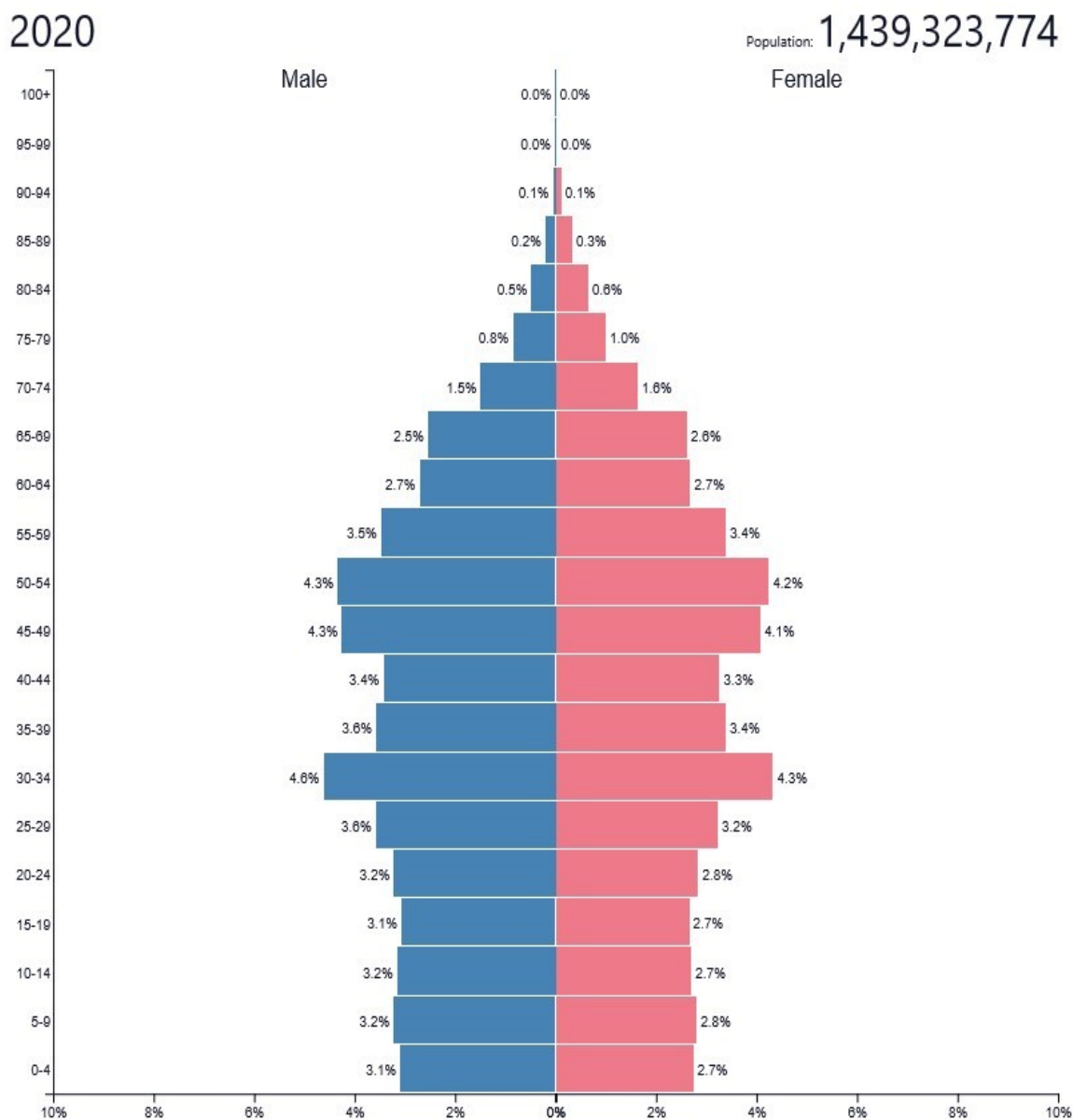
Population: 4,719,906,920

Obr. 27. – vývoj věkové struktury v Asii v roce 2100 – velikost populace 4,72 miliardy (odhad). Zdroj: Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/>²³⁴.

²³⁴ tamtéž

Předpokládá se, že v Asii se zvýší celková populace v období od roku 2020 do roku 2100 o pouhých 80 milionů lidí, dojde k stagnaci. V roce 2020 bude největší podíl populace v Asii ve věku 0 až 34 let, zatímco v roce 2100 bude největší podíl populace v Asii ve věku 45 až 64 let.

Obr. 28. – vývoj věkové struktury v Číně v roce 2020 – velikost populace 1,44 miliardy.

Zdroj: Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/>²³⁶.

²³⁵ tamtéž

²³⁶ tamtéž

Demografický vrchol ve věkové kategorii 45 až 54 let byl způsoben Mao Ce-tungovým programem Velkého skoku vpřed (1958 až 1962), který měl za cíl rychle navýšit čínskou populaci, navýšit výrobu a tím vybudovat ekonomickou velmoc a komunismus. Výsledkem této oficiální politiky čínské lidové republiky byl hladomor.

Demografický zářez ve věkové kategorii 35 až 45 let je způsoben násilným omezováním porodnosti – politikou jednoho dítěte uzákoněnou v roce 1979.

Z pohledu sociálního zabezpečení a důchodového pojištění je příklad Číny učebnicovým znázorněním zcela nevhodného vnějšího zásahu do demografického vývoje struktury společnosti. V Číně vznikla situace, kdy se jedno dítě muselo postarat o následující dvě generace, o své dva rodiče a čtyři prarodiče (tzv. 4-2-1 rodina). Dalším demografickým problémem Číny v té době byla podpora narození chlapců. Rodině, které se jako první dítě narodila dívka, bylo povoleno mít druhé dítě²³⁷.

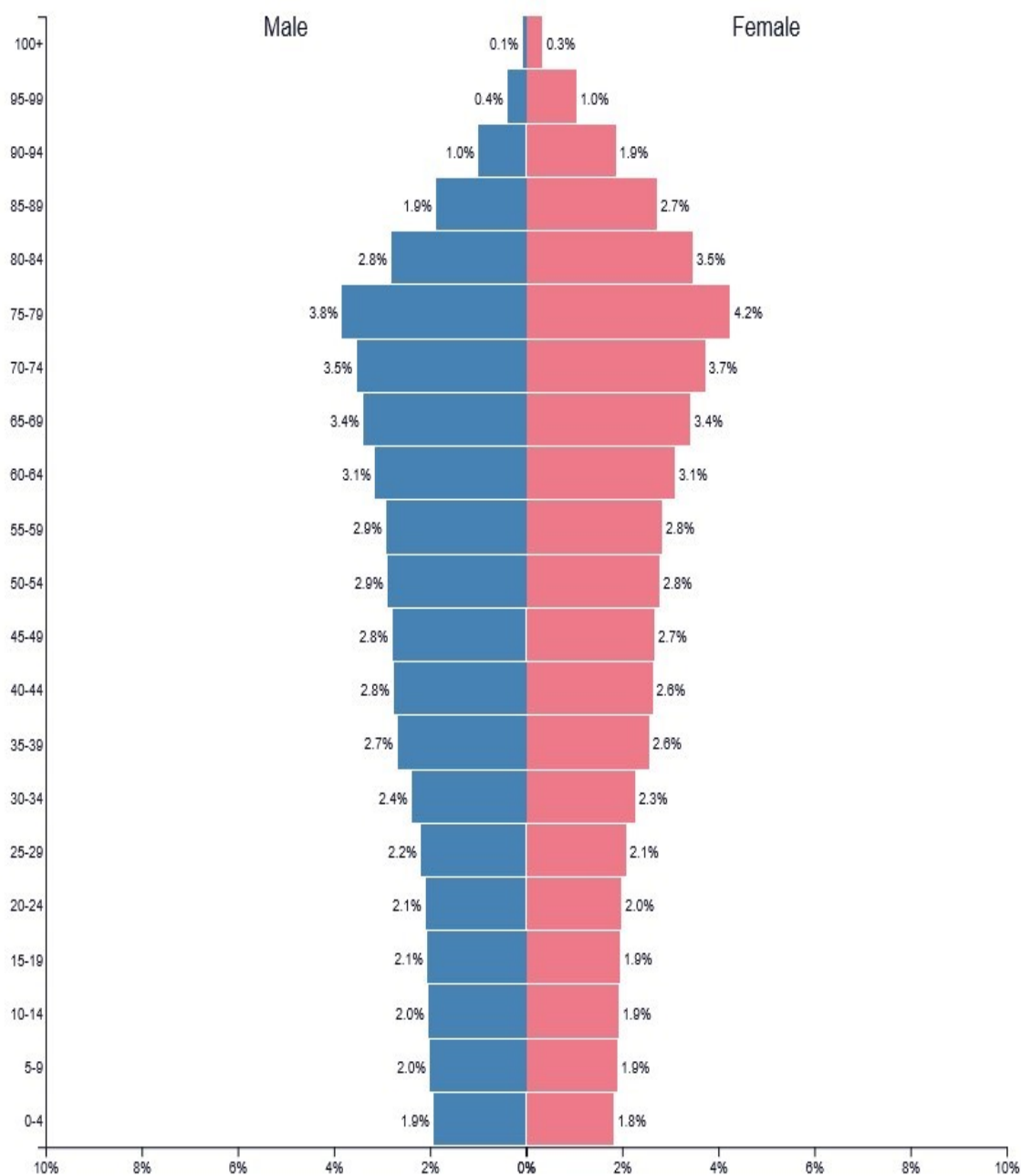
Předpokládá se, že Japonsko bude v roce 2050 patřit demograficky k jedné ze zemí s nejstarší populací v globálním celosvětovém měřítku s nejčtenější věkovou kategorií v rozmezí 75 až 79 let.

---

²³⁷ QUANBAO, Jiang., The 4-2-1 family structure in China: A survival analysis based on life tables. *European Journal of Aging* 8 (2): 119-127. June 2011. [on-line] June 2011 [cit. 2020-03-29] Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/226136298_The_4-2-1_family_structure_in_China_A_survival_analysis_based_on_life_tables

2050

Population: 105,804,022

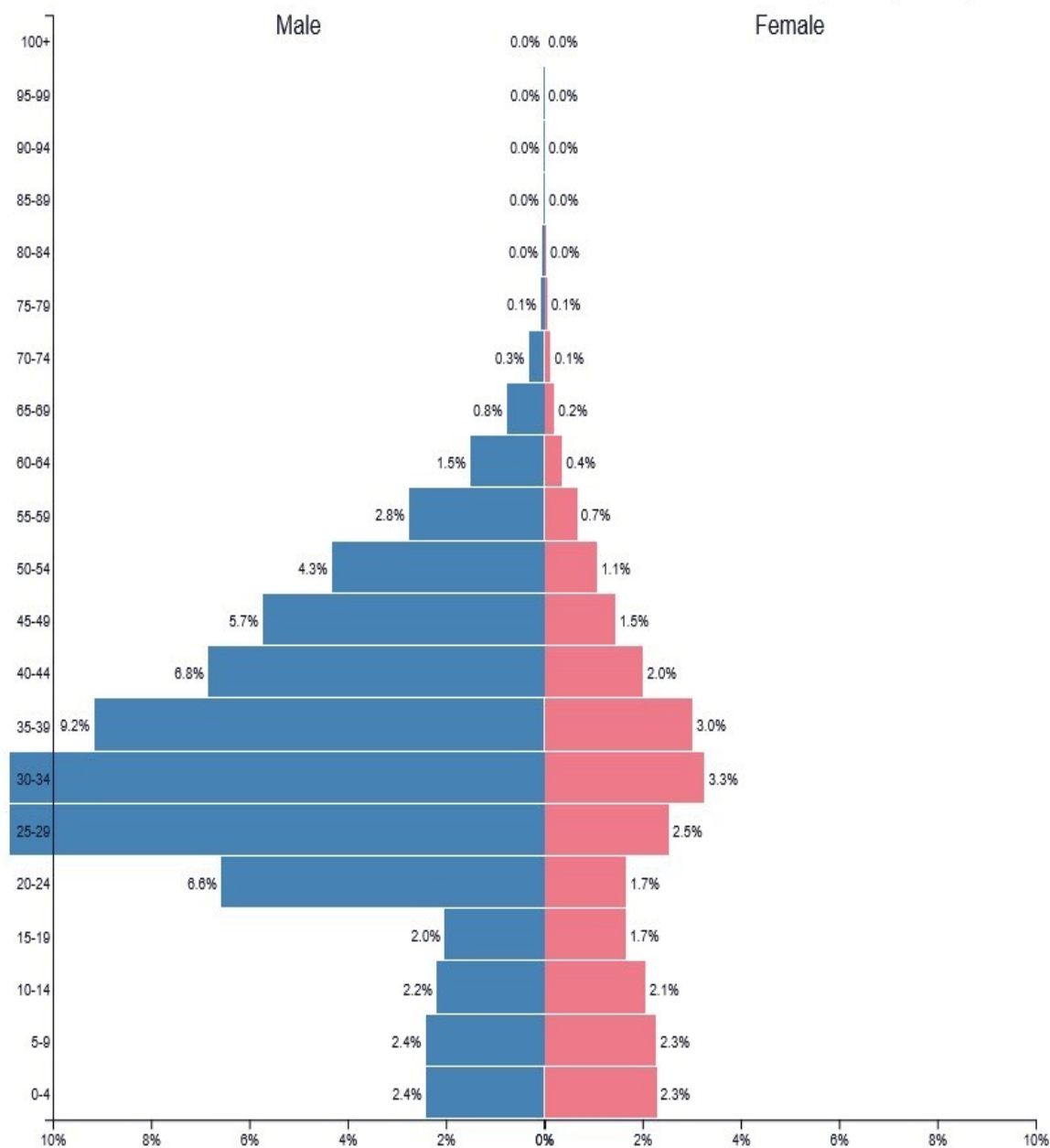

Obr. 29. – vývoj věkové struktury v Japonsku v roce 2050 – velikost populace 105,80 milionů (odhad). Zdroj: Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. [on-line] 2010. [cit. 2020-02-10] Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/>²³⁸

²³⁸ Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. [on-line] 2010. [cit. 2020-02-10] Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/>

2020

Population: 2,881,060

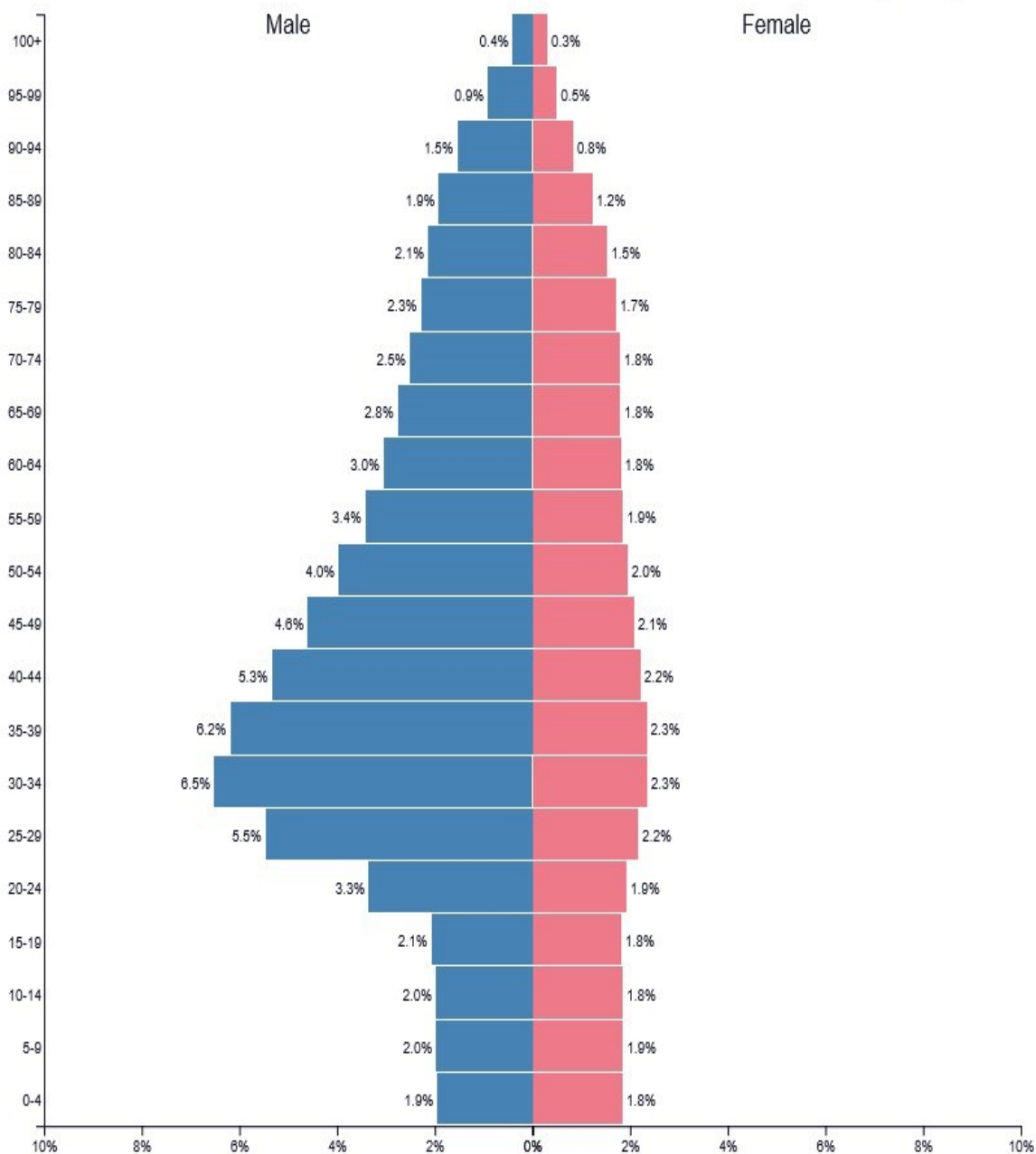

Obr. 30. – vývoj věkové struktury v Kataru v roce 2020 – velikost populace 2.88 milionů (odhad). Zdroj: Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. [on-line] 2010. [cit. 2020-02-10] Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/>²³⁹.

²³⁹ tamtéž

2100

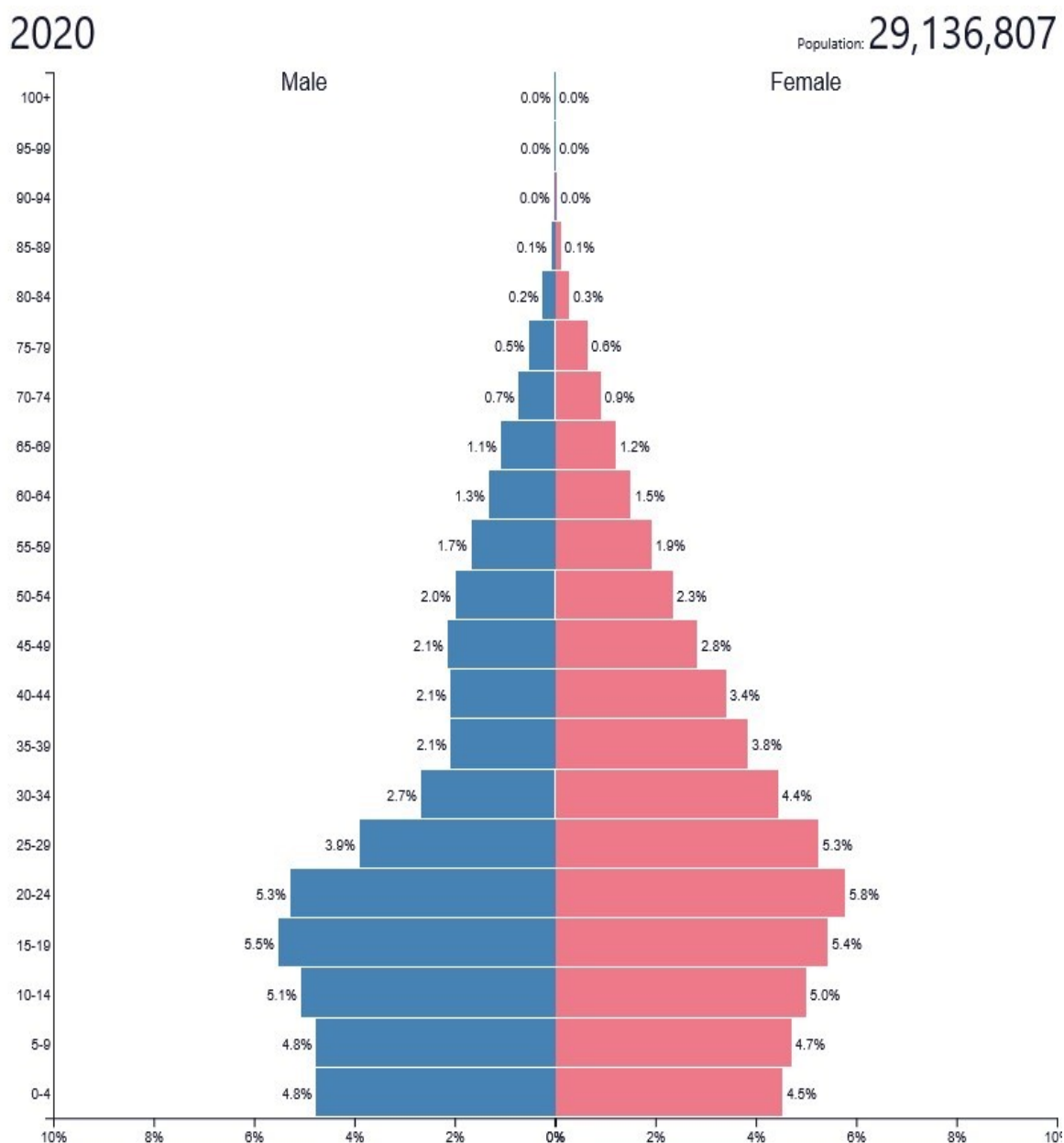
Population: 4,162,408

Obr. 31. – vývoj věkové struktury v Kataru v roce 2100 – velikost populace 4,16 milionu (odhad). Zdroj: Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. [on-line] 2010. [cit. 2020-02-10] Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/>²⁴⁰.

²⁴⁰ tamtéž

Výše uvedené demografické grafy jsou typické pro bohaté státy perského zálivu, kdy do těchto zemí přicházejí zahraniční pracovníci a to téměř výhradně muži. V Kataru v současnosti připadá na 100 žen 274 mužů.

Obr. 32. – vývoj věkové struktury v Nepálu v roce 2020 – velikost populace 2.88 milionu.

Zdroj: Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. [on-line] 2010. [cit. 2020-02-10] Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/>²⁴¹.

²⁴¹ tamtéž

Od 25 let věku dochází v Nepálu k více jak dvojnásobnému poklesu v mužské populaci způsobenému jednak odchodem za prací do zahraničí a také zvýšenou úmrtností v důsledku práce v extrémních vysokohorských podmínkách.

3.4 Kulturní generace

Všeobecně lze konstatovat, že panuje obava společnosti z vývoje a budoucnosti sociálního zabezpečení ve stáří. Například na základě výzkumu společnosti Transamerica, který prováděl jeden z největších a nejdéle probíhajících průzkumů změn probíhajících ve společnosti při odchodu lidí do důchodu, bylo prokázáno, že mezi jednotlivými kulturními generacemi jsou významné rozdíly v představách, očekávání a zabezpečení lidí v etapě života stráveného v důchodu. Proto systém sociálního a důchodového zabezpečení, který vyhovuje jedné generaci, nemusí nutně vyhovovat generacím následujícím. Způsob, jakým lidé žijí a pracují se neustále a rychle mění a je jasné, že podmínky odchodu do důchodu dané generace se budou stejně rychle měnit a lišit od generace jejich rodičů. Odhaduje se, že zhruba 40 % lidí z generace baby boomers očekává při odchodu do důchodu snížení své životní úrovně. Zhruba 83 % lidí z generace X věří, že na rozdíl od jejich rodičů bude mít výrazně horší podmínky a možnosti zajistit si finanční prostředky na dobu, kterou bude trávit v důchodu. Mezi mileniály je pouze asi 18 % lidí, kteří mají konkrétní představu o svém budoucím životě v důchodovém věku a o zabezpečení tohoto svého života.²⁴²

Ve společnosti se v současné době prolíná a střetává, respektive překrývá pět skupin lidí – kulturních generací, pro které se začalo používat pojmenování baby boomers (poválečná generace), X (v České republice též jako „Husákovy děti“), Y (mileniálové), (v České republice též částečně jako „Havlovy děti“), Z a Alfa. Rozdíly, které u jednotlivých generací můžeme pozorovat, se projevují především v žebříčku životních hodnot, pohledu na svět, v motivaci k práci, v komunikaci, v životních zkušenostech a očekávání, přičemž

---

²⁴² COLLINSON, Catherine. Perspectives on Retirement: Baby Boomers, Generation X, and Millennials .17th Annual Transamerica Retirement Survey of Workers .August 2016. [on-line] 2010. [cit. 2020-02-08]. Dostupné z: https://www.transamericacenter.org/docs/default-source/retirement-survey-of-workers/tcrs2016_sr_perspectives_on_retirement_baby_boomers_genx_millennials.pdf

v procesu stárnutí se jednotlivé rozdíly mezi generacemi nemění a mají svá charakteristická specifika.²⁴³

- **Generace baby boomers** – lidé, kteří se narodili v období let 1946 až 1964, tedy po druhé světové válce, v období poválečné zvýšené porodnosti a hospodářské prosperity. Jde o generaci charakteristickou snahou na jedné straně o kariérní a pracovní úspěch a na druhé straně se úporně brání častým změnám a nastupujícím technologiím²⁴⁴. Generace, která má ještě částečný dopad na ovlivňování pracovního trhu a ekonomiky a bezprostředně čerpá důchody z důchodového systému.

Baby boomers jsou generací, která doslova přepsala společenská pravidla v každé etapě svého života. Baby boomers změnil přístup k odchodu do důchodu tím, že plánují práci do vyššího věku než předchozí generace. 66 % baby boomers plánuje práci nebo již pracuje po dosažení věku 65 let, nebo vůbec neplánuje odejít do důchodu, přičemž mnozí z nich očekávají, že budou pokračovat v práci v důchodu, alespoň na částečný úvazek. Většina z těch, kteří plánují pokračovat v práci, tvrdí, že důvodem k takovému chování je zajištění příjmu a zdravého životního stylu. Představa baby boomers o postupném přechodu do důchodu se ovšem střetává s možnostmi a představami zaměstnavatelů, kteří doposud nemají dostatečnou snahu na vytvoření podmínek pružného odchodu do důchodu. Aby bylo možné tyto představy baby boomers naplnit, musí tito lidé pečovat o své zdraví a udržovat své pracovní dovednosti a zvyšovat a prohlubovat své vzdělání.

Generaci baby boomers lze důrazně doporučit, aby ve svých představách o svém životě v důchodovém věku měli vytvořen i tak zvaný plán B, tedy aby byli připraveni zejména na situace jako neočekávaná ztráta zaměstnání a neočekávané zdravotní problémy, což může způsobit neočekávaný odchod do plného starobního důchodu a s tím spojené neočekávané snížení finančních prostředků.

Generace baby boomers se bude zásadním způsobem odlišovat od generace svých rodičů při odchodu do důchodu. Lidé z generací předcházejících generaci baby boomers zpravidla pracovali tak dlouho, jak jim dovolovalo zdraví. Jen malá část lidí z generací předcházejících generaci baby boomers měli štěstí a dožili se důchodu. Hospodářská a ekonomická prosperita po druhé světové válce spolu s pokrokem ve zdravotnictví je pří-

---

²⁴³ KAŠE, Miloslav., *Atypické formy zaměstnání. Rigorozní práce.* Universita Karlova, Právnická fakulta. Praha. únor 2017.

²⁴⁴ KANE, Sally. *Generation X* [on-line] 2010. [cit. 2020-02-10]. Dostupné z: <http://legalcareers.about.com/od/practicetips/a/GenerationX.htm>

činou, že generace baby boomers se v průměru dožívají věku o 10 až 25 let vyššího než se dožili jejich rodiče²⁴⁵.

V souvislosti s mezigeneračními rozdíly mezi baby boomers a generací X se diskutuje, zda by bylo žádoucí zařadit příjem z pracovní činnosti v důchodovém věku jako jeden z dalších pilířů důchodového zabezpečení²⁴⁶.

- **Generace X**, lidé, kteří se narodili narození v období mezi roky 1965 až 1980. Jde o generaci, která vstoupila na pracovní trh na konci 80. let. Společnými znaky pro tuto generaci jsou individualismus a pesimismus, přednost dávají jistotám před změnami. Jedná se o první generaci, která se v praxi setkala s počítači a s tím spojenými technologickými změnami. Jde o generaci, jejíž oba rodiče zpravidla pracovali, generaci která také často vyrůstala v neúplných rodinách a generaci, která přestala být závislá na jednom celoživotním a jediném zaměstnavateli. Jde o první generaci, která si šetří na důchod již od doby vstupu na pracovní trh. Vydělávání peněz pro tuto generaci představuje jednu z nejdůležitějších životních hodnot. Bohužel úspory lidí generace X na důchod jsou nedostatečné, nebo jsou často spotřebovávány předčasně na pokrytí neočekávaných výdajů.

Generace X je často též nazývána generací sendvičovou. Mnozí lidé z generace X pracují a zároveň se starají nejen o své děti, které se snaží vychovávat velice úzkostlivě, tak zároveň i o své rodiče. To způsobuje jejich pocit, že nemohou šetřit na svůj vlastní odchod do důchodu a už vůbec ne plánovat odchod do důchodu a život v důchodu. Proto tato generace začne přemýšlet o tom, jak bude jejich finanční příjem v důchodu zajištěn až těsně před datem odchodu do důchodu²⁴⁷.

- **Generace Y - mileniálové**, lidé narození v letech 1981–1999. Jde o nejmladší generaci na pracovním trhu. Jde o generaci optimistickou, oceňovanou a chválenou, vyrůstající v atmosféře zásadních politických a technologických změn, nemají za svůj cíl změnit svět, ale přitom se chtějí mít dobře. Jde o první generaci, která upřednostňuje zábavu před prací. Jde o plně globalizovanou generaci, která přestává věřit tradiční rodině, tradičnímu vzdělávacímu systému a tradičnímu státu. Smyslem života pro tuto generaci není vydělá-

---

²⁴⁵ CHAPPELOW, Jim. Baby Boomer. Investopedia.com. [on-line] Feb 28,2020. [cit. 2020-04-14]. Dostupné z: https://www.investopedia.com/terms/b/baby_boomer.asp

²⁴⁶ COLLINSON, Catherine. Perspectives on Retirement: Baby Boomers, Generation X, and Millennials .17th Annual Transamerica Retirement Survey of Workers .August 2016. [on-line] 2010. [cit. 2020-02-08]. Dostupné z: https://www.transamericacenter.org/docs/default-source/retirement-survey-of-workers/tcrs2016_sr_perspectives_on_retirement_baby_boomers_genx_millennials.pdf

²⁴⁷ COLLINSON, Catherine. Perspectives on Retirement: Baby Boomers, Generation X, and Millennials .17th Annual Transamerica Retirement Survey of Workers .August 2016. [on-line] 2010. [cit. 2020-02-08]. Dostupné z: https://www.transamericacenter.org/docs/default-source/retirement-survey-of-workers/tcrs2016_sr_perspectives_on_retirement_baby_boomers_genx_millennials.pdf

vání a hromadění peněz a majetku, peníze se stávají prostředkem k realizaci mimopracovních aktivit a koníčků²⁴⁸. Tato generace plánuje svoji budoucnost a zcela konkrétní představy o svém zaměstnání a svém zaměstnavateli. Upřednostňuje svůj soukromý život nad životem pracovním, nevadí jí změna, generace Y je v pracovním životě generace týmová, upřednostňující e-mailovou komunikaci, flexibilní pracovní dobu a tzv. nefinanční bonusy. Typické pro tuto generaci je odložení založení tradiční rodiny.²⁴⁹

Generace mileniálů předpokládá v 55 %, že jejich primární zdroj důchodového příjmu budou vlastní úspory. Pouze necelých 20 % předpokládá, že hlavní zdroj příjmu po odchodu do důchodu bude sociální zabezpečení. Generace mileniálů chce mít znalosti z oblasti investic a investování tak, aby dosáhla pohodlného odchodu do důchodu²⁵⁰.

- **Generace Z**, lidé, kteří se narodili po roce 1995, jde o generaci, která prý nikdy nespustí oči z internetu, je závislá na sociálních sítích, politika jim nic neříká, práce je musí především bavit a rodinu odkládají na někdy v budoucnu – možná. Zásadní rozdíl, kterým se generace Z liší od předchozí generace Y je v komunikaci. Generace Y komunikuje slovy, generace Z komunikuje pomocí obrázků. Lidé z generace Y jsou často idealisté a optimisté, kdežto generace Z představuje spíše realisty. Pro generaci Z je charakteristická touha po úspěchu a kariérním postupu, považují si respektu a uznání, také proto, že v reálném životě jim chybí osobní kontakt. Preferují flexibilní pracovní dobu a home office, neboť jsou stále on-line, jsou pragmatičtí a praktičtí. A plánují šetřit na svůj důchod a zaměstnání mění v průměru každé dva roky²⁵¹.

- **Generace Alfa** představuje v tuto chvíli ještě děti narozené po roce 2010, zpravidla obecně starším rodičům, v době, kterou charakterizuje tablet s dotykovou obrazovkou, trvalé připojení k internetu, instagram, aplikace a multiscreening. Děti a následně lidé generace Alfa budou na jedné straně patřit k technologicky nejvzdělanější, informačně-komunikačními technologiemi obklopenou iGeneraci, která bude zasažena se ekologicko-

---

²⁴⁸ KUMAR, Pratibha. Managing Career Aspiration of Generation Y – A Key to Business Excellence. [online] 2014. Global Journal of Multidisciplinary studies, 2014, vol. 3, issue 5 [cit. 2016-05-29]. Dostupné z: <http://gjms.co.in/index.php/gjms/article/viewFile/162/175>

²⁴⁹ REZLEROVÁ, Jaroslava. Příchod generace Y na trh práce [online]. 2009 [cit. 2016-05-29]. Dostupné z: <http://kariera.ihned.cz/c1-37310860-prichod-generace-y-na-trh-prace>

²⁵⁰ COLLINSON, Catherine. Perspectives on Retirement: Baby Boomers, Generation X, and Millennials .17th Annual Transamerica Retirement Survey of Workers .August 2016. [online] 2010. [cit. 2020-02-08]. Dostupné z: https://www.transamericacenter.org/docs/default-source/retirement-survey-of-workers/tcrs2016_sr_perspectives_on_retirement_baby_boomers_genx_millennials.pdf

²⁵¹ NIEDERMEIEROVÁ, Jana. Internetová generace Z nastupuje na trh práce. Lídři se musí naučit, jak s ní pracovat [online]. 2015 [cit. 2016-05-29]. Dostupné z: <http://byznys.ihned.cz/podnikani/lide-a-personalni-rizeni-zamestnanci/c1-64801390-internetova-generace-z-nastupuje-na-trh-prace-lidri-se-musi-naucit-jak-s-ni-pracovat>

humanitární krizí a sociální izolací. Generace Alfa je považována za nejmodernější demografickou skupinu, v roce 2025 bude tvořit dvě miliardy světové populace. Je to generace, která neví a nedokáže si představit, jaký byl život bez chytrých telefonů, iPadů nebo aplikací. Nepoužívá telefon rodičů, protože má svůj vlastní. Vyrůstá spolu s umělým hlasem Sirí, Alexy nebo Google asistenta, učí se žít spolu s umělou inteligencí a pravděpodobně osídlí Měsíc a Mars. 80 % rodičů dětí generace Alfa si myslí, že jejich děti je předčí ve znalostech technologií, 84 % rodičů dětí generace Alfa si stáhlo Facebook a Instagram pouze proto, že na něm jsou jejich děti²⁵².

Lidé Generace Alfa se narodí v době ekonomické prosperity, přesto budou čelit mnoha zásadním politickým, sociálním a zdravotním otázkám. Bude mezi ně patřit změna klimatu, nerovnost v příjmech, násilí na dělech, světové války, pandemie a dluhy studentských půjček. Děti generace Alfa se rodí starším rodičům a budou s větší pravděpodobností vyrůstat v rodinách s jedním dítětem. Globálně tato generace zažije větší materiální bohatství než předchozí generace. Vzhledem k tomu, že v současné době je mezi etnickými menšinami vyšší porodnost, je pravděpodobné, že bude generace Alfa kulturně rozmanitější. Obyvatelstvo stárne, což znamená, že nakonec bude generace Alfa odpovědná za podporu většího počtu lidí ve společnosti jako celku, prostřednictvím zdravotní péče, sociální péče a důchodů. Lidé z generace Alfa budou specializovanější a méně zakořenění, budou konfrontováni s delším pracovním životem, vyšším věkem odchodu do důchodu, převzetím části práce a produkce roboty. Lidé z generace Alfa budou žít na planetě v neustálé ekologické krizi, když dle odhadů globální populace dosáhne svého vrcholu kolem 11,2 miliardy do roku 2100²⁵³.

Současná pandemie COVID – 19 má velký potenciál do budoucna nejen měnit světovou ekonomiku a hospodářský rozvoj, ale také myšlení lidí a tím i změněný přístup kulturních generací k životním prioritám. Je zřejmé, že ekonomický růst obecně zpomalí, ale může si vytvořit pevnější základy. Lidé, kteří projdou zkušeností s pandemií COVID – 19 v průřezu všech kulturních generací a zejména pak generace Y – mileniálů, začnou v daleko větší míře šetřit a ve finanční oblasti nebudou riskovat. Zejména mileniálové upřednostní ochranu kapitálu před ztrátou příležitostí.

---

²⁵² FOURTANÉ, Sousan. Generation Alpha: The Children of the Millennial. In: INTERESTING ENGINEERING, December 18, 2018. [on line]. [cit. 2020-01-26] Dostupné z: <https://interestingengineering.com/generation-alpha-the-children-of-the-millennial>

²⁵³ What does the future hold for Generation Alpha? In: Grant Thornton Insides. November 10, 2017. [on line]. [cit. 2020-01-26]. Dostupné z: <https://www.grantthornton.co.uk/insights/what-does-the-future-hold-for-generation-alpha/>

Změní se i přístup k nezaměstnanosti. Zatímco evropské státy se budou snažit v podstatě za každou cenu udržet zaměstnanost, Spojené Státy Americké sází na tradiční podporu v nezaměstnanosti. Na začátku pandemie se může zdát jako jednoznačně lepší řešení práci lidem udržet. Z dlouhodobější perspektivy z pohledu co nejrychlejšího nastartování ekonomiky a co nejrychlejšího návratu k ekonomickému stavu před pandemií se zdá jako lepší řešení podpora v nezaměstnanosti. Pandemie COVID – 19 ovlivní i strukturu ekonomiky a hospodářství a změní jejich priority. Nezaměstnaní tak mnohem rychleji, doslova ze dne na den po skončení pandemie, nastoupit do nově otvíraných aktuálně potřebných pozic, mohou po skončení pandemie nastoupit do nově otvíraných pozic. Naopak udržování lidí v zaměstnání, ať již jakýmkoliv opatřeními nebo podporami, může ukázat, že po skončení pandemie se jejich místa budou, právě z důvodu změn v ekonomice a hospodářství, rušit a jejich přechod do nových potřebných pozic k eventuálně novým zaměstnavatelům se může protáhnout, čímž se protáhne i nový ekonomický rozjezd. Je evidentní, že celosvětový růst HDP se zpomalí, přestane růst, co se výšky týče, ale poroste do šířky, tím bude celosvětová ekonomika v budoucno mnohem lépe připravena odolat a překonat podobné situace a krizové stavy²⁵⁴.

3.5 Demografie a migrace

Pro rozhodování o budoucnosti společnosti je důležité analyzovat, kolik lidí na daném území v budoucnosti bude žít a pracovat a jaká bude demografická struktura obyvatel a její trendy. Předpokládá se, že do roku 2060 bude jedna třetina obyvatel Evropské unie ve věku 65 let a více a počet obyvatel v produktivním věku se sníží na 84 % stavu z roku 2019. Zároveň se bude nadále zvyšovat mobilita obyvatel jak v rámci Evropské unie, tak i v celosvětovém měřítku²⁵⁵. Na současný trend stárnutí populace v Evropě nebude mít vliv ani mnohem větší imigrace, ani zvýšená porodnost.

---

²⁵⁴ DONOVAN, Paul., What happens after the virus? USB [on-line] 28 Feb 2020 [cit. 2020-04-04] Dostupné z: <https://www.ubs.com/global/en/wealth-management/chief-investment-office/about-us/meet-the-experts/paul-donovan/2020/what-happens-after-the-virus.html>

²⁵⁵ Demographic Scenarios for the EU, Migration, population and Education, What is the future of the EU's demographics? Launch event: Report "Demographic Scenarios for the EU - Migration, Population and Education. Brussels Jun 4 2019. [on-line] 2019. [cit. 2020-02-08]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/jrc/en/events/fact4eufuture/eu-demographic-scenarios/launch-event>

Bývalý prezident Světové banky (2012-2019) pan Jim Yong Kim řekl, že: „*Současné období demografických změn by se mohlo ukázat jako motor hospodářského růstu, pokud by byla zavedena správná politika usnadňující migraci*“²⁵⁶.

V současné době svět prochází výrazným demografickým přechodem, který se vyznačuje zásadním zpomalením růstu populace ve vyspělých zemích a pokračujícím růstem populace v některých méně rozvinutých zemích a regionech světa. Vyspělé země se vyznačují nízkou mírou plodnosti, porodnosti a stárnutím populace. Méně rozvinuté země mají mladou věkovou strukturu a exponenciální nárůst počtu obyvatel. Migrace mezi vyspělými a rozvojovými zeměmi tak může pomoci při řešení nežádoucího demografického vývoje. Dle údajů OSN žije od roku 2015 přibližně 250 milionů lidí (3,5 % světové populace) mimo zemi, ve které se narodili.

Většina migrantů odchází do zahraničí z důvodů hledání lepších ekonomických a sociálních podmínek, jsou také mnozí, kteří jsou nuceni se k migraci uchýlit z důvodu politických a válečných. Migrace v současné době vede k nárůstu xenofobie a požadavkům na uzavírání hranic. Lze konstatovat, že svět a zejména pak Evropa dnes prochází jak krizí demografickou, tak krizí migrační. V rámci těchto dvou krizí se zásadním způsobem mění i faktory podporující migraci a faktory, které od migrace odrazují. Tím se mění také rozsah globální migrace a tím i jeho globální důsledky²⁵⁷. Z pohledu budoucích migračních tendencí je velice nutné zmínit obrovský význam vzdělávání dívek a žen zejména na africkém kontinentu.

V současné době je studován tak zvaný symetrický vliv demografických změn na mezinárodní migraci. Klesající míra plodnosti, porodnosti a stárnutí populace na jedné straně ve vyspělých zemích a exponenciální nárůst populace na druhé straně v rozvojových zemích vytváří nový migrační model. V minulosti byl nejčastější model mezinárodní migrace postaven na tak zvané rodinné migraci. Rodina stála v hierarchii hodnot nad migrací. Migrant neopouštěli rodinu, když se rozhodli pro migraci, pak emigrovala celá rodina. Důsledkem rodinné migrace bylo, že se vlivem migrace více či méně neměnil demografický

---

²⁵⁶ MIGRATION AND REMITANCES, Recent Developments and Outlook, Special Topic: Global Compact Migration. MIGRATION AND DEVELOPMENT BRIEF, 27 APRIL 2017, WORLD BANK GROUP, KNOMAD. [on-line] 2017. [cit. 2020-02-08]. Dostupné z: <http://pubdocs.worldbank.org/en/992371492706371662/MigrationandDevelopmentBrief27.pdf>

²⁵⁷ FRATCZAK, Eva., The Demographic Crisis and Global Migration – Selected issues. Papers on Global Change IGBP 23(1), January 2016. [on-line] 2017. [cit. 2020-02-08]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/314194037_The_Demographic_Crisis_and_Global_Migration_-_Selected_Issues

vývoj ani v zemi emigrace, ani v zemi emigrace. V současné době se k emigraci uchylují samostatní jedinci, kteří často opouštějí své partnery, rodiny a děti, nebo zakládají rodiny až v pozdějším období, kdy se v emigraci uchytí. Tato zásadní změna modelu migrace může vyvolat kritický posun v demografickém vývoji a v ekonomice migrace²⁵⁸.

V Evropské unii můžeme vidět kritický populační pokles zejména v bývalých zemích Jugoslávie, zejména v Srbsku, Bosně a Hercegovině a Chorvatsku. Problematický bude demografický vývoj v následujících letech i v Bulharsku a Rumunsku²⁵⁹.

Migrace chápaná jako mobilita práce a dovedností bude v průběhu 21. století zásadním způsobem ovlivňovat hospodářský a ekonomický rozvoj světa. Populace rozvinutějších zemí v Evropě, Severní Americe a východní Asii velmi rychle stárnou, přičemž některé se již i snižují. Paralelně s tímto vývojem se v některých rozvíjejících se zemích nadále růst populace exponenciálně zvyšuje. I když jsou tyto výše uvedené trendy zřejmě a prokázané, mnoho zemí, ať již vyspělých, tak i rozvíjejících se nadále předpokládá, že dnešní demografická situace přetrvá. To je důvod proč tyto země nejsou připraveny na budoucnost. Mezinárodní migrace představuje jeden z možných způsobů, jak řešit demografické a ekonomické rozdíly mezi jednotlivými zeměmi. Lidé budou samozřejmě i nadále migrovat ze zemí s převažujícím mladým obyvatelstvem do zemí s převažujícím starším obyvatelstvem a z chudých do bohatých regionů. Geografie migrace bude však jiná. Země s vyšším hospodářským růstem začnou poskytovat k mezinárodní migraci domácí alternativu a začnou absorbovat vlastní pracovní sílu do svých ekonomik. Vyspělé země (často s klesající celkovou populací) – začnou pro talentované pracovníky nabízet atraktivnější podmínky a vstoupí tak do určitého závodu o vzdělané mladé lidi. Tento vývoj může mít pro jednotlivé země dalekosáhlé důsledky. V budoucnu lze očekávat rozdělení na migraci kvalifikovaných a migraci nekvalifikovaných pracovních sil²⁶⁰.

Ač je v současné době v České republice diskuse okolo migrace velice citlivé politické téma, do budoucna nás, stejně jako ostatní vyspělé země, nemine nutnost zavést efektivní a řízený systém migrační politiky. Velkou předností České republiky z pohledu budoucí

---

²⁵⁸ tamtéž

²⁵⁹ jak již bylo zmíněno v kapitole 3.3 pojednávající o atypickém demografickém vývoji ve vybraných zemích a regionech

²⁶⁰ MÜNZ, Rainier., DEMOGRAPHY AND MIGRATION: AN OUTLOOK FOR THE 21st CENTURY. mpi MIGRATION POLICY INSTITUTE No. 4, September 2013. [on-line] 2013 [cit. 2020-02-10]. Dostupné z: https://www.google.cz/search?source=hp&ei=LRJJXoCGApKtUrqtNgP&q=Demography+and+migration%3A+an+outlook+for+the+21+st+century&oq=Demography+and+migration%3A+an+outlook+for+the+21+st+century&gs_l=psy-ab.3..0i19.4741.40322..42108...0.0..0.135.4640.56j2.....0.....1..gws-wiz.....0j0i13lj0i10j0i22i30j0i22i30i19j0i22i10i30i19j33i160j33i21.p1sBVqZkUJs&ved=0ahUKEwjA0N7M59XnAhWShQKHToSDFsQ4dUDCAk&uact=5

imigrace je kulturní a jazyková blízkost Slovenské republiky a zcela nadstandartní vztahy s ní. Například občané Slovenské republiky mohou v České republice studovat ve slovenském jazyce a při vstupu na pracovní trh nemusí absolvovat jazykové kurzy a jazykové zkoušky. Lze říct, že Slovenská republika je stále určitým přirozeným zdrojem vysoce vzdělané migrující pracovní síly pro Českou republiku.

3.6 Demografie a robotizace

Celosvětová populace rychle stárne. V některých zemích, jako jsou například Japonsko, Singapur, Kanada, Rusko, Bulharsko, Švýcarsko, Itálie, Španělsko již dnes stárnutí populace negativně ovlivňuje ekonomický vývoj. Zvyšuje se věk předpokládaného dožití, lidé mohou pracovat déle, často i po dosažení důchodového věku. Ve vyspělých zemích se zvyšuje i věk předpokládaného dožití ve zdraví (v Evropě typicky Holandsko, Skandinávské země). V České republice věk předpokládaného dožití ve zdraví stagnuje. Ukazuje se, že pozdější odchod do důchodu nedokáže plně nahradit negativní důsledky stárnutí populace. Stárnutí populace spolu se stagnací nebo poklesem počtu lidí v produktivním věku vede ke zpomalení hospodářského a ekonomického růstu, a negativně se začne projevovat v rostoucích nákladech na zdravotní péči, na starobní důchody a na další nezbytné sociální dávky.

Automatizace, robotizace a umělá inteligence dokáže velice efektivně čelit zvyšující se poptávce po pracovní síle, kterou již dnes dokáže nahradit daleko levněji a efektivněji, než například často diskutovaná alternativa v podobě imigrace pracovní síly ze zahraničí. Na druhé straně příliš překotný nástup automatizace, robotizace a umělé inteligence může uvolnit nezanedbatelnou část lidí z pracovního trhu, kteří následně mohou řešit svoji situaci emigrací. Rizikem je, že automatizace, robotizace a umělá inteligence může skokově zvýšit produktivitu výroby, což může produkci výrobků posunout daleko nad reálnou poptávku po nich. Spolu se zvyšováním produktivity pomocí automatizace a robotizace bude docházet ke ztrátě zaměstnání především manuálních pracovníků s nízkým příjmem. V období dalších deseti let automatizace a robotizace může na pracovním trhu eliminovat 20 – 25 % pracovních míst. Tím se výrazně prohloubí a zvýší příjmová nerovnost v populaci a střední třída se začne zmenšovat. Střet nepříznivého demografického vývoje, rychlé zavádění automatizace a robotizace s cílem nahradit nedostatkovou pracovní sílu a narůstající příjmová nerovnováha ve společnosti může vést k prudkému nárůstu vysoce

produktivních a levných výrobních kapacit, ale ve svém důsledku hrozí prohlubující se stagnací nebo dokonce poklesem ekonomiky. Sice se díky lepší produktivitě zvýší a zlevní výroba (a služby), ale poklesne kupní síla ve společnosti²⁶¹.

V blízké budoucnosti proto bude nutné řešit nejen odstranění nerovnováhy mezi demografickým vývojem, rychlým zaváděním automatizace, robotizace, umělé inteligence a zvětšující se příjmovou nerovností, ale také změnu struktury přerozdělování finančních prostředků. Vzhledem k tomuto vývoji budou vlády v jednotlivých zemích více využívat finanční intervence a daňové regulace. Automatizace, robotizace a umělá inteligence si v následujících deseti až dvaceti letech vyžádá vysoce kvalifikovanou pracovní sílu, které bude celosvětově velký nedostatek. Pro zaměstnavatele to bude výzva jak získat a hlavně udržet tuto kvalifikovanou sílu.

Automatizace, robotizace a umělá inteligence zcela jistě nezpůsobí globální celosvětovou nezaměstnanost; je však téměř jisté, že lidé budou disponovat ve větší míře více volným časem pro své mimopracovní aktivity a koníčky v post-pracovní ekonomice²⁶². Mluví se o modelu 6 hodinové pracovní doby nebo modelu 4 denního pracovního týdne spolu s novou konstrukcí systémů pro přerozdělování odměny za vykonanou práci (jako příklad může být použita myšlenka minimálního zaručeného příjmu, nebo model zavedení určité sociální daně z výrobku, zdanění zisku z práce robota, odvod na sociální a zdravotní pojištění ze zisku práce robota). To jsou velice vážné otázky. Automatizace, robotizace a umělá inteligence se zavádějí nejen z důvodu, aby byla zjednodušena a ulehčena práce lidí, ale také a hlavně aby se vyřešil problém nedostatku vzdělané pracovní síly a zvýšily se konkurenční výhody. Již dnes jsou náklady na výrobek vyráběný robotem nižší než náklady na stejný výrobek vyráběný zaměstnancem²⁶³.

Od 90. let minulého století můžeme pozorovat přesun pracovníků z výroby, tedy z ekonomiky s neustále se zvyšující produktivitou práce, do služeb, tedy do ekonomiky

---

²⁶¹ HARRIS, Karen., KIMSON, Austin., SCHWEDEL, Andrew., Labor 2030: The Collision of Demographics, Automation and Inequality. Bain&Company. [on-line] February 07, 2018 [cit. 2020-02-20]. Dostupné z: <https://www.bain.com/insights/labor-2030-the-collision-of-demographics-automation-and-inequality/>

²⁶² BOSSMAN, Julia., Top 9 ethical issues in artificial intelligence. World Economic Forum. Davos 2017 [on-line] 21. October 2016 [cit. 2017-02-07] Dostupné z: <https://www.weforum.org/agenda/2016/10/top-10-ethical-issues-in-artificial-intelligence/>

²⁶³ KAŠE, Miloslav., Atypické formy zaměstnání. Rigorozní práce. Universita Karlova, Právnická fakulta. Praha. únor 2017.

s nízkou produktivitou práce²⁶⁴. V nadcházejícím desetiletí je možné očekávat velký nárůst robotizace a kobotizace²⁶⁵ mimo jiné právě i v oblasti sociálních služeb.

V rámci řešení budoucí nerovnováhy na trhu práce způsobené rychlejším zaváděním automatizace, robotizace a umělé inteligence, která jistě předběhne demografický vývoj, by již dnes vlády měly investovat do nových vzdělávacích programů a rekvalifikačních kurzů. Další krok vlád by měl být učiněn v oblasti definice týdenní pracovní doby, která se dnes v Evropské unii pohybuje v rozsahu 35 – 40 hodin, v USA v rozsahu 30 hodin. Vlády též mohou zavádět efektivní imigrační politiku pro vysoce kvalifikované nebo vysoce talentované přistěhovalce²⁶⁶. V souvislosti se zaváděním automatizace a robotizace a snižováním rozsahu týdenní pracovní doby se stále více mluví o zavedení všeobecného základního příjmu (např. Finsko a Švýcarsko)²⁶⁷.

Česká společnost, její vzdělávací, sociální, právní i důchodový systém není na nástup autonomních, automatických, robotických a kobotových zařízení připraven. Absence právní úpravy pro zavádění automatizace, robotizace a umělé inteligence byla několikrát zmiňována, a již se netýká pouze oblasti výzkumných a vývojových aktivit a poloprovozů, ale dotýká se i zásadních investičních akcí, jakými je budování dopravních polygonů pro testování vozidel a dopravních systémů bez řidiče a týká se i budování pražského metra²⁶⁸.

Předpokládá se, že do roku 2025 budou automatické, robotické a kobotické systémy s umělou inteligencí schopny nahradit až jednu třetinu ze současných tradičních pracovních profesí²⁶⁹. Na druhé straně potřeba programování, robotika a umělá inteligence zcela jistě bude generovat nové specializované profese²⁷⁰, potřeba nových profesí vznikne zejména v momentě, kdy autonomně se rozhodující roboti nahradí lidské zaměstnance a

---

²⁶⁴ například snížení lidské pracovní síly v automobilovém průmyslu a zvýšení lidské pracovní síly v sociálních službách v období let 1990 až 2015

²⁶⁵ Kobot (Cobot) – kolaborativní robot, robot, který nepracuje samostatně ale spolupracuje s člověkem, přizpůsobuje se tempu práce člověka, učí se od něj. Lze ho interaktivně programovat

²⁶⁶ HARRIS, Karen., KIMSON, Austin., SCHWEDEL, Andrew., Labor 2030: The Collision of Demographics, Automation and Inequality. Bain&Company. [on-line] February 07, 2018 [cit. 2020-02-20]. Dostupné z: <https://www.bain.com/insights/labor-2030-the-collision-of-demographics-automation-and-inequality/>

²⁶⁷ tamtéž

²⁶⁸ KAŠE, Miloslav., Atypické formy zaměstnání. Rigorozní práce. Universita Karlova, Právnická fakulta. Praha. únor 2017.

²⁶⁹ HERNAES, Christoffer. O., Artificial Intelligence, Legal Responsibility And Civil Rights [on-line] 22. August 2015 [cit. 2017-02-06]. Dostupné z: <https://techcrunch.com/2015/08/22/artificial-intelligence-legal-responsibility-and-civil-rights/>

²⁷⁰ KAZDOVÁ, Alena., Robot vs. člověk - jak budeme v digitální éře spolupracovat? [on-line] 14. prosince 2016 [cit. 2017-02-06] Dostupné z: <http://modernizacni.ihned.cz/c1-65553860-robot-vs-clovek-jak-budeme-v-digitalni-ere-spolupracovat>

sami budou pracovat u strojů^{271,272}. Je zřejmé, že roboti jsou mnohem lepšími zaměstnanci než lidé²⁷³. Autonomním zařízením a robotům, byť i s umělou inteligencí, chybí však morálka a emoce²⁷⁴.

Zatímco otázkami odpovědnosti a duševního vlastnictví v případě zavádění a používání autonomních, automatických, robotických, kobotických zařízení a umělé inteligence se právní teorie již delší dobu zabývá, otázka právní regulace ve vztahu ke všem formám automatizace, robotizace a umělé inteligence a s tím spojené předpokládané změny na pracovním trhu ve vztahu k problematice sociálního zabezpečení a tedy i financování důchodových systému řešena doposud není. V současné době ekonomové, sociologové a politici diskutují, jak finančně zabezpečit tradiční model sociálního zabezpečení a přehlížejí fakt, že skutečný nástup automatizace, robotizace a umělé inteligence nastane v řádu příštích několika let. Zásadní otázkou je, zda rušené pracovní pozice v důsledku automatizace a robotizace budou stejně rychle absorbovány pracovním trhem do nově vytvářených pracovních pozic a zda vzdělávací systém bude na tyto změny dostatečně a včas připraven.

V současnosti se také stále více automatizovaných systémů a digitálních robotů využívajících umělou inteligenci pohybuje v globálním digitálním prostředí. Tím následně vystává nutnost urychlené diskuse o nastavení globálního právního prostředí.

3.7 Úloha EU v důchodových systémech členských států

Úloha Evropské unie v oblasti sociálního a důchodového zabezpečení je dána především článkem 34 „Sociální zabezpečení a sociální pomoc“ Listiny základních práv Evropské unie²⁷⁵, který stanoví, že Evropská unie „... uznává a respektuje nárok na přístup k dávkám sociálního zabezpečení a k sociálním službám zajišťujícím ochranu v takových případech, jako ... závislost na stáří ... podle pravidel stanovených právem Unie a vnitro-

---

²⁷¹ KAŠE, Miloslav., Atypické formy zaměstnání. Rigorozní práce. Universita Karlova, Právnická fakulta. Praha. únor 2017.

²⁷² KNÍŽEK, Martin., Musíme zajistit, aby se stroje dohodly, říká průkopník čtvrté průmyslové revoluce Mařík [on-line] 25. července 2016 [cit. 2017-02-06] Dostupné z: <http://archiv.ihned.cz/c1-65344570-musime-zajistit-aby-se-stroje-dohodly>

²⁷³ KOHOUT, Pavel., Vezmou vám roboti práci? FINMAG [on-line] 2. května 2016 [cit. 2017-02-06] Dostupné z: <http://finmag.penize.cz/ekonomika/311004-vezmou-vam-roboti-praci>

²⁷⁴ KAŠE, Miloslav., Atypické formy zaměstnání. Rigorozní práce. Universita Karlova, Právnická fakulta. Praha. únor 2017.

²⁷⁵ Listina základních práv Evropské unie (2012/C 326/02) CS. Úřední věstník Evropské unie C 326/391. 26.10.2012. [on-line] 26.10.2012 [cit. 2020-03-26] Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=CS>

státními právními předpisy a zvyklostmi.“ A dále, že „každý kdo oprávněně pobývá a pohybuje se uvnitř Evropské unie, má nárok na dávky sociálního zabezpečení a na sociální výhody v souladu s právem Unie a vnitrostátními právními předpisy a zvyklostmi“.

Co se důchodových systémů jednotlivých členských států týče, má Evropské unie pravomoc omezenou, protože to, jaký důchodový systém si členský stát zvolí, je téměř výhradně v jeho výlučné pravomoci. Důvodem je, že i další oblasti těsně související s důchodovou politikou jsou úzce propojeny s výlučnou pravomocí jednotlivých členských států Evropské unie. Jedná se především o politiku sociálního zabezpečení, národní rozpočtovou politiku a politiku pracovního trhu a zaměstnanosti a také rozdílné historické zvyklosti a rozdílný historický vznik a vývoj národních důchodových systémů, tzv. vývojovou závislost.²⁷⁶ Evropská unie proto k důchodovému zabezpečení nepřistupuje z pozice unifikace a harmonizace právních systémů členských zemí, ale spíše využívá principů subsidiarity, koordinace a zákazu diskriminace dle článků 8 a 10 Smlouvy o fungování Evropské unie²⁷⁷.

Úloha Evropské unie a uplatnění harmonizace právních předpisů spočívá pouze v tom, aby občané Unie, kteří uplatňují své právo na volný pohyb, neztratili nárok na důchod a aby byla dodržována antidiskriminační pravidla pro přiznávání a poskytování důchodů.

Na úrovni Evropské unie vypracovala Komise v rámci konzultací o Zelené knize o důchodech z roku 2010²⁷⁸ nazvané „*Na cestě k přiměřeným, udržitelným a spolehlivým důchodovým systémům v Evropě*“ a následné Bílé knize o důchodech z roku 2012²⁷⁹ politická doporučení pro zachování přiměřených a udržitelných důchodových systémů, a to prostřednictvím dvou základních témat: 1) lepší vyvážení času stráveného prací a času stráveného v důchodu a 2) rozvojem doplňkového soukromého důchodového spoření.

V Zelené knize je zdůrazněno výhradní postavení členských států v oblasti důchodového zabezpečení a soulad se strategií Evropské unie pro růst a zaměstnanost Evropa

---

²⁷⁶ POHL, Michal., Důchodová reforma – Role členských států a EU. Parlamentní Institut. Srovnávací studie č. 306, leden 2011. [on-line] leden 2011 [cit. 2020-03-26] Dostupné z:

www.psp.cz/sqw/text/orig2_pi-5-306.pdf

²⁷⁷ Smlouva o fungování Evropské unie (konsolidované znění). Úřední věstník Evropské unie C 326/47. 26.10.2012. CS [on-line] 26.10.2012 [cit. 2020-03-26] Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=CS>

²⁷⁸ ZELENÁ KNIHA na cestě k přiměřeným, udržitelným a spolehlivým důchodovým systémům v Evropě. Brusel, Evropská Komise, 7.7.2010, KOM(2010)365, [on line]. [cit. 2020-01-26]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/cs/MEMO_10_302

²⁷⁹ BÍLÁ KNIHA Agenda pro přiměřené, udržitelné a spolehlivé důchody. Brusel, Evropská Komise, 16.2.2012, COM(2012)55, [on line]. [cit. 2020-01-26]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=752&langId=en&moreDocuments=yes>

2020.²⁸⁰ Kniha vyjmenovává základní úkoly členských států v oblasti důchodového zabezpečení ve vztahu ke stárnutí obyvatelstva a měnící se struktuře společnosti. Bílá kniha představovala souhrn doporučení a podnětů jako reakci na Zelenou knihu. Členské státy, Rada, Evropský parlament, sociální partneři a občanské společnosti závěry Zelené a Bílé knihy uvítaly.

Problematika důchodů se také stala součástí doporučení specifických pro jednotlivé členské země dohodnutých každý rok v rámci evropského semestru²⁸¹. Mezi klíčová témata doporučení specifických pro jednotlivé členské země patří:

- Zvýšení zákonného věku odchodu do důchodu (důchodového věku) tak, aby odrážel změny ve zvyšující se délce života.
- Vyrovnání důchodového věku pro muže a ženy.
- Omezení předčasného odchodu do důchodu a začlenění zvláštních důchodových systémů do hlavního proudu.
- Zvýšení zaměstnatelnosti starších pracovníků prostřednictvím celoživotního vzdělávání a aktivního stárnutí.
- Podpora aktivních trhů práce i pro starší věkové skupiny.
- Podpora soukromého spoření.

Výše uvedená témata se odrážejí ve vnitrostátních diskusích jednotlivých členských států a rozhodnutích o konkrétní důchodové reformě. Některé členské státy přizpůsobují své důchodové systémy rychleji než jiné, nebo přijímají pouze omezené a pouze postupné adaptační parametrické kroky zejména s ohledem na zvýšení věku odchodu do důchodu, zvýšení doby důchodového pojištění, nebo vyrovnávání důchodového věku pro muže a ženy²⁸².

---

²⁸⁰ Evropa 2020: strategie Evropské unie pro růst a zaměstnanost. Document 52012DC0299. /* COM/2012/0299 final - 2012/ () */ [on-line] 2012 [cit. 2020-03-26] Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex:52012DC0299>

²⁸¹ Evropský semestr představuje mechanismus koordinace rozpočtových, hospodářských a fiskálních politik členských států s cíli a pravidly dohodnutými v rámci Evropské unie a je součástí správy ekonomických záležitostí Evropské unie. Je zaměřen na období 6 měsíců od začátku každého roku.

²⁸² Demographic outlook for the European Union 2019. European Parliament. Brussels, European Union, March 2019. ISBN: 978-92-846-4922-8. [on line]. [cit. 2020-01-26]. Dostupné z: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2019/637955/EPRS_IDA\(2019\)637955_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2019/637955/EPRS_IDA(2019)637955_EN.pdf)

4 Stanovení důchodového věku, doba pojištění nutná pro vznik nároku na důchod

Pojem důchodce (starobní důchodce) představuje sociální status osoby, která je příjemcem pravidelných měsíčních finančních částek a která nemusí pracovat. Status důchodce je osobě přiřazen v momentě, kdy je jí přiznán nárok na výplatu důchodu. Výše věku, kdy má osoba nárok na odchod do důchodu (zákonný důchodový věk, zákoný věk odchodu do důchodu) neodráží žádný z biologických, fyziologických, sociologických nebo psychologických faktorů; je výhradně stanoven na základě složitého politického konsenzu a rozličných zájmů sociálních skupin²⁸³.

Vlastní odchod do starobního důchodu nemusí být vždy pouze dobrovolným rozhodnutím konkrétní osoby. Více jak polovina lidí odchází do starobního důchodu nedobrovolně díky zhoršení zdravotního stavu, nebo zrušení pracovního místa. Ve společnosti je věk odchodu do důchodu chápán spíše flexibilněji v závislosti na demografické, sociální a zdravotní situaci jednotlivých skupin obyvatel v jejich předdůchodovém věku.

V českých poměrech je sociální status důchodce často stále spojován s určitým vysněným stavem a s výhodami s tím spojenými. Na druhé straně tzv. zákonné stáří se ještě stále považuje za okamžik, kdy pracující člověk musí opustit trh práce. Proto někteří zahraniční demografové zmiňují způsob určení důchodového věku nikoliv dle délky již prožitého uplynulého života (a politického rozhodnutí), ale dle statisticky pravděpodobného konce života – dle střední délky života (a fyziologických předpokladů). Důchodový věk by tak byl definován jako věk, ve kterém mají lidé statisticky kratší naději dožití než 15 respektive 10 let²⁸⁴.

Také zákonná minimální délka placení pojistného na důchodové pojištění má dlouhodobě vzrůstající trend. V zemích OECD byla v roce 1960 průměrná minimální doba placení pojistného pouhých 13 let, v roce 1985 byl průměr již 26 let a v současnosti průměr

---

²⁸³ RABUŠIC, Ladislav., Časové aspekty českého důchodového věku. *sreview.soc.cas.cz Sociologický časopis*, 1998. Vol. 34 (No. 3: 267-283)

²⁸⁴ tamtéž

přesahuje 35 let^{285,286}. Z tohoto trendu je zřejmé, že „Evropané budou muset pracovat déle, aby získali nižší penzi“²⁸⁷.

Základní právní rámec stanovení zákonného důchodového věku a splnění podmínky potřebné doby pojištění obsahuje zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v ust. § 28 „Pojištěnec má nárok na starobní důchod, jestliže získal potřebnou dobu pojištění a dosáhl stanoveného věku, popřípadě splňuje další podmínky stanovené v tomto zákoně.“

Nejoblíbenější hláška týkající se starobního důchodu:

„Já se toho důchodu stejně nedožiju“.

Fakta:

- Naděje dožití mužů narozených v roce 2018: 76,1 let a žen narozených v roce 2018: 81,9 let²⁸⁸.
- Průměrná délka doby pobírání důchodu v roce 2018: muži 19,26 let a ženy 28,06 let, průměr populace: 24,28 let²⁸⁹.

Důchodový věk a doba pojištění nutná pro vznik nároku na důchod jsou dva zásadní, klíčové a zároveň pro občany nejsrozumitelnější parametry, s kterými pracují všechny důchodové systémy. Zvyšování důchodového věku je celosvětovým trendem bez ohledu na často velmi rozdílný sociální, demografický, ekonomický a politický vývoj. Růst důchodového věku je odpovědí na zvyšování průměrného věku dožití, nárůst mandatorních výdajů na poskytované důchody a udržitelnost důchodových systémů²⁹⁰. Zatímco Bismarckův důchodový systém v době svého vzniku přiznával nárok na starobní důchod ve věku odpovídajícímu průměrnému věku dožití, což by v roce 2018 v České republice odpovídalo

---

²⁸⁵ tamtéž

²⁸⁶ PALME, Joakim. 1990. Pension Rights in Welfare Capitalism: the Development of Old-age Pensions in 18 OECD Countries 1930-85. Stockholm: Swedish Institute for Social Research.

²⁸⁷ DALY, Mary. 1997. „Welfare States under Pressure: Cash Benefits in European Welfare States over the Last Ten Years.“ Journal of European Social Policy 7: 129-146.

²⁸⁸ Český statistický úřad. Úmrtnostní tabulky. [on-line] 30.7. 2019 [cit. 2020-01-08]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/umrtnostni_tabulky

²⁸⁹ Statistická ročenka z oblasti důchodového pojištění 2018. Česká správa sociálního zabezpečení, Praha. ISBN 978-80-87039-54-0 [on-line] 2019 [cit. 2020-03-08] Dostupné z: <https://www.cssz.cz/documents/20143/99587/Statistická%20ročenka%20z%20oblasti%20důchodového%20pojištění%20za%20rok%202018.pdf/6ac9652b-93c3-357a-4c86-aeb41068c54f>

²⁹⁰ Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky, čl 30, odst. 1: „Občané mají právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří...“

věku odchodu do důchodu u mužů 76,1 let a u žen 81,9 let²⁹¹, v dnešní době je díky všeobecné vyspělosti, ekonomické prosperitě a pokroku ve zdravotnictví zvyšována štedrost a rozsah důchodového systému a čeští důchodci tak mohli v roce 2018 v důchodu trávit v průměru 24,28 let (muži 19,26 let, ženy 28,06 let)²⁹².

Druhým neméně důležitým parametrem pro získání starobního důchodu, který velice úzce souvisí s věkem odchodu do důchodu, je splnění podmínky potřebné doby pojištění. Do roku 2010 byla stanovena nutná doba pojištění na 25 let, přičemž do této doby se plně počítala i náhradní doba pojištění (studium, vojenská služba, evidence na úřadu práce – do roku 1995). Nutná doba pojištění se zvyšuje; po roce 2018 bude nezbytné dosáhnout 35 let pojištění spolu se snížením náhradních dob pojištění pro získání jak řádného, tak předčasného důchodu. Lze očekávat, že bude narůstat počet spoluobčanů, kterým nebude možné přiznat starobní důchod vzhledem k nízké době pojištění²⁹³.

4.1 Důchodový věk a jeho stanovení

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění stanoví základní věkové podmínky nároku na starobní důchod v § 32²⁹⁴ tak, že důchodový věk činí u mužů 60 let a u žen 53 let, když vychovaly alespoň pět dětí, 54 let, když vychovaly alespoň tři nebo čtyři děti, 55 let, když vychovaly alespoň dvě děti, 56 let, když vychovaly alespoň jedno dítě anebo 57 let, když jde o pojištěnce narozené před rokem 1936. U pojištěnců narozených po roce 1971 důchodový věk činí 65 let.

Zákonný důchodový věk představuje v každém důchodovém systému rozhodující proměnnou určující počet starobních důchodců v populaci, a tedy i celkovou výši vyplácených starobních důchodů. Díky tomu, že v České republice jsou starobní důchody založeny na bázi průběžného financování, je v zásadě celková výše vyplácených starobních důchodů přímo úměrná celkové výši finančních prostředků získaných v rámci pojistného na důcho-

---

²⁹¹ Jakého věku se pravděpodobně dožijeme. Český statistický úřad. Krajská správa ČSÚ v Brně [on-line] 31.05.2020 [cit. 2020-03-07] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xb/jakeho-veku-se-pravdepodobne-dozijeme-2018>

²⁹² Statistická ročenka z oblasti důchodového pojištění 2018. Česká správa sociálního zabezpečení, Praha. ISBN 978-80-87039-54-0 [on-line] 2019 [cit. 2020-03-08] Dostupné z: <https://www.cssz.cz/documents/20143/99587/Statistická%20ročenka%20z%20oblasti%20důchodového%20pojištění%C3%AD%20za%20rok%202018.pdf/6ac9652b-93c3-357a-4c86-aeb41068c54f>

²⁹³ GOLLA, Petr. Kolik lidí bude bez důchodu? investujeme.cz. [on-line] 27. února 2013 [cit. 2018-01-08]. Dostupné z: <https://www.investujeme.cz/clanky/kolik-lidi-bude-bez-duxodu/>

²⁹⁴ zkrácený výtah ze znění § 32

dové pojištění. Mluvíme-li o důchodové reformě českého důchodového systému, pak především mluvíme o zvýšení (zvyšování) zákonného věku odchodu do důchodu a tím o cíleném snížení počtu finančně závislých seniorů, a o (částečném) nahrazení systému průběžného financování systémem vicepilířového financování (veřejné pojištění, povinné kapitálové spoření, individuální dobrovolné spoření nebo připojištění). Jak zvýšení zákonného důchodového věku, tak změna financování důchodového systému jsou politicky extrémně citlivé (viz např. představení návrhu reformy francouzského důchodového systému v roce 2019) a jejich zavádění nemůže mít skokový charakter. Efektivní a bezproblémový přechod mezi systémem průběžného financování a vicepilířovým financováním může trvat i více jak 30 let²⁹⁵. V případě skokového razantního navýšení věku odchodu do důchodu by přechod mezi důchodovými systémy v rámci důchodové reformy mohl trvat 10 až 15 let²⁹⁶.

Odchod do starobního důchodu představuje pro každého jednotlivce životní zlom, který má svůj více či méně zásadní vliv nejen na jeho psychiku a společenské postavení, ale i na jeho sociální a ekonomickou situaci. Jak veliký je to životní zlom a jak každého jedince zasáhne, závisí zejména na tom, zda a jak se na novou životní situaci v minulosti ve svém produktivním pracovním období připravoval a jak je schopen a ochoten změnit a přizpůsobit svůj dosavadní život novým podmínkám. Odchod do starobního důchodu měřený důchodovým věkem je proto mimořádně společensky i individuálně citlivým parametrem sociálního a důchodového zabezpečení. Jakákoliv změna věku odchodu do starobního důchodu, nebo byť jen zmínka o možnosti takovéto změny vždy, jak v minulosti, tak i v přítomnosti a budoucnosti vyvolala a vyvolá mediálně přitažlivý politický střet a celospolečenskou diskusi.

Základní tezí všech diskusí a argumentační základnou pro teorii neudržitelnosti dosavadních důchodových systémů a nutnosti důchodových reforem je demografický přechod, projevující se stárnutím populace a strmým nárůstem věkové kategorie občanů nad 65 let. Přitom prodloužení věku odchodu do starobního důchodu představuje ve své podstatě pouze politické rozhodnutí, kterým lze snížit finanční nákladovost důchodového systému, a které lze poměrně rychle zavést do praxe s odůvodněním, že jde o reakci na zvyšování průměrného věku dožití.

---

²⁹⁵ PRAAG, Bernard M. S. van, DALEN, Hendrik P. van, 1994. „Aging populations and Social Challenges.“ Paper presented on IIASA 20th Anniversary, CP-94-7

²⁹⁶ RABUŠIC, Ladislav., Časové aspekty českého důchodového věku. *sreview.soc.cas.cz Sociologický časopis*, 1998. Vol. 34 (No. 3: 267-283)

Často lze pozorovat, a to nejen v České republice, že problematika prodlužování věku odchodu do starobního důchodu je právě pro svoji relativní srozumitelnost a jednoduchost provedení vytrhována z kontextu celého důchodového a potažmo sociálního zabezpečení a soustředí se pouze na nalezení jakési zcela přesné politicky i společensky korektní hodnoty věku, kdy jedinci vzniká nárok (kromě jiného) na přiznání starobního důchodu. Proto je velice ošidné porovnávat současný nebo i možný budoucí důchodový systém České republiky s různými zahraničními důchodovými systémy pouze podle toho, jaký je kde stanovený věk odchodu do důchodu.

Věk odchodu do důchodu lze alikvotně porovnávat pouze v kontextu srovnávání celistvých důchodových systémů. Věk odchodu do důchodu je pouze jedním z parametrů důchodových systémů a tvoří neoddělitelné spojitě nádoby spolu s dalšími důchodovými parametry²⁹⁷.

K navyšování věku odchodu do starobního důchodu dochází více či méně ve všech zemích světa. Tento trend mimo jiné vede ke zjednodušené argumentaci, že když jinde jiné země zvyšují věk odchodu do důchodu, tak i my v České republice můžeme nebo lépe musíme také zvýšit věk odchodu do starobního důchodu. Zkušenosti všech vyspělých zemí však jednoznačně ukazují, že místo úsilí o nalezení jedné správné hodnoty pro přiznání starobního důchodu, kterou navíc budou mít možnost politici v krátkodobých horizontech svých volebních období upravovat a měnit, je daleko lepší stanovit určité širší věkové rozmezí pro tak zvaný postupný, v zahraničí označovaný jako flexibilní, odchod do starobního důchodu.

---

²⁹⁷ VOSTATEK, Jaroslav. *Penzijní teorie a politika*. V Praze: C.H. Beck, 2016. Beckova edice ekonomie. s. 267. ISBN 978-80-7400-571-8.

	věk odchodu do důchodu	věk odchodu do důchodu
Země	2019 - muži / ženy	Budoucnost
Austrálie	57 let	60 let (2025)
Belgie	65 let	67 let (2030)
Bulharsko	66 let a 4 měs.	67 let (2023)
Česká republika	63 let a 6 měs. / 63 let a 2 měs.	65 let (2030) + další posun
Dánsko	67 let	68 + let (2030)
Estonsko	63 let a 6-9 měs.	65 let (2026), 68+ let (2027)
Finsko	63 let a 3-6 měs.	65+ let (2027)
Francie	66 let a 2 měs.	67 let (2023)
Chorvatsko	65 let / 62 let	67 let (2038)
Irsko	66 let	68 let (2028)
Itálie	66 let a 7 měs.	67+ let (2022)
Kypr	65 let	65+ let (2018)
Litva	63 let a 10 měs./62 let a 8 měs.	65 let (2026)
Lotyšsko	63 let a 6 měs.	65 let (2025)
Lucembursko	65 let	-
Maďarsko	64 let	65 let (2022)
Malta	63 let	65 let (2027)
Německo	65 let a 7 měs.	67 let 2031)
Nizozemsko	66 let	67+ let (2022)
Polsko	65 let / 60 let	-
Portugalsko	66 let a 5 měs.	66+ let (2016)
Rakousko	65 let / 60 let	65 let (2033)
Rumunsko	65 let / 61 let	65 muži / 63 ženy (2030)
Řecko	67 let	67+ let (2021)
Slovensko	62 let a 6 měs.	63 let a 2 měs. + (2024)
Slovinsko	65 let	-
Španělsko	65 let 65 let a 6 měs.	67 let (2027)
Švédsko	61 - 67 let	66+ let (2026)
Velká Británie	65 let	67+ (2028), 68 (2046)

Tab. 1. Porovnání důchodového věku ve vybraných zemích (+ automatické zvyšování s očekávaným prodlužováním života). Zdroj: Finish Centre for Pensions²⁹⁸.

²⁹⁸ Finish Centre for Pensions. Retirement ages in different countries. etk.fi [on-line] 16.05.2019 [cit. 2020-04-09] Dostupné z: <https://www.etk.fi/en/the-pension-system/international-comparison/retirement-ages/>

4.1.1 Dilema zvyšování důchodového věku nebo snižování věku začátku výdělečné činnosti

Zatímco v popředí většiny odborníků na důchodové systémy zůstává prioritou problematika stanovení věku odchodu do starobního důchodu, zapomíná se na stále se rozšiřující zahraniční trend spočívající v dřívějším nástupu do zaměstnání.

V zahraničí jde o zodpovězení otázky, zda si mají rodiče prioritně šetřit na svůj vlastní budoucí starobní důchod, nebo mají mít děti a prioritně financovat jejich výchovu a šetřit na jejich vzdělání. Toto dilema zákonitě vede k další otázce spočívající v úvahách o délce studia²⁹⁹.

Již dnes si mnoho mladých lidí klade otázku, zda má smysl studovat vysokou školu pět až šest let respektive déle nebo zda upravit studijní programy a vysokoškolské studium striktně rozdělit na část bakalářskou, magisterskou a doktorskou. Silným argumentem pro toto striktní rozdělení je, že studenti zejména technických, přírodovědných a lékařských oborů se ve svých 19 letech s velkým úsilím učí základy svého studijního oboru, aby následně před státními závěrečnými zkouškami a před nástupem na trh práce zjišťovali, že své před 5 až 6 lety získané vědomosti a zkušenosti nemohou uplatnit, neboť obory studia za tak dlouhou dobu postoupily natolik, že po absolutoriu je nutné další studium a praktické zkušenosti. S tím je samozřejmě v mnoha případech spojena další pokračující a zvyšující se finanční závislost na rodičích a následně tím i odkládání založení rodiny.

Mnoho mladých lidí si musí v době studií přivydělávat. Někdy v oboru, který studují, což je výhodné pro získání praxe, ale velmi často také i mimo obor, což často zaručuje vyšší příjem. Není neobvyklé, že mladí lidé dlouhé studium nedokončí, a to nejen z důvodů nedostatečných finančních prostředků, ale čím dál více i z důvodů možné ztráty příležitosti začít podnikat, a to i v rámci oboru původního studia. Vyšší vzdělání, často jen v podobě získaného akademického titulu, čím dál tím méně zaručuje i vyšší mzdu nebo plat.

V minulosti i díky plánovanému hospodářství byl zaveden model, že mladý člověk se vyučil nebo vystudoval, nastoupil k jednomu zaměstnavateli a u toho strávil veškerou dobu

---

²⁹⁹ McGUIRE, Peter., Can a postgrad boost your career prospects? The Irish Times. [on-line] Tue. Mar 12, 2019 [cit. 2020-04-03] Dostupné z: <https://www.irishtimes.com/news/education/can-a-postgrad-boost-your-career-prospects-1.3822918>

svého produktivního života a od něj následně odcházel do starobního důchodu. Znalosti získané vyučením nebo studiem velice často stačily na celý život strávený v zaměstnání.

Současný moderní trend představuje studijní model postavený na nutnosti celoživotního vzdělávání kombinovaného s praxí u většího počtu zaměstnavatelů v globálním měřítku. Tento model umožňuje, aby se výrazně zkrátila doba studia, aby studenti výrazně dříve odcházeli na trh práce a do praxe, a aby výrazně mnohem dříve našli uplatnění v oblastech, ve kterých se chtějí prosadit a které je naplňují. V zemích s rozšířeným striktně odděleným bakalářským studiem se studenti po získání bakalářského titulu rozhodují, zda pokračovat v dalším studiu, nebo vstoupit na pracovní trh. Pokračování ve studiu může vést k vyššímu vzdělání, ale ne vždy k zaručení vyššího nástupní mzdy nebo platu. Nástup do zaměstnání po ukončení bakalářského studia umožňuje rychle získat praktické pracovní zkušenosti a dovednosti, které studentovi žádá universita nebo vysoká škola nemůže poskytnout.

Dalším podstatným argumentem pro bakalářský model studia a dřívější vstup na pracovní trh je dřívější finanční a existenční nezávislost na rodičích, získání finančních prostředků na další studium. Dřívějším zapojením do pracovního procesu získá mladý člověk určitou konkurenční výhodu v dřívějším karierním postupu na firemním žebříčku. Může dříve poznat lidi, kteří mu pomohou a poradí nejen ve vlastním karierním růstu, ale i v otázce zda, co a kde dále studovat a jak se vzdělávat³⁰⁰.

Lze ve stručnosti popsat dva modely přístupu k organizaci vzdělávání a studia mající vliv na následující demografický posun ve společnosti. Samozřejmě předpokládáme, že změna se projeví s určitým minimálním odstupem odhadovaným na zhruba 10 let.

Současný běžný model vysokoškolského studia a následné zapojení do pracovního trhu a založení rodiny je, že žena (uvažujeme ženu, která ve většině případů rozhoduje o tom, zda, kdy a kolik dětí bude mít) studuje v průměru do svých 26 let, následně v průměru 5 let buduje svoji kariéru a zhruba v 31 letech zakládá rodinu a narodí se jí první potomek a zhruba v 33 až 35 letech (při více dětech i déle) se vrací zpět na pracovní trh se stejným vzděláním, jaké získala ve svých 26 letech. Tento vývoj často vede k situaci, kdy zejména ženy, i s ohledem na péči o děti, pakliže se rozhodnou je mít v pokročilejším věku, opouštějí obor, který vystudovaly a často na trhu práce začínají znovu od začátku. Řada žen ve

---

³⁰⁰ MARONE, Stacey., Should you study for a postgraduate degree or join the workforce? The World University Rankings. [on-line] August 19 2016 [cit. 2020-04-03] Dostupné z: <https://www.timeshighereducation.com/student/blogs/should-you-study-postgraduate-degree-or-join-workforce#survey-answer>

věku 31 let a více se navíc mnohem častěji rozhoduje, že již nebude mít žádné dítě, nebo že bude mít pouze dítě jedno. Odklad ekonomicky aktivní výdělečné činnosti zhruba o 5 let znamená zároveň posun v zajištění samostatného bydlení (ať vlastnického nebo nájemního) a tedy i další faktor odkladu založení rodiny a početí dětí. Z demografického hlediska je evidentní, že tento model nedokáže u studentů vysokoškoláků v průměru zabezpečit plodnost minimálně ve výši 2,1 dětí na jednu ženu, která je nutná k zachování populace. Je též nutné zdůraznit, že snaha státu ovlivnit vysokoškoláky ve věku nad 30 let zda založit funkční rodinu a zda mít 2 a více dětí různými formami prorodinné politiky, je mnohem těžší a méně efektivní než v případě mladších ročníků. Jako nepříznivý se jeví i fakt, že u modelu nepřetržitého (navazujícího magisterského) studia do 26 let absolventi mohou začít mnohem později spořit nejen na důchod, ale případně i na vlastní bydlení, přičemž kratší doba spoření respektive hypotečních splátek znamená vyšší částky, a tedy i další nepříznivý tlak na rozhodování zda vůbec, kdy a kolik mít dětí.

Model vysokoškolského studia, uplatňovaný v daleko větší míře v zahraničí, který vychází z dokončení bakalářského studia ve zhruba 21 letech, se ukazuje demograficky celkově mnohem efektivnější. Žena studuje v průměru do svých 21 let, následně v průměru 5 let buduje kariéru, cca v 26 letech zakládá rodinu a rodí se jí první potomek a celkově má v průměru 2 a více potomků. V rámci péče o malé děti zpravidla zůstává doma, nebo pracuje na kratší pracovní dobu nebo využívá možnosti práce z domova (home office) a v rámci této doby si zvyšuje vzdělání následným, zpravidla magisterským studiem. Díky tomu je stále ve styku se svým oborem a jeho vývojem, na pracovní trh se vrací zhruba v 30 letech a zpravidla plynule pokračuje ve své pracovní kariéře. Stát může svojí prorodinnou politikou daleko levněji a efektivněji ovlivnit občany ve věkové kategorii 21 až 25 let zakládat rodiny a rozhodovat se pro větší počet dětí.

Závěrem je nutné připomenout, že v České republice bylo v roce 2018 23,9 % obyvatel s vysokoškolským titulem, přitom průměr v Evropské unii byl 31,4 %. To znamená, že vysokoškolští studenti a následně absolventi představují významnou část populace v České republice, a proto by určité změny v organizaci a flexibilitě vysokoškolského studia byly přínosem jak k demografickému vývoji obyvatelstva v budoucnosti, tak k udržitelnosti sociálního zabezpečení a důchodového systému.

Budoucnost vysokých škol a universit určitě ovlivní jejich zapojení do celoživotního vzdělávání a záleží, jak je stát v tomto úsilí podpoří. Přitom celoživotní vzdělávání by nemělo být nástrojem k dosažení dodatečného vysokoškolského titulu v pokročilém věku. Vysoké školy a university by se měly stát nejen místem, kde se vysokoškolsky vzdělává

mladá generace, ale měly by být i místem, kam chodí dospělí vysokoškolští absolventi s cílem doplňovat si, rozšiřovat a aktualizovat své znalosti, zkušenosti a vědomosti. S tím souvisí i věková změna demografické struktury viditelná v zahraničí již více jak 20 let a zkracování studijních programů, které ne vždy vedou k získání nového akademického titulu³⁰¹. V České republice bylo v roce 2016 10 % vysokoškolských studentů ve věku do 20 let a 60 % vysokoškolských studentů ve věku od 20 do 24 let, na rozdíl od Holandska, kde ve věku do 20 let bylo 20 % a ve věku od 20 do 24 let 45 % vysokoškolských studentů. V Jižní Koreji do věku 20 let bylo 30 % a ve věku od 20 do 24 let 55 % studentů³⁰².

V České republice je v současnosti na vysokých školách a univerzitách 187 bakalářských programů, 174 magisterských navazujících programů, 36 magisterských programů, 148 doktorských programů a 26 manažerských programů³⁰³. Zarážející je, že v České republice narůstá počet vysokoškolských studentů, kteří nedokončí bakalářská studia ani po 9 letech po zahájení studia. Současná úspěšnost bakalářského studia se pohybuje okolo 62 % (studenti zapsaní do prvního ročníku bakalářského studia v roce 2010, kteří studium dokončili do roku 2018)³⁰⁴.

4.1.2 Zvyšovat nebo nezvyšovat věk odchodu do důchodu

Žádná generace v minulosti doposud nestrávila v důchodu tak dlouhou část svého života jako ta dnešní. Srovnáním věku naděje dožití a doby pobírání starobního důchodu v roce 2018 tráví ženy v průměru 34 % délky svého života v důchodu, muži pak v průměru 25 %. Přitom v roce 1989 byla průměrná doba strávená v důchodu 16 let a v roce 1970 pouhých 11 let. Odborníci na demografii často zmiňují, že mnozí lidé odcházejí do starobního důchodu dříve než by museli, i když mají chuť dále pracovat a nemají žádná zdravotní omezení. Toto tvrzení samozřejmě neplatí obecně pro všechny, ale výzkumné studie ukazují, že většina Čechů ukončuje svoji ekonomickou výdělečnou činnost z důvodu dosažení důchodového věku. Naproti tomu jiné studie stále dokládají, že pracující důchodci zbytečně

---

³⁰¹ KOUCKÝ, Jan., Je vysokoškoláků příliš málo, nebo příliš mnoho? SVP PedF UK, Universitatis, magazín vysokých škol. [on-line] 13. Listopadu 2018 [cit. 2020-04-03] Dostupné z:

<https://www.universitas.cz/tema/2054-je-vysokoskolaku-prilis-malo-nebo-prilis-mnoho>

³⁰² tamtéž

³⁰³ Vysoké školy. vysokeskoly.cz [on-line] 2020 [cit. 2020-04-03] Dostupné z:

<https://www.vysokeskoly.cz/v/#results>

³⁰⁴ Studijní úspěšnost na českých vysokých školách v roce 2018. [on-line] [cit. 2020-04-03] Dostupné z:

http://www.msmt.cz/uploads/odbor_30/TF/Analyticke_materialy/Studijni_uspesnost_na_ceskych_vysokych_skolach_v_roce_2018.pdf

zabírají místa mladým lidem³⁰⁵. Jedna z perspektiv dnešních důchodců je strávit v průměru dvacet čtyři let v důchodu, bez práce, bez starostí, ale s nemocemi, s omezeným, byť trvalým příjmem, v osamění a s ubývajícími silami. Mluvíme-li o nutnosti důchodové reformy a věku odchodu do důchodu, neměli bychom zapomínat i na tyto výše uvedené aspekty.

Jak v samotné České republice a v zemích Evropské unie, tak i v globálním celosvětovém měřítku došlo v posledních letech k rozdílným názorům na výši věku odchodu do důchodu a jeho změnám.

Perioda začátku sedmdesátých let následujících po první ropné krizi v roce 1973 způsobila nejen ekonomickou recesi, ale i nárůst nezaměstnanosti, což vyústilo ve snahy snižovat věk odchodu do důchodu nebo umožňovat předčasný odchod do důchodu a tím zvyšovat zaměstnanost mladé generace vstupující na pracovní trh. Zkušenosti z tohoto období ukázaly, že politika snižování věku odchodu do důchodu jako nástroj k řešení nezaměstnanosti mladých lidí nejen, že nepřinesla zásadní posun a změny na trhu práce, ale naopak navýšila celkové výdaje na starobní důchody.

V současné době, kdy v posledních deseti letech zažívala globální ekonomika období růstu, je možné naopak zaznamenávat nedostatek pracovní síly na pracovních trzích, a tedy i opačný trend v podpoře pracujících v předdůchodovém a důchodovém věku tak, aby zůstávali déle na trhu práce³⁰⁶.

Současná globální celosvětová tendence je pozvolné zvyšování věkové hranice pro odchod do důchodu spolu s určitou flexibilizací důchodových systémů a důchodových plánů, které umožňují odchýlit se od jednoho striktně stanoveného důchodového věku a tím umožnit lidem dle jejich možností, životních situací, potřeb, zdravotního stavu a přání odcházet do důchodu v určitém poměrně širokém věkovém intervalu.

Zvyšování důchodového věku je celosvětovým fenoménem, jehož nosným tématem je hledání cest ke snižování finančních mandatorních nákladů na starobní důchody a prostřednictvím nákladovosti na starobní důchody určovat efektivitu jednotlivých důchodových systémů. Většina zemí OECD měla v minulosti snahy o odstranění finančních po-

---

³⁰⁵ HOFMANOVÁ, Vratislava., Dvacet čtyři let. To je doba, kterou Češi tráví v penzi. i60.cz [on-line] 29.9.2019 [cit. 2020-03-08] Dostupné z: <https://www.i60.cz/clanek/detail/24064/dvacet-ctyri-let-to-je-doba-kterou-cesi-travi-v-penzi>

³⁰⁶ HRNČÁRKOVÁ, Zdeňka., Alternativní systémy důchodového zabezpečení z pohledu reformy českého penzijního systému. ACTA UNIVERSITATIS AGRICULTURAE ET SILVICULTURAE MENDELIANAE BRUNENSIS SBORNÍK MENDELOVY ZEMĚDĚLSKÉ A LESNICKÉ UNIVERZITY V BRNĚ. LIII, No. 3, pp 243-250. [on-line] 2005 [cit.2020-03-05] Dostupné z: https://acta.mendelu.cz/media/pdf/actaun_2005053030243.pdf

bídek pro předčasný odchod do důchodu, o zvýšení důchodového věku a o stanovení stejného věku odchodu do důchodu pro muže i ženy³⁰⁷.

Zejména ve vztahu k jednomu z klíčových parametrů jakéhokoliv důchodového systému – věku odchodu do důchodu – je nutné zmínit určitý rozpor mezi chápáním dikce Listiny základních práv a svobod v článku 30³⁰⁸, který občanům přiznává „... právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří ...“ s často zmiňovanou spíše ekonomickou terminologií „finanční udržitelnosti“. Je evidentní, že se stát nemůže odklonit od kogentní normy ústavního zákona pouze a jen proto, že ekonomická analýza predikuje schodek mandatorního výdaje. Stejně tak lze považovat za velmi nešťastné používání dalších přívlastků k právnímu termínu „starobní důchod“ definovaném v ustanovení § 28 a dále zákona o důchodovém pojištění³⁰⁹. Z názvu současné důchodové „Komise pro spravedlivé důchody“³¹⁰ a z návrhu tří variant důchodové reformy Ministerstva práce a sociálních věcí z 10. ledna 2020, z nichž jedna pracuje s variantou spravedlivého důchodu³¹¹ lze dovodit, že současné důchody by mohly být nespravedlivé, respektive není jasné, jak je míněna, měřena a definována „spravedlnost“.

V České republice je v současné době důchodový věk stanoven na 65 let³¹². Případné další zvyšování důchodového věku bude řešeno zavedeným revizním mechanismem³¹³. Byl zrušen princip neomezeného navyšování důchodového věku³¹⁴, nepodložený ekonomicky a demograficky, vedoucí k situaci, kdy starobního důchodu by se dočkalo sice méně

---

³⁰⁷ SCHLUDI, Martin., The reform of Bismarckian pension systems. A comparison of pension politics in Austria, France, Germany, Italy and Sweden, Amsterdam University Press, 07-07-2005, s. 312, ISBN 9789053567401

³⁰⁸ Usnesení č. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky

³⁰⁹ Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

³¹⁰ Komise pro spravedlivé důchody. [on-line] 2019 [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <http://duchodovakomise.cz>

³¹¹ Ministrině Maláčová představila tři varianty důchodové reformy. Tisková zpráva. MPSV. www.mpsv.cz. [on-line] 10. ledna 2020 [cit. 2020-02-28] Dostupné z:

https://www.mpsv.cz/documents/20142/1248138/10_01_2020+TZ+-

+Ministryně+Maláčová+představila+tři+varianty+důchodové+reformy.pdf/1a323655-200c-affb-3558-048fa1794c35

³¹² Zákon č. 203/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, § 32, odst. 3. zákona č. 155/1995 Sb.: „U pojištěnců narozených po roce 1971 důchodový věk činí 65 let.“

³¹³ Zákon č. 203/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, § 4a, 4b a 10b zákona č. 155/1995 Sb.

³¹⁴ Zákon č. 220/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, § 32, odst. 3. zákona č. 155/1995 Sb.: „U pojištěnců narozených po roce 1977 se důchodový věk stanoví tak, že se k věku 67 let přičte takový počet kalendářních měsíců, který odpovídá dvojnásobku rozdílu mezi rokem narození pojištěnce a rokem 1977.“

občanů, ale v mnohem horším zdravotním stavu³¹⁵. Další zvyšování zákonem stanoveného důchodového věku by tedy v žádném případě nebylo přímo úměrné snižování mandatorních nákladů veřejných rozpočtů, ba naopak by docházelo k navyšování některých jiných dávek sociálního a zdravotního pojištění.

Hranice odchodu do starobního důchodu ve věku 65 let nepředstavuje garanci, že se dále důchodový věk již nikdy nebude navyšovat. Tak zvaným zastropováním se otázka výše důchodového věku pouze odsunula na budoucí vlády, které se budou nuceny zabývat navyšováním věku odchodu do starobního důchodu podle poměrně velice složité valorizační formule zavedené novelou č. 203/2017 Sb.³¹⁶ do zákona č.582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení³¹⁷. V ustanovení § 4a výše uvedeného zákona se uvádí, že v každém roce, který končí číslicí 4 anebo 9, předloží vládě Ministerstvo práce a sociálních věcí vládě na základě údajů Českého statistického úřadu zprávu o stavu důchodového systému a o předpokládaném vývoji demografické situace na očekávaný populační a ekonomický vývoj. Cílem zprávy bude informace o stanovení důchodového věku tak, aby střední délka života jednotlivých činila jednu čtvrtinu součtu věku a očekávané střední délky života pro osoby, které dosáhly v roce předložení zprávy věku 25 až 54 let. Když bude podíl očekávané střední délky života při dosažení důchodového věku menší než 24 % nebo větší než 26 %, zpráva doporučí úpravu důchodového věku. A dále v ustanovení § 4b se uvádí, že: bude-li navržen v souladu s ustanovení § 4a posun hranice důchodového věku, Ministerstvo práce a sociálních věcí 3 roky před úpravou důchodového věku předloží vládě zpřesnění informací Českého statistického úřadu o očekávané střední délce života a dále zprávy Ústavu zdravotnických informací a Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí o zdraví pojištěnců a nezaměstnanosti. Vláda následně posoudí předložené informace a může navrhnout zvýšení důchodového věku.

Jak vyplývá z výše uvedeného ustanovení § 4a a § 4b, naprosto zásadní úlohu v další etapě navyšování důchodového věku bude mít Český statistický úřad a demografický vývoj v České republice, nicméně případné zvyšování věku odchodu do důchodu zůstane rozhodnutím politickým.

---

³¹⁵ FIALA, Tomáš., Vývoj důchodového věku v ČR, navrhované změny a možný budoucí vývoj. duchodovakomise.cz [on-line] 30. listopadu 2016 [cit. 2017-12-21]. Dostupné z: <http://www.duchodova-komise.cz/wp-content/uploads/2016/12/T.-Fiala-Vývoj-důchodového-věku-v-ČR-navrhované-změny-a-možný-budoucí-vývoj.pdf>

³¹⁶ Zákon č. 203/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

³¹⁷ Zákon České národní rady č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení

4.1.3 Flexibilní věk odchodu do důchodu

V 70. letech minulého století se ve světě začalo hovořit o myšlence „třetího věku“, tedy věku lidí mezi skončením ekonomicky aktivní výdělečné činnosti a stářím³¹⁸. Současně s tím končil tradiční životní koncept vzdělání – práce – důchod a byl postupně nahrazen konceptem částečného nebo flexibilního zaměstnání s dvou a více kariérními pracovními aktivitami. Zároveň se výrazně začal měnit jak pohled důchodců na sebe samé, tak i pohled společnosti na důchodce. Z chudého, závislého, křehkého a zasloužilého důchodce se stal důchodce prosperující, požitkářský, politicky vlivný a sobecký. Na jedné straně jsou důchodci, kteří vítají odstraňování všech překážek a omezování práce a zaměstnávání po dosažení důchodového věku, na druhé straně jsou lidé, kteří se nemohou dočkat dne, kdy dosáhnou zákonného věku odchodu do důchodu a tímto dnem okamžitě ukončí aktivní ekonomickou výdělečnou činnost. Čím dál tím více lidí odcházejících do důchodu upřednostňuje prvek svobodné volby. Rostoucí zákonný věk odchodu do důchodu způsobuje bez ohledu na zvyšující se věk naděje dožití, že se celá řada lidí starobního důchodu nedožije, respektive se ho nedožije ve zdraví. Budou lidé, kteří se přes zvyšující se zákonný věk odchodu do důchodu sice důchodu dožijí, ale budou mít důchod tak nízký, že ač nebudou sami chtít, budou muset zůstat ekonomicky aktivní i po odchodu do důchodu. Může nastat situace, která vytvoří nerovnost v délce strávené ve starobním důchodu mezi lidmi majícími nárok na vyšší dávky starobního důchodu a majícími dostatečné úspory, a lidmi, kteří jsou bez úspor a mají starobní důchody nízké.³¹⁹

Je užitečné opětovně si připomenout myšlenku německého kancléře Otto von Bismarcka, který žádal finanční podporu pro osoby starší než 70 let, „*zdravotně postižené z důvodu věku a invalidity*“. Otto von Bismarck měl ještě další vizi, která není tak často zmiňována, která byla velice radikální jak koncem 19. století, tak zůstává radikální i dnes, nicméně ji lze považovat za první myšlenku navozující možnost flexibilního věku odchodu do důchodu. Šlo o to, že důchod by mohl být čerpán „*kdykoliv ve věku, kdy je občan – přispěvatel považován k práci nezpůsobilým*“. Podobně doporučoval flexibilní věk odchodu do důchodu i William Beveridge tím, že zvyšoval důchody lidem odkládajícím odchod do starobního důchodu po dosažení zákonného důchodového věku. Koncem 80. let minulého století

---

³¹⁸ MALLER, Tony., SHAFTO, T.A.C., Flexible Retirement and the Third Age. International Journal of Manpower. Vol. 15 No. 1, pp 38-54. 1994. ISSN: 0143-7720

³¹⁹ Hill, Amelia., Flexible retirement age: an idea whose time has come? The new retirement. theguardian.com [on-line] 6 Feb 2017 [cit. 2020-04-04] Dostupné z: <https://www.theguardian.com/membership/2017/feb/06/flexible-retirement-age-state-pension-savings>

britská NEF³²⁰ začala propagovat pomalý odchod do důchodu prostřednictvím kratšího pracovního týdne pro důchodce. Zároveň vznikla myšlenka, že každý člověk by si mohl v určitých hranicích a za určitých podmínek sám určit svůj vlastní věk odchodu do důchodu, čímž by bylo respektováno, že lidé jsou různí a ne každému je předurčeno dožít se zákonného důchodového věku, nebo žít a pracovat ve zdraví do svých 90 let. Příroda bohužel nebo bohu díky nerozděluje zdraví a schopnosti rovnoměrně a spravedlivě každému stejně. Flexibilní odchod do důchodu je jednou z možností jak tyto nedostatky přírody kompenzovat.³²¹

Současní lidé nacházející se v předdůchodovém věku již často předpokládají, že do důchodu budou odcházet postupně, kdy změni práci na plný úvazek za práci na kratší pracovní dobu. Ne každý zaměstnavatel je však připraven a ochoten postupný odchod do důchodu umožnit. Přitom flexibilní postupný odchod do starobního důchodu může vytvářet jak pro zaměstnavatele, tak pro zaměstnance oboustranně výhodnou situaci. Zaměstnancům umožní pracovat do doby, na kterou se zdravotně cítí, aktivně se zapojovat do společnosti a mít určité příjmy. Zaměstnavatelé si udrží pracovníky, kteří získali u zaměstnavatele zkušenosti, které jsou ochotni předávat novým, mladým, nastupujícím zaměstnancům.

Zaměstnavatelé někdy vnímají starší zaměstnance jako nákladnější a méně produktivní. Na druhou stranu starší zaměstnance oceňují díky jejich odborným znalostem a dovednostem. Pracovníci v manuálních profesích v určitém věku nemusí být schopni fyzicky pokračovat ve své profesi. Zde by zaměstnavatelé měli nabízet možnost přechodu na méně náročné pozice. Zaměstnavatelé mohou vytvářet mezigenerační pracovní týmy a starším zaměstnancům umožnit školení a prohlubování kvalifikace k udržení aktuálních znalostí a dovedností. Zaměstnavatelé nicméně hrají klíčovou roli v oblasti flexibilních odchodů svých zaměstnanců do starobního důchodu. Je zřejmé, že zaměstnavatelé si doposud plně neuvědomují rizika stárnutí populace. Své podnikání stále staví na předpokladu, že jejich zaměstnanci odejdou do starobního důchodu přesně v zákonem stanoveném věku odchodu do důchodu a neuvědomují si, že spolu se stárnutím populace zároveň klesá počet osob v produktivním věku. Tento scénář poklesu počtu disponibilních ekonomicky aktiv-

---

³²⁰ NEF, New Economic Foundation – britský think tank podporující sociální, ekonomickou a environmentální spravedlnost, rovnost a stabilitu založený v roce 1986.

³²¹ MACNICOL, John., *Neoliberalising Old Age*. Cambridge University Press. 8 Oct.2015 ISBN-13: 978-1107-5355-41

ních pracovníků se naplní zejména po odchodu generace baby boomers, lidí narozených v letech 1946 až 1964, do starobního důchodu.³²²

Podobně jako zaměstnavatelé, mohou i vlády jednotlivých zemí prostřednictvím nastavení sociálních dávek ovlivnit chování zaměstnanců a jejich rozhodování o odchodu do starobního důchodu. Flexibilní věk odchodu do důchodu přináší evidentní výhody v tom, že lidé mohou být dále zaměstnáni, mohou pobírat mzdu, plat nebo odměnu za práci a přitom se rozhodnout zda pobírat starobní důchod nebo jeho část. Na druhou stranu, při dřívějším odchodu do starobního důchodu, lidé nemusí mít dostatek naspořených prostředků, aby tak mohli učinit.

4.1.4 Flexibilita současného důchodového systému v České republice

Budoucnost bude patřit rozvoji flexibility, která lépe umožní přizpůsobit se a absorbovat rychlé změny v globálním světě. Obecně platí, že flexibilita jako schopnost přizpůsobovat se pružně měnícím se podmínkám je mnohem lépe vnímána mladšími generacemi. Postupné stárnutí se mimo jiné projevuje snižováním schopnosti akceptovat nové změny a požadavky. V měnících se podmínkách globálního světa by tedy teoreticky měla platit nepřímá úměrnost mezi stárnutím, flexibilitou a produktivitou lidí na pracovním trhu, a s tím spojená zdrženlivost a neochota k zavádění automatizace, robotizace a umělé inteligence do pracovního i soukromého života.

Je překonaná představa věkové diferenciaci spočívající na konstrukci tří ostře oddělených životních etap: školní (předpracovní), pracovní (produktivní) a popracovní (důchodové), kterou postupně nahrazuje koncept věkové integrace spočívající v kombinaci celoživotního vzdělávání, práce a zájmových aktivit. Tato změna je impulzem pro zcela nový přístup k vytváření politiky sociálního zabezpečení a kvalitního stárnutí^{323,324}.

Konec minulého století představuje zcela novou etapu a zcela odlišné chování díky rozšiřování možností a variant odchodu do důchodu. Mluvíme o flexibilizaci

---

³²² The New Flexible Retirement. AEGON. The Aegon Retirement Readiness Survey 2015. Center for Longevity and Retirement. [on-line] 2015 [cit. 2020-04-04] Dostupné z: <https://www.aegon.com/contentassets/7960cc19275d40dda50ddade83f94255/aegon-flexible-retirement-report.pdf>

³²³ KRAIN, M.A., Policy Implications for a Society Aging Well. American Behavioral Scientist 39, no. 2, 1995.

³²⁴ RILEY, M.W., KAHN, R., FONER, A., Age and structural lag: The mismatch between people's lives and opportunities in the work, family and leisure. Willes and Sons, New York, 1994.

a individualizaci důchodových modelů, o odlišném způsobu ukončení pracovní kariéry a o plynulejším přechodu z pozice zaměstnance do pozice důchodce³²⁵.

V České republice – na rozdíl od zahraničí – se pojem „flexibilní důchod“ nepoužívá a tedy není ani právně upraven. Flexibilní důchod je definován jako důchod s proměnlivým datem odchodu do důchodu³²⁶. Flexibilní důchod znamená, že občan si sám může zvolit dle svých individuálních potřeb a možností v určitém intervalu věk odchodu do důchodu, výši vypláceného důchodu anebo kombinaci obojího.

V České republice odpovídá pojmu flexibilní důchod buď **předčasný důchod, předdůchod** a nebo **postupný odchod do důchodu (spojení práce s výplatou starobního důchodu nebo částečnou výplatou starobního důchodu)** při pokračujícím výkonu výdělečné činnosti po vzniku nároku na starobní důchod³²⁷.

Čím dál tím více lidí má zájem nečekat na svůj důchodový věk, ale chce, ať již z důvodu, že nemůže sehnat práci ve svém oboru, nebo se již na další práci zdravotně necítí, anebo si chce užívat svých koníčků a cestování anebo si chce užívat vnučat, odejít do důchodu dříve, ještě před nárokem na přiznání starobního důchodu a zvolit si **předčasný důchod**. Ten, kdo chce do důchodu odejít dříve má dnes v České republice dvě možnosti. První možnost je požádat o předčasný důchod³²⁸, jehož hlavní nevýhodou je razantní trvalé zkrácení výše vypláceného důchodu. Dle statistik České správy sociálního zabezpečení bylo v České republice k 31. prosinci 2018 vedeno 2 410 080 starobních důchodců. Z toho bylo 947 979 mužů a 1 462 101 žen. Zhruba každý třetí občan ukončil svoji výdělečnou činnost před dosažením svého zákonného důchodového věku. K 31. prosinci 2018 předčasný důchod pobíralo 630 896 starobních důchodců, z toho 270 095 mužů a 360 801 žen. Zhruba polovina starobních důchodců pobírala menší důchod, než činil průměrný předčasný důchod v roce 2018, který byl 11 066,- Kč³²⁹. Na konci roku 2019 byl rozdíl mezi průměrným starobním důchodem a průměrnou výší předčasného důchodu 1 448,- Kč měsíčně,

---

³²⁵ EUWALS, Rob., RUUD A.de Mooij., VUUREN, Daniel van., Rethinking Retirement. CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis. April 2009. ISBN 978-90-5833-402-2.

³²⁶ VUUREN, Daniel van., Flexible Retirement. CPB Discussion Paper 174. CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis. The Hague, The Netherlands, , ISBN 978-90-5833-503-6. [on-line] March 2011 [cit. 2020-02-28] Dostupné z: <https://www.cpb.nl/sites/default/files/publicaties/download/dp174-flexible-retirement.pdf>

³²⁷ Odchod do důchodu. Evropská nadace pro zlepšování životních a pracovních podmínek. Eurofound. [on-line] 15 April 2019 [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://www.eurofound.europa.eu/cs/topic/retirement>

³²⁸ Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, část čtvrtá: důchody, hlava první: starobní důchody, díl první: podmínky nároku na starobní důchod, ustanovení § 29 a § 31

³²⁹ Jak odejít až o 5 let dříve do důchodu bez zbytečných ztrát? Řešením není předčasný důchod, ale předdůchod. investujeme.cz [on-line] 28.02.2020 [cit. 2020-02-28] Dostupné z: <https://www.investujeme.cz/clanky/jak-odejit-az-o-5-let-drive-do-uchodu-bez-zbytecnych-ztrat-resenim-neni-predcasny-uchod-ale-predduchod/>

tedy za rok v průměru 17 376,- Kč a za 24 let, což je průměrná doba strávená v důchodu, v průměru 417 024,-Kč.³³⁰

V rámci současných diskusí o důchodové reformě v České republice je Ministerstvem práce a sociálních věcí navrhována možnost odchodu do předčasného důchodu bez jeho krácení formou snížení důchodového věku u lidí v náročných a rizikových profesích³³¹.

I přes razantní trvalé krácení vypláceného důchodu se odchod do předčasného důchodu vyplatí lidem, kteří již nechtějí pracovat a ani podnikat a kteří mají nadstandardní příjmy z pronájmů a pasivní kapitálové příjmy, neboť tyto bez omezení nepodléhají odvodům na sociální pojištění a účasti na nemocenském pojištění. Důchodci pobírající předčasný důchod si až do dosažení svého důchodového věku mohou přivydělat pouze na dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr za podmínky, kdy hrubá odměna nepřevyšuje částku 3 000,- Kč u dohody o pracovní činnosti a částku 10 000,- Kč u dohody o provedení práce. Důchodci pobírající předčasný důchod si mohou přivydělat i jako osoba samostatně výdělečná do částky, která nezakládá účast na pojištění v daném kalendářním roce (v roce 2020 to je 83 603,- Kč). Tato omezení platí pouze do dosažení zákonem stanoveného důchodového věku. Obecně platí, že odchod do předčasného důchodu se vyplatí více lidem s nízkými příjmy³³². Personalisté často doporučují lidem, kteří hodlají odejít do předčasného důchodu, aby nejprve využili možnost evidovat se na úřadu práce, neboť dosáhli-li věku 55 let, mají nárok na podporu v nezaměstnanosti s podpůrnou dobou 11 měsíců a mohou tak významně zmenšit trvalé krácení svého starobního důchodu³³³.

Institut předčasného důchodu se rozvíjel spolu s obecným trendem flexibility pracovních vztahů a technologických a ekonomických podmínek. V roce 2019 bylo dle České správy sociálního zabezpečení v České republice zhruba 26 % starobních důchodců v předčasném důchodu, a jejich počet stále narůstá, a to i přesto, že při využití maximální možné doby pro předčasný důchod – 5 let – se procentní výměra starobního důchodu krátí

---

³³⁰ HOVORKOVÁ, Kateřina., Už nemůžu. Předčasný důchod chce stále víc lidí, vybrané profese se teď vyhnou sankci. zpravy.aktualne.cz [on-line] 17.02.2020 [cit. 2020-02-28] Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/uz-nemuzu-do-predcasneho-duchodu-odchazi-hodne-lidinekteri/r~5c0081b04d9211eab2630cc47ab5f122/>

³³¹ tamtéž

³³² GOLA, Petr., Komu se vyplatí předčasný důchod, i když je krácený. investujeme.cz [on-line] 22.01.2020 [cit. 2020-02-28] Dostupné z: <https://www.investujeme.cz/clanky/predcasny-duchod-a-jeho-kraceni/>

³³³ Jak odejít až o 5 let dříve do důchodu bez zbytečných ztrát? Řešením není předčasný důchod, ale předdůchod. investujeme.cz [on-line] 28.02.2020 [cit. 2020-02-28] Dostupné z: <https://www.investujeme.cz/clanky/jak-odejit-az-o-5-let-drive-do-duchodu-bez-zbytecnych-ztrat-reenim-neni-predcasny-duchod-ale-predduchod/>

o 26,4 %³³⁴. Narůstá jak absolutní počet lidí v předčasném důchodu, tak i jejich celkový podíl. Z logiky věci a pro udržování finanční stability a udržitelnosti důchodového systému by starobní důchodci měli na trhu práce zůstat co nejdéle, nejlépe i po dosažení důchodového věku. Dle Ministerstva práce a sociálních věcí je systém krácení předčasných důchodů nastaven pojistně-matematicky tak, že na důchodový systém působí neutrálně³³⁵. Je nicméně zcela zřejmé, že pro pojištěnce je předčasný důchod i přes svoje drastické krácení procentní výměry mnohem více akceptovatelný, než možnost dále pracovat po dosažení důchodového věku, ať už bez výplaty starobního důchodu, nebo s jeho celkovým nebo částečným vyplácením. Je zřejmé, že motivační impulz pro pokračování v práci po dosažení důchodového věku je nastaven velmi nízko a pro starobní důchodce nevýhodně. Jedinou motivací, proč občan pracuje po dosažení důchodového věku, je přivýdělek. Navýšení starobního důchodu prostřednictvím práce po dosažení důchodového věku je minimální (viz. kapitola 5.2) a lidé kteří dále pracovat v praxi často volí odchod do tzv. šedé zóny.

Výrazně přijatelnější alternativou k předčasnému odchodu do důchodu spojenému s trvalým krácením vyplácené důchodové částky vyplácené státem z důchodového pojištění prostřednictvím České zprávy sociálního zabezpečení je odchod do **předdůchodu**, který je vyplácen z úspor účastníka doplňkového penzijního spoření u penzijní společnosti³³⁶. Předdůchod má mnohem nižší vliv na výši vypláceného důchodu, neboť není hodnocen jako náhradní doba pojištění ani jako doba pojištění. Výše starobního důchodu se sice také sníží, ale pouze v intervalu od 3 % (za dva roky vyplácení předdůchodu) do 7,5 % (za pět roků vyplácení předdůchodu). Pro odchod do předdůchodu, tedy pro čerpání úspor je nutné mít naspořeno dostatek finančních prostředků ve výši minimálně 30 % průměrné mzdy vyhlášené Ministerstvem práce a sociálních věcí³³⁷ při účasti na spoření nejméně po dobu šedesáti měsíců a předdůchod musí být vyplácen minimálně dva roky a maximálně pět let (pro rok 2020 na dva roky 240 696,- Kč a na pět let a maximálně pět let 601 740,- Kč; měsíční předdůchod tedy při minimální požadované úspoře činí 10 029,- Kč). I v případě předdůchodu se doporučuje možnost evidovat se na úřadu práce a dostávat

---

³³⁴ Modelový příklad, důchod ve výši 16.000,- Kč, doba pojištění 42 let, odchod do důchodu 5 let před zákonem stanoveným důchodovým věkem: krácení procentní výměry o 4.224,- Kč.

³³⁵ SVOBODA, Jakub., Lidí v předčasném důchodu rychle přibývá. Nižší penze jim nevádí. novinky.cz [online] 13.04.2020 [cit. 2020-04-13] Dostupné z: https://www.novinky.cz/finance/clanek/lidi-v-predcasnem-duchodu-rychle-pribyva-nizsi-penze-jim-nevadi-40317302?seq_no=4&source=hp&dop_ab_variant=0&dop_source_zone_name=novinky.sznhp.box&utm_source=www.seznam.cz&utm_medium=z-boxiku&utm_campaign=null

³³⁶ Základní právní rámec: Zákon č. 427/2011 Sb. Zákon o doplňkovém penzijním spoření, část třetí: nároky z doplňkového penzijního spoření, hlava první: dávky ustanovení § 19, § 20 a § 21

³³⁷ Sdělení č. 346/2019 Sb. Sdělení Ministerstva práce a sociálních věcí o vyhlášení průměrné mzdy v národním hospodářství za 1. až 3. čtvrtletí 2019 pro účely zákona o zaměstnanosti

prvních 11 měsíců dostávat spolu s předdůchodem podporu v nezaměstnanosti, přičemž evidence na úřadu práce se započítává jako náhradní doba pojištění redukovaná na 80%.

Důležitá je skutečnost, že v případě čerpání předdůchodu je (na rozdíl od předčasného důchodu) možné pracovat neomezeně³³⁸.

Další alternativou umožňující flexibilitu v rámci důchodového systému je **postupný odchod do důchodu** (spojení práce s výplatou části nebo celého starobního důchodu).³³⁹ Principem postupného odchodu do důchodu je umožnit lidem nadále po dosažení důchodového věku pracovat a přitom pobírat jak celý starobní důchod nebo jeho část. V případě, že pojištěnec, který splnil nárok na starobní důchod a dále vykonává výdělečnou činnost a nepobírá starobní důchod, zvyšuje se mu za každých 90 kalendářních dnů výpočtový základ o 1,5 %. V případě, že pojištěnec, který splnil nárok na starobní důchod a dále vykonává výdělečnou činnost a pobírá starobní důchod ve výši jeho poloviny, zvyšuje se mu za každých 180 kalendářních dnů výpočtový základ o 1,5 %. V případě, že pojištěnec, který splnil nárok na starobní důchod a dále vykonává výdělečnou činnost a pobírá celý starobní důchod, zvyšuje se mu za každých 360 kalendářních dnů výpočtový základ o 0,4 %.

4.2 Doba pojištění a vznik nároku na důchod

Doba pojištění představuje dobu výdělečné činnosti, která je vykonávána na základě základních pracovněprávních vztahů nebo samostatné výdělečné činnosti a za kterou bylo v České republice uhrazeno pojistné. Dosáhne-li pojištěnec svého důchodového věku v roce 2019 a dále, musí dosáhnout doby účasti na důchodovém pojištění nejméně 35 let, a to včetně náhradních dob pojištění a doby dobrovolného důchodového pojištění. Až do roku 1995 se výše starobního důchodu počítala z výdělků, které pojištěnec získal za posledních 10 let (5 let, když je to pro pracovníka výhodnější) před vznikem nároku na starobní důchod (ustanovení § 9 zákona č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení³⁴⁰). Počínaje rokem 1996 se starobní důchod vypočítává ze všech příjmů, které podléhají odvodu po-

---

³³⁸ Jak odejít až o 5 let dříve do důchodu bez zbytečných ztrát? Řešením není předčasný důchod, ale předdůchod. investujeme.cz [on-line] 28.02.2020 [cit. 2020-02-28] Dostupné z: <https://www.investujeme.cz/clanky/jak-odejit-az-o-5-let-drive-do-duchodu-bez-zbytecnych-ztrat-resenim-neni-predcasny-duchod-ale-predduchod/>

³³⁹ Základní právní rámec: Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, část čtvrtá: důchody, hlava první: starobní důchody, díl první: podmínky nároku na starobní důchod, ustanovení § 34 odst. 2, 3 a 4

³⁴⁰ Zákon č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení

jistného na důchodové pojištění až do roku předcházejícímu přiznání starobního důchodu (ustanovení § 18 odst. 4 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění).

Účast na důchodovém pojištění je dle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ustanovení § 2 odst. 1 buď povinná, nebo dobrovolná. Osoby povinně účastné na důchodovém pojištění jsou vyjmenovány v § 5 a osoby dobrovolně účastné na důchodovém pojištění jsou uvedeny v § 6 zákona o důchodovém pojištění. Dobrovolná účast na důchodovém pojištění je kromě podání přihlášky k důchodovému pojištění vázána na další nutné podmínky (§ 6 odst. 1) nebo je možná bez podmínek pouze s časovým omezením 15 let trvání (§ 6 odst. 2).

Zákon pracuje i s náhradními dobami pojištění (§ 11 až § 14 zákona o důchodovém pojištění), které se do potřebné doby pojištění také započítávají, někdy však pouze v redukovaném časovém období a rozsahu.

Náhradní doby pojištění představují v důchodovém pojištění zabezpečovací princip, kdy v určité zákonné situaci a době jsou lidé sociálně a důchodově pojištěni i když neodvádí žádné pojistné. Dle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění jsou některé nejdůležitější náhradní doby následující (zkráceno):

- soustavná příprava na povolání studiem na střední nebo vyšší odborné škole v České republice (započítává se ve výši 80%)
- evidence na Úřadu práce uchazečů o zaměstnání po dobu, po kterou jim náleží podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci, (započítává se ve výši 80 %)
- teoretická a praktická příprava osob se zdravotním postižením pro zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost (započítává se ve výši 80%)
- pečování osoby o dítě ve věku do 4 let (započítává se ve výši 100 %)
- výkon vojenské služby v ozbrojených silách České republiky před 1. červencem 2016
- výkon vojenské služby v ozbrojených silách České republiky před 1. červencem 2016, nejde-li o vojáky z povolání a vojáky v další službě, a výkonu civilní služby před 1. lednem 2005 (započítává se ve výši 80 %)
- pečování osoby o osobu mladší 10 let, která je závislá ve stupni I (lehká závislost), ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžká závislost) anebo ve stupni IV (úplná závislost), pokud spolu žijí v domácnosti (započítává se ve výši 80%)

- požívání invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně do dosažení věku potřebného pro vznik nároku na starobní důchod (započítává se ve výši 100 %)

Náhradní doby lze tedy definovat jako doby, ve kterých lidé nevykonávají žádnou ekonomickou výdělečnou činnost, ze které by mělo být hrazeno pojistné na sociální zabezpečení, a přesto získají nárok na starobní důchod, neboť se jim náhradní doba započítá do potřebné doby důchodového pojištění³⁴¹.

Institut náhradních dob, dlouhý výčet sociálních situací, na které se náhradní doby vztahují (§ 12 zákona o důchodovém pojištění), vysoký zápočet náhradní doby pro účely důchodového pojištění a celková nepřehlednost a nesrozumitelnost právní úpravy jsou důvodem časté kritiky. Proto v roce 2010 Poradní expertní sbor vedený Vladimírem Bezděkem (druhá Bezděkova komise) navrhl nahradit institut náhradní doby institutem fiktivního příjmu na úrovni minimální mzdy³⁴².

Občan, který z jakéhokoli důvodu nevykonává výdělečnou činnost zakládající účast na důchodovém pojištění, může být důchodově pojištěn na základě dobrovolného důchodového pojištění. V ustanovení § 6 odst. 2 a 3 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění se uvádí podmínky pro dobrovolné pojištění: 1) účast na dobrovolném důchodovém pojištění je možná maximálně v rozsahu 15 let a 2) účast na dobrovolném důchodovém pojištění je možná nejdéle do dne, který předchází vzniku nároku na starobní důchod.

Doba pojištění potřebná pro vznik nároku na starobní důchod se od roku 2010 postupně prodlužuje z 25 let na 35 let pro občany, kteří dosáhnou věku odchodu do důchodu po roce 2018. Jak je uvedeno výše, zákonná úprava doby pojištění potřebné pro vznik nároku na starobní důchod je sama o sobě relativně složitá vzhledem k nutnosti zavedení přechodného období po přijetí novely č. 306/2008 Sb.³⁴³ zákona č. 155 Sb., o důchodovém pojištění. Na druhé straně je dobré, že existují možnosti, díky kterým mohou získat starobní důchod i osoby, které nesplnily v průběhu svého života z nejrůznějších důvodů zákonnou podmínku zisku potřebné doby důchodového pojištění.

---

³⁴¹ VOŘÍŠEK, Vladimír. Pomýšlíte na důchod? :kdy odejít, základní výměra důchodu, procenta a všechny další důležité informace týkající se starobního důchodu. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2005. 159 s. ISBN 8073571447.

³⁴² Závěrečná zpráva PES. Poradní expertní sbor Ministerstva financí a Ministerstvo práce a sociálních věcí Ministerstvo práce a sociálních věcí. In: [online]. [cit. 2020-03-29]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/8896/2010_06_03_Zaverecna_zprava_final_cistopis.pdf

³⁴³ Zákon č. 306/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Po přijetí zákona č. 306/2008 Sb., kterým se novelizoval zákon o důchodovém pojištění, vznikla diskuse, zda skutečně potřebujeme dobu pojištění potřebnou pro vznik nároku na starobní důchod ve výši 35 let. Velký problém získat potřebnou dobu pojištění mají zejména ženy, které zůstaly mimo pracovní trh, když nejprve studovaly, následně vychovávaly děti déle než do věku 4 let prvního dítěte, staraly se o domácnost a své rodiče v pokročilém důchodovém věku a posléze po padesátém roce svého věku nezískaly odpovídající pracovní uplatnění. Paradoxem českého sociálního zabezpečení přitom je, že na rozdíl od důchodového pojištění, matky jsou zdravotně pojištěny po celou dobu péče alespoň o jedno dítě do jeho 7 let věku nebo nejméně o dvě děti do jejich 15 let věku (§ 7 odst. 1. písm. k) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění³⁴⁴.

Další skupinou, pro kterou je 35 let doby pojištění potřebné pro vznik nároku na starobní důchod velkým problémem, mohou být některé skupiny vysokoškolských studentů a dlouhodobě nezaměstnaní. Senioři, kteří z jakéhokoliv důvodu nezískají nárok na starobní důchod z důvodu nesplnění podmínky pojištěných 35 let, budou žít ze sociálních dávek nebo se pokusí získat invalidní důchod³⁴⁵. Úspora nákladů na starobní důchod tedy bude nahrazena výdajem ze sociálního pojištění. Doba pojištění potřebná pro vznik nároku na starobní důchod se spolu s důchodovým věkem historicky poměrně razantně měnila. Původně stanovená potřebná doba pojištění 5 let odpovídala důchodovému věku 65 let. V roce 1948 se potřebná doba pojištění zvedla na 20 let a důchodový věk klesl na 60 let. Následovalo desetiletí s potřebnými 25 lety. Parametrickými změnami a hledáním úspor v důchodovém systému se došlo do současného stavu 35 let potřebných pro vznik nároku na důchod a 65 let důchodového věku.

Zákon č. 155 Sb., o důchodovém pojištění pracuje také s vyloučenými dobami (§ 16 odst. 4 a 5 zákona o důchodovém pojištění). Jde o dobu, která se při určování vyměřovacího základu nezapočítává do rozhodného období. Účelem institutu vyloučených dob je zachování výše výpočtového základu i v období, kdy pojištěnec nepobíral z určitých zákonem stanovených důvodů finanční příjem. Uplatněním vyloučené doby pro tyto případy nedochází k snižování vyměřovacího základu³⁴⁶ a tedy v konečném důsledku

---

³⁴⁴ Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů

³⁴⁵ TŮMA, Ondřej., Očima expertů: Vážně musíme na důchod makat 35 roků? peníze.cz [on-line] 9.6.2017 [cit. 2020-04-01] Dostupné z: <https://www.penize.cz/starobni-duchod/324048-ocima-expertu-vazne-musime-na-duchod-makat-35-roku>

³⁴⁶ TRÖSTER, Petr., a kol. Právo sociálního zabezpečení. 6. Podstatně přepracované a aktualizované vydání. s. 151. Praha: C.H.Beck, 2013, 320 s.

k stanovení nižšího starobního důchodu. Vyloučené doby jsou taxativně vyjmenovány v § 16 odst. 4 písm. písm. a) až k).

Někdy se stane, že pojištěnec zjistí, že nemá nárok na přiznání starobního důchodu, neboť nedosáhl potřebnou dobu pojištění. V takovém případě je možné sociální pojištění doplatit prostřednictvím dobrovolného důchodového pojištění. Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění přesně uvádí důvody, kdy je možné se k dobrovolnému důchodovému pojištění přihlásit a stanoví, že doplacení důchodového pojištění zpětně je možné jen za jen rok před dnem podáním přihlášky (ustanovení § 6 odst. 2).

Podle ustanovení § 29 zákona č. 155 Sb. o důchodovém pojištění je doba pojištění nutná pro vznik nároku na starobní důchod konstruována dle v minulosti rozlišovaných typů starobních důchodů.

Na plný starobní důchod má pojištěnec nárok po dosažení zákonného věku pro odchod do důchod a zároveň dosáhne potřebné zákonné doby pojištění³⁴⁷. Nedosáhne-li pojištěnec potřebnou dobu pojištění na plný starobní důchod, může pojištěnec vykompenzovat kratší dobu pojištění dosažením vyššího zákonného věku pro odchod do předčasného důchodu a může pobírat poměrný starobní důchod.

---

³⁴⁷ Základní právní rámec: Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, část čtvrtá: důchody, hlava první: starobní důchody, Díl první: Podmínky nároku na starobní důchod, ustanovení § 29

5 Pracovní činnost v důchodovém věku

Za začátek stáří se v současnosti považuje věk 65 let. Protože se zvyšuje postupně střední délka života, narůstá doba, kterou lidé prožijí v důchodu. Zároveň narůstá počet lidí ve věkové skupině nad 65 let, která během následujících několika desítek let stane nejpočetnější věkovou skupinou jak v globálním měřítku, tak i v jednotlivých státech. Spolu s tím se zvyšuje na jedné straně počet výdělečně činných seniorů - důchodců v uspokojivém zdravotním stavu, na druhé straně také přibývá seniorů – důchodců, kteří se stávají více či méně závislími na pomoci druhých. Osoby ve věkové skupině 65+ budou v brzké době jednou z nejdůležitějších voličských skupin a budou mít dostatečnou sílu ovlivňovat výsledky voleb ve svůj prospěch³⁴⁸.

V prvním pololetí roku 2018 pracovalo v České republice 341,7 tisíc seniorů, kteří zároveň pobírají starobní důchod.

Rozhodující počet seniorů se rozhoduje odejít z pracovního trhu, být ekonomicky neaktivní a pobírat starobní důchod v době dosažení důchodového věku³⁴⁹. Se správným načasováním ukončení ekonomické aktivity, odchodu z trhu práce a zahájení pobírání starobního důchodu souvisí výše mandatorních výdajů státu a stav veřejných rozpočtů. Navýšení počtu ekonomicky aktivních pracujících důchodců může nejen významně snížit mandatorní výdaje na starobní důchody, ale také může snížit výši některých vyplácených sociálních dávek a též může snížit míru chudoby starobních důchodců. Při efektivním zapojení poživatelů starobních důchodů do pracovního procesu také zákonitě dojde ke zvýšení příjmů státního rozpočtu.

Vzhledem k nepříznivému demografickému vývoji a stárnutí společnosti je často zmiňováno, jako klíč k řešení situace, navyšování důchodového věku, tedy věku, kdy dochází k nároku na přiznání starobního důchodu. Vzniká otázka, zda všichni lidé, z kterých profesí, za jakých podmínek a do jakého věku budou schopni a motivováni pracovat. Postupné zvyšování věkové hranice pro odchod do důchodu se zdá nezbytné, ač je to řešení nepopulární a politici shodně deklarují, že další zvyšování věku odchodu do důchodu nepřipustí.

---

³⁴⁸ CHODOUNSKÁ, Helena., Stáří je stále delší část života. STATISTIKA&MY. Měsíčník Českého statistického úřadu. [on-line] 04/2017 [cit. 2020-03-09] Dostupné z: <https://www.statistikaamy.cz/2017/04/stari-je-stale-delsi-cast-zivota/>

³⁴⁹ ŠATAVA, Jiří., Pracovní aktivita po dosažení důchodového věku: Institucionální pobídky v České republice. Národohospodářský ústav AV ČR, v.v.i. ISBN 978-80-7344-355-9 [on-line] 9/2015 [cit. 2020-03-08] Dostupné z: https://idea.cerge-ei.cz/files/IDEA_Studie_9_Pracovni_aktivita_duchodcu/files/downloads/IDEA_Studie_9_Pracovni_aktivita_duchodcu.pdf

Stát musí začít zvažovat seriózní kroky pro zlepšení podmínek a motivace k tomu, aby lidé, kteří dosáhli důchodového věku zůstávali ekonomicky aktivní na pracovním trhu a tím mimo jiné snížili tlak na finanční požadavky a výdaje důchodového systému.

Je jisté, že stát by měl přesvědčovat a motivovat své občany nejen k nutnosti spořit si a vytvářet finanční rezervu na důchod. Měl by je také mnohem více motivovat k ochraně a péči o jejich zdraví.

Ukazuje se, že současný český důchodový, daňový a dávkový systém starobní důchodce k aktivní výdělečné práci po dosažení důchodového věku nemotivuje, přesto, že pro stabilní a udržitelné průběžné financování současného českého důchodového systému je jeden z opravdu rozhodujících parametrů poměr celkového počtu aktivních výdělečně činných lidí na pracovním trhu a celkového počtu nevýdělečných starobních důchodců. Poměr výdělečně činných pracujících ve vztahu k nevýdělečně aktivním starobním důchodcům lze nejjednodušeji měnit zvyšováním či snižováním zákonného věku pro odchod do důchodu. V České republice je historicky v lidech zakódována zvyklost pracovat až do dosažení důchodového věku a do starobního důchodu odejít bezprostředně po jeho dosažení. Je zřejmé, že je velice důležité správně nastavit jak vlastní výši zákonného důchodového věku tak, aby lidé měli motivaci neodcházet do předčasného důchodu v předdůchodovém věku, tak alikvotně nastavit motivační pobídky k práci lidí po dosažení důchodového věku. Správné nastavení zákonného důchodového věku vůči motivačním pobídkám pro pracující starobní důchodce může významně ovlivňovat stabilitu a udržitelnost důchodového systému. Pracovní aktivita starobních důchodců v jejich důchodovém věku kladně ovlivňuje i jejich psychiku a mentální zdraví a udržuje jejich sociální postavení ve společnosti.

Pro podporu pokračování ve výdělečné aktivitě po dosažení důchodového věku v České republice se vyslovila i Evropská rada zejména snížením podpory odchodu do předčasného důchodu a zefektivněním zdravotní a sociální politiky³⁵⁰. Významně vyšší počet výdělečně činných starobních důchodců je ve skandinávských zemích, zejména díky souběhu částečného starobního důchodu s kratší pracovní dobou.

V České republice je stále častěji diskutován vliv zdravotního stavu vůči důchodovému věku a aktivní výdělečné činnosti starobních důchodců na trhu práce.

Měřítkem zdraví je celkový počet chronických onemocnění, kterým lidé trpěli

---

³⁵⁰ Europe 2020 seen from the V4. Papers based on the presentations of the expert workshop held in Prague, 26 September 2014. Visegrad Fund. [on-line] 26 September 2014 [cit. 2020-03-14] Dostupné z: <http://www.europeum.org/data/articles/europe-2020-seen-from-the-v4.pdf>

v posledním roce předcházejícím zjišťování jejich zdravotního stavu, tak zvaný ADL index aktivity denního života při pěti každodenních aktivitách (samostatné oblečení, přejítí místnosti, osobní hygiena a najezení, ulehnutí a vstání z postele a dojití na toaletu a paměťový test kognitivních schopností spočívající v přečtení deseti běžných slov a po pěti minutách vybavení alespoň čtyř slov, která byla přečtena³⁵¹. V České republice jsou jak muži, tak ženy na zdravotně velmi dobré úrovni do věku 55 let. V předdůchodovém věku se zdravotní situace vyjádřená zdravotním indexem lidí postupně plynule snižuje. Následně v období zákonného odchodu do důchodu lze pozorovat významné zdravotní zlepšení spojované s duševním a fyzickým odpočinkem v době bezprostředně následujícím po odchodu do starobního důchodu. Za zmínku stojí empiricky zjištěný fakt, že nejstarší část ženské populace v severských zemích je významně méně postižena chronickými chorobami ve srovnání s dalšími evropskými zeměmi. V ADL testu se významné rozdíly vyskytly pouze v zemích východní Evropy. V testu kognitivních schopností si významně hůře vedli muži i ženy z jižní a východní Evropy.

Velký počet mužů i žen, kteří odcházejí do starobního důchodu v zákonem stanoveném důchodovém věku, netrpí žádnými chronickými nemocemi a ADL omezením. Ve věku po dosažení 60 let je v skandinávských zemích zhruba 80 % výdělečně aktivních lidí. Tato hodnota se s přibývajícím věkem snižuje a ve věkové skupině 70-74 let dosahuje 20 %. V ostatních evropských zemích a také v České republice na rozdíl od skandinávských zemí dochází ke skokovému snížení výdělečné činnosti na trhu práce po dosažení zákonného důchodového věku³⁵².

Je velký rozdíl v tom, zda odchod do starobního důchodu je dobrovolný nebo vynucený. Vynucený odchod do důchodu je způsoben nejčastěji zhoršením zdravotního stavu, nutnou péčí o rodinného příslušníka anebo ztrátou zaměstnání. Naopak dobrovolný odchod do starobního důchodu je dán pouze a výhradně rozhodnutím osoby, buď že dosáhla důchodového věku, nebo chce trávit čas u svých koníčků, se svými rodinnými příslušníky, cestováním a podobně. Samozřejmě dotyčné osobě nic nebrání v možnosti pokračovat ve výdělečné činnosti, a to ve třech variantách: 1) bez pobírání přiznaného starobního důchodu, 2) s pobíráním poloviny přiznaného starobního důchodu a 3) s pobíráním celého přiznaného starobního důchodu.

---

³⁵¹ BAKALOVÁ, Jana., BOHÁČEK, Radim., MŮNICH, Daniel., Komparativní studie věku odchodu do důchodu v České republice. Národohospodářský ústav AV ČR, v.v.i. ISBN 978-80-7344-349-8 [on-line] 6/2015 [cit. 2020-03-14] Dostupné z: https://idea.cerge-ei.cz/files/IDEA_Studie_6_2015_Vek_odchodu_do_duchodu/mobile/index.html#p=2

³⁵² tamtéž

Právě v případě dobrovolného odchodu do starobního důchodu mohou efektivně nastavené institucionální pobídky ovlivnit rozhodování starobních důchodců o tom, zda anebo kdy odejít do plného starobního důchodu. V České republice je daňový, dávkový i důchodový systém konstruován rozdílně pro různé sociální skupiny. Je celá řada výjimek, daňových slev, odpočtů, stropů anebo příplatků, které nejen že slouží k určitému přerozdělování finančních prostředků mezi skupinami obyvatel, ale které zároveň slouží jako motivační nástroj pro rozhodování, zda mají starobní důchodci zůstat po dosažení zákonného věku pro odchod do důchodu v aktivní výdělečné činnosti, či mají odejít z trhu práce.

V současnosti jsou starobní důchodci výrazně více motivováni k tomu, aby odešli z pracovního trhu skokově v okamžiku dosažení důchodového věku a nároku na starobní důchod zejména díky garanci zaručeného příjmu. Tento garantovaný zaručený příjem ve formě starobního důchodu je, zejména u lidí s nižším vzděláním, kteří v produktivním věku dosahovali podprůměrných nebo průměrných příjmů, díky velmi vysoko nastavené solidaritě současného českého důchodového systému srovnatelný s příjmy, které měli lidé z pracovní činnosti³⁵³. U těchto lidí odchodem do starobního důchodu nedochází k poklesu životní úrovně, čímž u nich chybí jeden z hlavních motivačních důvodů setrvat na trhu práce a pokračovat v aktivní výdělečné činnosti. Naproti tomu zejména lidé, kteří měli před dosažením důchodového věku nadstandardní příjmy, jsou daleko více motivováni setrvat na pracovním trhu a udržet si životní úroveň, protože starobní důchod je pro ně výrazně nižší než příjmy z pracovní činnosti. Ukazuje se, že *de lege ferenda* by mohla být silným motivačním impulzem k setrvání poživatelů starobních důchodů v pracovním procesu změna současného českého daňového systému. V současnosti je daňové zajištění z příjmu více či méně stejné jak u zaměstnance v produktivním věku, tak u zaměstnance, který požívá starobní důchod. Je zřejmé, že snížené daňové zatížení příjmu poživatelů starobního důchodu by mělo zásadní vliv na ochotu lidí důchodového věku zůstat na pracovním trhu. V tomto momentě je nutné zmínit rok 2013, kdy byla ze zcela neznámých důvodů zrušena sleva na poplatníka z daně z příjmu fyzických osob v případě pracujících starobních důchodců. Došlo k paradoxní situaci, kdy výdělečně aktivní starobní důchodci odváděli do státního rozpočtu mnohem více než srovnatelní lidé v produktivním věku.

---

³⁵³ ŠATAVA, Jiří., Pracovní aktivita po dosažení důchodového věku: Institucionální pobídky v České republice. Národohospodářský ústav AV ČR, v.v.i. ISBN 978-80-7344-355-9 [on-line] 9/2015 [cit. 2020-03-08] Dostupné z: https://idea.cerge-ei.cz/files/IDEA_Studie_9_Pracovni_aktivita_duchodcu/files/downloads/IDEA_Studie_9_Pracovni_aktivita_duchodcu.pdf

Došlo dokonce k situaci, kdy aby se pracující důchodci vyhnuli dodatečnému zvýšenému zdaňování svých příjmu, odešli z pracovního trhu, respektive přerušili, často jen na jeden den, pobírání starobního důchodu³⁵⁴.

Vedle motivačního nastavení daňového zatížení pracujících starobních důchodců je nutné také velice citlivě pracovat s nastavením sociálních dávek respektive s možnostmi ztráty nároku na pobírání těchto dávek v případě, že poživatel starobního bude pokračovat v aktivní výdělečné činnosti nebo nastoupí do zaměstnání kdykoliv po dosažení důchodového věku. Jedná se zejména o podporu v nezaměstnanosti, předčasný starobní důchod, příspěvek na bydlení a pomoc v hmotné nouzi.

De lege ferenda by dalším z námětů mělo být sjednocení pravidel jak pro lidi v produktivním věku, tak pro pracující poživatele starobních důchodů. Nejdiskutabilnější je otázka nároku na předčasný důchod a paradoxní situace kdy výdělečně aktivní lidé, byť dosáhli věku pro nárok na předčasný důchod, tento nemohou pobírat. Jinými slovy řečeno, příjem z práce výdělečně aktivního občana ve věku, kdy by mohl pobírat předčasný důchod je snížen o výši předčasného důchodu, což opět snižuje motivaci k ekonomické aktivitě a setrvání na pracovním trhu. S tím také těsně souvisí stav, kdy před dosažením důchodového věku se výpočtový základ starobního důchodu zvyšuje o 1,5 % za každých rok (násobek 365 dnů), přičemž po dosažení důchodového věku se za každých 360 kalendářních dní vyměřovací základ zvyšuje o pouhých 0,4 %.

5.1 Výdělečná činnost po dosažení důchodového věku

Při mezinárodním srovnání je zřejmé, že na nepříznivý demografický vývoj se politici většiny zemí snaží odpovědět především navyšováním důchodového věku. Ukazuje se, že zhruba pouze dvacet až třicet procent lidí ve starobním důchodu setrvává dobrovolně na trhu práce a zůstává výdělečně činná i po dosažení důchodového věku. Tento stav zůstává zachován i v případě, když se skokově věk do důchodu navýší. Je jasné, že ti starobní důchodci, kteří chtějí pracovat i v důchodu, budou pracovat více či méně v určitém reálném věkovém rozmezí bez ohledu na stanovenou zákonnou výši věku odchodu do důchodu. Počet pracujících starobních důchodců ovlivňují pouze faktory, jako jsou udržitelnost práce a zdravotní omezení. Klíčovým faktorem, který určuje případné navýšení počtu pra-

---

³⁵⁴ tamtéž

cujících starobních důchodců je odpovídající motivace k práci v porovnání s pravidelným zaručeným příjmem ve formě starobního důchodu. Základní právní rámec problematiky další výdělečné činnosti s výplatou celého starobního důchodu nebo výplatou jeho části obsahuje zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění³⁵⁵, v ustanovení § 34. Problematika postupného odchodu do důchodu je podrobně popsána v kapitole 4.1.4..

Z mezinárodního srovnání vyplývá, že lze reálně zvýšit počet pracujících starobních důchodců na českém pracovním trhu o dalších zhruba dvacet procent pomocí tzv. institucionálních pobídek v oblasti daní, sociálního a zdravotního pojištění.

Snaha o navýšení počtu starobních důchodců na pracovním trhu bez navyšování důchodového věku je prospěšná jak pro samotné starobní důchodce, kterým se navýší jejich osobní nebo rodinný rozpočet, tak i pro příjmy státního rozpočtu. Navýšení počtu starobních důchodců ve věku do sedmdesáti let na trhu práce o deset procent prostřednictvím pobídek k práci by mohlo navýšit příjem státního rozpočtu o 0,3 až 1,5 procent³⁵⁶.

Porovnáme-li situaci v zemích Evropské unie, má Česká republika podprůměrný počet výdělečně aktivních starobních důchodců. V Norsku, Švédsku a na Islandu je dlouhodobě počet aktivních výdělečně činných starobních důchodců o zhruba dvacet procent vyšší než kolik jich je v České republice³⁵⁷.

5.2 Pobírání starobního důchodu a výdělečná činnost

V České republice v polovině roku 2018 pracovalo zhruba 342 tisíc starobních důchodců, přičemž od roku 2010 se jejich počet zvýšil o sto tisíc a trend nárůstu stále pokračuje. Důvodem je nejen poptávka po zaměstnancích na pracovním trhu, ale též i snaha, někdy i nutnost, zajistit a udržet si životní standard.

Obecně lze říci, že současní starobní důchodci, kteří dosáhli nebo kteří v blízkém časovém horizontu dosáhnou zákonného důchodového věku a kteří jsou bez zdravotních

---

³⁵⁵ Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

³⁵⁶ ŠATAVA, Jiří., Pracovní aktivita po dosažení důchodového věku: Institucionální pobídky v České republice. Národohospodářský ústav AV ČR, v.v.i. ISBN 978-80-7344-355-9 [on-line] 9/2015 [cit. 2020-03-08] Dostupné z: https://idea.cerge-ei.cz/files/IDEA_Studie_9_Pracovni_aktivita_duchodcu/files/downloads/IDEA_Studie_9_Pracovni_aktivita_duchodcu.pdf

³⁵⁷ BAKALOVÁ, Jana., BOHÁČEK, Radim., MŮNICH, Daniel., Komparativní studie věku odchodu do důchodu v České republice. Národohospodářský ústav AV ČR, v.v.i. ISBN 978-80-7344-349-8 [on-line] 6/2015 [cit. 2020-03-14] Dostupné z: https://idea.cerge-ei.cz/files/IDEA_Studie_6_2015_Vek_odchodu_do_duchodu/mobile/index.html#p=2

problému a zaměstnavatel je bude rád dále zaměstnávat, chtějí pokračovat v aktivní výdělečné činnosti. Co však starobní důchodci, kteří chtějí pracovat po přiznání starobního důchodu a řeší, zda pokračovat v práci bez pobírání starobního důchodu, nebo zda při pokračování v práci starobní důchod pobírat³⁵⁸.

Vyjděme z jednoduchého modelového příkladu, kdy občan měl v roce 2018 osobní vyměřovací základ ve výši 30 tisíc Kč a získal 45 let doby pojištění. V tomto případě odpovídá osobnímu vyměřovacímu základu výpočtový základ ve výši 17 561,- Kč (do částky 13 191,- Kč se osobní vyměřovací základ započítává plně ve výši 100 %, nad částku 13 191,- Kč (tedy v našem příkladu z částky 16 809,- Kč) se započítává redukováná část ve výši 26 % tedy 4 370,- Kč; $13\,191,-\text{ Kč} + 4\,370,-\text{ Kč} = 17\,561,-\text{ Kč}$) a vyměřený důchod ve výši 14 554,- Kč (45 let pojištění $\times 1,5 = 67,5\%$; $17\,561,-\text{ Kč} \times 0,675 = 11\,854,-\text{ Kč}$ (procentní výměra starobního důchodu); $11\,854,-\text{ Kč} + 2\,700,-\text{ Kč}$ (základní výměra starobního důchodu v roce 2018)).

Bude-li občan pracovat po přiznání starobního důchodu, ale tento nebude pobírat, navýší se mu starobní důchod o 1,5 % výpočtového základu za každých 90 kalendářních dnů (viz § 34 odst. 2 zákona o důchodovém pojištění). Občanovi se tedy v tomto modelovém případě navýší starobní důchod o 264,- Kč za každých 90 kalendářních dnů respektive o 1 056,- Kč za 360 kalendářních dnů (zhruba 1 rok).

Bude-li občan pracovat po přiznání starobního důchodu, ale tento bude pobírat pouze ve výši jedné jeho poloviny, navýší se mu starobní důchod o 1,5 % výpočtového základu za každých 180 kalendářních dnů (viz § 34 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění). Občanovi se tedy v tomto modelovém případě navýší starobní důchod o 264,- Kč za každých 180 kalendářních dnů respektive o 528,- Kč za 360 kalendářních dnů (zhruba 1 rok).

Bude-li občan pracovat po přiznání starobního důchodu, a tento bude pobírat v plné výši, navýší se mu starobní důchod o 0,4 % výpočtového základu za každých 360 kalendářních dnů (viz § 34 odst. 4 zákona o důchodovém pojištění). Občanovi se tedy v tomto modelovém případě navýší starobní důchod o 70,- Kč za každých 360 kalendářních dnů (zhruba 1 rok). O toto více či méně symbolické navýšení je navíc nutné požádat.

Budeme-li pokračovat v modelových úvahách, budeme předpokládat, že občan se rozhodne přesluhovat po dobu celého jednoho kalendářního roku a nebude pobírat žádný

---

³⁵⁸ PAVLÍČKOVÁ, Renata., Roste počet pracujících seniorů. Při přesluhování je nutné dobře zvážit, zda pobírat důchod nebo ne. i60.cz [on-line] 21.11.2019 [cit. 2020-03-15] Dostupné z: <https://www.i60.cz/clanek/detail/24442/roste-pocet-pracujicich-senioru-pri-presluhovani-je-nutne-dobre-zvazit-zda-pobirat- Duchod-nebo-ne>

starobní důchod. Za tento rok se mu navýší starobní důchod o $12 \times 1\,056$ Kč, tedy o 12 672,- Kč za rok. Vedle tohoto navýšení (zisk) na druhé straně přijde o starobní důchod ve výši $12 \times 14\,554,-$ Kč, tedy o 174 648,- Kč (ztráta) za rok. Aby občan vyrovnal tuto částku, které se vzdal, aby se mu důchod navýšil, bude muset pobírat starobní důchod téměř 14 následujících let ($174.648 : 1056 = 165,4$ měsíců = 13,78 roků). Do tohoto modelového příkladu nepočítáme inflaci.

Z modelového příkladu je jednoznačně vidět, že finanční návratnost aktivní výdělečné činnosti po dosažení důchodového věku je neúměrně dlouhá. Vycházíme-li z dat Českého statistického úřadu, pak naděje dožití 65 letých mužů byla v roce 2018 16,14 roků a 65 letých žen 19,71 roků. Porovnáme-li naději dožití 65 letých občanů s naším modelovým příkladem výše, je jednoznačně vidět, že statistiky odpovídá návratnost starobního důchodu, kterého se muž vzdá v prvním roce po přiznání starobního důchodu, průměrné době jeho naděje dožití. Ženy s ohledem na jejich vyšší naději dožití se mohou vzdát starobního důchodu po jeho přiznání v délce zhruba jednoho a půl roku aby se dočkaly prosté návratnosti. Jinými slovy pracovat tzv. „na procenta“ se může finančně reálně statisticky vyplatit pouze v případě, pracují-li lidé po dosažení důchodového věku bez výplaty starobních důchodů maximálně po dobu zhruba jednoho resp. jednoho půl roku.

Na druhou stranu je kromě úvah o finanční návratnosti také velice důležitá vlastní absolutní výše starobního důchodu. Zejména lidé s nízkými příjmy v produktivním věku jsou nuceni pracovat více let po dosažení důchodového věku, aby si navýšili starobní důchod v jeho absolutní hodnotě bez ohledu na návratnost částky starobního důchodu, které se vzdali.

Pro znázornění opět použijeme modelový příklad, kdy občan měl v roce 2018 osobní vyměřovací základ ve výši 10 tisíc Kč a získal 35 let doby pojištění. V tomto případě odpovídá osobnímu vyměřovacímu základu výpočtový základ ve výši 10 000,- Kč a vyměřený důchod ve výši 7 950,- Kč.

Bude-li občan pokračovat v práci po přiznání starobního důchodu, ale tento nebude pobírat, navýší se mu starobní důchod o 1,5 % výpočtového základu za každých 90 kalendářních dnů (viz § 34 odst. 2 zákona o důchodovém pojištění). Občanovy se tedy v tomto druhém modelovém případě navýší starobní důchod o 150,- Kč za každých 90 kalendářních dnů respektive o 600,- Kč za 360 kalendářních dnů (cca 1 rok).

Bude-li občan pracovat po přiznání starobního důchodu, ale tento bude pobírat pouze ve výši jedné jeho poloviny, navýší se mu starobní důchod o 1,5 % výpočtového základu za každých 180 kalendářních dnů (viz § 34 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění). Ob-

čanovy se tedy v tomto modelovém případě navýší starobní důchod o 150,- Kč za každých 180 kalendářních dnů respektive o 300,- Kč za 360 kalendářních dnů (cca 1 rok).

Bude-li občan pracovat po přiznání starobního důchodu, a tento bude pobírat v plné výši, navýší se mu starobní důchod o 0,4 % výpočtového základu za každých 360 kalendářních dnů (viz § 34 odst. 4 zákona o důchodovém pojištění). Občanovy se tedy v tomto modelovém případě navýší starobní důchod o 40,- Kč za každých 360 kalendářních dnů (cca 1 rok). O toto více či méně symbolické navýšení je navíc nutné požádat.

Budeme-li pokračovat v modelových úvahách v druhém příkladu, budeme předpokládat, že občan se rozhodne přesluhovat po dobu celého jednoho kalendářního roku a nebude pobírat žádný starobní důchod. Za tento rok se mu navýší starobní důchod o 12 x 600,- Kč, tedy o 7 200,- Kč. Vedle tohoto navýšení (zisk) na druhé straně přijde o starobní důchod ve výši 12 x 7 950,- Kč, tedy o 95 400,- Kč (ztráta) za rok. Aby občan vyrovnal tuto částku, které se vzdal, aby se mu důchod navýšil, bude muset pobírat starobní důchod téměř 13,25 následujících let ($95\,400 : 600 = 159$ měsíců). Do tohoto modelového příkladu opět nepočítáme inflaci.

Je třeba zdůraznit, že doba jakékoliv aktivní výdělečné činnosti po dosažení důchodového věku, a to i bez pobírání starobního důchodu, se nezapočítává jako doba pojištění, byť se ze mzdy nebo platu respektive z odměn z dohody o pracovní činnosti vyšší než 3 000,- Kč³⁵⁹ a z odměn o provedení práce vyšší než 10 000,- Kč odvádí sociální a zdravotní pojištění.

Výrazný rozdíl je mezi občanem v produktivním věku a občanem, který je požívatelem starobního důchodu a zároveň pracuje a je výdělečně činný, v podpůrní době u nemocenského³⁶⁰. U občanů v produktivním věku účastným na nemocenském pojištění, ať povinném nebo dobrovolném (osoby samostatně výdělečně činné), činí podpůrní doba 380 kalendářních dnů (viz ustanovení § 26 odst. 1 zákona č. 187/2006 Sb. o nemocenském pojištění), přičemž po uplynutí podpůrní doby lze na žádost zaměstnance nemocenské vyplácet následujících 350 kalendářních dnů (viz § 27 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění). U občanů, kteří jsou požívatelem starobního důchodu a pokračují v aktivní výdělečné činnosti, je podpůrní doba maximálně 70 kalendářních dnů v roce, a to i při více pracovních neschopnostech. Požívatelem starobního důchodu je fy-

---

³⁵⁹ Sdělení č. 236/2018 Sb. Sdělení Ministerstva práce a sociálních věcí, kterým se vyhláší zvýšení částky rozhodné pro účast zaměstnanců na nemocenském pojištění

³⁶⁰ ŠTANGOVÁ, Věra., LANG, Roman., a kol. Právo sociálního zabezpečení v bodech s příklady. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2018. 233 stran ; ISBN:978-80-7380-700-9

zická osoba, která v době dočasné pracovní neschopnosti nebo nařízené karantény má nárok na výplatu starobního důchodu (viz ustanovení § 28 odst. 1 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění³⁶¹).

De lege ferenda z pohledu rovných pracovněprávních podmínek pro práci zaměstnanců v produktivním věku a zaměstnanců poživatelů starobního důchodu by stálo za úvahu podpůrčí dobu sjednotit, zvláště z důvodů, kdy obě kategorie výše uvedených zaměstnanců odvádí na nemocenské pojištění stejnou částku. Na jednu stranu se zdá podpůrčí doba v délce 380 + 350 dnů pro zaměstnance v produktivním věku příliš dlouhá a naopak podpůrčí doba v délce 70 dnů pro zaměstnance poživatele starobních důchodů příliš krátká. Jako kompromisní návrh by bylo možné diskutovat variantu se sjednocenou délkou podpůrčí doby u nemocenského v délce 180 dní pro obě výše uvedené kategorie zaměstnanců s větším zapojením institutu invalidního důchodu po překročení této podpůrčí doby s tím, že dojde-li následně k zlepšení zdravotního stavu anebo k úplnému vyléčení, dojde k zániku invalidity a k odnětí invalidního důchodu.

5.3 Digitalizace a starobní důchodci

Konec 20. století a následně přelom 20. a 21. století je spojován s nástupem digitalizace, masovým využíváním internetu a vznikem informační společnosti, která přináší pro uživatele na jedné straně zcela nové možnosti, na druhé straně zásadní omezení pro ty, kteří se z jakýchkoliv důvodů neumí nebo nemohou nebo nechtějí novému trendu přizpůsobit. Spolu s prudkým rozvojem informačních technologií vzniká problém jak v přístupu k těmto technologiím, tak s tzv. digitální a internetovou gramotností. Jednou z nejvíce ohrožených sociálních skupin jsou lidé v důchodovém věku. Nerovný přístup k internetu spojený jednak se zcela novými znalostmi a zkušenostmi, jednak pro důchodce se značnými finančními prostředky na nákup zařízení a na paušální měsíční poplatky za udržování služeb, vytváří ve společnosti digitální propast^{362,363} a nový samostatný zdroj sociální ne-

---

³⁶¹ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění

³⁶² ZOUNEK. Jiří., ICT, digitální propast a vzdělávání dospělých: socioekonomické a vzdělávací aspekty digitální propasti v České republice. In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské university. Studia Paedagogica. Brno, Masarykova univerzita 2006. s. 101-118. ISSN 1211-6971.

³⁶³ Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015. Strategie digitální gramotnosti ČR na období 2015 až 2020. [on line] Červen 2015 [cit. 2020-04-15] Dostupné z:

https://www.mpsv.cz/documents/20142/372765/Strategie_DG.pdf/46b094c8-609b-458d-cdcd-8c686ca87131

rovnosti³⁶⁴.

Nerovnost přístupu k internetu a digitální propast je primární (chybí přístup k technologiím), sekundární (technologie jsou k dispozici, ale chybí znalosti a dovednosti) a terciální (on-line výhody uživatelů). V současnosti je jednou z podmínek a předpokladů fungování občanů ve společnosti digitální a informační gramotnost. Společnost dnes již automaticky předpokládá, že každý její občan má minimálně elementární znalosti informačních technologií a disponuje vlastnictvím nejméně jednoho chytrého telefonu.

Celoživotní digitální a informační vzdělávání je klíčem k získávání digitální a informační gramotnosti. Bohužel pojetí tohoto vzdělávání je i díky překotnému rozvoji, existenci několika operačních systémů a mnoha programovacích jazyků, které jsou často ne vždy kompatibilní, nesystematické, chaotické a nesystémové. Lidé, kteří jsou dnes v důchodovém věku, nebo do starobního důchodu v brzké době odejdou, získali základní dovednosti od svého okolí. Digitální a informační vzdělávání lidí v důchodovém věku je dnes jistě účinným prostředkem vedoucím v sociální oblasti ke zlepšení kvality života ve stáří³⁶⁵.

5.4 Frugalismus

Frugalismus je životní styl charakteristický mimořádnou úsporností. Frugalismus není spojen se snižováním kvality života, ale má za cíl prostřednictvím úspor a skromnosti dosáhnout dlouhodobé finanční nezávislosti. Frugalismus vznikl v letech 2007 až 2009 v období hospodářské krize ve Spojených Státech Amerických. Někteří Američané se chtěli vyhnout zbytečným půjčkám, chtěli získat větší svobodu a také chtěli pracovat méně a více se věnovat svým koníčkům a rodině. Postupně se čím dál tím více stává nejdůležitějším cílem frugalistů prostřednictvím skromného a úsporného života a výhodných investic pokud možno co nejčasnější odchod do důchodu. Frugal je přeloženo z angličtiny „ekonomický“, „skromný“ nebo „jednoduchý“.

Počet frugalistů narůstá i v Evropě, zejména pak v Německu. Vytvořil se nový životní styl pod zkratkou FIRE (Financial Independence, Retire Early – Finanční nezávislost, dřívější důchod). Odchod do důchodu v tomto případě znamená dosáhnout cíle přestat pracovat.

---

³⁶⁴ LUPAČ Petr., *Za hranice digitální propasti: nerovnost v informační společnosti*. Praha, 2015. Sociologické nakladatelství (SLON). Studie. ISBN 978-80-7419-231-9.

³⁶⁵ ŠPATENKOVÁ, Naděžda., SMÉKALOVÁ, Lucie., *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha, 2015. Grada. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5446-8.

vat, tedy být závislý na příjmu z práce v období mezi 30 a 40 rokem svého života. Frugalisté jsou schopni si odkládat, tedy spořit a investovat nejčastěji do indexových fondů jednu polovinu až dvě třetiny svého příjmu, mít levnou dovolenou, kolo namísto auta, internet pro prodej a nákup potřebných věcí a levné, ale výživné suroviny ve svém jídelníčku. Každý někdy šetřil nebo šetří. Aby frugalista mohl přestat pracovat a odešel ve třiceti nebo čtyřiceti letech do důchodu, nesmí svá pravidla porušit po léta³⁶⁶.

Podobně i v dalších zemích vzrůstá motivace prošetřit se a proinvestovat se do (starobního) důchodu co nejdříve. Někde se hovoří o nezávislosti na vládě, nebo nezávislosti na systému, anebo vydělání si na svobodu. Frugalismus neznámá nechtít pracovat, být líný. Frugalismus znamená být finančně nezávislý.

Frugalismus určitě v budoucnu nebude směr nebo nástroj, který měl nebo mohl vyřešit problémy a výzvy, před kterými dnes stojí důchodové systémy. Na druhou stranu určitě stojí za zamyšlení, že v budoucnu se neobejdeme bez skromnosti a úspor, tak, abychom mohli ve starobním důchodu prožívat plnohodnotný život. Stejně tak lze reálně uvažovat o flexibilním zákonem stanoveném rozmezí důchodového věku v závislosti na vlastních úsporách a vlastním majetku. Otázkou de lege ferenda by též mohlo být, zda a jak posuzovat úspory na důchod – zda jen z pohledu skutečně naspořených finančních prostředků v některém z důchodových fondů, nebo na některém z bankovních účtů, nebo by mohl být zohledněn i majetek např. ve formě vlastnického bydlení.

---

³⁶⁶ BROŽ, Jan., Rychle našetřit a do důchodu: nic si neodpírám, říká nejznámější německý frugalista. euro.cz [on-line] 10.9.2019 [cit. 2020-03-14] Dostupné z: <https://www.euro.cz/byznys/frugalisti-fire-1465524>

6 Důchodový systém a podpora rodin s dětmi

Průběžně financovaný důchodový systém (pay-as-you-go – PAYG), který je v současnosti v České republice používán, je založen na mezigenerační solidaritě mezi ekonomicky aktivními lidmi v produktivním věku a lidmi, kteří dosáhli zákonného důchodového věku, odešli z pracovního trhu a začali pobírat starobní důchod. Průběžně financovaný důchodový systém vychází z myšlenky, že společnost musí mít neustále dostatečný lidský kapitál, který se ve svém produktivním věku stane plátcí odvodů do sociálního pojištění a z kterých se bude obratem financovat důchodový systém. V případě, že v systému nebude dostatek dětí, bude muset stát dorovnávat finanční potřeby důchodového systému ze státního rozpočtu.

V České republice se neustále řeší výše finančního dluhu. Přitom existuje daleko větší dluh, který za posledních 30 let narostl do výše více než jednoho milionu nenarozených dětí. Smutným faktem je, že přes zvýšení rodičovského příspěvku na 300 000,- Kč respektive na 450 000,- Kč od 1. ledna 2020 pro děti do 4 let věku a přes délku rodičovské dovolené, která je až do 3 let věku dítěte, Česká republika podporuje své rodiny s dětmi nedostatečně a za posledních 30 let nedokázala vytvořit efektivní a ucelenou prorodinnou politiku.

Jedno z dlouhodobých a častých témat reformy českého důchodového systému vzhledem k demografickému stárnutí populace je otázka zohlednění počtu vychovaných dětí a tuto zásluhu zahrnout do sociálního a důchodového systému. Nabízí se v podstatě tři základní možnosti: 1) buď mohou ekonomicky aktivní lidé v produktivním věku, kteří vychovávají děti, odvádět do sociálního pojištění menší částku podle počtu dětí, anebo 2) lidé, kteří již dosáhli důchodového věku respektive nároku na přiznání starobního důchodu, budou dostávat starobní důchod v upravené výši dle počtu vychovaných dětí, anebo 3) bude dětem umožněno, aby určitou částkou přispívali na starobní důchody svých rodičů v rámci jakéhosi mezigeneračního důchodového systému³⁶⁷. Samozřejmě není vyloučena ani kombinace všech tří možností.

Nejčastější námitka proti zavedení zásluhovosti podle počtu vychovaných dětí je argument, že někteří lidé děti mít nemohou (ale mohou je případně adoptovat) anebo je ne-

---

³⁶⁷ TRAXLER, Jan., Zásluhový penzijní systém podle vychovaných dětí. finez.cz [on-line] 06.03.2019 [cit. 2020-03-15] Dostupné z: <https://www.finez.cz/odborne-clanky/ostatni/zasluhovy-penzijni-system-podle-vychovanych-deti/>

chtějí (a pak mohou použít ušetřené finanční prostředky na výchovu dětí ke svému vlastnímu zabezpečení na život po dosažení důchodového věku).

Protiargumentem výše uvedeného je, že rodina, která vychovává 3 děti a jeden z rodičů stráví v průměru 10 let na mateřské a rodičovské dovolené přichází v průměru o 19 000,- Kč čistého měsíčně, tak zvané náklady obětované příležitosti, což činí celkem 2 280 milionu Kč jen na ztrátě příjmu rodiny. Bezdětná rodina tak může v průběhu 10 let ušetřit tyto prostředky, případně je investovat a následně použít pro zlepšení příjmů v důchodovém věku. Navíc je nutné vyčíslit vlastní náklady na výchovu dětí, které se odhadují dle věku a délky studia dítěte na 50 až 100 tisíc Kč ročně. Odhadem tedy rodina se třemi dětmi vydá na výchovu svých dětí v průměru 3 až 6 milionů Kč. Lidé, kteří nemají děti, ať již z jakéhokoliv důvodu, mají mnohem více finančních prostředků, aby byli ve svém ekonomicky neaktivním životě po dosažení důchodového věku částečně zajištěni také ze svých vlastních úspor^{368,369}.

6.1 Ženy a starobní důchod

České ženy mají asi o 20 procent nižší starobní důchod než muži jako důsledek nízkých příjmů v produktivním věku z důvodu péče o své rodiče nebo o své děti. Důvodem je také dřívější odchod do důchodu žen podle počtu dětí. Podle údajů České správy sociálního zabezpečení byla průměrná výše starobního důchodu v České republice na konci března roku 2019 13 377,- Kč. Průměr starobního důchodu u mužů v té době byl 14 697,- Kč, u žen 12 182,- Kč. Z více jak 2,4 milionů starobních důchodců a důchodkyň na konci března roku 2019 pobíralo asi 190 000 starobních důchodců a důchodkyň starobní důchod nižší než 10 000,- Kč a asi 60 000 starobních důchodců a důchodkyň pobíralo méně než 8 000,- Kč³⁷⁰. Přitom hranice příjmové chudoby v roce 2018 činila pro jednotlivce částku ve výši 11 963,- Kč.³⁷¹

---

³⁶⁸ tamtéž

³⁶⁹ BUKAČ, Petr., Zvýšit věkovou hranici pro odchod od důchodu nestačí. mesec.cz [on-line] 19.2.2008 [cit. 2020-03-15] Dostupné z: <https://www.mesec.cz/clanky/zvysit-vekovou-hranici-duchodu-destaci/>

³⁷⁰ Desítky tisíc seniorů si musí vystačit s penzí pod 10 tisíc korun. e15.cz [on-line] 19. května 2019 [cit. 2020-03-15] Dostupné z: <https://www.e15.cz/domaci/desitky-tisic-senioru-si-musi-vystacit-s-penzi-pod-10-tisic-korun-1358983>

³⁷¹ CIESLAR, Jan., Příjmová chudoba ohrožuje necelou desetinu obyvatel. czso.cz [on-line] 21. března 2019 [cit. 2020-03-15] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmova-chudoba-ohrozuje-necelou-desetinu-obyvatel>

5. března 2020 představila Evropská komise Evropskou strategii pro rovnost mužů a žen³⁷², určující politickou vizi a zásadní priority pro roky 2020 až 2025 s cílem dosáhnout konkrétního pokroku v oblasti rovných podmínek obou pohlaví. Ke klíčovým opatřením patří mimo jiné odstranění nerovnosti na trhu práce a snížení rozdílů v odměňování mužů a žen a také ve starobních důchodech. Strategie uvádí, že přes dosažený pokrok na poli genderové rovnosti v minulosti stále přetrvává situace, že ač je vysokoškolsky vzdělaných žen více než mužů, ženy v Evropské unii mají v průměru o 16 % nižší příjem než muži a pouze 8 % žen působí na pozicích výkonných ředitelek velkých evropských firem. Komise ve Strategii prosazuje, aby ženy prosperovaly v ekonomice založené na rovnosti žen a mužů.

Strategii pro rovnost mužů a žen lze jednoznačně přivítat, nicméně je nutné zdůraznit, že by se mělo jednat o rovnost mužů a žen ve všech věkových kategoriích, tedy po celý život žen, a zejména by se nemělo zapomínat na kategorii starobních důchodkyň a žen se zdravotními problémy a zdravotním postižením. Komise ve své Strategii zmiňuje současné rozdíly ve starobních důchodech mužů a žen a popisuje zdroje a rizika existence těchto rozdílů v evropských důchodových systémech. Výslovně zmiňuje formu důchodových kreditů poskytovaných za přerušení zaměstnání související s péčí o děti respektive rodinné příslušníky.

Dle komisařky pro rovnost paní Heleny Dalli je jednou z hlavních priorit Evropské komise dosažení stejné mzdy mužů a žen v Evropské unii. Do konce roku 2020 by Komise měla v tomto směru zveřejnit závazná opatření³⁷³.

Rozdíly v zaměstnanosti a odměňování za práci mezi muži a ženami se zvětšují s věkem. Například v roce 2014 byl rozdíl v odměňování mezi muži a ženami ve věkové kategorii 20 až 29 let 12 % a ve věkové kategorii nad 60 let 19 %. Ve věkové kategorii 55 až 64 let pečuje o někoho ze svých rodinných příslušníků 28 % žen a jen 17 % mužů. Rozdíl mezi muži a ženami ve starobních důchodech globálně ve světě byl v roce 2017 odhadován na 36 až 40 %. Ženy se v průměru dožívají vyššího věku než muži, ale statisticky tráví delší čas svého života v horším zdravotním stavu než muži³⁷⁴.

---

³⁷² Strategie pro rovnost žen a mužů: na cestě k Unii rovnosti. Evropská komise. Česká republika. [on-line] 05/03/2020 [cit. 2020-04-05] Dostupné z: https://ec.europa.eu/czech-republic/news/200305_gender_equality_cs

³⁷³ Older women have built Generation Equality – and claim equality across generations! AGE Platform Europe. The voice of older persons at EU level. [on-line] Monday 09 March 2020 [cit. 2020-04-05] Dostupné z: <https://www.age-platform.eu/special-briefing/older-women-have-built-generation-equality-and-claim-equality-across-generations>

³⁷⁴ tamtéž

Lze odlišit tři různé rozdíly mezi muži a ženami 1) v měsíční výši pobíraného starobního důchodu, 2) v ekonomické životní úrovni a 3) v celoživotní výši vyplaceného starobního důchodu. Co se celoživotní výše vyplaceného starobního důchodu týče, ženy sice pobírají nižší měsíční starobní důchod, ale díky delší průměrné výši dožití pobírají starobní důchod déle než muži. Příkladem může být Rusko, kde ženy mají v průměru o 32 % delší střední délku života oproti mužům, čímž je jejich celková výše celoživotně vyplaceného starobního důchodu o 22 až 25 % vyšší než u mužů³⁷⁵.

Tento argument je často používán jako odůvodnění, proč vlastně vůbec nevadí, že starobní důchody žen jsou obecně nižší. Účelem starobních důchodů však není akumulovat finanční prostředky a porovnávat jejich celkovou výši. Starobní důchody mají za účel zabezpečit každodenní potřeby seniorů. A právě zde se projevují rozdíly a nerovnost mezi výší starobních důchodů mužů a žen. Přitom nejde jen o to, že ženy dostávají nižší starobní důchod. Protože ženy se statisticky dožívají delšího věku než muži, budou častěji žít v důchodovém věku samostatně a ztráta manžela nebo partnera sama o sobě způsobí skokové snížení jejich životní úrovně. Je zcela evidentní, že dva společně žijící lidé, kteří si mezi sebe dělí zejména náklady na bydlení a s ním spojené služby, mají životní úroveň vyšší než lidé samostatně žijící. To znamená, že ženy s nižším starobním důchodem oproti mužům a s vyššími měsíčními finančními výdaji jsou vystaveny mnohem většímu ekonomickému tlaku.

Hlavní příčinou rozdílu ve výši starobního důchodu mezi muži a ženami jsou nižší mzdy, platy nebo odměny za práci u žen v jejich ekonomicky aktivním výdělečném období jejich života. Ženy mají obecně nižší příjem nejen proto, že častěji pracují na místech s nižším výdělkem, ale také že přerušují svoji pracovní kariéru z důvodu péče o své děti a jejich výchovu a péči o osoby blízké v rámci své rodiny a častěji pracují kratší pracovní dobu³⁷⁶.

Jana Maláčová, ministryně práce a sociálních věcí a Danuše Nerudová, předsedkyně Komise pro spravedlivé důchody si jako jednu z hlavních priorit v rámci připravované reformy českého důchodového systému daly narovnání podmínek pro starobní důchody mezi muži a ženami. Narovnání genderových podmínek samo o sobě lze realizovat změnami některých parametrů důchodového systému, aniž by se prováděla vlastní důchodová

---

³⁷⁵ The gender gap beyond retirement: how men and women compare in relation to pension benefits. ISSA. Excellence in Social Security. [on-line] 6 March 2020 [cit. 2020-04-05] Dostupné z: <https://ww1.issa.int/news/gender-gap-beyond-retirement-how-men-and-women-compare-relation-pension-benefits>

³⁷⁶ tamtéž

reforma. Lze polemizovat s názory, co je tedy vlastně prioritou vlády Andreje Babiše (viz programové prohlášení vlády kapitola 2.2.6) a Komise pro spravedlivé důchody (viz kapitoly 2.3 a 2.4), zda proklamovaná důchodová reforma, která zajistí stabilitu českého důchodového systému a jeho dlouhodobé udržitelné financování a v rámci reformy řešit i dílčí otázky a kritéria přerozdělování, mimo jiné i dle genderového kritéria, nebo zda má být a bude prioritou vlády a Komise vytrhávání určitých dílčích problémů důchodového systému a jejich úprava – adaptace ještě před tím, než bude zřejmá udržitelnost a dlouhodobé financování celého systému³⁷⁷.

Je naprosto zřejmé, že reforma českého důchodového systému by primárně neměla být nástrojem k nápravě nerovných a nespravedlivých genderových rozdílů v příjmech v ekonomicky aktivním období života. Připustíme-li, že existují genderové rozdíly v příjmech, pak je nutné je řešit tam, kde vznikají, mimo jiné také proto, že některé ženy se důchodového věku nebo takového věku, ve kterém se genderový rozdíl vyrovná, nedožijí.

Příčiny genderového rozdílu výše starobních důchodů v českém důchodovém systému jsou 1) rozdílná výše příjmů v ekonomicky aktivním období a s tím související rozdílná výše vyměřovacích základů (podílí se cca 66 % na rozdílu mezi pohlavími ve výši vyplácených důchodů); dle Českého statistického úřadu byl v roce 2016 genderový rozdíl v průměrné výši mezd zhruba 21 % ve prospěch mužů a 2) nižší věk zákonného odchodu do důchodu u žen a s tím související kratší dobou pojištění³⁷⁸ (podílí se cca 33 % na rozdílu mezi pohlavími ve výši vyplácených důchodů). Je evidentní, že příčiny genderového rozdílu výše starobních důchodů (kromě rozdílného věku odchodu do důchodu) jsou mimo důchodový systém, proto řešení genderových rozdílů spočívá pouze ve vyrovnávání důsledků. Existují následující možnosti řešení:

- navýšení starobního důchodu o paušální částku 500 Kč za každé vychované dítě
- aplikace tzv. nárůstového koeficientu pro výpočet procentní výměry za vychované dítě
- aplikace fiktivního vyměřovacího základu (fiktivního příjmu bez faktické platby pojistného)

---

³⁷⁷ CÍLKOVÁ, Ilona., Ministryně Maláčová chce napravovat problém, který vlastně vůbec neexistuje. zpravy.denikplus.cz [on-line] 06.02.2019 [cit. 2020-04-12] Dostupné z: <https://zpravy.denikplus.cz/domaci/999-ministryne-malacova-chce-napравovat-problem-ktery-vlastne-vubec-neexistuje.html>

³⁷⁸ od ročníku narození 1971 budou mít ženy stejný zákonný důchodový věk jako muži – 65 let

- aplikace rozdílné valorizace důchodů mužů a žen
- asignace pojistného ve prospěch starobního důchodu rodičů
- aplikace státního příspěvku do III. pilíře pro osoby, které pečují o nezletilé děti
- aplikace netestované dávky státní sociální podpory

Evidentním nedostatkem všech výše uvedených návrhů řešení je, že jednak cílí pouze na ženy a opomíjí garantovanou zásadu rovného zacházení jak právem českým (nediskriminující právní úprava zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění pro všechny pojištěnce bez ohledu na pohlaví), tak právem Evropské unie, a jednak ne každý návrh je administrativně a technicky proveditelný (téměř neproveditelné automatické přepočítání všech již vyplácených starobních důchodů). Z tohoto pohledu je nutné rozhodnout, zda by se navrhované úpravy týkaly všech starobních důchodů, nebo jen důchodů nově přiznávaných (Česká správa sociálního zabezpečení nedisponuje všemi potřebnými údaji o počtu vychovaných dětí). Asignace pojistného a státní příspěvek do III. pilíře neřeší genderový rozdíl, pouze zvyšuje starobní důchod.

Hlavní úskalí předkládaných návrhů spočívá zejména v těchto bodech: 1) bude-li se týkat jen žen, způsobí nerovný genderový přístup., riziko genderové diskriminace 2) může se týkat i žen s nadstandartními starobními důchody, způsobí neodůvodněné zvýhodnění, 3) dítě se stane „kompenzovanou ekonomickou zátěží“, 4) reálná hodnota fixní částky bude klesat v čase, bude nutné ji valorizovat, 5) problematické řešení situací, kdy žena pečovala o dítě, které zemřelo, bylo umístěno v ústavní péči, žena o dítě nemohla pečovat z důvodu své nemoci, atp., 6) zvýšení rozdílu ve výši starobních důchodů žen se stejným počtem vychovaných dětí, problematická uplatnitelnost u již přiznaných a vyplácených důchodů, zejména u žen pečujících o děti před rokem 1986, 7) v mnoha případech při rozdílné genderové valorizaci by ženy vyšší starobního důchodu předběhly muže, 8) administrativní náročnost, 9) potlačování zásluhovosti³⁷⁹.

Řešení genderové nerovného zacházení a nespravedlnosti v příjmech v ekonomicky aktivní části života úpravou výše důchodu pak často vede k úvahám, že vzhledem k tomu, že ženy v současnosti pobírají starobní důchod v průměru 28,06 let a muži jen 19,26 let³⁸⁰,

---

³⁷⁹ Rozdílná úroveň důchodů mužů a žen (prvotní analýza příčin a možnosti úpravy). mpsv.cz [on-line] [cit. 2020-04-12] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/968547/Duchody_pecujicich__uvodni_informace__podklady.pdf/97f9c541-1c92-8e33-2189-39eba400db5b

³⁸⁰ Český statistický úřad. Úmrtnostní tabulky. [on-line] 30.7. 2019 [cit. 2020-01-08]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/umrtnostni_tabulky

mají muži v průměru celkovou finanční částku získanou čerpáním starobního důchodu o 10,5 % nižší, než v průměru celková finanční částka, kterou získají v rámci čerpání starobního důchodu³⁸¹,³⁸². Vzhledem k tomu, že starobní důchod by měl sloužit k zabezpečování každodenních potřeb seniorů pobírajících starobní důchod a nikoliv k akumulaci těchto prostředků, tyto úvahy a argumentace musí být jednoznačně odmítnuty.

Jednou z myšlenek, kterou představil Andrej Babiš, by mohl být princip, kdy do veřejného prvního pilíře budou povinně přispívat všichni, ale starobní důchod z prvního pilíře by dostávali pouze ti, kteří vychovali alespoň jedno dítě³⁸³. Otázkou je, pakliže by tento princip měl platit, od kdy by s ohledem na zákaz retroaktivity a fertilní věk žen platil. Další otázkou je, zda takto lze postihovat lidi, kteří děti mít nemohou nebo lesbičky či gaye trvale žijí v registrovaném partnerství. Naskýtají se i další otázky, například zda je v silách a možnostech občanů odvádět pojistné na sociální pojištění a vedle toho si našetřit na starobní důchod. Je zřejmé, že tento návrh je nutné považovat jako jednu z teoretických možností, která téměř jistě nebude použita a zavedena.

6.2 Společné starobní důchody manželů

Potůčkova Odborná komise pro důchodovou reformu navrhla v roce 2014 upravit důchodový systém tak, aby se srovnal rozdíl mezi důchody manželů, kdy první pracuje a druhý se určitou dobu stará o výchovu dětí a rodinu³⁸⁴. Sdílení důchodových nároků³⁸⁵ je možností jak řešit situace, kdy muž splní podmínku doby důchodového pojištění a jeho partnerka nikoliv. Sdílení důchodových nároků bude aktuální vzhledem k nutné době po-

---

³⁸¹ Důchody OECD na první pohled: Veřejná politika v zemích OECD. Vydání 2005. [on-line] 2005 [cit. 2020-04-12] Dostupné z: https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/pension_glance-2005-sum-cs.pdf?expires=1586705540&id=id&accname=guest&checksum=BAA9E54E42737199667D60C09053AABA

³⁸² Hospodářské přehledy OECD. Česká republika. Červenec 2018. Shrnutí. Oecd.org [on-line] červenec 2018 [cit. 2020-04-12] Dostupné z: <http://www.oecd.org/economy/surveys/CZE-2018-OECD-economic-survey-overview-czech.pdf>

³⁸³ KOLMAN, Petr., Babiš chce penzijní reformou potrestat bezdětné, je to ale myšlenka plná logických děr. reflex.cz [on-line] 5. února 2019 [cit. 2020-04-12] Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/komentare/92816/babis-chce-penzijni-reformou-potrestat-bezdetne-je-to-ale-myslenka-plna-logickych-der.html>

³⁸⁴ TŮMA, Ondřej. Jak dál reformovat penze. penize.cz. [on-line] 18. května 2016 [cit. 2017-12-14]. Dostupné z: <https://www.penze.cz/starobni-ducnod/311501-jak-dal-reformovat-penze>

³⁸⁵ KUČERA, Tomáš. Zápis z jednání Pracovního týmu č. 2 (PT2) Odborné komise pro důchodovou reformu (OK): Věk odchodu do důchodu a valorizace penzí. duchodova-komise.cz. [on-line] 5. března 2015 [cit. 2018-01-08]. Dostupné z: <http://www.duchodova-komise.cz/wp-content/uploads/2015/03/Zapis-PT2-150305.pdf>

jištění pro nárok na důchod. Kritickou může následně být situace, kdy se manželství rozpadne a manželé v důchodovém věku nepokrývají své potřeby společně³⁸⁶. V případě rozvodu manželů, kteří se rozvedou v době, kdy již pobírají důchod, dojde u mužů k statistickému zvýšení důchodu o 2,9 % a u žen ke statistickému snížení důchodu o 7,1 %.

6.3 Podpora rodin s dětmi v důchodových systémech

Všeobecný státem garantovaný průběžný systémem používaný v České republice je založen na solidaritě mezi jednotlivými generacemi, kde dlouhodobá stabilita systému je přímo úměrná velikosti těchto generací. Možnosti zohlednit v tomto důchodovém systému počet narozených respektive vychovaných dětí tak, aby bylo možné u žen nahradit snižování věku odchodu do důchodu dle počtu dětí, představuje jednak rozdílná výše pojistného dle počtu dětí, jednak úprava parametrů některých dávek (dvoj generační solidarita) a také možnost asignace části pojistného ve prospěch rodičů (troj generační solidarita). Podstatné je, jakým způsobem a zda vůbec by rodinná politika státu měla být kombinována se sociálním zabezpečením.

Diskutována je otázka, zda zásluhovost rodičů majících a vychovávajících děti řešit zcela mimo důchodový systém v rámci rodinné politiky³⁸⁷, nebo v rámci konstrukce daně z příjmu fyzických osob a sociálních dávek³⁸⁸. Potůčkova Odborná komise pro důchodovou reformu navrhovala podporu rodin vychovávajících děti přímo v důchodovém systému s okamžitým efektem (rozdílná výše příspěvků na sociální pojištění dle počtu vyživovaných dětí) nebo s odloženým efektem po odchodu rodičů do důchodu (zvýšení zásluhové (procentní) části důchodu za každé vychované dítě. Odborná komise navrhovala i možnost podpory rodin s dětmi zcela mimo důchodový systém respektive zachování paralelní podpory jak v systému důchodovém, tak v systému sociální podpory³⁸⁹. Zahraniční zkušenosti

---

³⁸⁶ ŠATAVA, Jiří. DOPAD ROZVODU NA PŘÍJMY V DŮCHODU. idea.cerge-el.cz. [on-line] 18. září 2013 [cit. 2017-12-18]. Dostupné z: https://idea.cerge-ei.cz/files/IDEA_Studie_6_2013.pdf

³⁸⁷ HOLUB, Martin. Alternativní formy podpory rodin s dětmi v sociálním pojištění. praha.vupsv.cz. [on-line] 2010 [cit. 2017-12-18]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_317.pdf

³⁸⁸ ŠATAVA, Jiří. Podpora rodin s dětmi daňově dávkovým systémem. aaecn.cz. [on-line] leden 2016 [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: https://aa.ecn.cz/img_upload/8b47a03bf445e4c3031ce326c68558ae/idea_studie_1_2016_danova_podpora_rodin_s_detmi_final_3.pdf

³⁸⁹ POTŮČEK, Martin. Česká důchodová reforma: konceptuální tápání, politické váhání. law.muni.cz. [on-line] 14. Října 2016 [cit. 2017-12-18]. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/pracpravo2016/files/Prezentace.pdf>

(Slovensko, Portugalsko, Německo) ukazují spíše na nepodstatný pozitivní vliv mezi propojením otázky zvýšení porodnosti z otázkou zvýšení důchodů rodičů dětí³⁹⁰.

Zmínit je nutno i model asignace části důchodového pojistného dětí přímo rodičům, kteří již důchod pobírají – buď přímou asignací (navázanou na skutečné výsledky výchovy dětí, nikoliv pouze počet narozených dětí), anebo nepřímou asignací (zvýšením procentní výměry důchodu koeficientem za každé dítě), kdy by nebylo zohledněno uplatnění dítěte na trhu práce³⁹¹.

Od začátku roku 2016 mohou rodiče spořit svým dětem na důchod v doplňkovém penzijním spoření v rámci třetího pilíře³⁹². Zavedením této možnosti se stát snažil motivovat občany ke spoření na penzi. Problematická je zejména délka spoření – tak, aby spoření přineslo nejvyšší možné výhody – státní příspěvek a daňové odpočty - je nutné spořit 60 let a poté naspořené výnosy čerpat nejméně 10 let. Určitě stojí za zamyšlení a porovnání možnost výběru pouze jedné třetiny finančních prostředků ve věku 18 let dítěte (se ztrátou státního příspěvku a daňových odpočtů) k možnostem stavebního spoření, které lze vypovědět po šesti letech vázací doby, přičemž finanční výnos bude více méně srovnatelný. V praxi v převažující většině budou jak rodiče, tak posléze jejich děti řešit prvotně finanční zabezpečení svých studií a následně svého bydlení a teprve následně zabezpečení stáří³⁹³.

Přes výše uvedené zahraniční zkušenosti ukazují (Slovensko, Německo), že rodinnou politiku nelze smysluplně dělat prostřednictvím důchodového pojištění a naopak. Náhradní doba pojištění je chápána jako opatření v rámci důchodového systému³⁹⁴.

Český statistický úřad (ČSÚ) uvádí, že se v polovině roku 2019 zvýšil počet obyvatel o zhruba 19 tisíc osob. Podle ČSÚ je za tento nárůst odpovědná výhradně migrace ze zahraničí. Lze konstatovat, vzhledem k tomu, že počet nově narozených dětí nepřekračuje počet zemřelých, že Češi v České republice pomalu, nenápadně, ale jistě vymírají. Bude-li tento trend pokračovat, po dvou až třech dalších generacích se Češi mohou stát menšinou.

---

³⁹⁰ HOLUB, Martin. Alternativní formy podpory rodin s dětmi v sociálním pojištění. praha.vupsv.cz. [on-line] 2010 [cit. 2017-12-18]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_317.pdf

³⁹¹ Porovnání variant zohlednění dětí při stanovení výše důchodu. duchodova-komise.cz. [on-line] 12. listopadu 2014 [cit. 2017-12-17]. Dostupné z: <http://www.duchodova-komise.cz/wp-content/uploads/2014/11/Porovnan%C3%AD-variant-zohlednen%C3%AD-deti%C3%AD-pri-stanoven%C3%AD-vyse-duchodu-12.-listopadu-2014.pdf>

³⁹² Zákon č. 427/2011 Sb. o doplňkovém penzijním spoření

³⁹³ RYBOVÁ, Romana. Doplňkové penzijní spoření pro děti: dobrá věc nebo nesmysl? finexpert.e15.cz. [on-line] 27. července 2016 [cit. 2017-12-18]. Dostupné z: <https://finexpert.e15.cz/dopl%C3%AD-kove-penzijni-sporeni-pro-deti-dobra-vec-nebo-nesmysl>

³⁹⁴ FRANTOVÁ, Libuše. Každý si dělá, co chce. Binec. Profesor Vostatek rázně účtuje s našim důchodovým systémem. Parlamentnilisty.cz. [on-line] 19. srpna 2016 [cit. 2017-12-18]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/rozhovory/Kazdy-si-dela-co-chce-Binec-Profesor-Vostatek-razne-uctuje-s-nasim-duchodovym-systemem-449762>

V České republice činí současná míra porodnosti na jednu ženu 1,7 dítěte. Tento ukazatel se ani nepřibližuje hodnotě míry porodnosti 2,1 dítěte na jednu ženu, která představuje hranici přirozené reprodukce. Na druhou stranu před cca 20 lety v roce 1999 dosáhla hodnota míry porodnosti pouhých 1,13 dítěte na jednu ženu.

Každá pátá žena ve věku okolo třiceti let prohlašuje, že děti nechce a nebude mít a uvádějí, že mít děti je nepřirozené, omezující a zvrácené. Následují rodiny, které mají jedno dítě, ale druhé již nechtějí s poukazem na očekávané finanční potíže³⁹⁵.

Nízký počet v současnosti narozených dětí bude představovat ve 2. polovině 21. století zásadní problém. S pravděpodobností hraničící s jistotou můžeme počítat s tím, že okolo roku 2060 bude každý třetí Čech v seniorském věku. Paralelně s tím klesne počet ekonomicky aktivních, výdělečně činných, tedy sociálně pojištěných lidí o jeden milion lidí. Otázka zní, jaké je řešení této neradostné situace. Je v podstatě několik řešení: 1) řízená imigrace cizinců respektive jejich rodin s již odrostlými dětmi, které by nastupovali do systému základního vzdělávání. Zdánlivě ideální řešení: mladí vzdělaní lidé nastupující na pracovní trh, v průměru s šestiletými dětmi majícími dostatek času na jazykovou a společenskou integraci. 2) Podpora automatizace, robotizace a umělé inteligence. 3) Podpora prorodinné politiky. Problémy: 1) otázka imigrace je velice citlivé politické téma ovlivňující volitelnost do Poslanecké sněmovny České republiky a 2) Češi budou vymírat na úkor vzrůstajícího počtu národnostních menšin.

6.4 Podpora vlastního a sociálního bydlení

V pozadí diskusí o důchodové reformě dlouhodobě zůstává problematika bydlení starobních důchodců. Skutečností zůstává, že pro významně velké množství důchodců, zejména těch, kteří žijí v samostatné domácnosti, je mnohem podstatnější nikoliv vlastní výše příjmu ve formě pravidelného měsíčního starobního důchodu, ale výše pravidelně se opakujících nákladů na živobytí. Jedním z nejvyšších a rozhodujících plateb, které musí starobní důchodce každý měsíc uhradit, jsou náklady na bydlení a služby s ním spojené.

Nabízí se samozřejmě řešení, aby do zabezpečení sociálního bydlení důchodců vstoupil stát. Kritika tohoto řešení spočívá v tom, že by stát – jako v současnosti v mnoha pří-

---

³⁹⁵ KOUBOVÁ, Veronika., Reportáž s ženami, které nechtějí být matkami. e15.cz. [on-line] 17. prosince 2018 [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/the-student-times/reportaz-s-zenami-ktere-nechteji-byt-matkami-1354039>

padech – řešil následky a nikoliv příčiny. Na druhé straně nelze předpokládat a ani spravedlivě požadovat na dnešních starobních důchodcích, aby si v důchodovém věku začali pořizovat hypotéky na vlastní bydlení.

Po roce 1989 se stát na jedné straně začal zbavovat městských a obecních bytů údajně proto, aby ušetřil náklady na opravu a údržbu bytového fondu, na druhé straně radil občanům, aby si místo nájemního bydlení pořizovali vlastnické bydlení, mimo jiné i proto, že investice do vlastního bydlení je určitou formou investice respektive spoření na důchod. Došlo k situaci, kdy stát na jedné straně radil občanům, jak výhodně investovat, na druhé sám se podle svých rad přestal chovat; nejen, že se zbavil svého starého bytového fondu, ale sám utlumil bytovou výstavbu a také podporu nové výstavby. Evidentní chybou státu po roce 1989 bylo, že dopustil privatizaci celých bytových domů, které byly následně rekonstruovány na hotely, ubytovny, krátkodobá ubytování a kanceláře.

Zatímco v roce 1989 se v České republice dokončilo 55 073 bytů (z toho 21 038 družstevních a 16 282 komunálních), v období let 1994 až 1997 se dokončilo méně než 20 000 bytů, v roce 2017 se dokončilo celkem 28 569 bytů (z toho 274 družstevních a 343 komunálních), od roku 2005 se nikdy nepodařilo dokončit více jak 1 000 družstevních bytů (v roce 2015 jen 139) a komunálních bytů se od roku 2009 dokončovalo pouze od 230 (rok 2016) do 1 073 (rok 2012)³⁹⁶. V roce 2018 bylo dokončeno 33 868 bytů³⁹⁷.

Od roku 2005 se ceny bytů zvýšily více než dvojnásobně. Od roku 2014 ceny rostou každým rokem skokově. V Praze se cena bytů za posledních 6 roků zvedla o 65 %, v ostatních částech České republiky v průměru o 50 %. Vůbec nejvyšší nárůst cen bytů je v oblastech, které nabízejí nejvíc pracovních příležitostí a kde se usazují mladé rodiny. Realitní trh předpokládá, že i v budoucnu ceny nemovitostí porostou, nebo budou stagnovat, ale určitě nebudou klesat. V roce 2019 byla průměrná cena bytu s dispozicí 2 + kk a s plochou 60 m² v cenovém rozmezí od 5 497 000,- Kč v Praze do 1 195 000,- Kč v Ústí nad Labem. Cenový nárůst bytů v posledních letech se samozřejmě podepsal i na růstu cen pronájmů³⁹⁸.

---

³⁹⁶ Česká republika od roku 1989 v číslech – aktualizováno 16.5.2019. Český statistický úřad. Tab. 11.01 Bytová výstavba (1989 – 2018) [on-line] 16.5.2019 [cit. 2020-03-08] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-od-roku-1989-v-cislech-2018-2doclnafyq>

³⁹⁷ Bydlení v číslech (srpen 2019). Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. www.mmr.cz ISBN 978-80-7538-223-8 [on-line] Praha, srpen 2019 [cit. 2020-03-07] Dostupné z: <https://www.mmr.cz/getmedia/44278f53-e63a-4dc5-8694-922df2853088/BvCZ-online-CZ.pdf.aspx?ext=.pdf>

³⁹⁸ Vývoj cen bytů v České republice. FérMakléři. [on-line] 9.2.2020 [cit. 2020-03-08] Dostupné z: <https://fermakleri.cz/blog/ceny-bytu-v-cr>

Celkový počet starobních důchodců v roce 2018 činil v České republice 2 402 000 osob, z toho 946 000 mužů a 1 456 000 žen. Český statistický úřad předpokládá, že v roce 2058 dosáhne počet důchodců ve věkové kategorii 65+ 3 205 000, tedy zhruba 30 % celkové české populace, přičemž největší přírůstek lze čekat v letech 2018 až 2021 (silná poválečná generace lidí narozených v letech 1953 až 1956) a následně v letech 2038 – 2044 (generace tzv. Husákových dětí narozených v letech 1973 až 1979). Pokračující nárůst věkové populace 65+ bude navíc posílen předpokladem narůstající naděje dožití v období let 2015 až 2050 u mužů o 4,1 let a u žen o 3,7 let³⁹⁹. Tento demografický vývoj a změna demografické struktury vyvolá další potřebu bydlení pro seniory a řešení současné neutěšené situace.

Řešením sociálního bydlení pro důchodce by mohla být v budoucnu tzv. vnitřní migrace jak v rámci obcí, měst a krajů, tak v rámci celé České republiky do zařízení sociální péče, ke svým rodinám nebo do menších bytů⁴⁰⁰. Podpora vnitřní migrace obyvatelstva by mohla být dobrým, byť nikoliv dostačujícím řešením, bydlení seniorů, ale předpokládá zásadní plošnou podporu zdravotních a sociálních služeb pro seniory.

---

³⁹⁹ ŠTYGLEROVÁ, Terezie., Do poloviny století bude o polovinu více seniorů. STATISTIKA&MY. Měsíčník českého statistického úřadu. [on-line] 02/2019 [cit. 2020-02-08] Dostupné z: <https://www.statistikaamy.cz/2019/02/do-poloviny-stoleti-bude-o-polovinu-vice-senioru/>

⁴⁰⁰ KURKIN, Roman., Vnitřní migrací nejvíce populačně vydělal Středočeský kraj. STATISTIKA&MY. Měsíčník českého statistického úřadu. [on-line] 02/2019 [cit. 2020-02-08] Dostupné z: <https://www.statistikaamy.cz/2019/03/vnitri-migraci-nejvice-populacne-vydelal-stredocesky-kraj/>

7 Důchodové zabezpečení de lege ferenda

Podle mého názoru existuje celá řada myšlenek a námětů, jak v budoucnu vylepšit důchodové zabezpečení v České republice.

1) Domnívám se, že jednou z nejjednodušších, a mluvíme-li o spravedlivých důchodech také nejspravedlivějších změn de lege ferenda, se jeví opustit systém výpočtu výše procentní výměry starobního důchodu za každý celý rok doby důchodového pojištění získané do vzniku nároku na tento důchod⁴⁰¹, a systém násobků 360 dnů⁴⁰². V praxi je pro Českou správu sociálního zabezpečení často i nemožné dopředu přesně vypočítat žadateli o důchod den, který se přesně shoduje se dnem odpovídajícím násobku celého roku důchodového pojištění nebo násobku 360 dnů výdělečné činnosti. Důvodem je, že po podání žádosti o důchod je často nutné některé doklady rozhodné pro určení doby pojištění dohledávat, a některé náhradní doby pojištění jsou započítávány pouze v rozsahu 80%. **Přechod k určování doby pojištění dle počtu pojištěných dnů** by tak zamezil situaci, kdy občané buď přicházejí o část nároku na důchod v rozsahu 1 až 365 resp. 1 až 360 dnů, nebo ČSSZ neúměrně zatěžují žádostmi, stížnostmi a námitkami o zcela přesný výpočet potřebných dnů pojištění a následné žádosti o odklad výplat starobních důchodů. Výše uvedená úprava by představovala pouze drobnou úpravu v softwarové části výpočtu a drobnou úpravu zákona o důchodovém zabezpečení. K této úpravě by se určitě našla shoda v celém politickém spektru a uvítali by ji jak všichni budoucí důchodci, tak i ČSSZ. Pravdou zůstává, že mandatorní výdaje státu na starobní důchody by se zvýšily o částku odpovídající v řádu o méně než 1% odpovídající tzv. propadlým dnům doby pojištění.

2) Stejně tak se domnívám, že v oblasti stanovení zákonného věku odchodu do důchodu byl opuštěn tradiční koncept, kdy se věk stanoví od data narození výší věku a nově se **stanový dle střední délky života dle valorizačního vzorce** (viz. valorizační formule zavedené novelou č. 203/2017 Sb.⁴⁰³ do zákona č.582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení), který je opravdu velice komplikovaný a pro valnou většinu občanů zcela nepochopitelný. Veřejnost chápe, že se nyní věk odchodu do důcho-

---

⁴⁰¹ Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, § 34 odst. 1

⁴⁰² Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, § 34 odst. 4 a § 36 odst. 1, písm. a), b) a c)

⁴⁰³ Zákon č. 203/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 582/1991 Sb., zákon České národní rady o organizaci a provádění důchodového pojištění

du pravidelně ročně zvyšuje u mužů dle roku narození o 2 měsíce ročně a u žen o 4 měsíce ročně, přičemž stropu zákonného důchodového věku 65 let bude dosaženo v roce 2030 u mužů, bezdětných žen a žen s jedním dítětem narozených v roce 1965. Zjednodušeným výkladem § 4a a § 4b zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení v platném znění, dojdeme k závěru, že principem stanovení důchodového věku po roce 2030 je, že Češi by ve starobním důchodu měli trávit 25 % svého života.

Dle Zprávy o stavu důchodového systému České republiky a o jeho předpokládaném vývoji se zřetelem na demografickou situaci České republiky a na očekávaný populační a ekonomický vývoj pro rok 2019 jsou v duchu § 4a zákona č. 582/1991 Sb. osobami ve věku 25 až 54 let lidé narození mezi roky 1965 a 1994. Zpráva uvádí, že při naplnění podmínky strávení 25% života ve starobním důchodu dojde u generací narozených v rocích 1965 až 1968 ke snížení důchodového věku pod 65 let. U mužů narozených v roce 1965 by důchodový věk klesl o 4,5 měsíce pod 65 let a dále od data narození 1966 by se zvyšoval tempem od 1,3 měsíce (rok narození 1966) do 0,85 měsíce (rok narození 1994). V případě žen, kde je až do roku narození 1971 rozdílný důchodový věk dle počtu vychovaných dětí bude tempo zvyšování zachováno ve výši 6 měsíců dle roku narození až do dosažení věku splňujícího podmínku 25 % strávených ve starobním důchodu. Zpráva uvádí, že **pro osoby (muže i ženy bez ohledu na počet vychovaných dětí) narozené v roce 1994 a dále měl být věk odchodu do důchodu stanoven na 67,2 let⁴⁰⁴.**

Je zřejmé, že fráze „zastropování výše věku odchodu do důchodu na 65 let“ byla použita v důsledku blížících se voleb do Poslanecké sněmovny. Ve skutečnosti výše věku odchodu do důchodu zastropována nebyla, byl použit pouze jiný mechanismus zvyšování, při kterém růst nebude tak rychlý, jako v případě časově neomezeného růstu věku odchodu do důchodu prosazeného v minulosti koalicí ODS, TOP 09 a Věcí veřejných.

Současná vláda Andreje Babiše nicméně jakoukoliv diskusi, byť podloženou splněním zákonných ustanovení, odmítá s odkazem na nárůst předčasných důchodů, nezaměstnaných starších lidí a stagnaci délky života ve zdraví⁴⁰⁵. Z výše uvedeného jednoznačně vyplývá, že jakákoliv úprava výše věku odchodu do důchodu zůstává výlučně na rozhodnutí politiků.

---

⁴⁰⁴ Zpráva o stavu důchodového systému České republiky a o jeho předpokládaném vývoji se zřetelem na demografickou situaci České republiky a na očekávaný populační a ekonomický vývoj. MPSV 2019 [on-line] 2019 [cit. 2020-04-16] Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225513/Zpráva+2019.pdf/6f47700b-66a2-00a1-c86e-28090e8f5c6a>

⁴⁰⁵ Vláda odmítá zvyšovat věk odchodu do penze. ct24.ceskatelevize.cz [on-line] 2.9.2019 [cit. 2020-04-16] Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2913443-zive-vlada-projednavala-novelu-o-matrikach-nebo-dotace-pro-neziskove-organizace>

Nezodpovězenou otázkou zůstává, jak by se měl zachovat občan. Mohl by věřit státu, že odejde do důchodu v 65 letech a protože je zodpovědný, bude si také na důchod spořit. Nastane situace, kdy si na důchod naspoří patrně více než bude potřebovat, protože bude oprávněně očekávat delší život ve starobním důchodu. Stejně tak se bude snažit splnit podmínku účasti na důchodovém pojištění v trvání 35 let již v 65 letech. Zastropování důchodového věku spolu s reálným předpokladem jeho dalšího možného navyšování na základě politického rozhodnutí **snižuje důvěru občanů ve stabilitu důchodového systému a tím snižování důvěry občanů v nutnost finančního zabezpečení na odchod do starobního důchodu** z důvodu nepředvídatelnosti budoucnosti. Současná vláda populisticky odložila problematiku změny výše odchodu do důchodu na některou z budoucích vlád a přinutila ji tak k prolomení 65letého stropu.

Pro určení důchodového věku a jeho případné zvyšování stojí za zvážení využití ukazatele střední doby dožití v 65 letech, pomocí kterého bychom dospěli k velmi podobným výsledkům mnohem jednodušeji a hlavně pochopitelněji. Diskutabilní je též vypracovávání a předkládání zpráv Českým statistickým úřadem, Ústavem zdravotnických informací a statistiky České republiky a Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí, v.v.i. vládě 3 roky před termínem schválené úpravy, zvláště v situaci, kdy výsledný stanovený zákonný věk odchodu do důchodu je výlučně politickým rozhodnutím, a kdy platnost a validita předložených zpráv může přecházet do dalšího volebního období. Snaha o co nejpřesnější stanovení věku odchodu do důchodu přitom nekoresponduje z evropským a světovým **trendem určitého rozvolnění a flexibility tohoto parametru.**

Na druhé straně je zřejmé, že důchodový věk by měl být vždy stanovován v souladu se společenským historicky podmíněným vývojem, analýzou všech ekonomických, sociologických a demografických faktorů. Jsou situace, kdy zvýšení zákonného věku odchodu do důchodu může zároveň kontraproduktivně zvýšit nároky na jiné dávky sociálního zabezpečení (typicky nárůst podpory v nezaměstnanosti).

Často je v poslední době diskutován důvod narůstajícího trendu, kdy stále více lidí, nyní řádově 30 %, odchází do předčasného důchodu. Ukazuje se, že důvodem odchodu do předčasného důchodu jsou samozřejmě především zdravotní důvody, nicméně velkou roli hrají i důvody ekonomické, zejména u osob s nízkými příjmy. Celosvětovým trendem je **postupný přechod do starobního důchodu** v rámci kratší pracovní doby, dohody o pracovní

činnosti nebo sdílených pracovních míst⁴⁰⁶. Faktem zůstává, že současná pravidla odchodu do starobního důchodu dlouhodobě motivují pojištěnce, zvláště ty, kteří mají nižší příjmy odcházet do předčasného důchodu. Současný český důchodový systém je nastaven tak, že motivace pro setrvání na pracovním trhu je pro pojištěnce naprosto minimální.

Skokový odchod do důchodu často u seniorů vyvolává psychické a zdravotní problémy, pocit nepotřebnosti a obecně zhoršení zdravotního stavu.

3) Podle mého názoru v současnosti jsou starobní důchodci výrazně více motivováni k tomu, aby odešli z pracovního trhu skokově v okamžiku dosažení důchodového věku a nároku na starobní důchod. Jde zejména o lidi s nižším vzděláním, kteří v produktivním věku dosahovali podprůměrných nebo průměrných příjmů. U těchto lidí odchodem do starobního důchodu nedochází k tak výraznému poklesu životní úrovně, čímž u nich chybí jeden z hlavních motivačních důvodů setrvat na trhu práce a pokračovat v aktivní výdělečné činnosti. Ukazuje se, že de lege ferenda by mohla být silným motivačním impulzem k setrvání poživatelů starobních důchodů v pracovním procesu změna současného českého daňového systému. V současnosti je daňové zatížení z příjmu více či méně stejné jak u zaměstnance v produktivním věku, tak u zaměstnance, který požívá starobní důchod.

Vedle motivačního nastavení daňového zatížení pracujících starobních důchodců je nutné také velice citlivě pracovat s nastavením sociálních dávek, respektive s možnostmi ztráty nároku na pobírání těchto dávek v případě, že poživatel starobního bude pokračovat v aktivní výdělečné činnosti nebo nastoupí do zaměstnání kdykoliv po dosažení důchodového věku. Jedná se zejména o podporu v nezaměstnanosti, předčasný starobní důchod, příspěvek na bydlení a pomoc v hmotné nouzi. Mělo by dojít **ke sjednocení pravidel jak pro lidi v produktivním věku, tak pro pracující poživatele starobních důchodů.** S tím také těsně souvisí stav, kdy před dosažením důchodového věku se výpočtový základ starobního důchodu zvyšuje o 1,5 % za každých rok (násobek 365ti dnů), přičemž po dosažení důchodového věku se za každých 360 kalendářních dní vyměřovací základ zvyšuje o pouhých 0,4 %.

---

⁴⁰⁶ Zákon č. 285/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a některé další související zákony

4) Myslím si, že z pohledu rovných pracovních podmínek pro práci zaměstnanců v produktivním věku a zaměstnanců poživatelů starobního důchodu by stálo za úvahu **sjednotit podpůrčí dobu nemocenského**, zvláště z důvodů, kdy obě kategorie výše uvedených zaměstnanců odvádí na nemocenské pojištění stejnou částku. Na jednu stranu se zdá podpůrčí doba v délce 380 + 350 dnů pro zaměstnance v produktivním věku příliš dlouhá a naopak podpůrčí doba v délce 70 dnů pro zaměstnance, poživatele starobních důchodů, příliš krátká. Jako kompromisní návrh by bylo možné diskutovat variantu se sjednocenou délkou podpůrčí doby u nemocenského v délce 180 dní pro obě výše uvedené kategorie zaměstnanců s větším zapojením institutu invalidního důchodu po překročení této podpůrčí doby s tím, že dojde-li následně k zlepšení zdravotního stavu anebo k úplnému vyléčení, dojde k zániku invalidity a k odnětí invalidního důchodu.

5) Za problematický považuji návrh na **příspěvek ke starobnímu důchodu ženám, které vychovaly dítě ve výši 500,- Kč měsíčně** (v návrzích se hovoří o hlavním pečujícím rodičovi). Vzhledem k požadavkům na zásadu rovného zacházení a zákazu diskriminace a skutečnosti, že za výchovu dětí jsou odpovědni a podílí se oba rodiče, tedy jak muž, tak žena, lze predikovat předložení věci k posouzení Ústavnímu soudu. Navíc existuje nemálo případů, kdy žena sice dítě porodí, manželství se rozpadne a celá výchova dítěte proběhne u otce. V případě úplných rodin se vždy rodiče dohodnou, komu má příspěvek náležet. Problém nastane u neúplných rodin se střídavou péčí o dítě. Příspěvek ve výši 500,- Kč na vychované dítě by nepředstavoval potencionální problém v případě sdílených důchodových nároků manželů.

Příspěvek ke starobnímu důchodu ženám za každé vychované dítě představuje snahu o nápravu stavu, který vznikl v období ekonomické aktivity, kdy ženy pobírají nižší odměny za svoji práci. Starobní důchod zvýšený o 500,- Kč respektive násobek dle počtu vychovaných dětí jistě uvítá každá žena. Nicméně je zřejmé, že i z dlouhodobého hlediska by bylo mnohem výhodnější, efektivnější a spravedlivější řešit příčiny a nikoliv následky. Stát by se měl především zasadit o to, aby ženy v ekonomicky aktivním období svého života měli stejný příjem jako muži. To samozřejmě neznamená, že následně v důchodovém věku by ženy – matky neměly být dále odměněny za výchovu potomků. Nicméně by nebylo od věci zvážit, aby v rámci důchodového systému bylo přihlédnuto k bonifikaci obou rodičů.

6) V rámci téměř všech návrhů na českou důchodovou reformu se objevil **institut sdílení vyměřovacích základů manželů**, zkráceně nazývaný jako sdílení starobních důcho-

dů. Domnívám se, že tento institut by se významně uplatnil v případech, kdy jeden z manželů měl v ekonomicky aktivním období vysoké nebo velmi vysoké příjmy a druhý z manželů měl nízké nebo velmi nízké příjmy. Vzhledem k faktickému zprůměrování redukčních hranic, vychází sdílený vyměřovací základ výhodněji. Otázkou, kterou doposud nikdo nedořešil je, zda by oba manželé sdílející vyměřovací základy měli přiznány a vypláceny stejné výše svých starobních důchodů a zda by výše takových důchodů trvala i po případném rozpadu manželství, nebo zda rozpad manželství by znamenal i ukončení sdílení vyměřovacích základů starobních důchodů. V zahraničí se v některých zemích institut sdílení starobních důchodů používá, nicméně jeho použití v současné chvíli v českém důchodovém systému by představovalo značnou administrativní a organizační správu. Nebyla řešena otázka, zda by se institut sdílených starobních důchodů týkal pouze manželů, nebo též registrovaných partnerů nebo druhů.

7) Podle mého názoru v rámci úvah de lege ferenda je potřebné otevřít dlouhodobě diskutovanou a přitom velmi nepopulární otázku **navýšení pojistného na sociální a zdravotní pojištění osob samostatně výdělečně činných (OSVČ)**. Pro OSVČ je vyměřovacím základem pro stanovení výše odvodu pojistného 50 % jejich daňového základu (celkové příjmy minus odpočitatelné náklady). Pro zaměstnance je vyměřovacím základem součet jeho příjmů u zaměstnavatele. Jinými slovy zjednodušeně řečeno, zaměstnanec odvádí pojistné z celého příjmu kdežto OSVČ odvádí pojistné z poloviny příjmu po odpočtu nákladů. Procentní sazba odvodů je přibližně stejná. Ve výsledku OSVČ odvádí při stejném příjmu zhruba polovinu oproti zaměstnanci. OSVČ argumentují zejména tím, že „od státu, nic nechtějí“, nemají dovolenou (proč si ji nevezmou?), nemají nemocenskou (proč si neplatí nemocenské pojištění?), pracují déle (proč?). V rámci důchodové reformy by bylo dobré zachovat současnou konstrukci odvodů sociálního pojištění OSVČ, nicméně vedle tohoto odvodu zavést povinné důchodové spoření.

Argument OSVČ, že odvádí nižší pojistné na sociální pojištění (a také zdravotní pojištění) „protože od státu nic nechtějí“, je pochopitelný do doby, kdy mnohé tyto osoby odcházejí do důchodu s výrazně podprůměrným důchodem a díky tomu začínají pobírat některé další dávky státní sociální podpory (příspěvek na bydlení), nebo dávky sociální péče (doplatek na bydlení, příspěvek na živobytí).

8) Nakonec se domnívám, že je nutné si položit otázku, zda je nezbytně nutné, aby populace v České republice neustále rostla, nebo aby si udržovala prostou reprodukci ane-

bo abychom se výší populace žijící v České republice vůbec nezabývali. Je otázka, **zda finančně podporovat, aby rodiny měly co nejvíce dětí**, nebo zda finančně podporovat, aby lidé měli zajištěnou lékařskou péči, dožívali se delšího života ve zdraví (a mohli by také déle pracovat), zajistit odpovídající bydlení, zajistit odpovídající vzdělávání – jinými slovy zajistit takové podmínky, aby zde v českých zemích chtěli lidé všech generací žít a pracovat.

Závěr

V disertační práci jsem se zabýval některými vybranými aspekty a parametry důležitými přímo nebo nepřímo pro konstrukci českého důchodového systému a jeho připravované reformy.

Celosvětové stárnutí populace představuje globální trend. Téměř v každé zemi na světě dochází k nárůstu počtu a podílu seniorů v populaci. Zatímco v roce 1990 činil celosvětově podíl osob ve věkové kategorii nad 65 let pouhých 6 %, v roce 2019 vzrostl tento podíl na 9 % a pro rok 2050 je předpoklad, že se tento podíl zvýší na 16 %. Zatímco v roce 2019 žilo na světě 703 milionů osob starších než 65 let, pro rok 2050 je předpoklad, že se tento počet zvýší na 1,5 miliardy.

Celosvětově lidé, kteří v období let 2015 až 2020 dosáhnou věku 65 let, budou následně v průměru žít dalších 17 let. Je předpoklad, že lidé, kteří se dožijí věku 65 let v období let 2045 až 2050, budou následně v průměru žít dalších 19 let. Ženy se v současnosti v průměru globálně dožívají o 4,8 let více než muži, ale tato tzv. genderová mezera se dle předpokladů do roku 2050 zmenší nebo i zcela vyrovná.

Historicky se stáří osob měřilo podle dosaženého věku od data narození a současné stáří je nejčastěji definováno jako dosažení věku 65 let; z této definice se následně odvozuje i ukazatel stárnutí populace. Ukazuje se však, že mnohem adekvátnější v budoucnosti je posuzování stárnutí populace v závislosti na průměrném věku dožití.

Z celosvětového pohledu stárnutí populace nemusí představovat zásadní riziko ekonomické stability, a to za předpokladu, že vlády jednotlivých zemí podpoří zejména oblast celoživotního vzdělávání, zaměstnávání starších osob, prorodinnou politiku spolu s vytvářením rovnováhy mezi pracovním a rodinným životem a také zároveň zvýší rovnost mužů a žen.

Výše uvedené celosvětové trendy lze sledovat v různé podobě a v různém stadiu vývoje jak na jednotlivých kontinentech, tak v jednotlivých zemích, a jsou platné i pro Českou republiku.

Změnit nepříznivý demografický vývoj a strukturu společnosti a s tím spojené stárnutí obyvatel a snižování porodnosti měnící poměr mezi plátcí pojistného a příjemci starobních důchodů je nad síly politiků a zákonodárců, zejména v důchodových systémech stojících výhradně nebo z velké míry na prvním veřejném důchodovém pilíři. Řešením je přenesení určité části důchodového zabezpečení do druhého respektive třetího pilíře.

Domnívám se, že současný český důchodový systém je více či méně ještě určitou dobu udržitelný, pakliže se spokojíme s nepřetržitými často protichůdnými politickými zásahy do systému formou úprav a změn jednotlivých parametrů vytržených z kontextu důchodového systému. Český důchodový systém je na jednu stranu velmi atypický a kritizovaný nejen díky stárnutí populace, ale také i díky nepříznivému vývoji svojí demografické struktury s množstvím demografických výstupků a zářezů (viz např. Husákovy kontra Havlovy děti), na druhou stranu právě množství demografických výstupků a zářezů snáze umožňuje provádět více či méně krátkodobé parametrické změny a tak důchodový systém udržovat v chodu.

Politici proto často mluví o tom, že vlastně opravdová důchodová reforma českého důchodového systému není třeba a hovoří o adaptaci systému, kdy mírou adaptace je často myšleno pouze zvyšování starobních důchodů. Ale právě jen adaptace systému nikdy nevytvoří systém, který lze vygenerovat v rámci opravdové reformy, tedy systém dlouhodobě předvídatelný, finančně stabilní, udržitelný a efektivní, ve kterém se dynamické parametry důchodového systému budou nastavovat automaticky vzhledem k demografickému a ekonomickému vývoji společnosti i s případným rizikem poklesu starobního důchodu, a ve kterém se automaticky bude vyvažovat solidarita a zásluhovost systému.

Podle mého názoru cílem důchodové reformy v České republice by mělo být primárně řešení otázek spojených s dlouhodobým, předvídatelným a udržitelným financováním důchodového systému, nikoliv řešení otázek týkajících se výše vyplácených důchodů a dalších bonusů s ním spojovaných, v následujícím volebním období. Za chybu považuji přístup některých politiků a odborníků z minulosti o snahu vytvořit důchodovou reformou nový iluzorní desetiletí přetrvávající důchodový systém, na kterém se politici (s výjimkou 3. pilíře) nikdy nedokázali domluvit.

V České republice se o důchodové reformě mluví již od 90. let minulého století. Již dnes jsem spolu s dalšími odborníky na důchodové systémy přesvědčen, že česká důchodová reforma přijde pozdě, pravděpodobně bude nedostatečná a v mnoha směrech kompromisní vzhledem k poměrně nestabilnímu politickému zastoupení zákonodárců.

Stejně tak jsem přesvědčen, že poučením může být mimo jiné i současná pandemie nemoci COVID – 19, která na dlouhou dobu celosvětově ovlivní ekonomický, politický, veřejný i soukromý život.

Shrnutí

Předmětem disertační práce je zhodnotit některé právní a praktické aspekty důchodové reformy v České republice, které jsou nejvíce diskutovány v rámci přípravy reformy českého důchodového systému. Zvolené téma reaguje na přetrvávající problémy českého důchodového systému spočívající především v nepříznivém vývoji demografické struktury a stárnutí populace, která je charakteristická velkým a nepravidelným počtem zářezů a výstupků na demografickém grafu České republiky v souvislosti s historickými událostmi majícími zásadní vliv na míru plodnosti, porodnosti, úmrtnosti a migrace.

Práce je členěna na úvod, závěr a sedm kapitol dělených na další podkapitoly.

V první kapitole disertační práce jsou popsány a vysvětleny teoretické základy a východiska konstrukce důchodových systémů, Bismarckův, Beveridgeův a Švédský důchodový model, způsoby financování jednotlivých důchodových systémů, modelů a plánů. Je popsán Melbourne Mercer Global Pension Index jako v současnosti nejpoužívanější matematický model porovnávání kvality a efektivity důchodových systémů v různých zemích světa.

Ve druhé části je proveden stručný historický exkurz do vývoje českého důchodového systému. Podrobněji jsou rozvedeny změny a vývoj českého důchodového systému po vzniku České republiky, přičemž zaměření změn v systému je konfrontováno s programovými prohlášeními jednotlivých vlád. Podrobně je rozebrána činnost a návrhy Komise pro spravedlivé důchody a její návrhy směřující buď ke skutečné reformě důchodového systému, nebo k jeho pouhé adaptaci pomocí parametrických změn.

Třetí část se soustřeďuje na problematiku stárnutí populace a demografický vývoj jak v České republice, tak v globálním celosvětovém měřítku. Je ukázán i zcela atypický demografický vývoj v některých vybraných zemích. Je diskutován rozdílný přístup kulturních generací k přípravě na odchod do starobního důchodu a život v důchodu. Jsou ukázány možnosti ovlivnění demografického vývoje a struktury prostřednictvím migrace a v důsledku zavádění automatizace, robotizace a umělé inteligence. Zmíněna je též úloha Evropské unie při tvorbě a reformách důchodových systémů členských států.

Čtvrtá část je věnována dvěma nejdůležitějším parametrům důchodových systémů: státnímu důchodovému věku a doby důchodového pojištění nutné pro vznik nároku na starobní důchod. Je diskutováno nejen zda a jak zvyšovat nebo nezvyšovat věk odchodu do

důchodu, ale též flexibilita ve stanovení důchodového věku, který by si určoval v určitém rozsahu sám pojištěnec.

Zvolené téma reaguje na současné problémy českého důchodového systému spočívající především v nepříznivém vývoji demografické struktury a stárnutí populace, která je charakteristická velkým a nepravidelným počtem zářezů a výstupků na demografickém grafu České republiky v souvislosti s historickými událostmi majícími zásadní vliv na míru plodnosti, porodnosti, úmrtnosti a migrace.

V páté části je rozebrána ekonomicky aktivní výdělečná činnost pojištěnců po dosažení jejich důchodového věku. Je též diskutována problematika digitální a informační gramotnosti seniorů. Popsán je i poměrně nový životní styl lidí v zahraničí, kteří se prostřednictvím úsporného života a individuálního soukromého spoření dokáží dostat do starobního důchodu mnohem dříve, než je zákonem stanovený důchodový věk.

Šestá část se zabývá vztahy důchodových systémů k rovnosti mezi muži a ženami, k podpoře rodin s dětmi a k prorodinné politice a k podpoře sociálního bydlení. Důchodový systém v tomto případě pomáhá ex post řešit následky například rozdílných příjmů mužů a žen v jejich produktivním věku, místo toho aby se stát zaměřil na příčiny.

V sedmé části jsou uvedeny některé náměty a myšlenky na vylepšení českého důchodového systému respektive důchodového zabezpečení de lege ferenda v rámci případné novelizace právních předpisů v oblasti sociálního zabezpečení.

Summary

The subject of the dissertation is to evaluate some legal and practical aspects of the pension reform in the Czech Republic, which are most discussed in the preparation of the reform of the Czech pension system. The chosen topic responds to the persisting problems of the Czech pension system, consisting mainly in the unfavorable development of demographic structure and population aging, which is characterized by a large and irregular number of notches and protrusions on the demographic chart of the Czech Republic in connection with historical events and migration.

The work is divided into introduction, conclusion and seven chapters divided into other subchapters.

The first chapter of the dissertation describes and explains the theoretical foundations and bases of the construction of pension systems, Bismarck, Beveridge and Swedish pension model, ways of financing individual pension systems, models and plans. The Melbourne Mercer Global Pension Index is described as the most widely used mathematical model for comparing the quality and effectiveness of pension systems in various countries around the world.

In the second part there is a brief historical excursion into the development of the Czech pension system. The changes and development of the Czech pension system after the establishment of the Czech Republic are described in more detail, while the focus of changes in the system is confronted with the program statements of individual governments. The work and proposals of the Commission for Equitable Pensions are discussed in detail and its proposals aimed either at a genuine reform of the pension system or at its mere adaptation through parametric changes.

The third part focuses on the issue of population aging and demographic development both in the Czech Republic and globally. Atypical demographic development in some selected countries is also shown. Different approaches of cultural generations to retirement and retirement life are discussed. Possibilities of influencing demographic development and structure through migration and due to the introduction of automation, robotization and artificial intelligence are shown. The role of the European Union in the design and reform of Member States' pension systems is also mentioned.

The fourth part is devoted to the two most important parameters of pension systems: determination of retirement age and pension insurance period necessary for entitlement to

old-age pension. It is discussed not only whether and how to increase or not increase the retirement age, but also the flexibility in determining retirement age, which the insured person would determine to a certain extent.

The chosen topic responds to the current problems of the Czech pension system, consisting mainly in the unfavorable development of demographic structure and population aging, which is characterized by a large and irregular number of notches and protrusions on the demographic chart of the Czech Republic in connection with historical events and migration.

The fifth part analyzes the economically active gainful activity of the insured after reaching their retirement age. Described is also a relatively new lifestyle of people abroad, who through austerity life and individual private savings can get into old-age retirement much earlier than the statutory retirement age.

The sixth part deals with the relationship of pension systems to equality between men and women, to support families with children and to family policy and to support social housing. In this case, the pension system helps *ex post* to address the consequences, for example, of different incomes of men and women of their working age, instead of focusing on the causes.

The seventh part presents some suggestions and ideas for improving the Czech pension system or *de lege ferenda* pension security in the context of possible amendments to social security legislation.

Seznam použité literatury

1. Seznam použité literatury

ARMSTRONG, Michael., Řízení lidských zdrojů: nejnovější trendy a postupy. 10. Vydání. Praha. Grada Publishing, a.s., 2007. ISBN 978-80-247-1407-3.

BONGAARTS, John., Population policy options in the developing world. Science. 1994. 263 (5148) pp. 771-776.

BONGAARTS, John., SINDING, Steven., Population Policy in Transition in the Developing World. Science 333 (6042) pp. 574-576. 29 Jul 2011.

BOVENBERG, Lars., EWIJK, van Casper., WESTERHOUT, Ed., (eds.) The Future of Multi-Pillar Pensions. Cambridge, UK: Cambridge University Press, s. 434. 2012. ISBN 978-1-1070-2226-3.

BURCIN, T., KUČERA, T., Demografický vývoj a perspektivy stárnutí obyvatelstva České republiky. Pracovní den České geriatrické a gerontologické společnosti 2006, Lékařský dům, Praha, 6.2.2006.

CIPRA, Tomáš., Penze: Kvantitativní přístup. Praha. Ekopress. 2012. ISBN 978-80-86929-87-3.

DALY, Mary. 1997. „Welfare States under Pressure: Cash Benefits in European Welfare States over the Last Ten Years.“ Journal of European Social Policy 7: 129-146.

Data from A.G.Sundbärg, Bevolkerungsstatistik Schwedens 1750-1900. Statistiska Centralbyra

EUWALS, Rob., RUUD A.de Mooij., VUUREN, Daniel van., Rethinking Retirement. CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis. April 2009. ISBN 978-90-5833-402-2.

HOLZMANN, Robert., Toward a Reformed and Coordinated Pension System in Europe: Rationale and Potential Structure. Social Protection Discussion Paper Series, No. 0407. Washington: The World Bank. 2004.

HOLZMANN, Robert., PALMER, Edward., eds. Pension Reforms: Issues and Prospects for Non-Financial Defined Contribution (NDC) Schemes. Washington: The World Bank. 2006.

CHALUPA, Rostislav., a kol. ABECEDA účetnictví pro podnikatele 2014. 12. Vyd. Olomouc: Anag, 2014. s. 423, ISBN: 978-80-7263-862-8.

- CHVÁTALOVÁ, Iva., a kol. Právo sociálního zabezpečení v České republice a Evropské unii. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, 302 s. ISBN 978-80-7380-732-0.
- KALIBOVÁ, Květa., Úvod do demografie. Universita Karlova v Praze, Praha Karolinum 2001. 6. dotisk 2006, str. 52. ISBN 80-246-0222-9.
- KALVACH, Zdeněk., a kol. Geriatrie a Gerontologie. Grada Publishing, a.s. 2004. s. 864. ISBN 80-247-0548-6.
- KAŠE, Miloslav., Atypické formy zaměstnání. Rigorozní práce. Universita Karlova, Právnická fakulta. Praha. únor 2017.
- KIRK, Dudley., Demographic Transition Theory, Population Studies, 50:3, 361-387, 1996.
- KLEPÁRNÍK, Vít., ŠTÍPEK, Vladimír., BITTNER, Jan.; PÍCL, Michal., Penzijní reformy: od Chile po středovýchodní Evropu. Úřad vlády – Odbor analýz a informací. 2017. ISBN: 978-80-7440-190-9.
- KLÍČ, Dalibor., Kvantitativní hodnocení fungování českého penzijního systému. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze, Národohospodářská fakulta. 2013.
- KLUFOVÁ, Renata a Zuzana POLÁKOVÁ, 2010. Demografické metody a analýzy: demografie české a slovenské populace Praha: Wolters Kluwer Česká republika. ISBN 978-80-7357-546-5.
- KOLDINSKÁ, Kristina., Gender a sociální právo: rovnost mezi muži a ženami v sociálněprávních souvislostech. Nakladatelství C H Beck, 2010. 240 s. ISBN 978-80-7400-343-1.
- KOTOUS, Jan., MUNKOVÁ, Gabriela., ŠTEFKO, Martin., Obecné otázky sociální politiky. s. 61, Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2013. 169 s. ISBN 978-80-87439-08-1.
- KRAIN, M.A., Policy Implications for a Society Aging Well. American Behavioral Scientist 39, no. 2, 1995.
- KREBS, Vojtěch., a kol. Sociální politika. 6., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-921-2.
- KUČERA, Milan., Populace České republiky 1918-1991. Milan Kučera. Praha : Česká demografická společnost a Sociologický ústav AV ČR, 1994. 198 s. (Acta Demographica. Roč. 11.)
- LOUŽEK, Marek., Je stárnutí populace tragedií? Ekonomický časopis, roč. 56, č. 6, s. 565-581. 2008.
- LOUŽEK, Marek., Důchodová reforma. Vyd. 1. Praha: Karolinum. 2014. ISBN 978-80-246-2612-3.
- LUPAČ Petr., Za hranice digitální propasti: nerovnost v informační společnosti. Praha, 2015. Sociologické nakladatelství (SLON). Studie. ISBN 978-80-7419-231-9.

MACNICOL, John., Neoliberalising Old Age. Cambridge University Press. 8 Oct.2015 ISBN-13: 978-1107-5355-41.

MALLER, Tony., SHAFTO, T.A.C., Flexible Retirement and the Third Age. International Journal of Manpower. Vol. 15 No. 1, pp 38-54. 1994. ISSN: 0143-7720.

MLÁDEK, Jozef., Základy geografie obyvateľstva. Bratislava: Slov. ped. nakl., 1992, 230 s. ISBN 80-08-00768-0.

MLÁDEK, Jozef.,- KUSEDOVÁ, Dagmar., MARENČÁKOVÁ, Jana., PODOLÁK, Peter., VAŇO, Boris., [Ed.]: Demografická analýza Slovenska. Aut.: Bezák, Anton - Divinsky, Boris - Haasová, Gabriela - Horňák, Marcel - Hurbánek, Pavol - Ira, Vladimír - Korec, Pavol - Ondoš, Slavomír - Kusendová, Dagmar - Marenčáková, Jana - Pastor, Karol - Michálek, Anton - Mládek, Jozef - Myslíková, Irena - Pilinská, Viera - Podolák, Peter - Székely, Vladimír - Vaňo, Boris. Bratislava, Univerzita Komenského 2006. 222 s., terminologický slovník. ISBN:80-223-2191-5.

OLSHANSKY, Jay., BRIAN, A.Ault., The fourth stage of the epidemiologic transition: the age of delayd degenerative diseases. The Milbank Memorial Fund Quarterly. 1986. 64 (3) s. 355 – 391. ISSN 1468-0009.

OMRAN, Abdel., The Epidemiologic Transition: A Theory of the Epidemiology of Population Change. TheMilbank Memorial Fund Quarterly. Dec 2005. 83 (4): 731-757.

PALME, Joakim., 1990. Pension Rights in Welfare Capitalism: the Development of Old-age Pensions in 18 OECD Countries 1930-85. Stockholm: Swedish Institute for Social Research.

PAVLÍK, Zdeněk, Jitka RYCHTAŘÍKOVÁ a Alena ŠUBRTOVÁ. Základy demografie. Vydání: 1. vyd. Nakladatel: Praha: Academia, 1986, 732 s., ISBN (váz.).

PAVLÍK, Zdeněk., KUČERA, Milan., Populační vývoj České republiky 1990-2002. Edited by Zdeněk Pavlík - Milan Kučera. 1. vyd. Praha: Demoart, 2002. 98 s. ISBN 80-902686-8-4.

PRAAG, Bernard M. S. van, DALEN, Hendrik P. van, 1994. „Aging populations and Social Challenges.“ Paper presented on IIASA 20th Anniversary, CP-94-7.

POTŮČEK, Martin., Veřejná politika. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2016. s. 309: ISBN: 978-80-7400-591-6.

RABUŠIC, Ladislav., Časové aspekty českého důchodového věku. sreview.soc.cas.cz Sociologický časopis, 1998. Vol. 34 (No. 3: 267-283).

RILEY,M.W., KAHN,R., FONER,A., Age and structural lag: The mismatch between people's lives and opportunities in the work, family and leisture. Willes and Sons, New York, 1994.

SALFELLNER. Harald., Španělská chřipka. Příběh pandemie z roku 1918. Praha: Vitalis, 2018. 168 s. ISBN 978-80-7253-332-9.

SCHLUDI, Martin., The reform of Bismarckian pension systems. A comparison of pension politics in Austria, France, Germany, Italy and Sweden, Amsterdam University Press, 07-07-2005, s. 312, ISBN 9789053567401.

SIMONOVITS, András., Modeling Pension Systems. Palgrave Macmillan UK Publisher. 2003. ISBN 978-1-4039-1525-2.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda., SMÉKALOVÁ, Lucie., Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika. Praha, 2015. Grada. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5446-8.

ŠTANGOVÁ, Věra., LANG, Roman., a kol. Právo sociálního zabezpečení v bodech s příklady: Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. 233 stran; ISBN:978-80-7380-700-9.

THÉVENON, Olivier., Family Policies in OECD Countries: A comparative Analysis. Population and development Review / Volume 37, Issue 1, 09 March 2011.

TRÖSTER, Petr., a kol. Právo sociálního zabezpečení. 6. Podstatně přepracované a aktualizované vydání. s. 21. Praha: C.H.Beck, 2013, 320 s.

VORÍŠEK, Vladimír. Pomýšlíte na důchod? :kdy odejít, základní výměra důchodu, procenta a všechny další důležité informace týkající se starobního důchodu. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2005. 159 s. ISBN 8073571447.

VOSTATEK, Jaroslav. Penzijní teorie a politika. 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2016. 288 s. Beckova edice ekonomie. ISBN 978-807400-571-8, s. 267.

ZOUNEK. Jiří., ICT, digitální propast a vzdělávání dospělých: socioekonomické a vzdělávací aspekty digitální propasti v České republice. In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské university. Studia Paedagogica. Brno, Masarykova univerzita 2006. s. 101-118. ISSN 1211-6971.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

Averting the old age crisis : policies to protect the old and promote growth. World Bank. [on-line] 1994/09/30 [cit. 2020-03-18] Dostupné z: <http://documents.worldbank.org/curated/en/973571468174557899/Averting-the-old-age-crisis-policies-to-protect-the-old-and-promote-growth>

Ageing. In: Shaping our future together, Global Issues, United Nations [on line]. [cit. 2020-01-26]. Dostupné z: <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/ageing/>

BAKALOVÁ, Jana., BOHÁČEK, Radim., MÜNICH, Daniel., Komparativní studie věku odchodu do důchodu v České republice. Národohospodářský ústav AV ČR, v.v.i. ISBN 978-80-7344-349-8 [on-line] 6/2015 [cit. 2020-03-14] Dostupné z: https://idea.cerge-ei.cz/files/IDEA_Studie_6_2015_Vek_odchodu_do_duchodu/mobile/index.html#p=2

BAUER, Jackie., WEISSER, Veronica., eds. Demographic change – It's time to face up to the implications. USB Switzerland AG. 7 November 2018. [on-line] 2018. [cit. 2020-02-15]. Dostupné z: <demographic-change-us.pdf>

BEZDĚK, Vladimír., KREJDL, Aleš., PERGLER, Přemysl., ŠKORPÍK, Jan., ŠMÍDOVÁ, Zuzana., ŠTORK, Zbyněk., Závěrečná zpráva. Výkonný tým. [on-line] Praha 2005 [cit. 2020-03-21] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225485/zaverecna_zprava.pdf/6254d57b-2a5a-714d-0db5-a6920ebb5170

BÍLÁ KNIHA Agenda pro přiměřené, udržitelné a spolehlivé důchody. Brusel, Evropská Komise, 16.2.2012, COM(2012)55, [on line]. [cit. 2020-01-26]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=752&langId=en&moreDocuments=yes>

BOČEK, Jan., Proč mají ženy o šest let delší život než muži? Sto let dat úmrtnosti ukazuje, jak vydělaly na poválečném zdravotnictví a jak jsme zaostali za Husáka. iRozhlas. [on-line] 21. Ledna 2019 [cit. 2020-02-23], Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/umrtnost-data-muzi-zeny-zelezna-opona-cesko-rakousko-nemecko-ockovani_1901210600_jab

BONGAARTS, John., Human population growth and the demographic transition. Philos Trans R Soc Lond B Biol Sci. 2009 Oct 27; 364(1532): 2985–2990. [on-line] 2010. [cit. 2020-02-10]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2781829/>

BOSSMAN, Julia., Top 9 ethical issues in artificial intelligence. World Economic Forum. Davos 2017 [on-line] 21. October 2016 [cit. 2017-02-07] Dostupné z: <https://www.weforum.org/agenda/2016/10/top-10-ethical-issues-in-artificial-intelligence/>

BROŽ, Jan., Rychle našetřit a do důchodu: nic si neodpírám, říká nejznámější německý frugarista. euro.cz [on-line] 10.9.2019 [cit. 2020-03-14] Dostupné z: <https://www.euro.cz/byznys/frugalisti-fire-1465524>

BUKAČ, Petr., Zvýšit věkovou hranici pro odchod od důchodu nestačí. mesec.cz [on-line] 19.2.2008 [cit. 2020-03-15] Dostupné z: <https://www.mesec.cz/clanky/zvysit-vekovou-hranici-duchodu-nestaci/>

Bydlení v číslech (srpen 2019). Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. www.mmr.cz ISBN 978-80-7538-223-8 [on-line] Praha, srpen 2019 [cit. 2020-03-07] Dostupné z: <https://www.mmr.cz/getmedia/44278f53-e63a-4dc5-8694-922df2853088/BvCZ-online-CZ.pdf.aspx?ext=.pdf>

CIESLAR, Jan., Příjmová chudoba ohrožuje necelou desetinu obyvatel. czso.cz [on-line] 21. března 2019 [cit. 2020-03-15] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmova-chudoba-ohrozuje-necelou-desetinu-obyvatel>

CÍLKOVÁ, Ilona., Ministryně Maláčová chce napravovat problém, který vlastně vůbec neexistuje. zpravy.denikplus.cz [on-line] 06.02.2019 [cit. 2020-04-12] Dostupné z: <https://zpravy.denikplus.cz/domaci/999-ministryne-malacova-chce-napravovat-problem-ktery-vlastne-vubec-neexistuje.html>

COLLINSON, Catherine. Perspectives on Retirement: Baby Boomers, Generation X, and Millennials .17th Annual Transamerica Retirement Survey of Workers .August 2016. [on-line] 2010. [cit. 2020-02-08]. Dostupné z: https://www.transamericacenter.org/docs/default-source/retirement-survey-of-workers/tcrs2016_sr_perspectives_on_retirement_baby_boomers_genx_millennials.pdf

COUFALOVÁ, Kristýna., Starobní důchod. Diplomová práce., Universita Karlova Praha. Fakulta právnická. Katedra pracovního práva a sociálního zabezpečení. [on-line] 30. Dubna 2012 [cit. 2020-03-08] Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/100355/>

Česká republika od roku 1989 v číslech – aktualizováno 16.5.2019. Český statistický úřad. Tab. 11.01 Bytová výstavba (1989 – 2018) [on-line] 16.5.2019 [cit. 2020-03-08] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-od-roku-1989-v-cislech-2018-2doclnafyq>

ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ, Odbor komunikace. 80 let sociálního pojištění. [on-line] [cit. 2020-03-08] Dostupné z: https://www.cssz.cz/documents/20143/99569/publikace_80letSP.pdf/af9016aa-c859-9592-8621-b35e125d7e61

Český statistický úřad. Úmrtnostní tabulky. [on-line] 30.7. 2019 [cit. 2020-01-08]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/umrtnostni_tabulky

Demographic outlook for the European Union 2019. European Parliament. Brussels, European Union, March 2019. ISBN: 978-92-846-4922-8. [on line]. [cit. 2020-01-26]. Dostupné z: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2019/637955/EPRS_IDA\(2019\)637955_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2019/637955/EPRS_IDA(2019)637955_EN.pdf)

Demographic Scenarios for the EU, Migration, population and Education, What is the future of the EU's demographics? Launch event: Report "Demographic Scenarios for the EU - Migration, Population and Education. Brussels Jun 4 2019. [on-line] 201⁹. [cit. 2020-02-08]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/jrc/en/events/fact4eufuture/eu-demographic-scenarios/launch-event>

Desítky tisíc seniorů si musí vystačit s penzí pod 10 tisíc korun. e15.cz [on-line] 19. května 2019 [cit. 2020-03-15] Dostupné z: <https://www.e15.cz/domaci/desitky-tisic-senioru-si-musi-vystacit-s-penzi-pod-10-tisic-korun-1358983>

DONOVAN, Paul., What happens after the virus? USB [on-line] 28 Feb 2020 [cit. 2020-04-04] Dostupné z: <https://www.ubs.com/global/en/wealth-management/chief-investment-office/about-us/meet-the-experts/paul-donovan/2020/what-happens-after-the-virus.html>

Důchody OECD na první pohled: Veřejná politika v zemích OECD. Vydání 2005. [on-line] 2005 [cit. 2020-04-12] Dostupné z: https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/pension_glance-2005-sum-cs.pdf?expires=1586705540&id=id&accname=guest&checksum=BAA9E54E42737199667D60C09053AABA

Důvody reformy. mpsv.cz [on-line] 23. února 2011 [cit. 2020-04-14]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/10407/22022011_p1.pdf

ERMOTTI, Sergio P., HAEFELE, Mark., Demographic change. It's time to face up to the implications. USB. 7 November 2018. [on-line] 2016. [cit. 2020-02-15]. Dostupné z: <https://www.google.cz/search?q=Demographic+change+it%27s+time+to+face+up&spell=1&sa=X&ved=2ahUKEwjzI2JqdPnAhUEIFwKHaKiDYAQBSgAegQIDBAp&biw=2144&bih=1063>

Eurostat. Population: Structure indicators. Last update 31-01-2010. [on line]. [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_pjanind

Evropa 2020: strategie Evropské unie pro růst a zaměstnanost. Document 52012DC0299. /* COM/2012/0299 final - 2012/ () */ [on-line] 2012 [cit. 2020-03-26] Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex:52012DC0299>

Europe 2020 seen from the V4. Papers based on the presentations of the expert workshop held in Prague, 26 September 2014. Visegrad Fund. [on-line] 26 September 2014 [cit. 2020-03-14] Dostupné z: <http://www.europeum.org/data/articles/europe-2020-seen-from-the-v4.pdf>

FEHIMOVIČ, Nadja., Důchodové systémy v Evropě. Finance.cz [on-line] 02.11.2004 [cit. 2020-04-08] Dostupné z: <https://www.finance.cz/zpravy/finance/42149-duchodove-systemy-v-evrope/>

Fertility rate, total (births per woman). [on-line] 2010. [cit. 2020-02-10]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN>

FIALA, Tomáš., Vývoj důchodového věku v ČR, navrhované změny a možný budoucí vývoj. duchodova-komise.cz [on-line] 30. listopadu 2016 [cit. 2017-12-21]. Dostupné z: <http://www.duchodova-komise.cz/wp-content/uploads/2016/12/T.-Fiala-Vývoj-duchodového-věku-v-ČR-navrhované-změny-a-možný-budoucí-vývoj.pdf>

Finish Centre for Pensions. Retirement ages in different countries. etk.fi [on-line] 16.05.2019 [cit. 2020-04-09] Dostupné z: <https://www.etk.fi/en/the-pension-system/international-comparison/retirement-ages/>

FOURTANÉ, Sousan. Generation Alpha: The Children of the Millennial. In: INTERESTING INGENEERING, December 18, 2018. [on line]. [cit. 2020-01-26] Dostupné z: <https://interestingengineering.com/generation-alpha-the-children-of-the-millennial>

FRANTOVÁ, Libuše. Každý si dělá, co chce. Binec. Profesor Vostatek rázně účtuje s naším důchodovým systémem. Parlamentnilisty.cz. [on-line] 19. srpna 2016 [cit. 2017-12-18]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/rozhovory/Kazdy-si-dela-co-chce-Binec-Profesor-Vostatek-razne-uctuje-s-nasim-duchodovym-systemem-449762>

FRATCZAK, Eva., The Demographic Crisis and Global Migration – Selected issues. Papers on Global Change IGBP 23(1), January 2016. [on-line] 2017. [cit. 2020-02-08]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/314194037_The_Demographic_Crisis_and_Global_Migration_-_Selected_Issues

FRYŠAROVÁ, Eva., Kdy vás nahradí kobot? Světchytře.cz. [on-line] 10. srpna 2018 [cit. 2020-02-22] Dostupné z: <https://www.svetchytře.cz/a/iLKag/kdy-vas-nahradi-kobot>

GOLA, Petr. Kolik lidí bude bez důchodu? investujeme.cz. [on-line] 27. února 2013 [cit. 2018-01-08]. Dostupné z: <https://www.investujeme.cz/clanky/kolik-lidi-bude-bez-duchodu/>

GOLA, Petr., Komu se vyplatí předčasný důchod, i když je krácený. investujeme.cz [on-line] 22.01.2020 [cit. 2020-02-28] Dostupné z: <https://www.investujeme.cz/clanky/predcasny-duchod-a-jeho-kraceni/>

HÁJKOVÁ, Gabriela. Důchodová reforma sedmkrát jinak. Jak jsou na tom v zahraničí? mesec.cz. [on-line] 2. března 2011 [cit. 2020-04-18]. Dostupné z: <https://www.mesec.cz/clanky/duchodova-reforma-7krat-jinak-aneb-jak-jsou-na-tom-v-zahranici/>

HÁJKOVÁ, Gabriela., Důchodová reforma: Komise pracuje na technické variantě. Co navrhuje? mesec.cz [on-line] 2.3.2020 [cit. 2020-04-09] Dostupné z: <https://www.mesec.cz/clanky/duchodova-reforma-komise-pracuje-na-technicke-variante-co-navrhuje/>

HARRIS, Karen., KIMSON, Austin., SCHWEDEL, Andrew., Labor 2030: The Collision of Demographics, Automation and Inequality. Bain&Company. [on-line] February 07, 2018 [cit. 2020-02-20]. Dostupné z: <https://www.bain.com/insights/labor-2030-the-collision-of-demographics-automation-and-inequality/>

HAVLIGEROVÁ, Jana. Penze změny nečekají, ať už volby dopadnou jakkoliv. Strany se bojí reformy. zpravy.e15.cz. [on-line] 14. září 2017 [cit. 2020-04-14]. Dostupné z: <http://zpravy.e15.cz/volby/volby-2017/penze-zmeny-necekaji-at-uz-volby-dopadnou-jakkoliv-strany-se-boji-reformy-1337436>

HERNAES, Christoffer. O., Artificial Intelligence, Legal Responsibility And Civil Rights [on-line] 22. August 2015 [cit. 2017-02-06]. Dostupné z: <https://techcrunch.com/2015/08/22/artificial-intelligence-legal-responsibility-and-civil-rights/>

Hill, Amelia., Flexible retirement age: an idea whose time has come? The new retirement. theguardian.com [on-line] 6 Feb 2017 [cit. 2020-04-04] Dostupné z: <https://www.theguardian.com/membership/2017/feb/06/flexible-retirement-age-state-pension-savings>

HOLUB, Martin. Alternativní formy podpory rodin s dětmi v sociálním pojištění. praha.vupsv.cz. [on-line] 2010 [cit. 2017-12-18]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_317.pdf

HOFMANOVÁ, Vratislava., Dvacet čtyři let. To je doba, kterou Češi tráví v penzi. i60.cz [on-line] 29.9.2019 [cit. 2020-03-08] Dostupné z: <https://www.i60.cz/clanek/detail/24064/dvacet-ctyri-let-to-je-doba-kterou-cesi-travi-v-penzi>

Hospodářské přehledy OECD. Česká republika. Červenec 2018. Shrnutí. Oecd.org [on-line] červenec 2018 [cit. 2020-04-12] Dostupné z: <http://www.oecd.org/economy/surveys/CZE-2018-OECD-economic-survey-overview-czech.pdf>

HOVORKA, Jiří., Jde na důchody málo peněz? Dotazník ukazuje, jak uvažuje ministerstvo o změnách penzí. Měsíc.cz [on-line] 27.2.2019 [cit. 2020-03-08] Dostupné z: <https://www.mesec.cz/clanky/jde-na-duchody-malo-penez-dotaznik-ukazuje-jak-uvazuje-ministerstvo-o-zmenach-penzi/>

HOVORKOVÁ, Kateřina., Už nemůžu. Předčasný důchod chce stále víc lidí, vybrané profese se teď vyhnou sankci. zpravy.aktualne.cz [on-line] 17.02.2020 [cit. 2020-02-28] Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/uz-nemuzu-do-predcasneho-duchodu-odchazi-hodne-lidi-nekteri/r~5c0081b04d9211eab2630cc47ab5f122/>

HRNČÁRKOVÁ, Zdeňka., Alternativní systémy důchodového zabezpečení z pohledu reformy českého penzijního systému. ACTA UNIVERSITATIS AGRICULTURAE ET SILVICULTURAE MENDELIANAE BRUNENSIS SBORNÍK MENDELOVY ZEMĚDĚLSKÉ A LESNICKÉ UNIVERZITY V BRNĚ. LIII, No. 3, pp 243-250. [on-line] 2005 [cit.2020-03-05] Dostupné z: https://acta.mendelu.cz/media/pdf/actaun_2005053030243.pdf

“Husákovy“ versus „Havlovy děti“. Český statistický úřad. [on-line] 20.12.2014. [cit. 2020-02-15]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/52002e2055>

CHAPPELOW, Jim. Baby Boomer. Investopedia.com. [on-line] Feb 28,2020. [cit. 2020-04-14]. Dostupné z: https://www.investopedia.com/terms/b/baby_boomer.asp

CHODOUNSKÁ, Helena., Stáří je stále delší část života. STATISTIKA&MY. Měsíčník Českého statistického úřadu. [on-line] 04/2017 [cit. 2020-03-09] Dostupné z: <https://www.statistikaamy.cz/2017/04/stari-je-stale-delsi-cast-zivota/>

Jak odejít až o 5 let dříve do důchodu bez zbytečných ztrát? Řešením není předčasný důchod, ale předdůchod. investujeme.cz [on-line] 28.02.2020 [cit. 2020-02-28] Dostupné z: <https://www.investujeme.cz/clanky/jak-odejit-az-o-5-let-drive-do-duchodu-bez-zbytecnych-ztrat-resenim-neni-predcasny-duchod-ale-predduchod/>

Jakého věku se pravděpodobně dožijeme. Český statistický úřad. Krajská správa ČSÚ v Brně [on-line] 31.05.2020 [cit. 2020-03-07] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xb/jakeho-veku-se-pravdepodobne-dozijeme-2018>

JUDAH, Tim., „TOO LATE“ TO HALT SERBIA’S DEMOGRAPHIC DISASTER. Belgrade, BIRM, October 24, 2019. [on-line] 2019. [cit. 2020-02-10]. Dostupné z: <https://balkaninsight.com/2019/10/24/too-late-to-halt-serbias-demographic-disaster/>

KANE, Sally. Generation X [on-line] 2010. [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: <http://legalcareers.about.com/od/practicetips/a/GenerationX.htm>

KAZDOVÁ, Alena., Robot vs. člověk - jak budeme v digitální éře spolupracovat? [on-line] 14. prosince 2016 [cit. 2017-02-06] Dostupné z: <http://modernirizeni.ihned.cz/c1-65553860-robot-vs-clovek-jak-budeme-v-digitalni-ere-spolupracovat>

KNÍŽEK, Martin., Musíme zajistit, aby se stroje dohodly, říká průkopník čtvrté průmyslové revoluce Mařík [on-line] 25. července 2016 [cit. 2017-02-06] Dostupné z: <http://archiv.ihned.cz/c1-65344570-musime-zajistit-aby-se-stroje-dohodly>

KNOX, David., Melbourne Mercer Global Pension Index 2019. Monash Centre for Financial Studies, Melbourne. [on-line] 2019 [cit. 2020-04-01] Dostupné z: <https://info.mercer.com/rs/521-DEV-513/images/MMGPI%202019%20Full%20Report.pdf>

KOHOUT, Pavel., Vezmou vám roboti práci? FINMAG [on-line] 2. května 2016 [cit. 2017-02-06] Dostupné z: <http://finmag.penize.cz/ekonomika/311004-vezmou-vam-roboti-praci>

KOLMAN, Petr., Babiš chce penzijní reformou potrestat bezdětné, je to ale myšlenka plná logických děr. reflex.cz [on-line] 5. Února 2019 [cit. 2020-04-12] Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/komentare/92816/babis-chce-penzijni-reformou-potrestat-bezdetne-je-to-ale-myslenka-plna-logicky-der.html>

Komise pro spravedlivé důchody. [on-line] 2019 [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <http://duchodovakomise.cz>

Komise pro spravedlivé důchody zasedala dnes poprvé. Tisková zpráva. mpsv.cz [on-line] Praha, 22. Února 2019 [cit. 2020-03-24] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/511219/TZ_-_Komise_pro_spravedlive_duchody_zasedala_dnes_poprve.pdf/7a6d091c-bb7c-8e8d-3ae5-3ae2154a2a25

Komise pro spravedlivé důchody se zabývala nízkými důchody žen. Tisková zpráva. Mpsv.cz. [on-line] Praha, 22. března 2019 [cit. 2020-03-24] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/511219/2019_03_22_TZ_Komise_pro_spravedlive_duchody_se_zabyvala_nizkymi_duchody_zen__2_.pdf/c44aed9f-1953-13f9-ce6d-8f1f030c53e8

Komise pro spravedlivé důchody projednala varianty zřízení státního penzijního fondu a snížení poplatků na důchodovém připojištění. Tisková zpráva. mpsv.cz [on-line] Praha 28. června 2019 [cit. 2020-03-24] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/511219/TZ_-_Komise_pro_spravedlive_duchody_projednala_varianty_zrizeni_statniho_penzijniho_fondu_a_snizeni_poplatku.pdf/7d270e1b-4b27-00a3-bd2f-aa1948648d56

Komise pro spravedlivé důchody navrhla možnosti, jak ocenit ty, kteří pečovali o děti. Tisková zpráva. mpsv.cz. [on-line] Praha. 6. září 2019 [cit. 2020-03-24] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/511219/TZ_6.+komise+pro+spravedlivé+důchody+%281%29.pdf/75c2ae9c-8099-75da-d584-320c5d66042f

Komise pro spravedlivé důchody se zabývala problematikou příjmů a výdajů v příštích desetiletích. Tisková zpráva. mpsv.cz [on-line] Praha, 11. října 2019 [cit. 2020-03-24] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/511219/TZ+-+KSD+11_10_2019.pdf/cc6fd30b-3f2e-db72-2d6b-68d62da6a7e8

Komise pro spravedlivé důchody jednala o principech nultého a prvního pilíře. Zabývala se i důchody pro náročné profese. Ministerstvo práce a sociálních věcí, Tisková zpráva. www.mpsv.cz [on-line] 10. ledna 2020 [cit. 2020-03-02] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/511219/TZ+-+8.+KSD+15_11_2019_final_MH.pdf/0f90d030-4097-6e8d-61f5-7b18b26a5b27

Komise pro spravedlivé důchody jednala o parametrech důchodové reformy. Tisková zpráva. Ministerstvo práce a sociálních věcí. www.mpsv.cz [on-line] Praha 28. února 2020 [cit. 2020-02-28]^{28]} Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/1248138/28_02_2020+-+TZ_KSP_tecnicka_varianta_alternativy.pdf/599bf0c4-dfdc-1297-8f30-c8b39d2a4e30

Koronaviry. Wikiskripta.eu. [on-line] 12.3.2020 [cit. 2020-03-28] Dostupné z: <https://www.wikiskripta.eu/w/Koronaviry>

KOUBOVÁ, Veronika., Reportáž s ženami, které nechtějí být matkami. e15.cz. [on-line] 17. prosince 2018 [cit. 2020-03-20]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/the-student-times/reportaz-s-zenami-ktere-nechteji-byt-matkami-1354039>

KOUCKÝ, Jan., Je vysokoškoláků příliš málo, nebo příliš mnoho? SVP PedF UK, Universitas, magazín vysokých škol. [on-line] 13. listopadu 2018 [cit. 2020-04-03] Dostupné z: <https://www.universitas.cz/tema/2054-je-vysokoskolaku-prilis-malo-nebo-prilis-mnoho>

KUČERA, Tomáš. Zápis z jednání Pracovního týmu č. 2 (PT2) Odborné komise pro důchodovou reformu (OK): Věk odchodu do důchodu a valorizace penzí. duchodovakomise.cz. [on-line] 5. března 2015 [cit. 2018-01-08]. Dostupné z: <http://www.duchodovakomise.cz/wp-content/uploads/2015/03/Zapis-PT2-150305.pdf>

KUMAR, Pratibha. Managing Career Aspiration of Generation Y – A Key to Business Excellence. [on-line] 2014. Global Journal of Multidisciplinary studies, 2014, vol. 3, issue 5 [cit. 2016-05-29]. Dostupné z: <http://gjms.co.in/index.php/gjms/article/viewFile/162/175>

KURKIN, Roman., Vnitřní migrací nejvíce populačně vydělal Středočeský kraj. STATISTIKA&MY. Měsíčník českého statistického úřadu. [on-line] 02/2019 [cit. 2020-02-08] Dostupné z: <https://www.statistikaamy.cz/2019/03/vnitрни-migraci-nejvice-populacne-vydelal-stredocesky-kraj/>

LINDENBERGER, Judith., STOLTZ-LOIKE, Marian. [on-line] 2016. [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: http://humanresources.about.com/od/coachingmentoring/a/mentoring_boom.htm

Ministryně Maláčová představila tři varianty důchodové reformy. Ministerstvo práce a sociálních věcí. Tisková zpráva. www.mpsv.cz [on-line] 10. ledna 2020 [cit. 2020-03-02] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/1248138/10_01_2020+TZ+-+Ministryn%C4%9B+Mal%C3%A1%C4%8Dov%C3%A1+p%C5%99edstavila+t%C5%99i+varianty+d%C5%AFchodov%C3%A9+reformy.pdf/1a323655-200c-affb-3558-048fa1794c35

McGUIRE, Peter., Can a postgrad boost your career prospects? The Irish Times. [on-line] Tue. Mar 12, 2019 [cit. 2020-04-03] Dostupné z: <https://www.irishtimes.com/news/education/can-a-postgrad-boost-your-career-prospects-1.3822918>

MALÁČOVÁ, Jana., J.Maláčová: jednání Komise pro spravedlivé důchody. cssd.cz [on-line] 24. května 2019 [cit. 2020-03-24] Dostupné z: <https://www.cssd.cz/media/tiskove-zpravy/jednani-komise-pro-spravedlive- Duchody/>

Maláčová nesdílí Babišovy pochybnosti. Důchodovou reformu můžeme stihnout, říká. Ct24, Česká televize, [on-line] leden 2020, [cit. 2020-04-02] Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/3031073-malacova-nesdili-babisovy-pochybnosti- Duchodovou-reformu-muzeme-stihnout-rika>

MARONE, Stacey., Should you study for a postgraduate degree or join the workforce? The World University Rankings. [on-line] August 19 2016 [cit. 2020-04-03] Dostupné z: <https://www.timeshighereducation.com/student/blogs/should-you-study-postgraduate-degree-or-join-workforce#survey-answer>

MAREK, David., FRANČE, Václav., Jaké budou důchody? Economics & Statistics. Deloitte. [on-line] Září 2019 [cit. 2020-03-22] Dostupné z: https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/cz/Documents/deloitte-analytics/Jake_budou_duchody.pdf

MIGRATION AND REMITANCES, Recent Developments and Outlook, Special Topic: Global Compact Migration. MIGRATION AND DEVELOPMENT BRIEF, 27 APRIL 2017, WORLD BANK GROUP, KNOMAD. [on-line] 2017. [cit. 2020-02-08]. Dostupné z: <http://pubdocs.worldbank.org/en/992371492706371662/MigrationandDevelopmentBrief27.pdf>

Ministrině Maláčová představila tři varianty důchodové reformy. Tisková zpráva. MPSV. www.mpsv.cz. [on-line] 10. ledna 2020 [cit. 2020-02-28] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/1248138/10_01_2020+TZ+-+Ministryně+Maláčová+představila+tři+varianty+důchodové+reformy.pdf/1a323655-200c-affb-3558-048fa1794c35

MINAŘÍK, David., Vývoj rakouského sociálního státu jako segmentu politiky. *globalpolitics.cz*. Časopis pro politiku a mezinárodní vztahy. [on-line] 22.6.2006 [cit. 2020-04-08] Dostupné z: <http://www.globalpolitics.cz/clanky/rakousko>

Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015. Strategie digitální gramotnosti ČR na období 2015 až 2020. [on line] Červen 2015 [cit. 2020-04-15] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/372765/Strategie_DG.pdf/46b094c8-609b-458d-cdcd-8c686ca87131

MUFFELS, R.J.A. Stárnutí a flexibilizace. *Sociologický časopis*, Vol. 34 (No. 3: 283-302). *sreview.soc.cas.cz*. [on-line] březen 1998 [cit. 2020-02-15] Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/c28951ec76720c249d4aea9dbea6c4ba7f3b1a63_227_285MUFFE.pdf

MÜNZ, Rainier., DEMOGRAPHY AND MIGRATION: AN OUTLOOK FOR THE 21st CENTURY. *mpi MIGRATION POLICY INSTITUTE* No. 4, September 2013. [on-line] 2013 [cit. 2020-02-10]. Dostupné z: https://www.google.cz/search?source=hp&ei=LRJJXoCGApKtUrqtNgP&q=Demography+and+migration%3A+an+outlook+for+the+21+st+century&oq=Demography+and+migration%3A+an+outlook+for+the+21+st+century&gs_l=psy-ab.3..0i19.4741.40322..42108...0.0..0.135.4640.56j2.....0....1..gws-wiz.....0j0i131j0i10j0i22i30j0i22i30i19j0i22i10i30i19j33i160j33i21.p1sBVqZkUJs&ved=0ahUKEwjA0N7M59XnAhWSlhQKHToSDfsQ4dUDCAk&uact=5

NIEDERMEIEROVÁ, Jana. Internetová generace Z nastupuje na trh práce. Lídři se musí naučit, jak s ní pracovat □ on-line □. 2015 □ cit. 2016-05-29 □. Dostupné z: <http://byznys.ihned.cz/podnikani/lide-a-personalni-rizeni-zamestnanci/c1-64801390-internetova-generace-z-nastupuje-na-trh-prace-lidri-se-musi-naucit-jak-s-ni-pracovat>

Obyvatelstvo. Český statistický úřad. [on-line] [cit.: 2020-02-2] Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_lide

Obyvatelstvo – roční časové řady. Český statistický úřad. Přirozený pohyb obyvatelstva 1785 – 2018. [on-line] 5.6.2019. [cit. 2020-02-18]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_hu

Odchod do důchodu. Evropská nadace pro zlepšování životních a pracovních podmínek. Eurofound. [on-line] 15 April 2019 [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://www.eurofound.europa.eu/cs/topic/retirement>

OECD Pensions Outlook 2018. OECD Library. ISBN: 9789264309319 (HTML). [on-line] 03 Dec 2018 [cit. 2020-04-01] Dostupné z: https://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/oecd-pensions-outlook_23137649

Older women have built Generation Equality – and claim equality across generations! AGE Platform Europe. The voice of older persons at EU level. [on-line] Monday 09 March 2020 [cit. 2020-04-05] Dostupné z: <https://www.age-platform.eu/special-briefing/older-women-have-built-generation-equality-and-claim-equality-across-generations>

ORGANISATION FOR ECONOMIC COOPERATION AND DEVELOPMENT. Pension at a glance 2011. Retirement – income systems in OECD and G20 countries. [on-line] 2011. [cit. 2020-03-22] Dostupné z: https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/pension_glance-2011-en.pdf?expires=1584889522&id=id&accname=guest&checksum=9A5601C83647034E1BDA658C607FF167

Outcomes on Ageing. United Nations. Key Conferences Outcomes on Ageing. [on-line] [cit. 2020-03-28] Dostupné z: <https://www.un.org/en/development/devagenda/ageing.shtml>

PAVLÍČKOVÁ, Renata., Roste počet pracujících seniorů. Při přesluhování je nutné dobře zvážit, zda pobírat důchod nebo ne. i60.cz [on-line] 21.11.2019 [cit. 2020-03-15] Dostupné z: <https://www.i60.cz/clanek/detail/24442/roste-pocet-pracujicich-senioru-pri-presluhovani-je-nutne-dobre-zvazit-zda-pobirat- duchod-nebo-ne>

Pensions at a glance 2019. OECD and G20 Indicators. [on-line] November 27, 2019 [cit. 2020-04-01] Dostupné z: <https://www.oecd.org/publications/oecd-pensions-at-a-glance-19991363.htm>

POHL, Michal., Důchodová reforma – Role členských států a EU. Parlamentní Institut. Srovnávací studie č. 306, leden 2011. [on-line] leden 2011 [cit. 2020-03-26] Dostupné z: [www.psp.cz > sqw > text > orig2 pi-5-306.pdf](http://www.psp.cz/sqw/text/orig2_pi-5-306.pdf)

Population Pyramids of the World from 1950 to 2100. [on-line] 2010. [cit. 2020-02-10] Dostupné z: <https://www.populationpyramid.net/>

Porovnání variant zohlednění dětí při stanovení výše důchodu. duchodova-komise.cz. [on-line] 12. listopadu 2014 [cit. 2017-12-17]. Dostupné z: <http://www.duchodova-komise.cz/wp-content/uploads/2014/11/Porovnan%C3%AD-variant-zohlednen%C3%AD-det%C3%AD-pri-stanoven%C3%AD-vyse-duchodu-12.-listopadu-2014.pdf>

POTŮČEK, Martin. Česká důchodová reforma: konceptuální tápání, politické váhání. law.muni.cz. [on-line] 14. Října 2016 [cit. 2017-12-18]. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/pracpravo2016/files/Prezentace.pdf>

Programové prohlášení vlády České republiky. Vláda České republiky. 13.7.1992 [on-line] 7.11.2007 [cit. 2020-03-18] Dostupné z: <https://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=26624>

Programové prohlášení vlády. Vláda Václava Klause II. (04.07.1996 – 02.01.1998). [on-line] 7.11.2007 [cit. 2020-03-18] Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/vaclav-klaus-2/programove-prohlaseni-26625/>

Programové prohlášení vlády. Vláda Josefa Tošovského (02.01.1998 – 17.07.1998) [on-line] 27. ledna 1998 [cit. 2020-03-18] Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/josef-tosovsky/programove-prohlaseni-vlady---tosovsky-1998-26606/>

Programové prohlášení vlády. Praha. [on-line] srpen 1998 [cit. 2020-03-18] Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/milos-zeman/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf

Programové prohlášení vlády. Praha. [on-line] srpen 2002 [cit. 2020-03-18] Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/vladimir-spidla/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf

Programové prohlášení vlády. [on-line] srpen 2004 [cit. 2020-03-18] Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/stanislav-gross/Programove-prohlaseni-vlady-Ceske-republiky_1.pdf

Programové prohlášení vlády Jiřího Peroubka (2005). [on-line] 2005 [cit. 2020-03-18] Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/jiri-paroubek/Programove-prohlaseni-vlady-Jiriho-Paroubka_1.pdf

Programové prohlášení vlády. Vláda Mirka Topolánka I. (04.09.2006 – 09.01.2007). Vláda České republiky. [on-line] 26.6.2008 [cit. 2020-03-19] Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/mirek-topolanek-1/programove-prohlaseni-vlady-37071/>

Programové prohlášení vlády. Vláda Mirka Topolánka II. (9.1.2007 - 8.5.2009). Vláda české republiky. [on-line] 30.4.2009 [cit. 2020-03-19] Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/mirek-topolanek-2/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf

Programové prohlášení Vlády České republiky. Vláda České republiky. Vláda Petra Nečase (13.07.2010 – 10.07.2013). [on-line] 4.8.2010 [cit. 2020-03-21] Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf

Programové prohlášení vlády Jiřího Rusnoka. Vláda Jiřího Rusnoka (10.07.2013 – 29.01.2014). Vláda České Republiky. [on-line] 2.8.2013 [cit. 2020-03-23] Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/tema/programove-prohlaseni-vlady-cr-109326/>

Programové prohlášení vlády ČR. Vláda Bohuslava Sobotky (29.01.2014 – 13.12.2017). Vláda České Republiky. [on-line] 14.2.2014 [cit. 2020-03-21] Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/dulezite-dokumenty/programove-prohlaseni-vlady-cr-115911/>

Programové prohlášení vlády. I. Vláda Andreje Babiše (13.12.2017-27.06.2018). Vláda České republiky. [on-line] 8.1.2018 [cit. 2020-03-24] Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/programove-prohlaseni-vlady-162319/>

Programové prohlášení vlády. Vláda České republiky. [on-line] 27.6.2018 [cit. 2020-03-24] Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/programove-prohlaseni/programove-prohlaseni-vlady-165960/>

PLISCHKE, Simona Ely., Evropan ve výslužbě u Bismarcka. Peníze.cz. [on-line] 15.4.2003 [cit. 2020-03-08] Dostupné z: <https://www.penize.cz/diskuze/15477-evropan-ve-vysluzbe-u-bismarcka>

QUANBAO, Jiang., The 4-2-1 family structure in China: A survival analysis based on life tables. European Journal of Aging 8 (2): 119-127. June 2011. [on-line] June 2011 [cit. 2020-03-29] Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/226136298_The_4-2-1_family_structure_in_China_A_survival_analysis_based_on_life_tables

RAUŠEROVÁ, Monika., Naděje dožití aneb kolika let se můžete dožít v našem kraji? CZSO.CZ, Český statistický úřad. Krajská správa ČSÚ v Ústí nad Labem. [on-line] 6.9.2019 [cit. 2020-02-23], Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xu/nadeje-dozeni-aneb-kolika-let-se-muzeme-dojit-v-nasem-kraji>

REZLEROVÁ, Jaroslava. Příchod generace Y na trh práce [on-line]. 2009 [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: <http://kariera.ihned.cz/c1-37310860-prichod-generace-y-na-trh-prace>

Rozdílná úroveň důchodů mužů a žen (prvotní analýza příčin a možnosti úpravy). mpsv.cz [on-line] [cit. 2020-04-12] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/968547/Duchody_pecujicich__uvodni_informace__podklady.pdf/97f9c541-1c92-8e33-2189-39eba400db5b

RYBOVÁ, Romana. Doplnkové penzijní spoření pro děti: dobrá věc nebo nesmysl? finexpert.e15.cz. [on-line] 27. července 2016 [cit. 2017-12-18]. Dostupné z: <https://finexpert.e15.cz/doplnkove-penzijni-sporeni-pro-deti-dobra-vec-nebo-nesmysl>

SCHNEIDER, Ondřej., Důchodové systémy v Evropě: Reformují všichni. IDEA CERGE EI. Projekt Národohospodářského Ústavu. Krátká studie 6/2011. [on-line] 12. srpna 2011 [cit. 2020-03-08] Dostupné z: https://idea.cerge-ei.cz/documents/kratka_studie_2011_06.pdf

SLAPNÍČKA, Martin., Finsko, Švédsko a Dánsko našly lék na řešení důchodů. nasepenize.cz [on-line] 1.9.2018 [cit. 2020-04-08] Dostupné z: <https://www.nasepenize.cz/finsko-svedsko-a-dansko-nasly-lek-na-reseni-duchodu-317656>

Smlouva o fungování Evropské unie (konsolidované znění). Úřední věstník Evropské unie C 326/47. 26.10.2012. CS [on-line] 26.10.2012 [cit. 2020-03-26] Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=CS>

Sobotka: Důchodová reforma, průběžný systém. Odborná komise pro důchodovou reformu. DUCHODOVA-KOMISE.CZ [on-line] 15/05/2014 [cit. 2020-03-23] Dostupné z: <http://www.duchodova-komise.cz/?p=299>

SOVOVÁ, Eva., Historie bydlení: Zmapovali jsme, jak se bydlelo za socialismu. idnes.cz [on-line] 27. srpna 2018 [cit. 2020-02-23]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/finance/banky-a-sporeni/historie-bydleni-socialismus-najem-druzstevni-byt-podnikovy-byt-sonda-odbornici.A180822_094159_sporeni_sov

Statistická ročenka z oblasti důchodového pojištění 2018. Česká správa sociálního zabezpečení. 1. Vyd. Praha 2019. ISBN 978-80-87039-54-0. [on-line] Praha 2019 [cit. 2020-03-25] Dostupné z:

<https://www.cssz.cz/documents/20143/99587/Statistická%20ročenka%20z%20oblasti%20důchodového%20pojištění%C3%AD%20za%20rok%202018.pdf/6ac9652b-93c3-357a-4c86-aeb41068c54f>

Strany slibují růst penzí, podporu spoření i zaručený důchod všem. Ceskenoviny.cz. [on-line] 1. Zář 2017 [cit. 2020-04-14]. Dostupné z:

<http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/strany-slibuji-rust-penzi-podporu-sporeni-i-zaruceny-duchod-vsem/1522202>

Strategie pro rovnost žen a mužů: na cestě k Unii rovnosti. Evropská komise. Česká republika. [on-line] 05/03/2020 [cit. 2020-04-05] Dostupné z: https://ec.europa.eu/czech-republic/news/200305_gender_equality_cs

Statistická ročenka z oblasti důchodového pojištění 2018. Česká správa sociálního zabezpečení, Praha. ISBN 978-80-87039-54-0 [on-line] 2019 [cit. 2020-03-08] Dostupné z:

<https://www.cssz.cz/documents/20143/99587/Statistická%20ročenka%20z%20oblasti%20důchodového%20pojištění%C3%AD%20za%20rok%202018.pdf/6ac9652b-93c3-357a-4c86-aeb41068c54f>

Studijní úspěšnost na českých vysokých školách v roce 2018. [on-line] [cit. 2020-04-03] Dostupné z:

http://www.msmt.cz/uploads/odbor_30/TF/Analyticke_materialy/Studijni_uspesnost_na_ceskych_vysokych_skolach_v_roce_2018.pdf

SVOBODA, Jakub., Lidí v předčasném důchodu rychle přibývá. Nižší penze jim nevadí. novinky.cz [on-line] 13.04.2020 [cit. 2020-04-13] Dostupné z:

https://www.novinky.cz/finance/clanek/lidi-v-predcasnem-duchodu-rychle-pribyva-nizsi-penze-jim-nevadi-40317302?seq_no=4&source=hp&dop_ab_variant=0&dop_source_zone_name=novinky.sznhp.box&utm_source=www.seznam.cz&utm_medium=z-boxiku&utm_campaign=null

ŠATAVA, Jiří. DOPAD ROZVODU NA PŘÍJMY V DŮCHODU. idea.cerge-el.cz. [on-line] 18. září 2013 [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: https://idea.cerge-el.cz/files/IDEA_Studie_6_2013.pdf

ŠATAVA, Jiří., Pracovní aktivita po dosažení důchodového věku: Institucionální pobídky v České republice. Národohospodářský ústav AV ČR, v.v.i. ISBN 978-80-7344-355-9 [on-line] 9/2015 [cit. 2020-03-08] Dostupné z: https://idea.cerge-el.cz/files/IDEA_Studie_9_Pracovni_aktivita_duchodcu/files/downloads/IDEA_Studie_9_Pracovni_aktivita_duchodcu.pdf

ŠATAVA, Jiří., Pracovní aktivita po dosažení důchodového věku: Institucionální pobídky v České republice. Národohospodářský ústav AV ČR, v.v.i. ISBN 978-80-7344-355-9 [on-line] 9/2015 [cit. 2020-03-08] Dostupné z: https://idea.cerge-el.cz/files/IDEA_Studie_9_Pracovni_aktivita_duchodcu/files/downloads/IDEA_Studie_9_Pracovni_aktivita_duchodcu.pdf

ŠATAVA, Jiří. Podpora rodin s dětmi daňově dávkovým systémem. aaecn.cz. [on-line] leden 2016 [cit. 2017-12-18]. Dostupné z:

https://aa.ecn.cz/img_upload/8b47a03bf445e4c3031ce326c68558ae/idea_studie_1_2016_danova_podpora_rodin_s_detmi_final_3.pdf

ŠTYGLEROVÁ, Terezie., Do poloviny století bude o polovinu více seniorů. STATISTIKA&MY. Měsíčník českého statistického úřadu. [on-line] 02/2019 [cit. 2020-02-08] Dostupné z: <https://www.statistikaamy.cz/2019/02/do-poloviny-stoleti-bude-o-polovinu-vice-senioru/>

The gender gap beyond retirement: how men and women compare in relation to pension benefits. ISSA. Excellence in Social Security. [on-line] 6 March 2020 [cit. 2020-04-05] Dostupné z: <https://www.issa.int/news/gender-gap-beyond-retirement-how-men-and-women-compare-relation-pension-benefits>

The New Flexible Retirement. AEGON. The Aegon Retirement Readiness Survey 2015. Center for Longevity and Retirement. [on-line] 2015 [cit. 2020-04-04] Dostupné z: <https://www.aegon.com/contentassets/7960cc19275d40dda50ddade83f94255/aegon-flexible-retirement-report.pdf>

TINIOS, Platon., BETTIO, Francesca, BETTI, Gianni., GEORGIADIS, Thomas. Men, Women and Pensions. ec.europa.eu. [on-line] 18. června 2015 [cit. 2018-01-08]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/documents/150618_men_women_pensions_en.pdf

TOMKOVÁ, M., Sociální zabezpečení. In Bobek, M. - Molek, P. - Šimíček, V. (eds.) Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví. Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita: Brno, 2009, str. 670-723. Přístupné na <http://www.komunistickepravo.cz>, [on-line] 2009 [cit. 2020-03-08] Dostupné z: http://www.komunistickepravo.cz/kapitoly/23_670-723_komunistickepravo-cz_Tomkova_Socialni-zabezpeni.pdf

TRAXLER, Jan., Zásluhový penzijní systém podle vychovaných dětí. finez.cz [on-line] 06.03.2019 [cit. 2020-03-15] Dostupné z: <https://www.finez.cz/odborne-clanky/ostatni/zasluhovy-penzijni-system-podle-vychovanych-deti/>

TŮMA, Ondřej. Jak dál reformovat penze. penize.cz. [on-line] 18. května 2016 [cit. 2017-12-14]. Dostupné z: <https://www.penize.cz/starobni-duchod/311501-jak-dal-reformovat-penze>

TŮMA, Ondřej., Očima expertů: Vážně musíme na důchod makat 35 roků? penize.cz [on-line] 9.6.2017 [cit. 2020-04-01] Dostupné z: <https://www.penize.cz/starobni-duchod/324048-ocima-expertu-vazne-musime-na-duchod-makat-35-roku>

TŮMA, Ondřej. Vládní studie: Reforma penzí není potřeba. penize.cz. [on-line] 28. srpna 2017 [cit. 2020-04-14]. Dostupné z: <https://www.penize.cz/starobni-duchod/325289-vladni-studie-reforma-penzi-neni-potreba>

TŮMA, Ondřej., Očima expertů: Jak obstála důchodová komise? penize.cz [on-line] 20.10.2017 [cit. 2020-03-23] Dostupné z: <https://www.penize.cz/starobni-duchod/327467-ocima-expertu-jak-obstala-duchodova-komise>

Věková struktura obyvatelstva české republiky k 31. 12. 2018. [on-line] 2016. [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/population-demographic-situation-languages-and-religions-21_cs

Vláda odmítá zvyšovat věk odchodu do penze. ct24.ceskatelevize.cz [on-line] 2.9.2019 [cit. 2020-04-16] Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2913443-zive-vlada-projednavala-novelu-o-matrikach-nebo-dotace-pro-neziskove-organizace>

Vláda Petra Nečase. cs.wikipedia.org [on-line] 15.1.2020 [cit. 2020-03-21] Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Vláda_Petra_Nečase

VOSTATEK, Jaroslav., Sociální a správní modely důchodového pojištění a spoření. Centrum pro ekonomické studie a analýzy (CESTA). Working Paper 2/15. VŠFS. [on-line] červen 2015 [cit. 2020-03-22] Dostupné z: https://is.vsfs.cz/repo/4826/Vostatek_WP_2_Socialni_a_spravni_modely_duchodoveho_pojisteni_a_sporeni.pdf

VUUREN, Daniel van., Flexible Retirement. CPB Discussion Paper 174. CPB Nederlands Bureau for Economic Policy Analysis. The Hague, The Netherlands, , ISBN 978-90-5833-503-6. [on-line] March 2011 [cit. 2020-02-28] Dostupné z: <https://www.cpb.nl/sites/default/files/publicaties/download/dp174-flexible-retirement.pdf>

VYBÍRALOVÁ, Monika., Důchod – co je to, definice, vysvětlení, informace. Bezplatná právní poradna. [on-line] 11. únor 2018 [cit. 20200308] Dostupné z: <https://www.bezplatnapravni poradna.cz/ruzne/pravnicko-slovník/36659-duchod.html>

Výdaje rozpočtu na sociální dávky loni vzrostly na 557 miliard. Investiční web. [on-line] 23.6.2019 [cit. 2020-03-08] Dostupné z: <https://www.investicniweb.cz/news-vydaje-rozpoctu-na-socialni-davky-loni-vzrostly-na-557-miliard/>

Vysoké školy. vysokeskoly.cz [on-line] 2020 [cit. 2020-04-03] Dostupné z: <https://www.vysokeskoly.cz/v/#results>

Vývoj cen bytů v České republice. FérMakléři. [on-line] 9.2.2020 [cit. 2020-03-08] Dostupné z: <https://fermakleri.cz/blog/ceny-bytu-v-cr>

WEISSER, Veronica., CARTER, Matthew., BEE, Alessandro., BAUER, Jackie., Five tips to prepare your company for demographic change Executives & Entrepreneurs. UBS. August 15, 2018. [on line]. [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: www.ubs.com/home/article.1448464.html

What does the future hold for Generation Alpha? In: Grant Thornton Insides. November 10, 2017. [on line]. [cit. 2020-01-26]. Dostupné z: <https://www.grantthornton.co.uk/insights/what-does-the-future-hold-for-generation-alpha/>

Wirnitzer, Jan., Konec Němců v Čechách: temná kapitola, která dodnes budí vášně. Idnes.cz [on-line] 17. Května 2015 [cit. 2020-02-22] Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/odsun-nemcu-z-pohranici.A150415_123325_domaci_jw

World Population Prospects 2019: Highlights. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, New York, 2019, 40 s. ISBN: 978-92-1-148316-1. [on-line] [cit.: 2020-02-2] Dostupné z: https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_Highlights.pdf

What does the future hold for Generation Alpha? In: Grant Thornton Insides. November 10, 2017. [on line]. [cit. 2020-01-26]. Dostupné z:
<https://www.grantthornton.co.uk/insights/what-does-the-future-hold-for-generation-alpha/>

Závěrečná zpráva PES. Poradní expertní sbor Ministerstva financí a Ministerstvo práce a sociálních věcí Ministerstvo práce a sociálních věcí. In: [online]. [cit. 2020-03-29]. Dostupné z:
http://www.mpsv.cz/files/clanky/8896/2010_06_03_Zaverecna_zprava_final_cistopis.pdf

Závěrečná zpráva PES. Archiv (výstupy a činnost II. Bezděkovy komise) [on-line] [cit. 2020-03-21] Dostupné z:
https://www.mpsv.cz/documents/20142/372765/2010_06_03_Zaverecna_zprava_final_cistopis.pdf/5c29b853-3503-8bfc-3aab-ce98372edd58

ZELENÁ KNIHA na cestě k přiměřeným, udržitelným a spolehlivým důchodovým systémům v Evropě. Brusel, Evropská Komise, 7.7.2010, KOM(2010)365, [on line]. [cit. 2020-01-26].
Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/cs/MEMO_10_302

ZLÁMALOVÁ, Lenka. Babiš vyrazil na lov důchodců: echo24.cz. [on-line] 10. prosince 2017 [cit. 2020-04-14]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/SXLxD/babis-vyrazil-na-lov-duchodecu>
Důvody reformy. mpsv.cz [on-line] 23. února 2011 [cit. 2020-04-14]. Dostupné z:
https://www.mpsv.cz/files/clanky/10407/22022011_p1.pdf

Zpráva o stavu důchodového systému České republiky a o jeho předpokládaném vývoji se zřetelem na demografickou situaci České republiky a na očekávaný populační a ekonomický vývoj. MPSV 2019 [on-line] 2019 [cit. 2020-04-16] Dostupné z:
<https://www.mpsv.cz/documents/20142/225513/Zprava+2019.pdf/6f47700b-66a2-00a1-c86e-28090e8f5c6a>

3. Seznam použitých právních předpisů

Nález Ústavního soudu z 23. března 2010, sp. zn. Pl. ÚS 8/07

Nález č. 135/2010 Sb., Nález Ústavního soudu ze dne 23. března 2010 ve věci návrhu na zrušení § 15 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

Sdělení č. 236/2018 Sb., Sdělení Ministerstva práce a sociálních věcí, kterým se vyhláší zvýšení částky rozhodné pro účast zaměstnanců na nemocenském pojištění

Sdělení č. 346/2019 Sb., Sdělení Ministerstva práce a sociálních věcí o vyhlášení průměrné mzdy v národním hospodářství za 1. až 3. čtvrtletí 2019 pro účely zákona o zaměstnanosti

Usnesení vlády ČSSR č. 405 z 21.11.1968 o schválení směrnic o poskytování osobního důchodu v sociálním zabezpečení

Usnesení č. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky

Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky

Listina základních práv Evropské unie (2012/C 326/02) CS. Úřední věstník Evropské unie C 326/391. 26.10.2012. [on-line] 26.10.2012 [cit. 2020-03-26] Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=CS>

Zákon č. 221/1924 Sb., z. a n., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří

Zákon č. 99/1948 Sb., o národním pojištění

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 102/1951 Sb., o přebudování národního pojištění

Zákon č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení

Zákon č. 68/1957 Sb., o umělém přerušení těhotenství

Zákon č. 27/1959 Sb., o družstevní bytové výstavbě

Zákon č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení

Zákon č. 53/1968 Sb., o změnách v organizaci a působnosti některých ústředních orgánů

Zákon č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení

Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení

Zákon č. 55/1990 Sb., o sociálním zabezpečení

Zákon č. 210/1990 Sb., zákon České národní rady o změnách v působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení a o změně zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu

Zákon č. 582/1991 Sb., České národní rady o organizaci a provádění sociálního zabezpečení

Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů

Zákon č. 264/2002 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění

Zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů

Zákon č. 306/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Zákon č. 178/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 306/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Zákon č. 220/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření

Zákon č. 376/2015 Sb., o ukončení důchodového spoření

Zákon č. 377/2015 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o ukončení důchodového spoření

Zákon č. 203/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

Zákon č. 285/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a některé další související zákony

Abstrakt

JUDr. Ing. Miloslav Kaše, CSc., Vybrané aspekty důchodové reformy v České republice, Disertační práce, Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra pracovního práva a práva sociálního zabezpečení, Praha, 2020. Počet stran disertační práce 205.

Tématem disertační práce jsou některé vybrané aspekty důchodové reformy v České republice, které jsou nejvíce diskutovány v etapě přípravy reformy českého důchodového systému. Zvolené téma reaguje na současné problémy českého důchodového systému spočívající především v nepříznivém vývoji demografické struktury a stárnutí populace, která je charakteristická velkým a nepravidelným počtem zářezů a výstupků na demografickém grafu České republiky v souvislosti s historickými událostmi majícími zásadní vliv na míru plodnosti, porodnosti, úmrtnosti a migrace.

Práce se soustřeďuje na problematiku a vývoj stanovení věku odchodu do důchodu a doby pojištění potřebné pro vznik nároku na starobní důchod. Práce rozebírá úskalí zvyšování věku odchodu do důchodu a zvyšování délky pojištění potřebné pro získání nároku na starobní důchod. Zároveň se zamýšlí nad možnostmi stanovení flexibilního rozmezí důchodového věku a nad flexibilitou celého důchodového systému. S otázkou stanovení důchodového věku a jeho flexibilitou úzce souvisí možnosti ekonomicky aktivní výdělečné činnosti starobních důchodců. Disertační práce diskutuje důvody pro setrvání starobních důchodců na trhu práce nebo naopak pro odchod z tohoto trhu a přináší argumenty o výhodách ekonomicky aktivní práce starobních důchodců jak pro společnost, tak pro jednotlivé starobní důchodce a také pro samotný důchodový systém. Disertační práce také popisuje vztah a důsledky stárnoucí populace k rozvoji automatizace, robotizace a umělé inteligence v souvislosti s vlivem na důchodové systémy. V práci je rozebírán také vliv migračních toků na věkovou strukturu České republiky a ostatních jednotlivých zemí a jejich důchodové systémy. Práce srovnává přístup České republiky k penzijní reformě s některými zeměmi, v kterých již penzijní reforma proběhla.

Dalším nosným tématem disertační práce je vztah starobního důchodu a postavení žen, rodin s dětmi a prorodinná politika, ve kterém jsou rozebírány obecné otázky genderové politiky státu, rovnosti pohlaví a přístup, zda důchodový systém má primárně řešit nespravedlivé rozdíly ve výši výdělků mezi muži a ženami, a tím řešit důsledky namísto příčin a potencionálně vytvářet další nespravedlnosti. Jako zcela zásadní pro efektivní úspěšnost prorodinné politiky a podpory porodnosti na jedné straně a pro podporu života starobních

důchodců na straně druhé práce zmiňuje v současnosti zcela nedostatečnou podporu sociálního a vlastnického bydlení.

Práce diskutuje rozdíly mezi reformou českého důchodového systému a pouhou adaptací jeho parametrů. Práce ukazuje, že primárním cílem reformy českého důchodového systému by mělo být zajištění dlouhodobé finanční stability a udržitelnosti a efektivnost spočívající ve stabilizaci respektive k snižování mandatorních výdajů státního rozpočtu na financování starobních důchodů. Smyslem důchodové reformy by naopak primárně neměl být návrh na přerozdělování finančních prostředků určených na starobní důchody. Práce ukazuje, že tento cíl je možné zabezpečit správným nastavením výše důchodového věku spolu se změnou financování z průběžného na vícepilířový systém využívající jak povinné veřejné pojištění, tak povinné spoření a dobrovolné připojištění nebo spoření.

Práce se také zamýšlí nad některými náměty, které by byly využitelné de lege ferenda v českém právu sociálního zabezpečení v rámci budoucích novelizací zákonných úprav.

Disertační práce je dokončována v období vrcholící pandemické epidemie nemoci COVID-19. Proto je v práci zmiňována možnost, že po zvládnutí této pandemie mohou být měněny priority v celé řadě odvětví, oborů a aktivit. Změna priorit se může dotknout i sociálního postavení a péče o starobní důchodce a tedy i částečně důchodových systémů a jejich případných změn.

Klíčová slova:

Důchodová reforma, stárnutí populace, demografický vývoj, důchodový věk, doba pojištění nutná pro nárok na důchod, práce v důchodovém věku, podpora žen a rodin.

Abstract

JUDr. Ing. Miloslav Kaše, CSc., Selected Aspects of Pension Reform in the Czech Republic, Doctoral Thesis, Charles University, Faculty of Law, Department of Labor Law and Social Security Law, Prague, 2020. Number of pages of doctoral thesis is 205.

The dissertation topic evolves around certain selected aspects of the pension reform in the Czech Republic, which is the most discussed in the preparation phase of the Czech pension system reform. The chosen topic acknowledges the current problems of the Czech pension system, consisting mainly of the unfavorable development of demographic structure and population aging, which is characterized by a large and irregular number of peaks and troughs on the demographic chart of the Czech Republic, connected to historical events and migration.

The thesis focuses on the issue of developing and determining the retirement age and insurance coverage required for entitlement to pension and analyzes the pitfalls of increasing the retirement age and the length of insurance coverage required to qualify for a retirement pension. At the same time, it considers the possibilities of establishing an adjustable retirement age range and flexibility of the whole pension system. The possibility of active economic earning vitality of pensioners is closely related to the question of determining retirement age and its versatility. The dissertation discusses the reasons for retirees remaining in the labor market versus their retirement from the labor market and explores the benefits of economically active retired workforce for society, for individual retirees as well as for the pension system itself. The dissertation also describes the relationship and consequences of an aging population on the development of automation, robotization and artificial intelligence in relation to the impact on pension systems. The influence of migration flows on the age structure of the Czech Republic and other individual countries with respect to their pension systems is also discussed. The thesis compares the Czech approach to pension reform in a number of aspects with some countries in which pension reform has already taken place.

Another topic of the dissertation thesis is the relationship between pension and the role of women, families with children and pro-family policy, discussing general issues of state gender policy, gender inequality and the policy whether the pension system should primarily address unjust differences in earnings between men and women, thereby addressing the consequences instead of the causes of inequality, potentially creating further injustices.

At the same time, it mentions the need for adequate social and housing support as essential for the effective success of family policies and support for birth rates on the one hand, and the life of aging retirees on the other.

The thesis discusses the differences between the reform of the Czech pension system and the mere adaptation of its parameters. The work shows that the primary goal of the reform of the Czech pension system should be to ensure long-term financial stability, sustainability and efficiency in stabilizing or reducing the mandatory expenditures of the state budget for financing pensions. On the contrary, the purpose of the pension reform should not primarily be a proposal for the redistribution of funds intended for pensions. The work shows that this goal can be secured by the correct determination of retirement age together with the change of financing from continuous to multi-pillar system, using both compulsory public insurance and savings and voluntary supplementary insurance and/or savings.

The thesis also reflects on some ideas that would be applicable *de lege ferenda* in the Czech social security law in future amendments to legal regulations.

The dissertation thesis is being completed during the culminating pandemic epidemic of the COVID-19. Therefore, the paper mentions the possibility that after managing this pandemic, priorities can be changed in a wide range of sectors, disciplines and activities. The change of priorities may also affect the social status and care of pensioners and thus also partially pension systems and their possible changes.

Keywords:

Pension reform, aging population, demographic trends, retirement age, period of insurance required for entitlement to old-age pension, work in retirement age, support for women and families.